

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΓΚΩΝ ΒΟΡΕΙΑΣ
ΠΙΝΔΟΥ**

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ: ΜΠΟΥΛΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ

ΒΟΛΟΣ Σεπτέμβριος 2005

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 3759/1
Ημερ. Εισ.: 14-10-2005
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΜΧΠΠΑ
2005
ΜΠΟ

Στην μνήμη της γιαγιάς μου Δέσποινας

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα πρώτα από όλα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την ηθική και οικονομική στήριξη που μου παρείχαν όχι μόνο κατά την διάρκεια εκπόνησης αυτής της εργασίας αλλά και σε όλη την διάρκεια των σπουδών μου.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Όλγα Χριστοπούλου για την καθοδήγηση, τις πολύτιμες συμβουλές και τη βοήθεια που μου παρείχε για την διεκπεραίωση αυτής της διπλωματικής εργασίας.

Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Κωνσταντίνο Κωνσταντή διευθυντή της Περιφέρειας Ηπείρου (Δ/νση Περιβάλλοντος και Χωροταξίας) καθώς και τον κ. Βασίλη Χρήστου από την Πίνδος Περιβαλλοντική για τα στοιχεία και τις πληροφορίες που μου διέθεσαν για την περιοχή της Βόρειας Πίνδου.

Ευχαριστώ και τον πρόεδρο της Ηπειρος Α.Ε κ. Παπαηλία, καθώς και τους υπαλλήλους της για τη βοήθεια και τις πληροφορίες που μου παρείχαν σχετικά με θέματα ανάπτυξης ορεινών περιοχών.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους εκείνους που μου παρείχαν οικειοθελώς οποιαδήποτε φύσης βοήθεια, καθώς και τους φίλους μου και ιδιαίτερα την Αγγελική Ζιώγα, για την βοήθεια και την ηθική συμπαράσταση τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	1
ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΣ. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.....	11
1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΟΤΗΤΑΣ	11
1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ, ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ.....	12
1.3 ΟΙ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	14
1.4 ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	15
1.4.1 Γεωργία.....	15
1.4.2 Δασική εκμετάλλευση	16
1.4.3 Κτηνοτροφία.....	17
1.4.4 Ορεινός τουρισμός.....	18
1.4.4.1 Αγροτουρισμός.....	19
1.4.4.2 Οικοτουρισμός.....	20
1.4.4.3 Χειμερινός τουρισμός.....	21
1.4.4.4 Επιπτώσεις του ορεινού τουρισμού.....	21
1.5 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	23
1.6 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	24
1.7 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	25
1.8 ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	27
1.9 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.....	29
1.9.1 Άξονες χωροταξικής πολιτικής για τις ορεινές περιοχές.....	30
1.9.2 Εθνική Χωροταξική Στρατηγική για τον Ορεινό Χώρο.....	31
1.10 Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.....	33
1.10.1 Διαρθρωτικές πολιτικές της Ε.Ε. για τις ορεινές περιοχές.....	35
1.10.2 Χωροταξική πολιτική της Ε.Ε.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	40
2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.....	40
2.2 Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.....	41
2.3 Η ΔΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΤΟ ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	44
2.3.1 Το περιεχόμενο και η έννοια της αειφορικής ανάπτυξης.....	44
2.3.2 Η τουριστική αειφορική ανάπτυξη.....	47
2.3.3 Οι αρχές της αειφορικής κοινωνίας.....	47
2.3.4 Μέσα άσκησης αειφόρου πολιτικής.....	48
2.4 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΔΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	50
2.5 Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	51

2.6 ΜΟΝΤΕΛΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	52
2.6.1 Το Γερμανικό μοντέλο (μοντέλο ήπιου τουρισμού).....	52
2.6.2 Το Γαλλικό μοντέλο (μοντέλο σκληρού τουρισμού).....	54
2.7 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	55
2.7.1 Αρχές και προϋποθέσεις διαχείρισης.....	57
2.7.2 Ζωνική διάκριση (ζωνοποίηση).....	58
2.7.3 Η φέρουσα ικανότητα.....	59
2.7.4 Το σύστημα ορίων αποδεκτής μεταβολής (Limits of Acceptable Change, LAC).....	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.....63

3.1 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	63
3.1.1 Οδηγία 79/409/ΕΕ -Ζώνες Ειδικής Προστασίας (Special Protected Areas - SPA).....	63
3.1.2 Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά στην Ελλάδα (ΣΠΠΕ) (Important Bird Areas-IBA).....	64
3.1.3 Οδηγία 92/43/ΕΕ - Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο "Φύση 2000"(Natura 2000).....	65
3.1.4 Προγράμματα LIFE-NATURE.....	68
3.1.5 Σύμβαση για τη διατήρηση της Βιολογικής ποικιλότητας.....	71
3.1.6 Σύμβαση για τη διατήρηση μεταναστευτικών ειδών άγριων ζώων (Σύμβαση της Βόννης).....	71
3.1.7 Σύμβαση για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (Σύμβαση Βέρνης).....	72
3.1.8 Ευρωπαϊκό Δίκτυο Βιογενετικών Πάρκων.....	72
3.2 ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	73
3.2.1 Δασική νομοθεσία.....	73
3.2.1.1 Εθνικοί Δρυμοί.....	76
3.2.1.2 Καταφύγια θηραμάτων (Καταφύγια Άγριας Ζωής).....	77
3.2.2 Νόμος: 1650/86 - Κ.Υ.Α. 69269/5387/1990.....	78
3.2.3 Νόμος 5351/1932 «περί αρχαιοτήτων».....	79
3.2.4 Παραδοσιακοί Οικισμοί.....	80
3.2.5 Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (Ζ.Ο.Ε)-Όρια Οικισμών.....	82
3.3 Η Κ.Υ.Α ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΓΚΩΝ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.....	82
3.4 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗ Β. ΠΙΝΔΟ.....	92
3.4.1 Κύριες χρηματοδοτήσεις πρωτογενή τομέα.....	92
3.4.1.1 Κανονισμός 2328/91/ΕΟΚ.....	92
3.4.1.2 Κανονισμός 2092/91/ΕΟΚ.....	94
3.4.1.3 Κανονισμός 2078/92/ΕΟΚ.....	95
3.4.1.4 Κανονισμός 2079/92/ΕΟΚ.....	96
3.4.1.5 Κανονισμός 2080/92/ΕΟΚ.....	96
3.4.1.6 Κανονισμός 866/90/ΕΟΚ.....	97
3.4.2 Χρηματοδοτήσεις βάσει του Ν. 1892/90 στη Β. Πίνδο.....	97
3.4.2.1 Τομέας βιομηχανίας.....	97
3.4.2.2 Τομέας τουρισμού.....	98

3.4.2.3 Επιχειρηματικά σχέδια.....	98
3.4.2.4 Πραγματοποιηθείσες επενδύσεις.....	99
3.4.3 Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού.....	99
3.5 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.....	100
3.5.1 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER.....	100
3.5.2 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ).....	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.....106

4.1 ΘΕΣΗ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	106
4.2 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	107
4.2.1 Γενικά γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά.....	107
4.2.2 Ειδικά γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά.....	109
4.3 ΓΕΩΛΟΓΙΑ.....	110
4.3.1 Γεωτεκτονική- Λιθοστρωματογραφία-Υδρολιθολογία.....	110
4.3.2 Εδαφολογία.....	111
4.3.3 Ορυκτοί πόροι-κοιτάσματα.....	112
4.4 ΥΔΡΟΛΟΓΙΑ – ΥΔΡΟΓΕΩΛΟΓΙΑ.....	112
4.5 ΚΛΙΜΑ.....	113
4.5.1 Θερμοκρασία αέρος-εδάφους.....	114
4.5.2 Υγρασία – νέφωση – ηλιοφάνεια.....	115
4.5.3 Βροχοπτώσεις – χιονοπτώσεις – άνεμοι.....	115
4.6 ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ.....	116
4.7 ΧΛΩΡΙΔΑ.....	122
4.8 ΠΑΝΙΔΑ.....	123
4.8.1 Ιχθυοπανίδα.....	123
4.8.2 Αμφίβια.....	124
4.8.3 Ερπετά.....	125
4.8.4 Ορνιθοπανίδα.....	126
4.8.4.1 Απειλούμενα και σπάνια είδη ορνιθοπανίδας.....	128
4.8.5 Θηλαστικά.....	134
4.8.5.1 Απειλούμενα και σπάνια είδη θηλαστικών.....	135

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΟΥΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.....139

5.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	139
5.2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	139
5.2.1 Ιστορία της περιοχής.....	140
5.2.2 Η αρχιτεκτονική και η αξία των μνημείων της Βόρειας Πίνδου.....	143
5.2.2.1 Τα μνημεία της Βόρειας Πίνδου.....	144
5.2.3 Λαογραφικά στοιχεία.....	151
5.2.4 Γεφύρια της Β. Πίνδου.....	151
5.2.5 Στοιχεία Λαϊκής Τέχνης, και Πολιτισμού. Ήθη και Έθιμα της Β. Πίνδου.....	153
5.3 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ.....	155
5.3.1 Προβλήματα χρήσεων γης.....	157

5.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	158
5.4.1 Πρωτογενής τομέας.....	158
5.4.1.1 Γεωργία.....	158
5.4.1.2 Κτηνοτροφία.....	159
5.4.1.3 Ιχθυοκαλλιέργειες.....	160
5.4.1.4 Δασοπονία.....	161
5.4.1.5 Λατομική - εξορυκτική δραστηριότητα.....	162
5.4.2 Δευτερογενής τομέας.....	163
5.4.3 Τριτογενής τομέας.....	163
5.4.4 Απασχόληση.....	166
5.5 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ.....	167
5.5.1 Οδικό δίκτυο.....	167
5.5.1.1 Εθνικό οδικό δίκτυο.....	167
5.5.1.2 Υπόλοιπο οδικό δίκτυο.....	168
5.5.2 Ηλεκτροδότηση.....	169
5.5.3 Τηλεπικοινωνίες.....	169
5.5.4 Αποχέτευση-Διάθεση απορριμμάτων.....	169
5.6 ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΖΟΜΕΝΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ.....	169
5.6.1 Υδροηλεκτρικά έργα.....	170
5.7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ.....	171
5.7.1 Υπηρεσίες.....	171
5.7.2 Εκπαίδευση.....	172
5.7.3 Υγεία.....	172
5.8 ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΔΟΜΗ.....	172
5.9 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.....	175
5.9.1 Πληθυσμιακές ομάδες.....	175
5.9.2 Δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	175
5.9.3 Κοινωνικά προβλήματα.....	179
5.9.3.1 Μετανάστευση.....	179
5.9.3.2 Απομόνωση-αποκλεισμός.....	180
5.10 ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ.....	180
5.11 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	181
5.11.1 Ρύπανση υδάτων.....	181
5.11.2 Επιπτώσεις από έργα της ΔΕΗ.....	182
5.11.3 Επιπτώσεις από λατομική - εξορυκτική δραστηριότητα.....	182
5.11.4 Επιπτώσεις από τον τουρισμό.....	183
5.11.5 Επιπτώσεις στην χλωρίδα.....	183
5.11.6 Επιπτώσεις στην πανίδα.....	185
5.11.6.1 Δασική εκμετάλλευση.....	185
5.11.6.2 Επιπτώσεις από κατασκευή δασικών δρόμων.....	185
5.11.6.3 Παράνομο κυνήγι.....	185
5.11.6.4 Κτηνοτροφία.....	186
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΝΘΕΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.....	187

6.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.....	187
6.2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ.....	193
6.2.1 Οδικό δίκτυο.....	193
6.2.2 Ύδρευση-άρδευση.....	193
6.2.3 Διαχείριση απορριμμάτων.....	194
6.2.4 Δασοπονία.....	194
6.2.5 Κτηνοτροφία.....	195
6.2.6 Γεωργία.....	196
6.2.7 Θήρα.....	196
6.2.8 Τουρισμός.....	197
6.3 ΑΝΑΛΥΣΗ S.W.O.T ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.....	199
6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ.....	203

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.....206

7.1 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΑ ΠΙΝΔΟ.....	206
7.2 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	208
7.2.1 Δασοπονία.....	208
7.2.2 Γεωργία.....	210
7.2.3 Κτηνοτροφία.....	212
7.2.4 Αλιεία-ιχθυοκαλλιέργειες.....	214
7.2.5 Εξόρυξη.....	214
7.3 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	215
7.4 ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	215
7.4.1 Τουρισμός-αναψυχή.....	215
7.4.2 Άλλες υπηρεσίες.....	218
7.5 ΥΔΑΤΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ.....	219
7.6 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ.....	219
7.6.1 Οδικό δίκτυο.....	219
7.6.2 Ύδρευση.....	220
7.6.3 Αποχέτευση-Διάθεση απορριμμάτων.....	220
7.6.4 Τηλεπικοινωνίες.....	220
7.6.5 Υγεία.....	221
7.6.6 Εκπαίδευση.....	221
7.7 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	221
7.8 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	222
7.8.1 Η ανάγκη λήψης αντισταθμιστικών μέτρων.....	224
7.8.2 Έργα ερμηνείας περιβάλλοντος για την ανάπτυξη ήπιων δραστηριοτήτων αναψυχής.....	225

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	228
-------------------	-----

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	231
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	235
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ.....	237

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1.1: Βόσκηση σε ορεινή περιοχή.....	17
Εικόνα 1.2: Αλεξίπτωτο πλαγιάς σε ορεινή περιοχή.....	19
Εικόνα 3.1: Η είσοδος του Εθνικού Δρυμού Πίνδου από την πλευρά του Μετσόβου.....	76
Εικόνα 3.2: Χαράδρα του Αώου στον Εθνικό Δρυμό Βίκου – Αώου.....	77
Εικόνα 4.1: Δρακόλιμνη Σμόλικα.....	110
Εικόνα 4.2: Χιονισμένο τοπίο στον Εθνικό Δρυμό Πίνδου.....	116
Εικόνα 4.3: Γκιώνης (<i>Otus scops</i>).....	133
Εικόνα 4.4: Γυπαετός (<i>Gypaetus barbatus</i>).....	133
Εικόνα 4.5: Αγριόγιδο (<i>Rupicapra rupicapra</i>).....	138
Εικόνα 4.6: Αρκούδα (<i>Ursus arctos</i>).....	138
Εικόνα 5.1: Παραδοσιακές τοπικές ενδυμασίες.....	152
Εικόνα 5.2: Γέφυρα Μίσιου, Ζαγόρι.....	153
Εικόνα 5.3: Σαρακατσάνικη στάνη στον Γυφτόκαμπο Ζαγορίου.....	156
Εικόνα 5.4: Βοβούσα.....	174

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1: Πολεοδομικοί περιορισμοί.....	81
Πίνακας 3.2: Ποσοστό (%) επιδοτήσεων γεωργών.....	94
Πίνακας 3.3: Κίνητρα βάσει του Ν. 1892/90 στον τομέα βιομηχανίας.....	98
Πίνακας 3.4: Κίνητρα βάσει του Ν. 1892/90 στον τομέα τουρισμού.....	98
Πίνακας 4.1: Ενδημικά και σπάνια είδη χλωρίδας.....	122
Πίνακας 4.2: Είδη αμφιβίων που προστατεύονται νομοθετικά.....	125
Πίνακας 4.3: Είδη ερπετών που προστατεύονται νομοθετικά.....	125
Πίνακας 4.4: Η ορνιθοπανίδα της Β. Πίνδου σύμφωνα με τον Κόκκινο Κατάλογο (Red List).....	127
Πίνακας 4.5: Είδη θηλαστικών που προστατεύονται νομοθετικά.....	134
Πίνακας 5.1: Έκταση ειδών φυτοκάλυψης.....	157
Πίνακας 5.2: Γεωργικοί συνεταιρισμοί.....	159
Πίνακας 5.3: Κτηνοτροφικοί συνεταιρισμοί.....	160
Πίνακας 5.4: Δυναμικότητα ξενοδοχειακών καταλυμάτων (1990-1996).....	164
Πίνακας 5.5: Ποσοστιαία μεταβολή % δυναμικότητας ξενοδοχειακών καταλυμάτων (1990-1996).....	164
Πίνακας 5.6: Ποσοστιαία μεταβολή % δυναμικότητας ενοικιαζόμενων δωματίων (1990-1996).....	164
Πίνακας 5.7: Δυναμικότητα ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER.....	164
Πίνακας 5.8: Ποσοστό % του ενεργού πληθυσμού.....	166
Πίνακας 5.9: Ποσοστό του ενεργού πληθυσμού ανά παραγωγικό τομέα.....	167
Πίνακας 5.10: Πληθυσμιακά στοιχεία.....	176
Πίνακας 5.11: Πληθυσμιακά στοιχεία και ποσοστιαία πληθυσμιακή μεταβολή.....	176
Πίνακας 5.12: Πληθυσμιακά στοιχεία ανά οικισμό της Β. Πίνδου.....	177
Πίνακας 6.1: Τουριστική δυνατότητα οικισμών.....	198

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ- ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 2.1: Οι συνιστώσες της αιεφόρου ανάπτυξης και τα μέσα επιτευξής της.....	49
Γράφημα 5.1:Χρήσεις γης.....	156
Γράφημα 5.2:Παραγωγικοί τομείς στη Β. Πίνδο.....	167

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 3.1: Σημαντικές περιοχές για τα πουλιά στην Β. Πίνδο.....	65
Χάρτης 3.2: Οι περιοχές του Εθνικού καταλόγου Natura 2000 στην Β. Πίνδο (Οδηγίες 79/409 και 92/43).....	68
Χάρτης 3.3: Οι Εθνικοί Δρυμοί της Βόρειας Πίνδου.....	77
Χάρτης 3.4: Οι ζώνες της Β. Πίνδου βάσει της Κ.Υ.Α. Β. Πίνδου.....	84
Χάρτης 3.5: Δήμοι και κοινότητες Ν. Ιωαννίνων που έχουν πραγματοποιήσει επενδύσεις αγροτουριστικών καταλυμάτων με το πρόγραμμα LEADER II.....	103
Χάρτης 3.6: Δήμοι και κοινότητες Ν. Γρεβενών που έχουν πραγματοποιήσει επενδύσεις αγροτουριστικών καταλυμάτων με το πρόγραμμα LEADER II.....	103
Χάρτης 4.1: Η γεωγραφική θέση της Βόρειας Πίνδου.....	107
Χάρτης 5.1: Η οικιστική δομή της Βόρειας Πίνδου.....	174

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Α.Ε. :	Αναπτυξιακή Εταιρία
ΕΓΤΠΕ :	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων
Ε.Ε.:	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.Β.Υ.:	Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων – Υγροτόπων
Ε.Ο.Κ :	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Ο.Τ. :	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
Ε.Π.ΠΕΡ. :	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον
Ε.Π.Τ.Α:	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Τοπικής Ανάπτυξης
ΕΣΥΕ:	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
Ζ.Ο.Ε. :	Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου
Κ.Α.Π. :	Κοινή Αγροτική Πολιτική
Κ.Π.Σ:	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
Κ.Υ.Α:	Κοινή Υπουργική Απόφαση
LEADER:	Liaisons Entre Actions de Development de l' Economie Rurale
ΜΜΕ :	Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις
Μ.Ο.Π. :	Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
ΟΗΕ :	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Τ.Α:	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΠΕΠ:	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Σ.Α.Κ.Χ. :	Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου
Τ.Ε.Ε. :	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας
Τ.Ε.Δ.Κ:	Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων
ΥΠ.ΓΕ. :	Υπουργείο Γεωργίας
Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. :	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
κ.α. :	και άλλα
κλπ:	και λοιπά
στρ :	στρέμματα
χλμ :	χιλιόμετρα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι **ορεινές περιοχές** αποτελούν μια κληρονομιά, που η σπατάλη της θα είχε δυσμενείς επιπτώσεις για την κοινωνία. Οι περιοχές αυτές είναι ιδιαίτερα πλούσιες αλλά και ευάλωτες. Ο πλούτος τους έγκειται στους φυσικούς τους πόρους, στην ποικιλία της χλωρίδας και της πανίδας, στα μοναδικά οικοσυστήματα, στους ζωτικούς πόρους όπως το νερό, ο αέρας και τα ορυκτά, στην ιστορία, τον πολιτισμό και τους κατοίκους τους, οι οποίοι κατόρθωσαν να συνδυάσουν τεχνογνωσία και καινοτομία παράγοντας περιζήτητα προϊόντα. Παράλληλα όμως είναι και ευάλωτες αφού κάθε υπερεκμετάλλευση ή εγκατάλειψη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων μπορεί να καταστρέψει την ισορροπία του φυσικού περιβάλλοντος. Ακόμη οι ορεινές περιοχές αντιμετωπίζουν φυσικά προβλήματα που συνδέονται με το κλίμα, το υψόμετρο, την κλίση του εδάφους και την απομόνωση με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στον ανταγωνισμό με πιο παραγωγικές περιοχές και γενικότερα στην ανάπτυξή τους.

Στην **Ελλάδα οι ορεινές περιοχές** συνιστούν μια ιδιαίτερα εκτεταμένη κατηγορία περιοχών της χώρας με βαθιές ιστορικές καταβολές και ισχυρούς δεσμούς για το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού. Επίσης στον Ελληνικό ορεινό χώρο περιλαμβάνονται ιδιαίτερα εκτεταμένα σπάνια και ευαίσθητα προστατευόμενα οικοσυστήματα διεθνούς σημασίας, ενώ εντοπίζονται σε αυτόν ορισμένα από τα σπάνια ενδιαιτήματα που συμβάλουν στη βιολογική πολυμορφία και βιοποικιλότητα. Παράλληλα ο ορεινός χώρος συγκεντρώνει ένα μεγάλο μέρος οικισμών της χώρας, αρχαιολογικούς τόπους και μνημεία, παραδοσιακούς οικισμούς και σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες με έμφαση στον πρωτογενή τομέα, αλλά και σημειακές λειτουργίες και δραστηριότητες τουρισμού, πολιτισμού και αναψυχής, καθώς και άλλους σημαντικούς για την εθνική οικονομία φυσικούς και παραγωγικούς πόρους και δραστηριότητες.

Η **Β. Πίνδος** περιλαμβάνει ολόκληρο το Ζαγόρι, περιοχές της Κόνιτσας και του Μετσόβου καθώς και το δυτικό τμήμα του Ν. Γρεβενών. Είναι μια από τις σημαντικότερες σε Εθνικό αλλά και, σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο προστατευόμενες περιοχές, συνδυάζοντας με μοναδικό τρόπο φυσικό περιβάλλον (βλάστηση, χλωρίδα, πανίδα, γεωμορφίες, φυσικό τοπίο) και ανθρωπογενές περιβάλλον (παραδοσιακοί οικισμοί, πολιτιστικά και ιστορικά στοιχεία). Η περιοχή χαρακτηρίζεται κυρίως από

πυκνά δασωμένες εκτάσεις, βραχώδεις κορυφογραμμές, υψηλές κορυφές, απότομες χαράδρες, μόνιμους και εποχιακούς ορμητικούς χείμαρρους, πολλές πηγές και ορεινές λίμνες. Βασικό χαρακτηριστικό της περιοχής είναι το πλήθος των ενδημικών φυτών της Βαλκανικής Χερσονήσου, της Ελλάδας και των τοπικών ενδημικών φυτικών ειδών, καθώς και ο σημαντικός αριθμός ειδών πανίδας και ειδικά μεγάλων θηλαστικών.

Από την άλλη πλευρά σε αντίθεση με το πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον βρίσκεται το χαμηλό επίπεδο τοπικής οικονομικής ευημερίας σε σύγκριση με άλλες περιοχές της χώρας. Επίσης τα φυσικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του συστήματος αυτού που αναπτύχθηκαν και σταθεροποιήθηκαν σε μακρόχρονες διαδικασίες, κινδυνεύουν, κάτω από την επίδραση ραγδαίων μεταβολών και πιέσεων στο περιβάλλον καθώς και της αποδιάρθρωσης του παραγωγικού ιστού, να μην διατηρηθούν αναλλοίωτα ή ακόμα και να εκλείψουν τελείως.

Οι προτάσεις που θα διατυπωθούν και οι πολιτικές που θα ασκηθούν στην περιοχή θα πρέπει να έχουν σαν κύριο στόχο **την διατήρηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και την υποστήριξη της τοπικής ανάπτυξης**. Οι κατευθύνσεις αυτές προκύπτουν από τις βασικές κατευθύνσεις που έχουν γίνει αποδεκτές σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο και οι οποίες βασίζονται στις γενικές αρχές, όπως αυτές προέκυψαν από την εθνική και κοινοτική πολιτική για την ανάπτυξη και το περιβάλλον (5ο Πρόγραμμα Δράσης).

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελείται από επτά τμήματα (κεφάλαια). Στο **πρώτο** κεφάλαιο της παρούσας εργασίας επιχειρείται μια θεωρητική προσέγγιση και παρουσίαση των ορεινών περιοχών καθώς και της Ελληνικής και Ευρωπαϊκής ορεινής πολιτικής.

Στο **δεύτερο** κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποιες προσεγγίσεις και μοντέλα ανάπτυξης και προστασίας ορεινών περιοχών. Ειδικότερα αναλύεται η έννοια της αιφόρου ανάπτυξης που αποτελεί βασική πολιτική για την περιοχή μελέτης καθώς και οι αρχές σχεδιασμού και διαχείρισης προστατευομένων περιοχών όπως είναι η Βόρεια Πίνδος.

Στο **τρίτο** κεφάλαιο αναλύεται το θεσμικό πλαίσιο και οι παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται για την προστασία και την ανάπτυξη της Βόρειας Πίνδου. Άλλωστε το θεσμικό πλαίσιο με τους περιορισμούς του, καθώς και οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις είναι αυτές που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση τόσο του φυσικού όσο και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος καθώς και τις προτάσεις που μπορούν να διατυπωθούν.

Στο **τέταρτο** κεφάλαιο γίνεται η περιγραφή και ανάλυση του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος της Β. Πίνδου.

Στο **πέμπτο** κεφάλαιο παρουσιάζεται το ανθρωπογενές περιβάλλον της Β. Πίνδου καθώς και οι επιδράσεις του στο φυσικό περιβάλλον.

Στο **έκτο** κεφάλαιο επιχειρείται μια σύνθεση των στοιχείων των δύο προηγούμενων κεφαλαίων και αξιολόγηση της Β. Πίνδου καθώς και των υποπεριοχών της. Επίσης παρουσιάζεται και S.W.O.T ανάλυση της περιοχής.

Τέλος στο **έβδομο** κεφάλαιο χρησιμοποιώντας τα στοιχεία και τα συμπεράσματα των προηγούμενων κεφαλαίων καθώς και λαμβάνοντας υπόψη τα προβλήματα που διαπιστώθηκαν διατυπώνουμε τη στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί καθώς και τις προτάσεις μας ανά τομέα με στόχο την ανάπτυξη και την παράλληλη προστασία της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΣ. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΟΤΗΤΑΣ

Οι ορεινές περιοχές με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες που οφείλονται τόσο στο ότι είναι απομονωμένες όσο και στις κλιματικές συνθήκες και τη μορφολογία τους. Διαθέτουν σημαντικό βιολογικό, γεωλογικό - γεωφυσικό, αισθητικό, ιστορικό – αρχαιολογικό - πολιτισμικό και οικονομικό - παραγωγικό πλούτο. Αποτέλεσαν πεδία αρμονικής, ειρηνικής και δημιουργικής συνύπαρξης του ανθρώπου με τη φύση, με τη μοναδική ομορφιά του ορεινού τοπίου, αλλά και τις συγκεκριμένες δυνατότητες και περιορισμούς της.

Οι δυσκολίες της επιβίωσης, η διαρκής προσπάθεια ικανοποίησης μόνο των αναγκαίων, η πάλη με τα ακραία φυσικά φαινόμενα, καθώς και η ευρηματική αντιμετώπιση των φυσικών κινδύνων και καταστροφών, δημιούργησαν τους υπερήφανους και απότομους χαρακτήρες των ορεσίβιων. Στις απομονωμένες αυτές περιοχές γεννήθηκαν σημαντικοί πολιτισμοί, αναπτύχθηκε αυτόχθονη γνώση και τεχνολογία, επινοήθηκαν θρύλοι, και δοξασίες με μάρτυρες τα πολλά και σημαντικά μνημεία που συναντούμε σήμερα.

Σύμφωνα με τον J.Le Coz οι ορεινές περιοχές χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή για τους εξής λόγους (Γούσιος,2002):

- Αποτελούν τη φυσική συνέχεια της πεδιάδας, με την έννοια ότι μεταφέρουν τα διαθέσιμα αποθέματα νερού, υπάρχει χόρτο για την κτηνοτροφία, ενώ υπάρχουν δένδρα και δασικοί πόροι. Δηλαδή το βουνό αποτελεί τη συμπύκνωση των οικολογικών διορθωτικών στοιχείων στις ανεπάρκειες της πεδιάδας.
- Περιλαμβάνουν πολλαπλότητα μικρο-εδαφικών ενοτήτων γεωργικής χρήσης, ασυνεχών, κατάλληλων όμως να υποστούν μικρο-διευθετήσεις.
- Αποτέλεσαν ιστορικό καταφύγιο των πληθυσμών, κύτταρο διατήρησης της εθνικής ταυτότητας.
- Αποτελούν την ανθρωπογεωγραφική συνέχεια της χωρικής ανάπτυξης.

Σε επίπεδο κατοίκησης, χρήσης και οργάνωσης του χώρου αλλά και της κοινωνικο-οικονομικής ζωής, οι δομές και οι μετασχηματισμοί τους εμφανίζονται σημαντικά καθορισμένοι από τους περιορισμούς του ανάγλυφου, της ανεπάρκειας των φυσικών πόρων και της απουσίας σημαντικών οικιστικών κέντρων (Γούσιος,2002).

Η έννοια «**ορεινή κοινότητα**» αποκτά μέσα στο χρόνο μια ιδιαίτερη σημασία και περιλαμβάνει, τη συγκροτημένη διαβίωση των ατόμων με κοινούς άτυπους θεσμούς και σχέσεις, κοινές αξίες και πεποιθήσεις, τη συναισθηματική ταύτιση που εκδηλώνεται με συμπεριφορές αλληλεγγύης και συμπαράστασης στις δύσκολες στιγμές, τη συλλογική χρήση κοινοτικών πόρων (π.χ. νερού ύδρευσης, άρδευσης κλ.π.), αλλά και τη διάθεση να θεωρούν τους εαυτούς τους μέλη της κοινότητας καταγωγής και όχι αυτής του τόπου διαμονής (Δαουτόπουλος, 1989). Το τοπικιστικό συναίσθημα είναι πολύ πιο ισχυρό στις ορεινές περιοχές από ότι στις πεδινές ή στις πόλεις.

Επίσης αξίζει να αναφέρουμε πως η γεωπολιτική θέση των ορεινών περιοχών αλλά και οι φυσικοί τους πόροι έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στις σχέσεις μεταξύ όμορων κρατών και πολλές φορές απετέλεσαν εστίες ενόπλων συρράξεων.

1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ, ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ

Το 30 % του εδάφους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αποτελείται από όρη ή οροσειρές: Άλπεις, Πυρηναία, Απέννινα, Sierra Nevada, Serra da Estrela, Massif Central, Sierra Morena, Sierra de Guadarrama, όρη Kjolen, Highlands της Σκωτίας, όρη της Κανταβρίας. Οι ορεινές περιοχές της αντιπροσωπεύουν άνω του 50% της εθνικής επικράτειας σε ορισμένα κράτη (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Αυστρία, Πορτογαλία). Στην ασυνεχή αυτή ορεινή περιοχή κατοικούν 30 εκατομμύρια άτομα. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000)

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 3 της οδηγίας 75/268 της Ε.Ε. **ορεινές** χαρακτηρίζονται οι περιοχές που (Χριστοπούλου,1999β):

- βρίσκονται σε υψόμετρο μεταξύ 600 και 1000 μέτρων (για την Ελλάδα 800 μέτρα).
- η μέση κλίση του εδάφους τους είναι μεγαλύτερη από 20%.

- συνδυάζουν τα παραπάνω και για την Ελλάδα βρίσκονται σε υψόμετρο μεγαλύτερο των 600 μέτρων και συγχρόνως έχουν μέση κλίση εδάφους τουλάχιστον 16%.

Ο ορεινός χώρος, ανάλογα με το βαθμό χωρικής ανάπτυξης των διάφορων περιοχών του διακρίνεται, σε τρεις (3) βασικούς τύπους περιοχών (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2004):

- Αναπτυσσόμενες Ορεινές Περιοχές που συγκεντρώνουν κρίσιμη μάζα προϋποθέσεων ανάπτυξης: Περιοχές με αρκετό μόνιμο πληθυσμό και πολυμερή οικονομική βάση που στηρίζονται στην εκτατική γεωργία και κτηνοτροφία, την εκμετάλλευση των δασών, τον τουρισμό και παραθερισμό, την ύπαρξη ειδικών τουριστικών υποδομών, την παραδοσιακή βιοτεχνία και χειροτεχνία, τις συναφείς οικονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες και τις Κοινοτικές πολιτικές υποστήριξης, με αποτέλεσμα τη σταδιακή αντιμετώπιση των προβλημάτων τους.
- Φθίνουσες Ορεινές Περιοχές με περιθώρια αναστροφής των προβλημάτων τους: Περιοχές με ακόμη σημαντικό αλλά φθίνοντα πληθυσμό και υποβαθμιζόμενη οικονομική βάση, εγκατάλειψη γεωργικών γαιών, μείωση της κτηνοτροφίας, παρά την ύπαρξη κάποιων σημαντικών γεωργικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων.
- Ορεινές Περιοχές με έντονα φαινόμενα παρακμής και τάσεις εγκατάλειψης: Περιοχές με σχεδόν ολοκληρωμένη πληθυσμιακή εγκατάλειψη, με ή χωρίς παρουσία σημαντικών γεωργικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων και με ενδεχόμενα προβλήματα περιβαλλοντικής υποβάθμισης από διάβρωση εδαφών, πυρκαγιές δασών, μη συντήρηση των οικιστικών έργων και μνημείων κ.α.

Θα μπορούσαμε επίσης να διακρίνουμε ώστε να εφαρμοστούν σε αυτές οι κατάλληλες πολιτικές τις εξής κατηγορίες (Μπεριάτος, 2004):

- Κατηγορίες ορεινών περιοχών ως προς το βαθμό "φυσικότητας" και άρα την ένταση της χρήσης / εκμετάλλευσης.
- Κατηγορίες ορεινών περιοχών ως προς την προσπελασιμότητα και το είδος της μετακίνησης, προς, από και μέσα σε αυτές.
- Κατηγορίες ορεινών περιοχών ως προς την περιβαλλοντική κατάσταση (βαθμός υποβάθμισης του περιβάλλοντος).

Επίσης δείκτες παρακολούθησης του επιπέδου ανάπτυξης των ορεινών περιοχών μπορεί να είναι (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2004):

- i. το Α.Ε.Π. των ορεινών περιοχών.
- ii. η πολυμέρεια τομέων και κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων.

1.3 ΟΙ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο ορεινός χώρος συνιστά μια ιδιαίτερα εκτεταμένη κατηγορία περιοχών της χώρας μας με βαθιές ιστορικές καταβολές και ισχυρούς δεσμούς για το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού. Οι ορεινές περιοχές υπήρξαν για αιώνες ο χώρος διάσωσης του ελληνισμού από τους κατακτητές εξαιτίας της αυτονομίας και της ασφάλειας που πρόσφεραν οι περιοχές αυτές έναντι των πεδινών ή των παράκτιων περιοχών.

Οι ορεινές περιοχές, καλύπτουν σημαντικό τμήμα του ελληνικού χώρου (65%) και κατοικούνται από το (13%) του πληθυσμού (ΕΣΥΕ). Οι περίπου 7.500 οικισμοί που εντοπίζονται στις ορεινές περιοχές συνιστούν, στη συντριπτική τους πλειονότητα, τα κύτταρα που κατά το παρελθόν εξασφάλιζαν την κοινωνική αναπαραγωγή και την οικολογική ισορροπία, με βάση τα συστήματα παραγωγής και τις σχέσεις με τον έξω κόσμο στο εσωτερικό συγκεκριμένων κτηματικών περιοχών, χρήσεων και συμπληρωματικών δραστηριοτήτων (νομαδισμός, μετανάστευση κ.λπ.). Σημαντικό τμήμα αυτών των οικισμών έχει σήμερα εγκαταλειφθεί, ή αποτελεί απομεινάρι των άλλοτε δυναμικών κοινωνιών τους. Μάλιστα, στο σύνολο των ορεινών περιοχών της Ελλάδας δεν υπάρχουν οικισμοί με πληθυσμό πάνω από 10.000 κατοίκους, ελάχιστοι μάλιστα ξεπερνούν τους 3.000 κατοίκους (Γούσιος, 2002).

Ωστόσο, στο χώρο αυτόν εμφανίστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες διαδικασίες οικολογικής υποβάθμισης, ενώ η τάση για μείωση του πληθυσμού συνοδεύεται από το έντονο φαινόμενο της γήρανσης και της εγκατάλειψης. Η σημαντική έκταση των ορεινών περιοχών και οι αρνητικές εξελίξεις που εμφανίζονται στο εσωτερικό τους ως σημαντικές κοινωνικό-οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο χώρο, εξηγούν το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας γι' αυτές. Αυτό το ενδιαφέρον για το μέλλον του ορεινού χώρου οδηγεί στην αναζήτηση και στο σχεδιασμό ολοκληρωμένων πολιτικών για την ανάπτυξη, τη προστασία και τη διαχείρισή του (Γούσιος, 2002).

1.4 ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

1.4.1 Γεωργία

Ο πρωτογενής τομέας είναι ο βασικός τομέας απασχόλησης για τις ορεινές περιοχές. Βασικό χαρακτηριστικό της ορεινής αγροτικής απασχόλησης είναι το χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ που συνδυάζεται με χαμηλή παραγωγικότητα ανά ενεργό αγρότη. Μην ξεχνάμε ότι σε αυτές τις περιοχές συνυπάρχουν τα μόνιμα φυσικά μειονεκτήματα με την έλλειψη κοινωνικής υποδομής και τη μετανάστευση όλου του νεαρού πληθυσμού.

Από το σύνολο των ορεινών αγροτικών εκτάσεων μόλις το 1/5 αρδεύεται και πρόκειται κυρίως για δενδρώδεις καλλιέργειες και κηπευτικά. Σε αυτό έρχεται να προστεθεί και το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων συνδυαζόμενο με ένα μεγάλο αριθμό αγροτεμαχίων ανά ιδιοκτήτη που καθιστά ακόμα πιο δύσκολη τη δυνατότητα άρδευσης τέτοιων εκτάσεων. Μια βασική συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι η περιορισμένη δυνατότητα καλλιέργειας κάθε είδους προϊόντος. Δεν μπορούν να αξιοποιηθούν στον ορεινό χώρο τα πλεονεκτήματα που δίνουν οι οικονομίες κλίμακας και συγκέντρωσης (στο βαθμό που μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτοί οι όροι για την αγροτική ιδιοκτησία). Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη μας και την έλλειψη τοπικών δικτύων για τη διανομή των προϊόντων των περιοχών αυτών τότε μπορούμε να αντιληφθούμε την έκταση των προβλημάτων των αγροτών που βρίσκονται στις ορεινές περιοχές με αποτέλεσμα τα συγκριτικά μικρότερα εισοδήματα των παραγωγών των ορεινών περιοχών έναντι των εισοδημάτων των παραγωγών των πεδινών περιοχών.

Η ανάπτυξη του αγροτικού τομέα και η αντιμετώπιση των αγροτικών δυσκολιών θα πρέπει να γίνονται στα πλαίσια της σωστής διαχείρισης του περιβάλλοντος και της φυσικής κληρονομιάς. Τακτικές όπως η αποψίλωση και καταστροφή των δασών, για την αύξηση των παραγωγικών εκτάσεων πρέπει να εκλείψουν.

Λύση για την αντιμετώπιση των οικονομικών δυσκολιών των αγροτών των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών μπορεί να είναι η παροχή ενισχύσεων του αγροτικού εισοδήματος από την Ε.Ε., όπως για παράδειγμα η εξισωτική

αποζημίωση¹ (Κότιος, 2000). Παράλληλα, όμως, απαιτείται μια γενικότερη πολιτική για την ποιότητα και την προώθηση των παραδοσιακών προϊόντων. Στα πλαίσια μιας τέτοιας πολιτικής θα μπορούσε να διενεργηθεί μια καταγραφή των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών της περιοχής προκειμένου να γίνει μια οργανωμένη προσπάθεια προώθησης τους αφού βέβαια προηγουμένως ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα για τη βελτίωση των ποιοτικών προδιαγραφών.

1.4.2 Δασική εκμετάλλευση

Η εκμετάλλευση των δέντρων μπορεί να αποτελέσει μια εναλλακτική λύση απέναντι στη γεωργία. Η ανάπτυξη της μπορεί να βασισθεί στους εξής άξονες (Κότιος, 2000):

- Οι δασικές φυτείες που υπάρχουν ανάμεσα στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις θα πρέπει να αναβαθμιστούν. Δηλαδή θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην «αναπαραγωγή» των δασών και στην ποιότητα των νέων δενδρυλλίων.
- Θα ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητική η ξυλοκαλλιέργεια ως εναλλακτική χρήση γης με στόχο τον εμπλουτισμό του εδάφους με τα απαραίτητα στοιχεία και ουσίες για τα αγροτικά προϊόντα. Σε αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε να βοηθήσει και το Υπουργείο Γεωργίας μέσα από την οικονομική ενθάρρυνση τέτοιων πρωτοβουλιών.
- Η καλλιέργεια δέντρων θα μπορούσε να ειδικωθεί και ως επιχείρηση. Τα δέντρα αυτά θα μπορούσαν κάλλιστα να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή ξύλου που θα ήταν εμπορικά εκμεταλλεύσιμο και προσαρμοσμένο στις ανάγκες κυρίως της εγχώριας αγοράς.

Στις ορεινές περιοχές, αντιστοιχεί σημαντικό τμήμα της εθνικής δενδροκαλλιέργειας: το 21 % των εσπεριδοειδών το 29% των οπωροφόρων, το 52,3% των ελαιώνων, το 39% των λοιπών δένδρων και, τέλος, το 44% της αμπελοκαλλιέργειας. (Γούσιος, 2002)

---

¹ Εξισωτικές αποζημιώσεις είναι οι ενισχύσεις που απευθύνονται στους γεωργούς και αποσκοπούν να αντισταθμίσουν τα μειονεκτήματα που οφείλονται σε δύσκολες φυσικές και κλιματικές συνθήκες. Αποτελούν το κύριο μέσο του ΕΓΤΠΕ, το οποίο αφορά ειδικά τις ορεινές περιοχές. Επίσης, μπορεί να χορηγηθεί εξισωτική αποζημίωση για την αιεφόρο εκμετάλλευση των δασών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000).

1.4.3 Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία αποτελεί έναν από τους βασικούς τομείς απασχόλησης των κατοίκων των ορεινών περιοχών και διαμορφώνει ένα σχετικά μεγάλο μέρος του εισοδήματος των κατοίκων των ορεινών περιοχών. Μάλιστα η εκτροφή ζώων αποτελεί και το βασικό τομέα παραγωγής προϊόντων διατροφής για τον ντόπιο πληθυσμό, που κατά κανόνα τρέφεται και συντηρείται μόνο με προϊόντα που παράγονται εκεί.

Η κτηνοτροφία αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη άλλων τομέων όπως η τυροκομική, η παραγωγή μαλλιού κ.α., αποδεσμεύοντας την ορεινή οικονομία από τη μονοπαραγωγή. Τα προϊόντα διατροφής που παράγονται στους ορεινούς όγκους, μακριά από τις υποβαθμισμένες περιβαλλοντικές συνθήκες της πόλης, θεωρούνται υψηλής ποιότητας. Οι φυσικές μέθοδοι παραγωγής τους και το υγιές περιβάλλον από όπου λαμβάνονται οι πρώτες ύλες είναι τα βασικά τους πλεονεκτήματα. Επίσης η κτηνοτροφία συνεισφέρει στην ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού με τη μορφή του αγροτουρισμού.

Εικόνα 1.1: Βόσκηση σε ορεινή περιοχή

Πηγή: Περιοδικό Γαϊόραμα

1.4.4 Ορεινός τουρισμός

Η άνοδος του ορεινού τουρισμού, στην χώρα μας ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, συνδέεται με την αλλαγή σε συνήθειες (π.χ. ανάγκη για άθληση) αλλά και την επιθυμία να υπάρχει η δυνατότητα αναψυχής κατά όλη την διάρκεια του χρόνου.

Οι νέες μορφές δραστηριότητας που αναδεικνύονται και ήδη αναπτύσσονται όπως είναι φυσικό σε πολλές περιοχές του ορεινού χώρου, διαθέτουν ήπια χαρακτηριστικά. Οι νέες αυτές μορφές είναι: φυσιολατρικός τουρισμός, ορειβασία, οδοιπορία, οδοιπορική χιονοδρομία, ιππασία, μετακίνηση με ζώα, ορεινή ποδηλασία, ήπιες περιπέτειες σε υδάτινους χώρους (κανό, καγιάκ, φουσκωτές βάρκες - rafting), εντατικές περιπέτειες όπως αναρριχήσεις, αλεξίπτωτο πλαγιάς, σπήλαια, καταδύσεις σε λίμνες, δίτροχα και αυτοκίνητα ανώμαλου δρόμου. Παράλληλα οι ιδιωτικές εταιρείες που οργανώνουν τις δραστηριότητες προσπαθούν να εμψυχήσουν ένα πνεύμα φυσιολατρικό και σεβασμού για το περιβάλλον (TEAM 4 ΕΠΕ , ΟΜΑΣ ΕΠΕ 1998).

Τελευταία διαπιστώνεται μία διεύρυνση των παρεχομένων υπηρεσιών με την προώθηση νέων προϊόντων νέων μορφών τουρισμού. Οι νέες αυτές μορφές δεν είναι όπως έχει ήδη φανεί κατ' ανάγκη χωρίς επιπτώσεις και είναι γνωστές με τη γενικότερη ονομασία «εναλλακτικές μορφές τουρισμού». Το κοινό χαρακτηριστικό τους είναι η αντίθεση με το μαζικό τουρισμό² όπως αυτός αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 70 στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, οι συνέπειες του οποίου έγιναν ιδιαίτερα εμφανείς στις επόμενες δεκαετίες.

Κατά κύριο λόγο ο **εναλλακτικός τουρισμός** αντιστοιχεί σε μικρής κλίμακας τουριστική ανάπτυξη, την οποία αναπτύσσει η τοπική κοινωνία και η οποία βασίζεται στην αξιοποίηση και ανάδειξη των φυσικών και πολιτισμικών στοιχείων. Ο εναλλακτικός τουρισμός δίνει μεγάλη σημασία σε ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας και ανάπτυξης στα όρια της φέρουσας ικανότητας³ του συστήματος. Οι "εναλλακτικοί" τουρίστες επιδιώκουν να έρθουν σε άμεση επαφή με τους κατοίκους της περιοχής, προσπαθούν δε να το κάνουν χωρίς την ανάλογη τουριστική υποδομή, χρησιμοποιούν την ίδια διαμονή και τους ίδιους τρόπους μεταφοράς με τους

² **Μαζικός Τουρισμός:** Ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα οργανωμένο τρόπο ταξιδιού που περιλαμβάνει ειδικούς τρόπους μεταφοράς (πτήσεις τύπου Charter) διαμονή σε μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, προγραμματισμένες επισκέψεις, ενώ η διάρκεια διαμονής είναι καθορισμένη και σχετικά μικρή (1 εβδομάδα ή λίγο περισσότερο) και έχει ιδιαίτερα χαμηλό κόστος. Θεωρείται μία μορφή τουρισμού: υπεύθυνη για πολλές αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνία υποδοχής (Κοκκώσης και Μεξά , 1997).

³ **Φέρουσα ικανότητα** ορίζεται ως: Ο χαρακτήρας μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας που πραγματοποιείται για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο σε μία περιοχή (πόρο) με ένα δεδομένο επίπεδο ευκολιών και εξυπηρητήσεων χωρίς να προκαλεί υπερβολική ζημιά τόσο στο φυσικό περιβάλλον όσο και στην εμπειρία του επισκέπτη (Παπαγεωργίου, 2003).

ντόπιους, ταξιδεύουν μόνοι ή κατά ομάδες. Κατά τον Jarriluoma (1992) συνήθως ο εναλλακτικός τουρισμός ορίζεται ως "το αντίθετο του μαζικού θεωρείται ποιοτικός, αμυντικός, τοπικά σχεδιαζόμενος, ελεγχόμενος και εμπεριέχει αξίες" (Κοκκώσης και Μεξά, 1997).

Τα κυριότερα είδη του ορεινού τουρισμού είναι ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο χειμερινός τουρισμός.

Εικόνα 1.2: Αλεξίπτωτο πλαγιάς σε ορεινή περιοχή

Πηγή: www.trekking.gr

1.4.4.1 Αγροτουρισμός⁴

Αν θελήσουμε να δώσουμε έναν ορισμό στον αγροτουρισμό, τότε θα λέγαμε ότι «είναι κείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρους μη αστικούς από τους απασχολούμενους, κύρια στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές ομάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών, με σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας, τόσο από την εκμετάλλευση τουριστικών καταλυμάτων (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανσιόν, ξενώνες, κάμπινγκ) όσο και από την

---

⁴ Τον Ιανουάριο του 2003 ιδρύθηκε το Ελληνικό Κέντρο Αγροτουρισμού (ΕΛΛΚΑ) που είναι ένα σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Δημιουργήθηκε με σκοπό τη στήριξη, την ενίσχυση και την προώθηση της ιδέας του αγροτουρισμού στην Ελλάδα, καθώς και των πολιτικών για τη προστασία και τη διαχείριση του περιβάλλοντος με κατεύθυνση τη βιώσιμη τοπική και περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη. Επιδιώκει τη συνεργασία με φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, με διεθνείς αγροτουριστικές οργανώσεις και τη δημιουργία Δικτύων Συνεργασίας για την ανάδειξη των πολιτισμικών χαρακτηριστικών της υπαίθρου και των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων (Περιοδικό Αγροτουρισμός, 2004).

τροφοδοσία των τουριστικών μονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής γεωργικών συνεταιρισμών» (Κότιος, 2000).

Η κάμψη των τιμών των γεωργικών προϊόντων οδήγησε πολλούς αγρότες να στραφούν σε τουριστικές δραστηριότητες και να μεταβάλουν τα αγροκτήματά τους σε αγροτουριστικές επιχειρήσεις. Αυτή η μορφή τουριστικής ανάπτυξης εξασφαλίζει ένα επιπλέον εισόδημα στους αγρότες, και προς το παρόν (λόγω μικρού μεγέθους) δεν προκαλεί, στη σημερινή της μορφή, σημαντικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον (Κοκκώσης και Τσάρτας 2001).

Ο αγροτουρισμός λειτουργεί περισσότερο συμπληρωματικά στη γεωργία, καθώς και οι δυο δραστηριότητες μαζί μπορούν να εξασφαλίσουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα για τους παραγωγούς των ορεινών περιοχών, ενώ παράλληλα ο αγροτουρισμός έχει ανάγκη την αγροτική παραγωγή αφού αυτή αποτελεί τη βάση του.

Ο αγροτουρισμός έρχεται να καλύψει τη νέα ανάγκη του αστικού πληθυσμού να έρθει σε επαφή με την αγροτική ζωή και να ζήσει για λίγο μακριά από το άγχος της πόλης. Αυτή η δραστηριότητα για τους κατοίκους των ορεινών περιοχών δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας. Η υποαπασχόληση ή η εποχιακή απασχόληση με τις αγροτικές καλλιέργειες έρχεται να καλυφθεί με αυτή τη νέα δυνατότητα, που δίνει την ευκαιρία σε ένα νοικοκυριό να μην εξαρτάται αποκλειστικά από την πορεία της παραγωγής ή της εκτροφής των ζώων.

Βέβαια, ο αγροτουρισμός είναι μια νέα έννοια και προκειμένου να αναπτυχθεί θα πρέπει οι περιφερειακές αρχές μαζί με την τοπική αυτοδιοίκηση να παρέμβουν θεσμικά για την προστασία των προϊόντων που παράγονται κατ' αποκλειστικότητα σε ορισμένες ορεινές περιοχές. Παράλληλα θα πρέπει να τεθούν και κάποιες ποιοτικές προδιαγραφές που να διαφοροποιούν τα παρεχόμενα προϊόντα από τα βιομηχανοποιημένα που παρέχονται παντού, γιατί αλλιώς δεν υπάρχει λόγος να προωθηθεί μια προσπάθεια όπως αυτή του αγροτουρισμού (Κότιος, 2000).

1.4.4.2 Οικοτουρισμός

Ο **οικοτουρισμός** προβλέπει τη μέσα σε αυστηρά καθορισμένα όρια τουριστική εκμετάλλευση των ιδιαίτερων φυσικών στοιχείων μιας περιοχής βοηθά στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και αποτελεί συχνά συμπληρωματική

δραστηριότητα για τους μόνιμους κατοίκους.

Μερικές φορές υπάρχει σύγχυση με τον **βασισμένο στη φύση τουρισμό (nature-based tourism)** που μπορεί να οριστεί πιά ελαστικά ως οποιοσδήποτε τύπος τουρισμού που έχει ως αρχικό σκοπό του την εξέταση ή/και την απόλαυση της φύσης, συμπεριλαμβανομένης της πεζοπορίας, της παρακολούθησης των πουλιών, του κυνηγιού κ.λ.π., δραστηριότητες που δεν είναι πάντα φιλικές προς το περιβάλλον και τις οικολογικές αρχές (Isaacs, 2000).

Κατακρίνεται από κάποιους γιατί διεισδύει σε περιοχές όπου δεν υπήρχε προηγούμενα καθόλου τουριστική ανάπτυξη, δηλαδή κάνει ευρύτερα. γνωστές κάποιες παρθένες περιοχές, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο στη συνέχεια στο μαζικό τουρισμό (Κοκκώσης και Μεξά ,1997).

1.4.4.3 Χειμερινός τουρισμός

Ο χειμερινός τουρισμός είναι ο πιο γνωστός από όλες τις άλλες μορφές ορεινού τουρισμού, καθώς εκφράζεται κυρίως μέσα από το σκι και τα χιονοδρομικά κέντρα. Παράλληλα πρόκειται για τη μορφή εκείνη που φιλοξενεί και το μεγαλύτερο μέρος των τουριστών των ορεινών περιοχών και εκείνη που κινδυνεύει περισσότερο να συγκεντρώσει μεγάλες πληθυσμιακές μάζες ρισκάροντας την «ακεραιότητα» και την ποιότητα του περιβάλλοντος.

Στην Ελλάδα υπάρχουν 20 χιονοδρομικά κέντρα, που χωρίζονται σε 3 κατηγορίες ανάλογα με το εάν είναι εθνικού, περιφερειακού ή τοπικού επιπέδου. (Κότιος, 2000).

1.4.4.4 Επιπτώσεις του ορεινού τουρισμού

Οι ορεινοί όγκοι αποτελούν τις τελευταίες περιοχές που είναι σχεδόν ανέπαφες (όπως η Β. Πίνδος) από τις δραστηριότητες του ανθρώπου, παράλληλα όμως έχουν αρχίσει να αποτελούν δημοφιλείς προορισμούς για τους τουρίστες, ιδίως για χειμερινό τουρισμό.

Τα φυσικά οικοσυστήματα των ορεινών περιοχών δέχονται γενικά πιέσεις όπως υλοτομία, διάβρωση του εδάφους και όχληση που προκαλεί ακόμα και η απλή

ανθρώπινη παρουσία, επιπτώσεις που επιδεινώνονται λόγω της ανάπτυξης του τουρισμού. Το γεγονός της διατάραξης και καταστροφής του περιβάλλοντος των βουνών έχει στενή σχέση με τις ανθρώπινες ενέργειες και δραστηριότητες (Fang and Chen, 2004).

Ειδικότερα για περιοχές χειμερινού τουρισμού, οι επιπτώσεις είναι ιδιαίτερα σοβαρές από τη μη ελεγχόμενη ανάπτυξη χιονοδρομικών κέντρων, ορεινών κατασκηνώσεων και άλλων εγκαταστάσεων αλλά και από την διάσπαρτη οικοπεδοποίηση και κατασκευή καταλυμάτων για παραθερισμό και άλλες επιχειρήσεις ως αποτέλεσμα απρογραμμάτιστης τουριστικής ανάπτυξης.

Οι κυριότερες επιπτώσεις είναι (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001):

- Η εκτεταμένη αποψίλωση δασών, που οδηγεί συχνά σε διάβρωση του εδάφους και πρόκληση χιονοστιβάδων από έργα υποδομής.
- Η υποβάθμιση του ορεινού τοπίου από κατασκευές, που είναι ένα πρόβλημα το οποίο έχει παρατηρηθεί σε όλους τους τουριστικούς προορισμούς ανά τον κόσμο.
- Η χρησιμοποίηση των οχημάτων εκτός δρόμου, τα σύρματα των ανυψωτήρων, η συμπίεση των στρωμάτων χιονιού αποτελούν παράγοντες καταστροφής της χλωρίδας και αναγκαστικής μετακίνησης, μετανάστευσης ή θανάτου της πανίδας.
- Η διάθεση των υγρών αποβλήτων στα ποτάμια, χείμαρρους και ρυάκια έχει ως συνέπεια την υποβάθμιση της ποιότητας των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων
- Οι αέριοι ρύποι από τα αυτοκίνητα οδηγούν σε καταστροφή χλωρίδας και σε μη αντιστρεπτές βλάβες στην «άγρια ζωή».
- Σε περιπτώσεις που χρησιμοποιούνται «χιονοκανόνια» (συσκευές που παράγουν τεχνητό χιόνι) δημιουργείται ανταγωνισμός για τη χρήση φυσικών πόρων με άλλες δραστηριότητες όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι για την παραγωγή τεχνητού χιονιού απαιτούνται τεράστιες ποσότητες νερού (28 εκατομμύρια λίτρα νερού για κάθε χιλιόμετρο πίστας). Επιπλέον δημιουργούνται επιπτώσεις στο μικροκλίμα και στους φυσικούς κύκλους, καθώς το τεχνητό χιόνι λιώνει αργότερα, με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση της μικρής περιόδου «ανάκτησης» πολλών φυτικών αλπικών ειδών. Τέλος, επηρεάζεται η απορρόφηση νερού από το έδαφος, με αποτέλεσμα τη μερική αλλαγή του κύκλου του νερού, με άμεσες και έμμεσες

επιπτώσεις στο περιβάλλον.

1.5 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Οι ορεινές περιοχές έχουν σημαντικά φυσικά πλεονεκτήματα⁵ που μπορεί να αποτελέσουν τα εφόδια τους για ανάπτυξη. Αυτά είναι (Κότιος, 2000):

Το ορεινό τοπίο

Αποτελεί πόλο έλξης των τουριστών που κατά κανόνα προέρχονται από ασφυκτικές αστικές περιοχές και αναζητούν την γαλήνη και την ομορφιά του φυσικού τοπίου και περιβάλλοντος των βουνών. Για αυτό και θα πρέπει να προφυλαχθεί από κάθε απόπειρα άναρχης, αποσπασματικής και χωρίς σχεδιασμό ανάπτυξης, που θα επηρεάσει την αισθητική του.

Μεγάλη βιοποικιλότητα.

Στις ορεινές περιοχές η απότομη διαβάθμιση του υψομέτρου δημιουργεί ποικιλία κλιματικών ζωνών οικοσυστημάτων η οποία θα πρέπει να προστατεύεται με τη θέσπιση Ζωνών Περιβαλλοντικής Προστασίας. Οι περιοχές αυτές δύναται να προσελκύσουν το επιστημονικό ενδιαφέρον ερευνητών και φοιτητών, καθώς και των κυνηγών.

Ξυλεία

Είναι ένας φυσικός πόρος που εκτός από σημαντικά και άμεσα οικονομικά οφέλη, με τη δημιουργία κοινοτικών δασικών συνεταιρισμών προσφέρει εργασία κυρίως στους νέους κρατώντας τους στον τόπο τους.

Άνεμος

Η παραγωγή αιολικής ενέργειας μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών.

Νερά

Η αδυναμία ανάπτυξης της γεωργίας αλλά και της βιομηχανίας στις περιοχές αυτές προστάτευσε τα νερά από φαινόμενα ευτροφισμού. Η καθαρότητα των νερών, που ουσιαστικά σημαίνει απουσία αζώτου, φωσφόρου και βαρέων μετάλλων όπως το κάλιο και το νάτριο, δημιουργεί όλες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της αλιείας γλυκού νερού και την οργάνωση ιχθυοκαλλιεργειών. Επίσης είναι δυνατόν να

---

⁵ Φυσικοί πόροι που μπορούν να αξιοποιηθούν.

δημιουργηθούν εταιρείες εμφιαλώσεως φυσικού μεταλλικού νερού προερχόμενο από τις πηγές των βουνών.

Καθαρό έδαφος

Η αδυναμία ανάπτυξης της γεωργίας και της βιομηχανίας προστάτευσε και το έδαφος από τη μόλυνση. Τα φυτοφάρμακα και τα λιπάσματα χρησιμοποιήθηκαν σε περιορισμένο βαθμό ενώ τα βιομηχανικά απόβλητα αποτελούν άγνωστη λέξη για τις ορεινές περιοχές σε αντίθεση με τα πεδινά της ηπειρωτικής χώρας που υπέστησαν σημαντική αλλοίωση. Η καθαρότητα αυτή του εδάφους θα μπορούσε να γίνει έμμεσα εκμεταλλεύσιμη καθώς αποτελεί την αναγκαία συνθήκη για την παραγωγή «καθαρών» και οικολογικών προϊόντων.

Πλούσιο πολιτιστικό περιβάλλον

Η μνημειακή αρχιτεκτονική των οικισμών, των τοπικών βιοτεχνιών, των εκκλησιών, των γεφυριών και η διατήρηση των παραδοσιακών ηθών και εθίμων έγιναν σημεία αναφοράς σε πολλές ορεινές ζώνες και παραμένει αναλλοίωτη ως σήμερα.

1.6 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Τα μειονεκτήματα των ορεινών περιοχών θα μπορούσαν να χωριστούν σε δυο κατηγορίες i) σε εκείνα που οφείλονται στο κλίμα, δηλαδή τα φυσικά μειονεκτήματα και ii) σε εκείνα που οφείλονται σε άλλους παράγοντες, όπως περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά μειονεκτήματα:

Φυσικά μειονεκτήματα

Το μεγάλο υψόμετρο σε συνδυασμό με το δριμύ κλίμα και το ανάγλυφο χαρακτηρίζουν τις καιρικές συνθήκες των ορεινών περιοχών. Η διαφοροποίηση αυτής της συνισταμένης οφείλεται τόσο στη γεωγραφική θέση όσο και στο γεωγραφικό πλάτος. Οι χειμερινές θερμοκρασίες είναι ιδιαίτερα χαμηλές και τα κλιματολογικά φαινόμενα είναι πολύ έντονα, καθώς η έντονη βροχόπτωση, η χιονόπτωση και οι πολύ δυνατοί άνεμοι δεν αποτελούν σπάνια φαινόμενο. Παράλληλα, οι θερμοκρασίες είναι χαμηλές σε όλη τη διάρκεια του χρόνου σε σχέση με εκείνες που επικρατούν στα πεδινά, ενώ η ατμοσφαιρική πίεση είναι χαμηλή. Έτσι, οδηγούμαστε σε σημαντική μείωση και επιβράδυνση του κύκλου βλάστησης που δημιουργεί προβλήματα κυρίως στον αγροτικό τομέα.

Περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά μειονεκτήματα

Τα περιβαλλοντικά μειονεκτήματα οφείλονται κυρίως στην αύξηση της έκθεσης σε φυσικούς κινδύνους εξαιτίας της διάβρωσης του εδάφους, των καθιζήσεων, των χιονοπτώσεων και των μεγάλων χειμάρρων. Το μέγεθος του προβλήματος γίνεται περισσότερο αντιληπτό αν λάβουμε υπόψη μας ότι τα ορεινά οικοσυστήματα είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στις εξωτερικές αλλαγές και επιρροές, όπου οι φυσικοί και φυτικοί πόροι είναι ιδιαίτερα περιορισμένοι. Τα οικονομικά μειονεκτήματα είναι ουσιαστικά οι επιπτώσεις των φυσικών μειονεκτημάτων στην οικονομία. Εννοούμε δηλαδή, περιορισμό της αγροτικής δραστηριότητας, περιορισμούς στη χρήση της τεχνολογίας και μεγάλο κόστος των υποδομών και των παραγωγικών εγκαταστάσεων. Τα κοινωνικά μειονεκτήματα απορρέουν από τη γεωγραφική απομόνωση, καθώς μια τέτοια κατάσταση οδηγεί σε ανεπάρκεια διοικητικών υπηρεσιών, δυσκολίες στην επικοινωνία και στην κινητικότητα, πολιτιστική απομόνωση, αισθήματα ανασφάλειας και μοναξιάς.

1.7 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Τα αναπτυξιακά προβλήματα μπορούν να οριστούν ως «τα εμπόδια που καθυστερούν ή αναστέλλουν την ανάπτυξη ενός συνόλου περιοχών με κοινά χαρακτηριστικά» (Ράπτης, 1999). Τα σημαντικότερα αναπτυξιακά προβλήματα, που συναντώνται στις ορεινές περιοχές είναι (Κότιος, 2000):

Η προσπελασιμότητα

Η δημιουργία υποδομών έχει πολύ μεγάλο κόστος εξαιτίας του ανάγλυφου τέτοιων περιοχών παρόλο που είναι το βασικό αίτημα των κατοίκων όλων των ορεινών οικισμών. Επιπλέον, είναι περιοχές που βασίζονται στις δημόσιες επενδύσεις γιατί το επενδυτικό ρίσκο είναι ιδιαίτερα υψηλό με αποτέλεσμα να αναστέλλονται όλες οι ιδιωτικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Η έλλειψη της προσπελασιμότητας στερεί την τοπική κοινωνία από νέες θέσεις εργασίας και εισροές πόρων. Μια τέτοια απομόνωση κάνει αδύνατη την αύξηση των δεικτών του ακαθάριστου περιφερειακού προϊόντος, την εισροή πόρων, την μεταβίβαση τεχνογνωσίας, την παροχή δυνατοτήτων εξειδίκευσης. Από αυτή την κατάσταση θίγεται ακόμα και η είσοδος της τοπικής κοινωνίας στις βασικές δομές εμπορικής και μη συνεργασίας.

Η ανελαστικότητα της εργασίας

Η ανελαστικότητα της εργασίας είναι η αδυναμία του τοπικού πληθυσμού να ασχοληθεί και με άλλους παραγωγικούς τομείς, διαφορετικούς από αυτούς που κυριαρχούν στην περιοχή. Προκαλείται κυρίως από την κυριαρχία του πρωτογενούς τομέα, που οδηγεί σε μονοπαραγωγές, και τις ελλειπείς δυνατότητες κατάρτισης του εργατικού δυναμικού, που δίνει ελάχιστες δυνατότητες για απεγκλωβισμό από τη μονοδραστηριότητα.

Η διατήρηση μιας τέτοιας κατάστασης στην οικονομία ενέχει πολλαπλούς κινδύνους. Η περιοχή εκτίθεται απροστάτευτη σε κάθε εξωγενή αλλαγή της ζήτησης, της προσφοράς και του ανταγωνισμού. Οποιαδήποτε αλλαγή των καταναλωτικών συνηθειών, της δυνατότητας παραγωγής λόγω έλλειψης πρώτων υλών και της ικανότητας παραγωγής ανταγωνιστικών προϊόντων προκαλεί κλυδωνισμούς σε τέτοιες οικονομίες. Οικονομίες με ανελαστικότητα εργασίας είναι ιδιαίτερα εύθραυστες σε παραγωγικές αλλαγές και αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανυπαρξίας εναλλακτικών λύσεων, την ανυπαρξία επιλογών.

Κοινωνικές αντιλήψεις

Οι κάτοικοι των περιοχών αυτών συνήθως βλέπουν κάθε προσπάθεια για αναδιάρθρωση και αλλαγή προσανατολισμού ως κακό οινό. Έχουν μάθει να είναι το αντικείμενο εκμετάλλευσης του πολιτικού κόσμου, αφού δεν είναι λίγες οι φορές που χρειάστηκε να παρακαλέσουν πολλούς για έναν δρόμο και κατάφεραν να τον αποκτήσουν μόνο μετά από πολιτικό εκβιασμό ενόψει εκλογικής αναμέτρησης. Σήμερα, λοιπόν, βλέπουν με καχυποψία κάθε πολιτική παρέμβαση στον τόπο τους, ακόμα και αν αυτή είναι η προσπάθεια κάποιων ειδικών επιστημόνων να δώσουν λύσεις στα προβλήματά τους.

Απόσταση από τα κέντρα λήψης αποφάσεων

Ο συγκεντρωτισμός των διοικητικών λειτουργιών στην πρωτεύουσα σε συνδυασμό με την απόσταση της από τις ορεινές περιοχές δυσχεραίνει την κατάστασή τους. Από το κέντρο λήψης αποφάσεων μέχρι την τοπική κοινωνία χάνεται ένα σημαντικό μέρος τόσο της διακινούμενης όσο και της διαθέσιμης πληροφορίας με αποτέλεσμα να παρατηρούνται δυσκολίες στην ενημέρωση και στον εκσυγχρονισμό καθώς και μια αδυναμία ένταξης των πολιτών στα οικονομικά και εμπορικά κυκλώματα.

Επίπεδο εκπαίδευσης

Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών που είναι πάνω από 25 ετών έχουν πολύ χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ηλικιωμένων κατοίκων είναι

τελείως αμόρφωτοι και οι υπόλοιποι κάτοικοι άνω των 25 ετών έχουν τη στοιχειώδη μόρφωση που προσφέρει η δημοτική εκπαίδευση. Οι νέοι για να μορφωθούν αναγκάζονται να μετακομίσουν στις πόλεις και στις με αποτέλεσμα οι ορεινές περιοχές να χάνουν το πιο παραγωγικό τμήμα του ενεργού τους πληθυσμού.

Έλλειψη κοινωνικών υποδομών

Είθισται οι κοινωνικές υποδομές και κατά συνέπεια η πολιτιστική και κοινωνική ζωή του τόπου να συγκεντρώνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα. Κάτι η χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα των ορεινών περιοχών, κάτι το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων, κάτι η δύσκολη πρόσβαση κάνουν τις κοινωνικές υποδομές είδος υπό εξαφάνιση στον ορεινό κατοικούμενο χώρο

Μη βιομηχανοποίηση των ορεινών περιοχών

Κατά την περίοδο της εκβιομηχάνισης της χώρας οι ορεινές περιοχές δεν προσέλκυαν το ενδιαφέρον.

Σύγκρουση χρήσεων γης

Το μεγαλύτερο μέρος του ορεινού εδάφους καλύπτεται από δάση, ενώ το υπόλοιπο από την αγροτική δραστηριότητα αφήνοντας ένα ελάχιστο υπόλοιπο για δομημένο περιβάλλον, που συνήθως είναι οι κατοικίες των ντόπιων.

1.8 ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Οι σημαντικότερες **απειλές** που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές στην Ελλάδα είναι (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, 2004):

- Σοβαρά προβλήματα μείωσης και γήρανσης του πληθυσμού, εγκατάλειψης δραστηριοτήτων, δυσμενούς μεταφορικής πρόσβασης και μειονεκτικότητας, έλλειψης βασικών υπηρεσιών σχετικών με την ποιότητα ζωής, εκτεταμένο δε μέρος τους εντάσσεται σε απομακρυσμένες από τους βασικούς άξονες και πόλους ανάπτυξης περιοχές του εθνικού χώρου.
- Περιβαλλοντική υποβάθμιση από το μη επαρκή έλεγχο της βόσκησης, τη μη ορθολογική άσκηση ή και τη χρήση πρακτικών που παράγουν αποτελέσματα δυσμενή για το περιβάλλον, στην ανάπτυξη λατομικών και μεταλλευτικών ή εξορυκτικών δραστηριοτήτων καθώς και άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων (τουρισμός, βιομηχανία, κ.ά.), τη διάβρωση και ερημοποίηση

εδαφών, την υποβάθμιση του αγροτικού τοπίου και την καταστροφή των ενδιαιτημάτων.

- Η συνεχιζόμενη μείωση και γήρανση του πληθυσμού, οι έντονες ανεπάρκειες σε δίκτυα υπηρεσιών και ποιότητας ζωής και η πλημμελής ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων (προβλήματα εκσυγχρονισμού και ανταγωνιστικότητας της ορεινής γεωργίας, αναξιοποίητοι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι, αποκλεισμοί λόγω καιρικών συνθηκών και δυσβατότητας κ.ά.) απειλούν ολοένα και περισσότερο την κοινωνική ισορροπία των ορεινών ζωνών προκαλώντας σοβαρά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα, όπως εξασθένηση του κοινωνικού ιστού, περιθωριοποίηση, ανεργία, ή και καταστροφή των περιουσιών από ακραία φυσικά φαινόμενα, όπως πυρκαγιές, κατολισθήσεις, σεισμοί.
- Χαμηλό επίπεδο οργάνωσης που συμβάλλει τα μέγιστα στη μη αξιοποίηση των φυσικών πόρων και στην αποθάρρυνση της παραμονής ανθρώπων νεότερης ηλικίας στους τόπους καταγωγής τους. Το χαμηλό επίπεδο οργάνωσης του ορεινού χώρου επιτείνεται από τον ιδιαίτερα εκτεταμένο ή και διαπεριφερειακό χαρακτήρα του και γενικότερα από τη μη ταύτιση των φυσικογεωγραφικών ορίων του με τις διοικητικές ενότητες άσκησης δημοσίων πολιτικών.

Οι **προοπτικές** των ορεινών περιοχών της Ελλάδας είναι :

- Αξιοποίηση των νέων μεγάλων έργων υποδομής του δυτικού και του βόρειου διαμερίσματος της χώρας (Δυτικός Οδικός Άξονας - Ιόνια Οδός, Δυτικός Σιδηροδρομικός Άξονας, Οδική Ζεύξη Ρίου-Αντίρριου, Οδική Σιδηροδρομική Εγνατία, νέες διαπεριφερειακές συνδέσεις).
- Η ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα θα μπορούσε υπό σύγχρονους όρους προσαρμοσμένους στο ορεινό αγροτικό τοπίο και ενθαρρύνοντας την ανταγωνιστικότητα μέσω της ποιότητας, με προτεραιότητα στη χαμηλών εισροών και φιλική προς το περιβάλλον γεωργία και κτηνοτροφία (εφαρμογή γεωργικών και περιβαλλοντικών μέτρων στο πλαίσιο του Κανονισμού της Ε.Ε. 1257/99), να αποτελέσει συγκριτικό πλεονέκτημα αιχμής στη βάση προώθησης νέων καταναλωτικών προτύπων.
- Η βιώσιμη αξιοποίηση των ποικίλων πλουτοπαραγωγικών πόρων (ορυκτός πλούτος, δάσος, υδατικό δυναμικό, ήπιες - ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, κ.ά.)

αναμένεται να συμβάλει στην οικονομική αναζωογόνηση και την ενεργειακή αυτονομία των ορεινών περιοχών.

- Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών ορεινού τουρισμού και η κατά περίπτωση χωροθέτηση ειδικών τουριστικών υποδομών, σε συνδυασμό με τη δημιουργία και την ανάδειξη πολύπλευρων πολιτιστικών δικτύων αναμένεται να συντελέσουν στην αναγέννηση των ορεινών οικιστικών κέντρων.
- Η ενθάρρυνση μεταποιητικών δραστηριοτήτων και ιδιαίτερα αυτών που υποστηρίζουν την οικολογική γεωργία και κτηνοτροφία, καθώς επίσης και τον τουρισμό (παραδοσιακή χειροτεχνία, καλλιτεχνική βιοτεχνία), εκτιμάται ότι θα ενισχύσουν την παραγωγή και την απασχόληση στην ύπαιθρο.
- Η ανάδειξη της ιστορικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του συνόλου του ορεινού οικιστικού δικτύου, η αναδιάρθρωση των υποδομών και των δικτύων κοινής ωφέλειας με έμφαση στις τηλεπικοινωνίες, η συμπλήρωση του κοινωνικού εξοπλισμού, οι οικιστικές αναπλάσεις, η οριοθέτηση και ανάπτυξη τμημάτων ασφαλούς πολεοδόμησης και τέλος η εκπαίδευση, η επιμόρφωση και η κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού θα συνέβαλαν στη βελτίωση της ελκυστικότητας των ορεινών περιοχών που αποτελεί προϋπόθεση για την επανακατοίκησή τους.
- Οι ευρύτερες περιοχές ελκυστικών φυσικών τοπίων του ορεινού χώρου θα μπορούσαν να αποτελέσουν κατάλληλους τόπους υγιεινής διαμονής και προσέλκυσης εξειδικευμένων δραστηριοτήτων σχετιζόμενων με τις υπηρεσίες υγείας, τον πολιτισμό, την έρευνα και τις καινοτόμες δραστηριότητες
- Το σχετικά παρθένο ορεινό τοπίο προσφέρεται για την αποτελεσματική υλοποίηση των ευρωπαϊκών πολιτικών για την προστασία της φύσης αναγνωρίζοντας και ενοποιώντας σε προστατευόμενα δίκτυα τα στοιχεία του ευαίσθητου και υψηλής αισθητικής αξίας φυσικού περιβάλλοντος, αναδεικνύοντας και προβάλλοντας σε ελληνικό και διεθνές επίπεδο το φυσικό περιβαλλοντικό πλούτο και προσελκύοντας ένα ευρύ φάσμα φυσιογνωστών, ερευνητών και παρατηρητών.

1.9 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Παρά τη σημαντική παρουσία και το ειδικό βάρος των ορεινών περιοχών στην

έκταση, στην κοινωνία και στην οικονομία της Ελλάδας, επί πολλά χρόνια δεν είχε εφαρμοστεί μία εθνική ολοκληρωμένη χωροταξική και αναπτυξιακή πολιτική για τους ορεινούς όγκους.

Η οριοθέτηση των ορεινών περιοχών (Ε.Σ.Υ.Ε., Ε.Ε.) ως υπόβαθρο παρεμβάσεων των δημόσιων μηχανισμών, που βασίζεται σε κριτήρια υψομέτρου, ανάγλυφου και αποδοτικότητας εδαφών, αναφέρεται σε μία γεωργική κυρίως προβληματική με στόχο την αντιστάθμιση των φυσικών μειονεκτημάτων. Από την άλλη, η διοικητική διαίρεση, από τη δημιουργία ακόμη του ελληνικού κράτους, έτσι όπως σχεδιάστηκε και λειτουργεί, συνέβαλε τελικά στην κατάτμηση, αποδιοργάνωση και εξασθένηση της χωρικής συνοχής των ορεινών περιοχών. Η διοικητική διαίρεση των οροσειρών, σε συνδυασμό με μετακίνηση του πληθυσμού προς τις πεδινές και αστικές περιοχές έθεσε το ζήτημα της συγκρότησης των περιοχών για την εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών. Παρόλο που η ΚΑΠ αντισταθμίζει ως ένα βαθμό μέσω των εξισωτικών αποζημιώσεων και ειδικών ενισχύσεων την έλλειψη εξειδικευμένης ορεινής πολιτικής είναι φανερό ότι οι πολύμορφες παρεμβάσεις, κλαδικού κανονιστικού, θεσμικού ή οικονομικού χαρακτήρα, δεν παρουσιάζουν την απαραίτητη συνοχή και δυναμική στο εσωτερικό των ορεινών ζωνών.(Γούσιος, 2002).

1.9.1 Άξονες χωροταξικής πολιτικής για τις ορεινές περιοχές

Η ενιαία και ολοκληρωμένη χωροταξική πολιτική (σχεδιασμός) για τις ορεινές περιοχές της χώρας μας θα πρέπει να διαμορφώνεται μέσω μιας διαδικασίας συντονισμού σε τρεις **άξονες** (Μπεριάτος, 2004):

- i. τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας διαμόρφωσής της, μέσω της εκμετάλλευσης σύγχρονων μέσων έρευνας και τεκμηρίωσης.
- ii. την ορθολογική αξιοποίηση των πηγών χρηματοδότησης.
- iii. τον αποτελεσματικό συντονισμό των προγραμμάτων δράσης και των εμπλεκόμενων φορέων διαχείρισης.

Επίσης η ολοκληρωμένη (γεωγραφικά και κλαδικά) πολιτική θα πρέπει να στηρίζεται σε τρεις **κατευθύνσεις** (Μπεριάτος, 2004):

- i. την ανάπτυξη σχέσεων εταιρικότητας μεταξύ των δημόσιων, ιδιωτικών και κοινωνικών επιχειρήσεων.
- ii. Την δημιουργία και λειτουργία δικτύων των φορέων διαχείρισης των ορεινών

όγκων (όπως της Balkan Montana, Euromontana).

- iii. την ενεργό επικουρικότητα που προϋποθέτει συνάρθρωση (και όχι διαχωρισμό) των αρμοδιοτήτων έτσι ώστε να ξεπερασθεί το κλασικό δίλημμα μεταξύ της κεντρικής και της αποκεντρωμένης διοίκησης, δηλαδή μεταξύ της ανάγκης για ενότητα και της ανάγκης για διαφοροποίηση.

1.9.2 Εθνική Χωροταξική Στρατηγική για τον Ορεινό Χώρο

Σύμφωνα με το "Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Ορεινό χώρο" του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. η εθνική χωροταξική στρατηγική για τον ορεινό χώρο, έχει σαν **στόχους**:

- i. Την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών όγκων (δασική, γεωργική, κτηνοτροφική, τουριστική, πολιτιστική και περιβαλλοντική) με ανάδειξη και αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε συνδυασμό με την προώθηση ειδικών πολιτικών απασχόλησης για τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και την παράλληλη διασύνδεσή τους με τον ευρύτερο οικονομικο-λειτουργικό χώρο κάθε περιφέρειας.

Στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης ανάπτυξης ως προωθητικοί τομείς ανάπτυξης του ορεινού χώρου επιλέγονται:

- ο Ο τουρισμός με έμφαση στις ήπιες μορφές εναλλακτικού ορεινού τουρισμού ως συγκριτικό πλεονέκτημα του ορεινού χώρου.
- ο Ο ορεινός αγροτικός τομέας στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης πολιτικής υπαίθρου ο οποίος θα μπορούσε υπό σύγχρονους όρους προσαρμοσμένους στο ορεινό αγροτικό τοπίο και ενθαρρύνοντας την ανταγωνιστικότητα μέσω της ποιότητας με προτεραιότητα στη χαμηλών εισροών και φιλική προς το περιβάλλον γεωργία και κτηνοτροφία (ολοκληρωμένη, βιολογική) να αποτελέσει συγκριτικό πλεονέκτημα αιχμής στη βάση προώθησης νέων καταναλωτικών προτύπων (εκτατικές και ιδιότυπες καλλιέργειες) προϊόντων και πρακτικών.
- ο Η αξιοποίηση και ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων με έμφαση στην ανάπτυξη των ήπιων και ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, την αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου (κοιτάσματα μεταλλευμάτων, βιομηχανικά ορυκτά, αδρανή υλικά, διακοσμητικά πετρώματα), του αιολικού και του υδάτινου δυναμικού,

- καθώς και την εξοικονόμηση ενέργειας με διάδοση φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών.
- ii. Την κατά προτεραιότητα ενδυνάμωση και οργάνωση επιλεγμένων ορεινών οικιστικών κέντρων σε επίπεδο κωμοπόλεων, στο πλαίσιο μιας εξειδικευμένης πολιτικής «ορεινής αστικής ανάπτυξης» με βάση και την ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου, αποσκοπώντας στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών, την ανάδειξη της ιστορικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας και τις οικιστικές αναπλάσεις.
  - iii. Την αξιοποίηση των νέων μεγάλων οδικών και σιδηροδρομικών έργων για την άρση της απομόνωσης των ορεινών περιοχών, ιδίως δε του δυτικού διαμερίσματος και της βόρειας μεθοριακής ζώνης της χώρας βάσει ειδικού σχεδιασμού που θα περιλαμβάνει την επιλογή και τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη ορεινών διαδρομών και πυλών σε σχέση με τις περιβάλλουσες πεδινές ή και παράκτιες περιοχές των ορεινών όγκων, τις όμορες ορεινές περιοχές γειτονικών κρατών και τους σχεδιαζόμενους ευρωδιαδρόμους συνδυασμένων μεταφορών.
  - iv. Την υπέρβαση της υφιστάμενης απομόνωσης του ορεινού όγκου με μέτρα ανάπτυξης και αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού (μέτρα εκπαίδευσης κατάρτισης, μέτρα αύξησης της απασχόλησης, μέτρα ενσωμάτωσης) με προστασία των ορεινών περιοχών που πλήττονται από τις αναπόφευκτες διαρθρωτικές μεταβολές, με προσαρμογή της οικονομίας στις διεθνείς εξελίξεις, με ολοκληρωμένη ανάπτυξη των υποδομών και κυρίως των οδικών αξόνων, ως αξόνων για παραγωγικούς σκοπούς, αναψυχή και αναγνώριση του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου, αλλά και των τηλεπικοινωνιών με σταδιακή εισαγωγή της τηλε-επιμόρφωσης, της τηλε-εκπαίδευσης, της τηλε-εργασίας και της τηλε-ιατρικής.
  - v. Την προσαρμογή της οικονομίας των ορεινών περιοχών στις κοινοτικές και διεθνείς εξελίξεις μέσω αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού των εκμεταλλεύσεων, με αποτελεσματική προώθηση και εφαρμογή των νέων τεχνολογιών, καθώς και με μέτρα οργανωτικής υποστήριξης και κίνητρων, που θα προωθήσουν την ελκυστικότητα των ορεινών περιοχών, ως τόπων προσέλκυσης ανάλογων επενδύσεων και άσκησης οικονομικών δραστηριοτήτων.
  - vi. Τον έλεγχο της εκτός σχεδίου δόμησης στις ορεινές περιοχές ιδίως δε στις

προστατευόμενες από διεθνείς συμβάσεις και προγράμματα και σε αυτές με μεγάλο υψόμετρο, την προώθηση του σχεδιασμού χρήσεων γης στα ορεινά οικιστικά κέντρα σε επίπεδο Ο.Τ.Α. ή και ενοτήτων Ο.Τ.Α. καθώς και την προσαρμογή των όρων δόμησης στον ορεινό χαρακτήρα.

- vii. Την μελέτη και εφαρμογή πρότυπων προγραμμάτων ολοκληρωμένης ανάπτυξης σε επιλεγμένες περιοχές του ορεινού χώρου.
- viii. Την υλοποίηση των ευρωπαϊκών πολιτικών προστασίας της φύσης με διαφύλαξη του τοπίου, των παρθένων δασών και δασικών εκτάσεων, των περιβαλλοντικών ιδιαιτεροτήτων και της βιοποικιλότητας, καθώς και των πολιτιστικών πόρων των ορεινών περιοχών, ως πρωταρχική προτεραιότητα, μέσα από ένα ολοκληρωμένο σχεδιασμό του χώρου, που θα περιλαμβάνει μια ενδεδειγμένη στρατηγική εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του χώρου.
- ix. Τον προσδιορισμό εξειδικευμένων δράσεων προστασίας και ανάδειξης της φυσικής κληρονομιάς και του ορεινού τοπίου στις ιδιαίτερα απομονωμένες ή φυσικά ευαίσθητες περιοχές που χαρακτηρίζονται από τάσεις εγκατάλειψης και συρρίκνωσης, και έχουν ανάγκη οχύρωσης απέναντι σε κινδύνους διάβρωσης, απερήμωσης και κατολισθήσεων.
- x. Την προσαρμογή του σχεδιασμού του ορεινού χώρου στις απαιτήσεις ενοποίησης και ανάδειξης των δικτύων φυσικού περιβάλλοντος (πράσινων και γαλάζιων) και τη δημιουργία επιλεγμένων ευρύτερων ζωνών κατάλληλων για την προσέλκυση καινοτόμων δραστηριοτήτων και υπηρεσιών που προτιμούν για εγκατάσταση το υγιεινό και υψηλής ποιότητας φυσικό περιβάλλον σε συνάρτηση με επιλεγμένους κρίκους του ορεινού οικιστικού δικτύου.
- xi. Την ενθάρρυνση της συνεργασίας και ενίσχυση της διαπραγματευτικής ικανότητας της χώρας σε διεθνές επίπεδο για ζητήματα του ορεινού χώρου.

Επίσης η εθνική χωροταξική στρατηγική για τον ορεινό χώρο αποσκοπεί και στον προσδιορισμό κριτηρίων διαφοροποίησης των στρατηγικών κατευθύνσεων για τον ορεινό χώρο.

1.10 Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Ορισμένες ορεινές περιοχές στην Ε.Ε. έχουν αναπτυχθεί οικονομικά ενώ άλλες αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Οι πρώτες θα πρέπει να αποτελέσουν παράδειγμα

ενώ οι δεύτερες θα πρέπει να υποστηριχθούν. Ο στόχος αυτός, ο οποίος τέθηκε με την συνθήκη της Ρώμης βρίσκεται στο επίκεντρο της περιφερειακής πολιτικής της Ένωσης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000)

Το **φυσικό περιβάλλον** στις ορεινές περιοχές υπόκειται σε ορισμένα βίαια και επαναλαμβανόμενα φυσικά φαινόμενα που οφείλονται στη μορφολογία και στο κλίμα. Το περιβάλλον αυτό είναι ευάλωτο και ως εκ τούτου, πρέπει να προστατεύεται και ταυτόχρονα να συντηρείται.

Οι **γεωργοί** στις ορεινές περιοχές παίζουν πρωταρχικό ρόλο, όσον αφορά στην επίτευξη αυτού του στόχου. Η μείωση του αριθμού τους πρέπει να σταματήσει με την αξιοποίηση των ποιοτικών τους προϊόντων και την αναγνώριση του σημαντικού τους ρόλου στη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Η αποτελεσματική διαχείριση του περιβάλλοντος, προκειμένου να αποφευχθεί η υποβάθμιση των ορεινών εδαφών, μπορεί να εξασφαλισθεί μόνο με ειδικές ενισχύσεις. Η προστασία των υδάτων, της ατμόσφαιρας, της χλωρίδας και της πανίδας εξαρτώνται από αυτές.

Η **ταυτότητα των κατοίκων** των εν λόγω περιοχών συνδέεται και αυτή με αποκλειστικές πολιτιστικές παραδόσεις που συνίστανται σε τρόπους ζωής, ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά στοιχεία, παλιές παραδόσεις: πρόκειται για μια πολιτιστική κληρονομιά που αξίζει να διαφυλαχθεί. Ο επιδιωκόμενος στόχος είναι να ενσωματωθούν τα πολιτιστικά αυτά στοιχεία σε μια αναπτυξιακή διαδικασία, η οποία να μπορεί να συνδυάζει τις παραδόσεις με τις σύγχρονες απαιτήσεις, χωρίς να εξομοιώνει το βουνό ούτε με "λούνα παρκ", αλλά ούτε και με "μουσείο".

Μια ορεινή περιοχή συχνά αποτελεί φράγμα ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες χώρες. Η ολοένα μεγαλύτερη ανάπτυξη των εμπορικών και διαπροσωπικών συναλλαγών είναι αναπόφευκτη. Αλλά όταν οι τρόποι και οι **υποδομές** μεταφορών κατορθώνουν να συνδυαστούν αρμονικά με το περιβάλλον αυτό, επιτρέπουν στις ορεινές περιοχές να επωφεληθούν πλήρως από τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η στρατηγική τους θέση. Επίσης, η γενίκευση των δικτύων διανομής ηλεκτρισμού και νερού, καθώς και η επεξεργασία των αποβλήτων είναι απόλυτα αναγκαίες. Συχνά όμως, η μορφολογία του ορεινού τοπίου καθιστά την εγκατάσταση των εν λόγω υποδομών δυσκολότερη και πιο δαπανηρή από άλλες περιοχές

Ο **τουρισμός** συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη αυτών των ορεινών περιοχών. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να ελέγχεται η ανάπτυξη των τουριστικών εγκαταστάσεων (ξενοδοχειακές υποδομές και συναφείς υπηρεσίες), έτσι ώστε να μην

τίθεται σε κίνδυνο ο βιότοπος και το υπάρχον φυσικό τοπίο.

Το βουνό είναι εύθραυστο και η αρμονική του ανάπτυξη στηρίζεται σε μια πολύπλοκη ισορροπία. Ο πρώτος κίνδυνος που το απειλεί είναι η μείωση του πληθυσμού. Στις αραιοκατοικημένες περιοχές, δεν μπορεί πάντοτε να εξασφαλιστεί η διατήρηση υπηρεσιών με εύκολη πρόσβαση, γεγονός που όχι μόνον παρακωλύει την οικονομική ανάπτυξη, αλλά ευνοεί και την εγκατάλειψη της περιοχής. Για να μην εγκαταλείπουν τις ορεινές περιοχές, οι κάτοικοι πρέπει να διαθέτουν υπηρεσίες συγκρίσιμης ποιότητας με αυτές που διαθέτουν οι κάτοικοι των πόλεων ή των πεδινών περιοχών. Κατά συνέπεια, πρέπει να διατηρηθούν και να αναπτυχθούν περαιτέρω οι εν λόγω υπηρεσίες. Για το σκοπό αυτό πρέπει να καταβληθούν ειδικές προσπάθειες για τη βελτίωση της ποιότητας των σχολικών δικτύων.

Η ευημερία των ορεινών περιοχών εξαρτάται από την ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων, οι οποίες συνδέονται με το φυσικό πλούτο. Ωστόσο, πρέπει ταυτόχρονα να ξεπεράσουν πολλές δυσκολίες και να υποστούν επιπλέον δαπάνες που οφείλονται στην τοποθεσία, το κλίμα και το υψόμετρο. Η γεωργία, η κτηνοτροφία και η δασοκομία εξακολουθούν να αποτελούν πηγές εισοδήματος για ένα μέρος των κατοίκων των ορεινών περιοχών. Ωστόσο, στις περιοχές αυτές αναπτύχθηκαν και άλλες δραστηριότητες, ιδίως στον τομέα των υπηρεσιών. Η διαφοροποίηση αυτή προϋποθέτει ενίσχυση της τεχνολογικής καινοτομίας, καθώς και περαιτέρω εξειδίκευση του εργατικού δυναμικού.

1.10.1 Διαρθρωτικές πολιτικές της Ε.Ε. για τις ορεινές περιοχές

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συμμετέχει στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών μέσω των διαρθρωτικών ταμείων τα οποία στηρίζουν σχέδια που εφαρμόζονται στις περιοχές με αναπτυξιακή καθυστέρηση (στόχος 1) ή σε βιομηχανική παρακμή (στόχος 2). Η Ένωση παρεμβαίνει επίσης στο πλαίσιο των κοινοτικών πρωτοβουλιών αγροτικής ανάπτυξης ή της διασυνοριακής και διακρατικής συνεργασίας. Τέλος, τα γεωργο-περιβαλλοντικά μέτρα φαίνεται να προσφέρονται για εφαρμογή στις ορεινές περιοχές. Κατά συνέπεια, υπάρχει ποικιλία χρηματοδοτούμενων σχεδίων. Οι ενέργειες αυτές εντάσσονται σε **οκτώ διαφορετικές κατευθύνσεις** (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000):

1 Καινοτομία και ποιότητα

Οι νέες τεχνολογίες πληροφοριών αποτελούν μια αναπτυξιακή οδό, η οποία θα πρέπει να εξεταστεί από τις ορεινές περιοχές, ιδίως όσον αφορά την τηλεργασία και την τηλεμάθηση. Δεδομένου ότι δεν απαιτούν πολλές βαριές υποδομές και χρειάζονται περιορισμένο, αλλά ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, οι τεχνολογίες αυτές παρουσιάζουν μεγάλο πλεονέκτημα για τις εν λόγω περιοχές. Τα ευρωπαϊκά προγράμματα έχουν επανειλημμένως στηρίξει δραστηριότητες αυτού του είδους.

Κατά τον ίδιο τρόπο, λόγω της μεγάλης ζήτησης για προϊόντα υψηλής ποιότητας εκ μέρους των καταναλωτών, οι γεωργοί των ορεινών περιοχών μπορούν αναμφισβήτητα να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο. Η Ένωση συμβάλλει στην εξέλιξη αυτή με το να χορηγεί ενισχύσεις για την μεταποίηση και εμπορία των γεωργικών προϊόντων και με το να προστατεύει τις ονομασίες προέλευσης και τις γεωγραφικές ενδείξεις: μεταξύ των 500 προϊόντων που έχουν «σημανθεί» μέχρι σήμερα, πολλά προέρχονται από ορεινές ζώνες.

2 Μεγαλύτερη ειδίκευση

Προκειμένου να μπορέσουν να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα και να εκμεταλλευτούν πλήρως τις δυνατότητες των περιφερειών τους, οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών πρέπει να διαθέτουν ειδίκευση τόσο στα παραδοσιακά επαγγέλματα όσο και στα νέα επαγγέλματα και τις τεχνολογίες πληροφοριών.

Τα Ευρωπαϊκά προγράμματα που χρηματοδοτούνται από τα διαρθρωτικά ταμεία και εκτείνονται από την παροχή κατάρτισης ως την εγκατάσταση ειδικού εξοπλισμού, παίζουν σημαντικότατο ρόλο: δημιουργία κέντρων κατάρτισης, οργάνωση κύκλων μαθημάτων διαχείρισης στους τομείς του τουρισμού ή της βιολογικής γεωργίας, εγκατάσταση δικτύων ανταλλαγής δεδομένων, κ.λ.π.

3 Ανάπτυξη του τουρισμού, υπό ορισμένους όρους

Αν και ο τουρισμός υπήρξε χωρίς καμία αμφιβολία ένας από τους βασικούς παράγοντες που οδήγησαν στην οικονομική ανάκαμψη των ορεινών περιοχών, η υπερβολική εκμετάλλευση τοποθεσιών σε πολύ μεγάλο υψόμετρο κατακρίνεται σήμερα. Η ελκυστικότητα των σταθμών χειμερινών σπορ εξαρτάται πλέον από την ικανότητα των τουριστικών φορέων και των κατοίκων να προβούν σε ολοκληρωμένες δράσεις μετατροπής ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα των εν λόγω σταθμών. Πρόκειται για ένα δύσκολο έργο, το οποίο όμως αποτελεί μια τεράστια πρόκληση: ανακαίνιση των κτιρίων και του εξοπλισμού, εξασφάλιση καλής μεταβίβασης μεταξύ επιχειρήσεων, κατάρτιση του εξειδικευμένου προσωπικού, κ.λ.π.

Εξάλλου, σε ένα πλαίσιο ισχυρού ανταγωνισμού, ο τουρισμός παρέχει ενδιαφέρουσες προοπτικές για τις ορεινές περιοχές. Ωστόσο, η ανάπτυξη του πρέπει να ελέγχεται και να στηρίζεται στην αξιοποίηση των ανθρώπινων, περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων. Τα ευρωπαϊκά προγράμματα περιφερειακής και αγροτικής ανάπτυξης βασίζονται στην αρχή αυτή: προώθηση της βιοτεχνίας και του ολοκληρωμένου τουρισμού, ανάπλαση χωριών, ενισχύσεις για τη δημιουργία και προώθηση νέων προϊόντων, κ.λ.π.

4 Δημιουργία αναγκαίων υποδομών

Στόχος είναι η διακοπή της απομόνωσης των πληθυσμών και των επιχειρήσεων μέσω της διασύνδεσης τους με τα δίκτυα μεταφορών και με τις υπηρεσίες διανομής του νερού, του ηλεκτρικού και των τηλεπικοινωνιών. Η επίτευξη του στόχου αυτού, σε λογικό κόστος, εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα δύσκολη στις ορεινές περιοχές.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει σχέδια για υποδομές προτεραιότητας στις πιο μειονεκτικές περιοχές. Όταν πρόκειται για μεγάλα σχέδια, μπορούν να ζητηθούν δάνεια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ETE) στο πλαίσιο κοινοπραξιών δημοσίου-ιδιωτικού τομέα. Η αύξηση των συναλλαγών που οφείλεται στην πρόοδο της μεγάλης εσωτερικής αγοράς κατέστησε ακόμα πιο επείγουσα την συμπερίληψη των ορεινών περιοχών στον ορισμό των υποδομών μεταφοράς. Η επίλυση του προβλήματος αυτού βασίζεται ιδίως στη διευθέτηση του εδάφους σε διακρατική κλίμακα και στον καλύτερο έλεγχο της διακίνησης ατόμων και εμπορευμάτων.

5 Η αειφόρος ανάπτυξη

Το ορεινό περιβάλλον είναι ταυτόχρονα ιδιαίτερα ευαίσθητο και εξαιρετικά απαιτητικό. Για το λόγο αυτό, ο εξοπλισμός που χρησιμοποιείται πρέπει να κατασκευάζεται σύμφωνα με ειδικές και δαπανηρές τεχνικές. Ως εκ τούτου, πολλές εγκαταστάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος (σταθμοί καθαρισμού, συστήματα διαχείρισης απορριμμάτων, εργαστήρια ελέγχου, κ.λ.π.) έχουν ήδη χρηματοδοτηθεί από το ΕΤΠΑ και το Ταμείο Συνοχής.

Η σωστή διαχείριση του ορεινού περιβάλλοντος εξαρτάται επίσης από προληπτικές ενέργειες εκπαίδευσης και πληροφόρησης, καθώς και από την προώθηση κατάλληλων γεωργικών δραστηριοτήτων. Οι εξισωτικές αποζημιώσεις χορηγούνται κάθε έτος στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις ορεινών περιοχών ποσό το οποίο μπορεί να συμπληρωθεί με γεωργο-περιβαλλοντικές ενισχύσεις. Τέλος, σχεδόν το 50% των πάρκων, φυσικών καταφυγίων και προστατευόμενων περιοχών

βρίσκονται σε βουνά. Οι ζώνες αυτές, οι οποίες αποτελούν πόλο έλξης για την περιφέρεια, καθώς και αναγκαία δαπανηρή οικολογική διαχείριση, συχνά στηρίζονται από τα διαρθρωτικά ταμεία.

6 Υποστήριξη του τοπικού δυναμισμού

Η τοπική προσέγγιση ως προς την ανάπτυξη αρμόζει ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές. Πρέπει να κατευθύνεται και να ελέγχεται από τοπικούς παράγοντες, οι οποίοι γνωρίζουν καλύτερα από οποιονδήποτε άλλο τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία της περιοχής τους. Ένα ολοένα μεγαλύτερο μέρος των κεφαλαίων που χορηγούνται στο πλαίσιο περιφερειακών προγραμμάτων και κοινοτικών πρωτοβουλιών προορίζεται για τις εν λόγω περιοχές. Στα προγράμματα της περιόδου (2000/2006), θα επιδιωχθεί η ενσωμάτωση των μεθόδων που χρησιμοποιούνται από το πρόγραμμα Leader και τα τοπικά σύμφωνα για την απασχόληση.

7 Περιφερειακή συνεργασία

Αν και το τοπικό επίπεδο συχνά είναι το πιο κατάλληλο για την ανάληψη δράσεων, τα βουνά και οι οροσειρές συχνά καλύπτουν πολλές περιφέρειες και, μερικές φορές, περισσότερα του ενός κράτη. Κατά συνέπεια, για να αντιμετωπισθούν ορισμένα προβλήματα είναι απαραίτητο να προωθηθεί η συνεργασία μεταξύ διαφόρων φορέων ή περιφερειών.

Στη Γαλλία, για παράδειγμα, πέραν των προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, εφαρμόζονται πέντε διαπεριφερειακά προγράμματα για τις ορεινές ζώνες που ευνόησαν την αποκέντρωση της διοίκησης, βοήθησαν τη διαμόρφωση κατάλληλων εταιρικών σχέσεων και στήριξαν διαπεριφερειακές ενέργειες θεωρητικού χαρακτήρα (σεμινάρια, χάραξη κοινών στρατηγικών, ανταλλαγή ορθών πρακτικών, κ.λ.π.. Η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει την αύξηση των διαπεριφερειακών προγραμμάτων, μεταξύ παρακείμενων περιοχών γειτονικών κρατών (Interreg) ή μεταξύ περιοχών που απέχουν η μια από την άλλη, αλλά αντιμετωπίζουν τα ίδια ή συναφή προβλήματα (RECITE, ECOS-Ouverture).

Αυτό το είδος σχεδίων παρουσιάζει ενδιαφέρον για τις ορεινές ζώνες, επειδή επιτρέπει κοινή υποστήριξη για τη δημιουργία πολιτιστικού κέντρου ή την οργάνωση εκστρατειών προώθησης του τουρισμού αλλά, ακόμα περισσότερο, επειδή αυξάνει την αξία των απομονωμένων κοινοτήτων μέσω της ανταλλαγής εμπειριών, γνώσεων και τεχνογνωσίας.

8 Πανευρωπαϊκή συνεργασία

Αν και δεν υπάρχει ένα πρότυπο το οποίο μπορεί να εξαχθεί εξολοκλήρου, η συνεργασία και η ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των χωρών είναι απαραίτητες. Το 1995, η Euromontana οργάνωσε στην Πολωνία μια ευρωπαϊκή συνδιάσκεψη με θέμα «Ευρωπαϊκά βουνά, νέες μορφές συνεργασίας για την αειφόρο ανάπτυξη» (Κρακοβία, Σεπτέμβριος 1995), στην οποία συμμετείχαν 200 εκπρόσωποι ορεινών περιοχών από ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο (20 κράτη). Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε η ευρωπαϊκή σύνοδος για τα όρη στην Λουμπλιάνα (Σλοβενία), τον Οκτώβριο 1998 με θέμα «η απασχόληση στην υπηρεσία της αειφόρου ανάπτυξης» (www.euromontana.org).

1.10.2 Χωροταξική πολιτική της Ε.Ε.

Μετά από δέκα έτη μελετών και συζητήσεων, τα δεκαπέντε κράτη μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησαν τον Μάιο 1999, το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ). Αυτή η κοινή προσέγγιση για τη διευθέτηση του εδάφους είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τις ορεινές ζώνες, δεδομένου ότι οι τρεις θεμελιώδεις **στόχοι** της συμφωνίας αυτής- μείωση των αναπτυξιακών ανισορροπιών, διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και πιο ισορροπημένος ανταγωνισμός στον ευρωπαϊκό χώρο- τις αφορούν άμεσα.

Στο πλαίσιο του **ΣΑΚΧ**, προβλέπονται τρία μεγάλα πεδία δράσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999):

- πολυκεντρική ανάπτυξη του χώρου και νέα σχέση πόλης-υπαίθρου.
- ισότιμη πρόσβαση στις υποδομές και τις γνώσεις.
- συνετή διαχείριση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων.

Καθένας από τους τομείς αυτούς αφορά τις ορεινές ζώνες. Εναπόκειται στα κράτη μέλη να τους λάβουν υπόψη κατά την κατάρτιση των αναπτυξιακών τους προγραμμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Στην Ελλάδα η ιδιάζουσα γεωγραφική της θέση και η μεγάλη κλιματική ποικιλία δημιουργεί ένα περίπλοκο σύστημα αλληλοεξαρτώμενων ισορροπιών, μεταξύ βιοτόπων, ειδών και φυσικών διεργασιών. Ακριβώς λόγω της πολυπλοκότητας αυτής, το σύστημα είναι ευαίσθητο. Η μεταβολή μιας από τις παραμέτρους του (π.χ. η εξαφάνιση ενός είδους ή η καταστροφή ενός βιοτόπου), προκαλεί μία σειρά από δευτερογενείς επιπτώσεις, που ακόμη και τα πιο εξειδικευμένα μαθηματικά μοντέλα αδυνατούν να προβλέψουν, ή ακόμη και να εντοπίσουν βραχυπρόθεσμα (Κουβέλης, 1996). Επίσης τα οικοσυστήματα¹ σπάνια έχουν διακριτά όρια όρια και δεν αποτελούν μονάδες αυτοσυντήρησης με αποτέλεσμα την αλληλεπίδραση μεταξύ τους (Tyler Miller, 1999).

Τα αίτια των μεταβολών αυτών, που μπορεί να έχουν καταστροφικές επιπτώσεις στο περιβάλλον της χώρας, είναι πολλά και διαφορετικής μορφής. Οι ανθρώπινες επεμβάσεις, που μεταβάλλουν άμεσα τα χαρακτηριστικά ενός οικοσυστήματος, είναι εκείνες που με πρώτη εξέταση του θέματος, μπορούν να εντοπιστούν (όχι όμως και να αντιμετωπιστούν). Τέτοιες επεμβάσεις είναι για παράδειγμα αποξήρανση υγροτόπων, η κοπή δασών, η υπερβολική θήρευση κάποιων ειδών, κ.α. Μία βαθύτερη εξέταση του προβλήματος, όμως, δείχνει ότι πέρα από τέτοιες, βίαιες πιθανόν, αλλά εμφανείς και σε πρώτο επίπεδο ανθρώπινες ενέργειες, υπάρχουν πολύ συχνά και άλλες, οικονομικές (κατά κύριο λόγο) δραστηριότητες του ανθρώπου, που συνδέονται έμμεσα αλλά καθοριστικά με την καταστροφή του φυσικού πλούτου της χώρας. Παραδείγματα μπορούν να αποτελέσουν η εξάντληση των υδατικών πόρων για αρδευτικούς λόγους, η καταστροφή ολόκληρων περιοχών από έργα μεγάλης κλίμακας κ.λ.π. Τα όρια μεταξύ άμεσων και έμμεσων απειλών για το περιβάλλον δεν είναι σαφή και συνήθως οι απειλές είναι πολύ πιο περίπλοκες και κατά συνέπεια δύσκολα διακριτές (Κουβέλης, 1996).

---

¹ Οικοσύστημα κατά τους Tivy και O'Hare είναι ένα σύνολο από αλληλεπιδρώντα, αλληλεξαρτώμενα ζώντα και μη ζώντα συστατικά ή υποσυστήματα (Χριστοπούλου, 1999α).

Στην προσπάθεια να ελεγχθούν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό αυτές ακριβώς οι απειλές και να προληφθούν οι σύνθετες και σοβαρές επιπτώσεις, έχει δημιουργηθεί ένα πλέγμα από νομοθετήματα και διεθνείς συνθήκες που αποσκοπούν γενικά και ειδικά στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Επίσης η ποικιλία των οικοτόπων αποτελεί τη βάση ύπαρξης της βιοποικιλότητας². Για το λόγο αυτό είναι αδύνατο να γίνεται αναφορά σε προστασία των απειλούμενων ειδών ενός οικοσυστήματος, χωρίς παράλληλη προστασία όλων των υπόλοιπων παραμέτρων, βιοτικών (ζωντανών οργανισμών) και αβιοτικών (φυσικών στοιχείων), του οικοσυστήματος αυτού. Τα τελευταία χρόνια, οι σχετικοί με την προστασία του περιβάλλοντος προβληματισμοί και ενέργειες, επικεντρώνονται στην υπόθεση της συστηματικής προστασίας και συνολικής διαχείρισης ευαίσθητων οικοσυστημάτων και περιοχών, με στόχο τη διατήρηση του συνόλου των φυσικών διεργασιών τους. Πρέπει εδώ να τονισθεί ότι μια τέτοια, "οικολογική" ως πούμε προσέγγιση, όχι μόνο δεν εξαιρεί τις ανθρώπινες δραστηριότητες από αυτές τις "υπό προστασία" ή "υπό διατήρηση" περιοχές, αλλά πολύ συχνά τις εντάσσει στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία, αφού τις αντιμετωπίζει ως απαραίτητο συστατικό που εξυπηρετεί τις φυσικές διεργασίες (Κουβέλης, 1996).

Στην Ελλάδα η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί αρμοδιότητα του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ.) το οποίο, αφενός μεν είναι υπεύθυνο για την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας, και αφετέρου εκπροσωπεί τη χώρα στα διεθνή συνέδρια που ασχολούνται με τον έλεγχο της εφαρμογής των διεθνών συνθηκών. Επίσης η φύλαξη δασικών και ορεινών περιοχών καθώς και ο έλεγχος της θήρας, αποτελεί αρμοδιότητα του Υπουργείου Γεωργίας (ΥΠ.ΓΕ).

2.2 Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.

Ήδη από την πρώτη περιβαλλοντική διάσκεψη του ΟΗΕ, το 1972, είχε

---

² Οι διάφορες μορφές ζωής που μπορούν να διατηρήσουν την ποικιλία των συνθηκών που διέπουν τη γη. Η βιοποικιλότητα περιλαμβάνει: 1. τη γενετική ποικιλότητα (διαφοροποίηση του γενετικού υλικού μεταξύ μελών του είδους), 2. ποικιλότητα των ειδών (η ποικιλία των ειδών σε διαφορετικά ενδιαιτήματα της γης, και 3. την "οικολογική ποικιλότητα" (ποικιλία βιολογικών κοινοτήτων που αλληλεπιδρούν, μεταξύ τους και με το αβιοτικό περιβάλλον τους), (Tyler Miller, 1999).

υιοθετηθεί η άποψη ότι η προστασία του περιβάλλοντος και η οικονομική ανάπτυξη είναι οι δυο όψεις του ίδιου νομίσματος. Η γενικευμένη κρίση τόσο σε οικονομικό όσο και σε περιβαλλοντικό επίπεδο έχει οδηγήσει σε μια ριζική, αλλαγή της αντίληψης για το μοντέλο ανάπτυξης στο παρελθόν καθώς και σε αυτό που πρέπει να υιοθετηθεί στο μέλλον. Ο προβληματισμός γύρω από την απειλή που υφίσταται το περιβάλλον από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, σε πλανητική κλίμακα οδήγησε στην δημιουργία και χρήση από το 1988 της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης.

Το μοντέλο της βιώσιμης ανάπτυξης θέτει ως κεντρικό σημείο προβληματισμού την αναθεώρηση των απόψεων μας για την οικονομική αξία των φυσικών πόρων οι σπουδαιότεροι από τους οποίους δεν εθεωρούντο μέχρι πρόσφατα ως οικονομικά αγαθά, τουλάχιστον στο βαθμό που έπρεπε. Αναπόφευκτη συνέπεια αυτής της αντίληψης υπήρξε η υπερεκμετάλλευση και κατασπατάληση των πλουτοπαραγωγικών πόρων και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος με την παραγωγή κάθε είδους απόβλητων. Η ρύπανση είναι η σύγχρονη έκφραση της σπατάλης και το σύμβολο της κοινωνίας των καταναλωτικών προτύπων. Η επιστημονική έρευνα και τεχνολογία (που αποτελούν βασικές παραγωγικές δυνάμεις και παράγοντες της ανάπτυξης) χρησιμοποιήθηκαν για την αύξηση της παραγωγικότητας και τη μείωση του χρόνου της εργασίας και όχι για την σωστή εκμετάλλευση και χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων.

Διάφοροι μέθοδοι έχουν προταθεί ώστε στην ανάλυση κόστους-οφέλους να ληφθούν υπ' όψιν οι οικολογικές παράμετροι και η «οικονομία» της φύσης. Οι πρώτες προσπάθειες έγιναν στη γεωργία όπου αποδείχθηκε ότι οι παραδοσιακές μορφές γεωργικής εκμετάλλευσης έδιναν καθαρό ενεργειακό πλεονέκτημα (υπό μορφή προϊόντων). Επομένως ή έπρεπε να απορριφθούν οι σύγχρονες μορφές ή να εισαχθούν στο οικονομικό και ενεργειακό μοντέλο παράγοντες που οδηγούν σε μια πιο συνετή χρήση των ανανεώσιμων πόρων και ενεργειακών πηγών.

Στα μοντέλα που προτάθηκαν, η ενέργεια και η ροή πληροφορίας έγιναν οι δύο κύριες παράμετροι υπολογισμού για κάθε επέμβαση στο περιβάλλον και το χώρο που θα είναι συμβατή με την μακροπρόθεσμη επιβίωση της φύσης και της κοινωνίας, δηλαδή με την βιώσιμη ανάπτυξη. Το πρόβλημα εστιαζόταν στο κατά πόσο θα ήταν δυνατή η εφαρμογή των θεωρητικών υπολογισμών στην πράξη. Αυτό οδήγησε στην υιοθέτηση λύσεων με λιγότερη επάρκεια στο θεωρητικό επίπεδο αλλά με μεγαλύτερη ευκολία εφαρμογής. Η κύρια ιδέα βασίζεται στην δυνατότητα να βρεθεί κάποια ισοδυναμία ανάμεσα στα οικονομικά οφέλη και τις οικολογικές οχλήσεις. Βέβαια

τέλεια και ακριβής μέθοδος για το σκοπό αυτό δεν υπάρχει. Γι' αυτό και είναι ανάγκη για μια διερεύνηση των δυνατοτήτων εναλλακτικών λύσεων και επιλογή της επωφελέστερης λύσης για την κάθε περίπτωση. Οι προσπάθειες αυτές είναι παραπλήσιες με τη μέθοδο των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Μ.Π.Ε) που έγινε υποχρεωτική πρακτική αρχικά στις Η.Π.Α. και στη συνέχεια στη Γαλλία και σε άλλες χώρες, για μεγάλα έργα. Βέβαια επειδή όπως προαναφέρθηκε είναι δύσκολο να αναχθεί σε μια κοινή αρχή, οι προτεραιότητες οικονομικού και οικολογικού χαρακτήρα, γίνεται ένα είδος υπολογισμού των επιπτώσεων στο περιβάλλον των οικονομικών και αναπτυξιακών επιλογών. Έτσι το πρόβλημα γίνεται πλέον πρόβλημα πληροφόρησης και εκτίμησης των επιπτώσεων από πλευράς εκείνων που θα λάβουν τις τελικές αποφάσεις.

Στην πορεία αυτή πέρα από την οποία οικολογική, λογιστική και άλλες τεχνικές επέμβασης ο σχεδιασμός με την στενή και ευρεία του έννοια, έχει να παίζει ένα σημαντικό ρόλο. Μπορεί να αποτελέσει το βασικό εργαλείο της αναπτυξιακής διαδικασίας. Λέγοντας σχεδιασμό εννοούμε την κάθε μορφής οργάνωση, ρύθμιση ή διευθέτηση του φυσικού ή ανθρωπογενούς χώρου που συνήθως ονομάζουμε χωρικό ή χωροταξικό σχεδιασμό (Physical planning). Με την έννοια αυτή ο σχεδιασμός του χώρου ταυτίζεται με το σχεδιασμό του περιβάλλοντος αφού ο χώρος με την παραπάνω έννοια έχει το ίδιο σχεδόν περιεχόμενο με αυτό της έννοιας του περιβάλλοντος. Γι' αυτό μιλώντας για διαχείριση (οργάνωση) του χώρου, είναι σαν να μιλάμε για διαχείριση (προστασία) του περιβάλλοντος. Εξάλλου και στα δύο κυριαρχεί η «οριζόντια διατομεακή» διάσταση και αντίληψη και όχι η «κάθετη τομεακή».

Οι έννοιες επομένως "χώρος", "περιβάλλον", "σχεδιασμός" ,"ανάπτυξη" βρίσκονται σε στενή λειτουργική και οργανική σύνδεση μεταξύ τους και εντάσσονται στο ίδιο πλαίσιο προβληματισμού. Η εννοιολογική και ουσιαστική συσχέτιση των όρων αυτών οδηγεί φυσιολογικά στην ενιαία θεώρηση και χάραξη της χωροταξικής και περιβαλλοντικής πολιτικής και άρα επιβάλλει και την ενιαία μελέτη και αντιμετώπιση των σχετικών σχεδίων και προγραμμάτων δράσης. (Μπεριάτος, 2001)

2.3 Η ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΤΟ ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

2.3.1 Το περιεχόμενο και η έννοια της αειφορικής ανάπτυξης

Η βιώσιμη ή αειφόρος ανάπτυξη μπορεί πολύ απλά να οριστεί ως η συμβατή, η φιλική προς το περιβάλλον ανάπτυξη. Συνδέεται με το ζήτημα της διαχείρισης των πόρων του πλανήτη, με στόχο την αειφορία. Είναι αποτέλεσμα της προβληματικής περί αρμονικής συνύπαρξης δύο ιστορικά αντιφατικών πολιτικών: της διατήρησης της βιόσφαιρας και της οικονομικής ανάπτυξης (Ροζάκης, 1999). Η αειφόρος ανάπτυξη έχει σαν στόχους την διατήρηση των φυσικών πόρων και της ποιότητας του περιβάλλοντος παράλληλα με την ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία (Blowers, 1993).

Η αειφορική διαχείριση βρίσκεται σε αρμονία με την περιβαλλοντική προστασία, τόσο από ποσοτική όσο και από ποιοτική άποψη, αφού στόχος της είναι η χρήση των πόρων μέχρι το σημείο αντοχής τους. Πέρα από τη σύνδεσή της με την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων και τη φροντίδα για την ικανοποίηση των αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών αναγκών των μελλουσών γενεών, η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να οριστεί ως *"η μεγιστοποίηση του καθαρού οφέλους της οικονομικής ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση της διατήρησης των υπηρεσιών και της ποιότητας του φυσικού κεφαλαίου διαχρονικά"* (Σιούτη, 1995).

Ο ποιο γνωστός ορισμός του περιεχομένου της αειφόρου ανάπτυξης είναι αυτός που διατυπώθηκε στην έκθεση της **Επιτροπής Brundtland** σύμφωνα με τον οποίο: *"αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις μελλοντικές τους ανάγκες"*. Δεδομένου ότι τα στοιχεία αυτά καθορίζονται κοινωνικά και πολιτιστικά, μία αειφόρος ανάπτυξη θα πρέπει να προωθεί αξίες που ενθαρρύνουν επίπεδα κατανάλωσης που ευρίσκονται εντός των οικολογικών δυνατοτήτων και που, επομένως, δύνανται αιτιολογημένα να αποτελέσουν αντικείμενο φιλοδοξιών. Η κατ' αυτόν τον τρόπο κατανεμημένη οικονομική ανάπτυξη θα πρέπει να αποφεύγει την εξάντληση των φυσικών πόρων στον βαθμό που εξασφαλίζονται οι δυνατότητες των μελλοντικών γενεών και επομένως θα πρέπει να συντηρεί τους βιολογικούς πόρους, ενώ παράλληλα θα πρέπει να ελαχιστοποιήσει τις επιβαρύνσεις στα διάφορα στοιχεία του οικοσυστήματος, του

τελευταίου θεωρουμένου ως μιας γενικής ολότητας. Η αειφόρος ανάπτυξη θεωρείται από τους συντάκτες της εκθέσεως ως μία μεταβολή στην οποία η εκμετάλλευση των πόρων, η κατεύθυνση των επενδύσεων και ο προσανατολισμός της τεχνολογικής ανάπτυξης θα ευρίσκονται σε αρμονία και θα ενισχύουν τις τρέχουσες και μελλοντικές δυνατότητες να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και τις φιλοδοξίες του ανθρώπου. Την υλοποίηση αυτής της μεταβολής την βλέπουν να προέρχεται μέσω αντίστοιχων μεταβολών στην εκπαίδευση, μέσω της ανάπτυξης των θεσμών, την ενίσχυση των νόμων και την αυξανόμενη συμμετοχή στην λήψη αποφάσεων των τοπικών κοινωνιών.

Αξίζει να σημειωθεί πως η προσέγγιση της έννοιας αντανακλά την οικονομική, την περιβαλλοντική αλλά και την κοινωνική διάσταση η οποία αποβλέπει στην βελτίωση της κοινωνικής συνοχής, στην διατήρηση των επιπέδων της κοινωνικής ευημερίας για τις αναπτυγμένες χώρες αλλά και βελτίωση της κοινωνικής ευμάρειας για τις αναπτυσσόμενες. Με τον όρο ευμάρεια (welfare) υποδηλώνονται οι ατομικές ή συλλογικές ωφέλειες για τον άνθρωπο που προκύπτουν από τη διαθεσιμότητα ή τη χρήση πολύτιμων αγαθών, στα οποία περιλαμβάνονται και τα περιβαλλοντικά, ανεξαρτήτως αν τα αγαθά αυτά είναι μετρήσιμα ή όχι σε χρήμα. Επομένως η σχέση ανάπτυξης και περιβάλλοντος οδηγείται σε μία πιο σύνθετη προοπτική όπου αναγνωρίζεται η δυνατότητα να συμβαδίζει η ανάπτυξη της οικονομίας με την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνική ευμάρεια. Η νέα προοπτική είναι αποτέλεσμα της διαπίστωσης έντονων αλληλεπιδράσεων μεταξύ ποιότητας του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης πολλών ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, όπου η υποβάθμιση του περιβάλλοντος συνεπάγεται αρνητικές επιδράσεις στην ανάπτυξη (Παπαγεωργίου, 2003).

Κατά την IUCN³ *"η αειφόρος διαβίωση συνεπάγεται την αποδοχή του καθήκοντος της αρμονικής συμβίωσης με τους άλλους ανθρώπους και με την Φύση, ενώ η στρατηγική επίτευξης της αειφορικότητας οδηγεί σε μία ανάπτυξη η οποία βελτιώνει πραγματικά την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής, διατηρώντας παράλληλα την σφριγηλότητα και την ποικιλομορφία της γης"* (IUCN, 1991).

Στον αγροτοδιατροφικό τομέα η αειφορικότητα συνεπάγεται την εντατική χρήση επιστημονικών γνώσεων για την προεκτίμηση της ικανότητας των πόρων στις σχετικές δραστηριότητες εκμετάλλευσης και την εντατική χρήση των νέων

---

³ International union for the Conservation of Nature and Natural Resources.

τεχνολογιών, μέσω των οποίων θα πραγματοποιείται έλεγχος των εφαρμογών του ύδατος και των αγροχημικών, ενώ ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να ληφθεί για την δημιουργία προγραμμάτων προστασίας του εισοδήματος των αγροτών και των αλιέων, έτσι ώστε να μην εξωθούνται σε υπερβολικές πιέσεις επί των πόρων που ελέγχουν. Σε κάθε περίπτωση οι περιβαλλοντικοί στόχοι είναι πρώτης προτεραιότητας σε μία αειφόρο ανάπτυξη (Παπαγεωργίου, 2003).

Μία κάπως διαφορετική διατύπωση του ορισμού αειφορική ανάπτυξη προτάθηκε από μία Επιτροπή Καναδών Επιστημόνων ονομαζόμενη National Task Force on Environment and Economy η οποία ενσωματώνει την οικονομική διάσταση της ανάπτυξης. Κατ' αυτήν, "αειφορική οικονομική ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που εξασφαλίζει ότι η σημερινή χρήση των πόρων και του περιβάλλοντος δεν ζημιώνει τις προοπτικές χρήσεως τους από τις μελλοντικές γενιές". Κατά τον Barbier (1989), επιπλέον του οικονομικού και του οικολογικού συστήματος, υπάρχει και το κοινωνικό σύστημα, που αλληλεπιδρά με τα άλλα δύο, οπότε κατ' αυτόν αειφορική οικονομική ανάπτυξη σημαίνει την άριστη αλληλεπίδραση μεταξύ των τριών αυτών συστημάτων η οποία επιτυγχάνεται μέσα από μια προσαρμόσιμη και δυναμική διεργασία υποχωρήσεων. Ο Pearce (1987) θεωρεί ότι *αειφορική οικονομική ανάπτυξη είναι η μεγιστοποίηση των καθαρών ωφελειών της οικονομικής ανάπτυξης υπό την προϋπόθεση ότι διατηρούνται μακροπρόθεσμα οι υπηρεσίες που προσφέρουν στον άνθρωπο οι φυσικοί πόροι και η ποιότητα των πόρων* (Γεράκης κ.α., 2001).

Επίσης ο Bartelmus (1987) ορίζει την αειφορική ανάπτυξη ως *εκείνη που συντηρεί ένα ορισμένο επίπεδο εισοδήματος διατηρώντας τις πηγές αυτού του εισοδήματος, δηλαδή το απόθεμα του παραχθέντος και του φυσικού κεφαλαίου*. Οι Gregorsen και Lundgren (1989) θεωρούν αειφορική ανάπτυξη *εκείνη που περιλαμβάνει αλλαγές στην παραγωγή ή και στην κατανομή επιθυμητών αγαθών και υπηρεσιών που επιφέρουν σε έναν πληθυσμό ανθρώπων αύξηση της ευμάρειάς του, η οποία μπορεί να διατηρηθεί μακροπρόθεσμα* (Γεράκης κ.α., 2001).

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε πως η αειφόρος ανάπτυξη ορίζει μία νέα προοπτική ισόρροπης ανάπτυξης η οποία θα αποβλέπει στη διασφάλιση της ποιότητας του περιβάλλοντος, στην οικονομική ανάπτυξη και στη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής. Η υλοποίηση της προοπτικής αυτής μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω μεταβολών και μεταρρυθμίσεων στην εκπαίδευση, στην ανάπτυξη θεσμών, ενίσχυση νόμων και αυξανόμενη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη λήψη αποφάσεων.

2.3.2 Η τουριστική αειφορική ανάπτυξη

Σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές όπως η Β. Πίνδος είναι ανάγκη να ακολουθηθούν αειφορικά μοντέλα τουρισμού και όχι μορφές μαζικού τουρισμού που έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Κατά τον McMinn, η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη προτείνει, πως οι στρατηγικές για την ανάπτυξη του τουρισμού, πρέπει να έχουν οικονομικά πλεονεκτήματα, να δημιουργούν κοινωνικά οφέλη για την τοπική κοινότητα και να μη βλάπτουν το φυσικό περιβάλλον. Επιπροσθέτως, αυτοί οι σκοποί-στόχοι, πρέπει να απευθύνονται, όχι μόνο στην τωρινή γενιά, αλλά επίσης και στις μελλοντικές γενιές (Welford and Ytterhus, 2004).

Επίσης κατά τον World Tourism Organization, η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη, αντανακλά τις ανάγκες των τωρινών τουριστών και των ξενοδοχειακών παροχών, ενώ ταυτόχρονα προστατεύει και επαυξάνει τις ευκαιρίες-δυνατότητες για το μέλλον. Έχει οραματιστεί, την διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο που οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, μπορούν να εκπληρώνονται καθώς θα διατηρούνται ακέραια η πολιτισμική ακεραιότητα, η βιολογική ποικιλία και η οικολογική ισορροπία. (Welford and Ytterhus, 2004).

2.3.3 Οι αρχές της αειφορικής κοινωνίας

Δύο από τις γνωστότερες διεθνείς οργανώσεις, το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF) και η Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης και των Φυσικών Πόρων (IUCN) συνεργάστηκαν με το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος του ΟΗΕ⁴ για τη σύνταξη ενός βιβλίου με τίτλο "Φροντίζοντας για τη Γη: Στρατηγική για την αειφορική διαβίωση" όπου αναλύονται εννέα βασικές αρχές για την επίτευξη μιας αειφόρου κοινωνίας οι οποίες είναι:

- i. Σεβασμός και φροντίδα για τη ζωή.
- ii. Βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων.
- iii. Διατήρηση του σφρίγους και της ποικιλότητας της ζωής.
- iv. Ελαχιστοποίηση της εξάντλησης των μη ανανεώσιμων πόρων.

---

⁴ UNEP: United Nations Environmental Programme

- v. Φροντίδα για τη φέρουσα ικανότητα της Γης.
- vi. Αλλαγή προσωπικών συνηθειών και τρόπου ζωής.
- vii. Παροχή ευκαιριών στις τοπικές κοινωνίες ώστε να φροντίζουν οι ίδιες το περιβάλλον τους.
- viii. Δημιουργία εθνικού πλαισίου ολοκληρωμένης ανάπτυξης και διατήρησης των πόρων.
- ix. Δημιουργία παγκόσμιας συμμαχίας.

2.3.4 Μέσα άσκησης αειφόρου πολιτικής

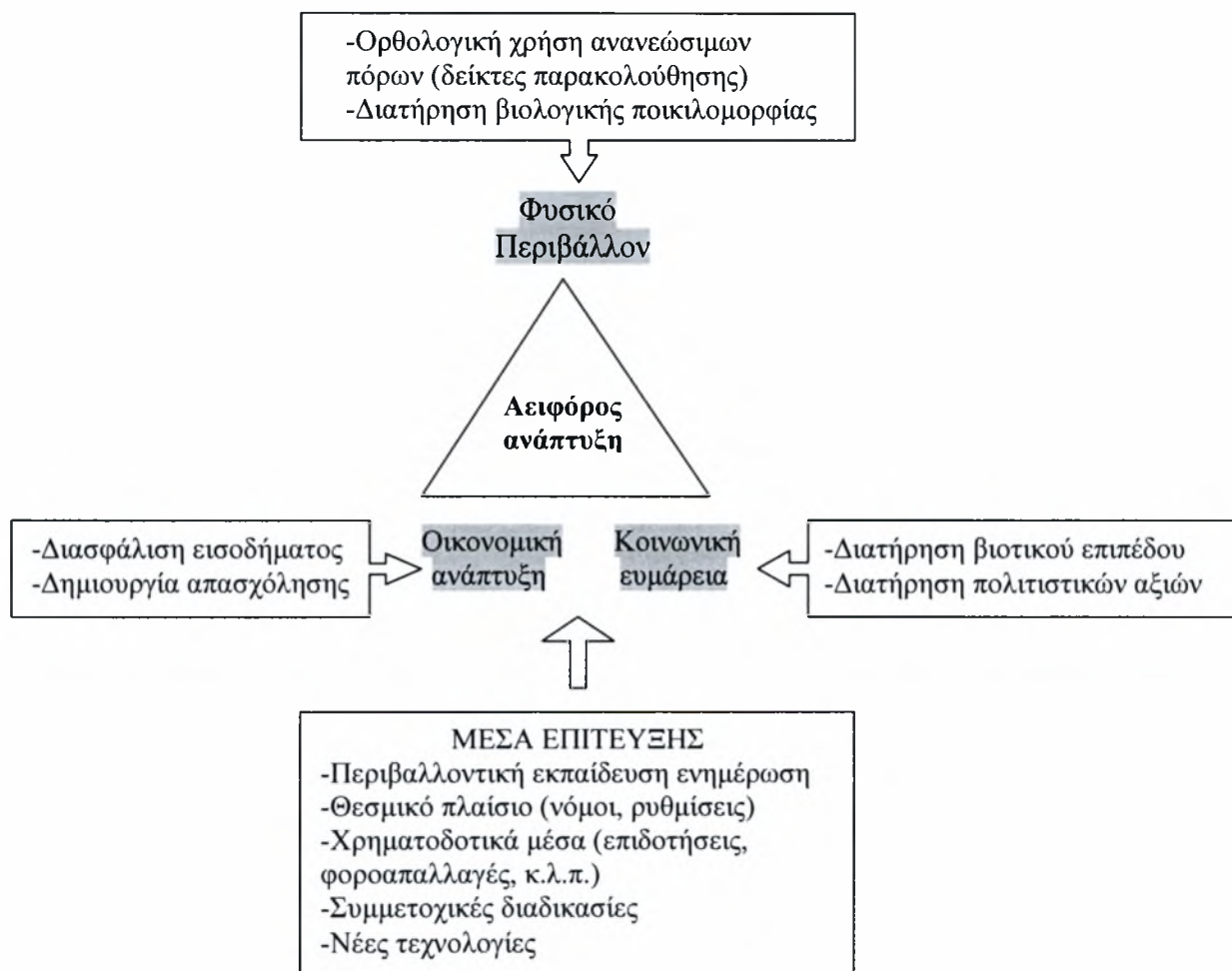
Η πολιτική που προτείνεται από τον D. Pearce διακρίνεται σε δύο σκέλη: Το πρώτο συνίσταται στην διαρκή και αξιόπιστη πληροφόρηση όλων των κοινωνικών παραγόντων για την κατάσταση του περιβάλλοντος, το οποίο θα πρέπει να παρακολουθείται συνεχώς και αξιόπιστα. Το δεύτερο σκέλος συνίσταται στην εφαρμογή των οικονομικών εργαλείων που προτείνει κατά κλιμακούμενο τρόπο: βραχυπρόθεσμα διαβλέπει την εφαρμογή μιας φορολογικής πολιτικής επί της τιμολογήσεως των ιδιωτικών δαπανών, μεσοπρόθεσμα την διαμόρφωση και χορήγηση δικαιωμάτων επί των πόρων και της γης και μακροπρόθεσμα την τιμολόγηση των κοινωνικών δαπανών.

Η πληροφόρηση είναι ένα από τα εργαλεία τα οποία προτείνει και ο M. Jacobs προκειμένου να διαμορφωθεί το κατάλληλο κλίμα για μία ηθικής φύσεως έκκληση προς την κοινωνία για να υποστηρίξει εμπράκτως τις αειφορικές πολιτικές. Στην δέσμη των προτεινόμενων εργαλείων περιλαμβάνονται νόμοι οι οποίοι θα απαγορεύουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, κανονισμοί οι οποίοι θα θέτουν πρότυπα αποδοτικότητας, μείωσης εκπομπών, οικονομικά κίνητρα θετικά ή αποτρεπτικά αλλά και άμεση ικανή κυβερνητική δαπάνη που θα υποστηρίξει και θα ενθαρρύνει τις επιθυμητές περιβαλλοντικές δραστηριότητες. Παρεμφερή συνδυασμό εργαλείων πολιτικής τα οποία θα περιλαμβάνουν ηθικού τύπου εκκλήσεις, καλύτερη εκπαίδευση, δημιουργία κινήτρων, δικαιώματα ιδιοκτησίας, κανονισμούς κλπ, προτείνει και ο R. Turner ο οποίος φαίνεται να αποδέχεται την άποψη ότι ο μηχανισμών τιμών είναι ένας ισχυρός και αποτελεσματικός μηχανισμός δημιουργίας κινήτρων.

Η εφαρμογή σωστής ενημέρωσης και επικοινωνίας, αφενός περιλαμβάνει την

ορθή ενημέρωση των κατοίκων, αφετέρου την ένταξή τους στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων. Από τη στιγμή που η στενότητα των φυσικών πόρων εμφανίστηκε ως ανασταλτικός παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης δόθηκε έμφαση στο τεχνολογικό και επιστημονικό πεδίο για την αποφυγή των περιβαλλοντικών κινδύνων και την διατήρηση της βιωσιμότητας των οικονομιών των αναπτυγμένων χωρών. Η ανάπτυξη καινοτομιών και η αξιοποίηση νέων τεχνολογιών συνίσταται τόσο στην πρόληψη των δυσμενών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, όσο και στην μείωση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης αλλά και στην μείωση της εξάρτησης από τους μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους (Παπαγεωργίου, 2003).

Σχήμα 2.1: Οι συνιστώσες της αιφόρου ανάπτυξης και τα μέσα επιτευξής της.

Πηγή: Παπαγεωργίου, 2003, ίδια επεξεργασία

2.4 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές θα πρέπει να πραγματοποιείται στα πλαίσια της προστασίας του περιβάλλοντος και της διαχείρισης των φυσικών πόρων σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας, η οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί με (Χριστοπούλου, 1999β):

- τη διατήρηση και ανάπτυξη της ζωικής παραγωγής με ορθολογική διαχείριση των βοσκοτόπων, έργα υποδομής, αναβάθμιση του ζωικού κεφαλαίου, παραγωγή ζωοτροφών (καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών) καθώς επίσης προώθηση της μεταποίησης και εμπορίας των παραγόμενων κτηνοτροφικών προϊόντων.
- τη διατήρηση ορισμένων παραδοσιακών κλάδων παραγωγής.
- την προώθηση των βιολογικών καλλιεργειών.
- την προώθηση της καλλιέργειας αρωματικών φυτών.
- την αξιοποίηση και χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (π.χ. βιομάζας).
- την αξιοποίηση της οριακής απόδοσης γαιών για παραγωγή ξύλου και βιομάζας.
- την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχονται από τον Κανονισμό 2078/92 όπως: μείωση ρύπανσης, αντιδιαβρωτική προστασία των εδαφών, προστασία των ιδιαίτερης σημασίας ενδιαιτημάτων (οικοτόπων) της άγριας πανίδας και χλωρίδας τους, διατήρηση της βιοποικιλότητας, του αγροτικού τοπίου, μακροχρόνια παύση καλλιεργειών, κλπ.
- την προώθηση των προϊόντων προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης και γεωγραφικών ενδείξεων. Η καθιέρωσή τους προέκυψε από την ανάγκη να προστατευθεί η ιδιαίτερη ποιότητα ορισμένων προϊόντων τα οποία παράγονται σε ορισμένες περιοχές ως αποτέλεσμα ιδιαίτερων εδαφοκλιματικών συνθηκών και ειδικών χειρισμών κατά την παραγωγή τους.
- την εκπαίδευση των αγροτών για μια γεωργία με λιγότερες εισροές και περισσότερο σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον.
- την πληροφόρηση των κατοίκων για αξιοποίηση των διαρθρωτικών προγραμμάτων της Ε.Ε.
- τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης (υποδομές, πληροφόρηση εκδηλώσεις) για την παραμονή ή προσέλκυση νέων.
- την ανάπτυξη συμπληρωματικών δραστηριοτήτων όπως ο αγροτουρισμός,

ο οικοτουρισμός, η δασική αναψυχή, η παραδοσιακή βιοτεχνία.

- ο η δημιουργία αναπτυξιακών φορέων με στόχους την ενίσχυση τοπικών πρωτοβουλιών για αναπτυξιακές δραστηριότητες, την εκπαίδευση και ενημέρωση των αγροτών, τη, διευκόλυνση της επικοινωνίας και σύνδεσης με τα κέντρα αποφάσεων, την πραγματοποίηση συνεργασιών και επαφών τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Γενικά η αξιοποίηση όλων εκείνων των στοιχείων που απουσιάζουν από τις αστικές περιοχές -των συγκριτικών πλεονεκτημάτων- των ορεινών περιοχών όπως το υγιεινό κλίμα, το καθαρό φυσικό περιβάλλον, η πλούσια φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, τα παραδοσιακά προϊόντα τοπικής παραγωγής και γενικά η ανάπτυξη δραστηριοτήτων που δεν εξαρτώνται από μεγάλα μεγέθη και προηγμένες οικονομίες μπορούν να οδηγήσουν στην οικονομική και κοινωνική ανόρθωση των ορεινών περιοχών (Χριστοπούλου, 1999β).

2.5 Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών δεν πρέπει να εξαρτάται μόνο από εξωγενείς παράγοντες και την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής αλλά μπορεί να προέλθει "εκ των έσω" από την ορθολογική αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού της περιοχής δηλαδή τους ανθρώπινους και φυσικούς της πόρους.

Η τοπική κοινωνία μπορεί να ενεργοποιηθεί στο τομέα της ανάπτυξης ανακαλύπτοντας η ίδια τις κατάλληλες διαδικασίες όταν αντιληφθεί ότι κάτι τέτοιο μπορεί να καταλήξει σε θετικά αποτελέσματα αν αξιοποιήσει ως μέσα ενίσχυσης των πιθανοτήτων επιτυχίας στο οικονομικό επίπεδο, αξίες και πρακτικές που χρησιμοποιούσε παραδοσιακά στο κοινωνικό επίπεδο και μόνο έμμεσα στο οικονομικό. Τέτοιες αξίες είναι η **συλλογική ταυτότητα** και η **αλληλεγγύη** (Γούσιος και Γκέσκου, 2003).

Ο W.Stohr προτείνει τα παρακάτω 10 σημεία ως συνιστώσες μιας αναπτυξιακής στρατηγικής "από τα κάτω" (Χριστοπούλου 1999β):

- i. εξασφάλιση δυνατότητας ιδιοκτησίας γης για όλους
- ii. αποκέντρωση της λήψης των αποφάσεων
- iii. ανάπτυξη αυτοδύναμων θεσμών για τη διαχείριση των φυσικών και ανθρωπίνων πόρων

- iv. επιλογή των κατάλληλων τεχνολογιών με βάση τα δεδομένα και τις ανάγκες της περιφέρειας
- v. απόδοση προτεραιότητας στις επενδύσεις που εξυπηρετούν την κάλυψη βασικών αναγκών
- vi. εισαγωγή πολιτικής στήριξης του αγροτικού εισοδήματος σε εθνικό επίπεδο
- vii. ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων, που υπερκαλύπτουν την τοπική ζήτηση, με εξαγωγικό προσανατολισμό
- viii. βελτίωση της τεχνικής υποδομής της περιφέρειας και της συγκοινωνιακής σύνδεσης με άλλες περιφέρειες
- ix. βελτίωση των συγκοινωνιών στο εσωτερικό της περιφέρειας
- x. ανάπτυξη κοινωνικών δομών συλλογικής ευθύνης και ανάληψης πρωτοβουλιών.

2.6 ΜΟΝΤΕΛΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Παρουσιάζουμε δύο μοντέλα ανόρθωση των ορεινών περιοχών μέσα στα πλαίσια της προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής ανάπτυξης ορεινών περιοχών που αναπτύχθηκαν στον χώρο των Άλπεων, το Γερμανικό μοντέλο και το Γαλλικό μοντέλο. Σίγουρα η Β. Πίνδος βρίσκεται πιο κοντά στο Γερμανικό μοντέλο (από τα δύο) αν και βέβαια κανένα μοντέλο δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτούσιο αφού η κάθε περιοχή έχει τις δικές της ιδιομορφίες και κατά συνέπεια χρειάζεται ανάλογες πολιτικές.

2.6.1 Το Γερμανικό μοντέλο (μοντέλο ήπιου τουρισμού)

Το γερμανικό μοντέλο το χαρακτηρίζει και το διαφοροποιεί η εμφάνιση ενός σταθερά αυξανόμενου τουριστικού ρεύματος σε χωριά μεσαίου και μεγάλου υψόμετρου, καθώς και η ενεργός συμμετοχή των κατοίκων των ορεινών περιοχών στη διαδικασία ανάπτυξης της περιοχής τους. Η βασική αρχή του μοντέλου είναι ότι η τουριστική ανάπτυξη, υπήρξε ελεγχόμενη εξ αρχής από τις ορεινές αγροτικές κοινωνίες οι οποίες γνώριζαν να διατηρήσουν τον έλεγχο της εδαφικής ιδιοκτησίας τους και κατ' αυτόν τον τρόπο να ιδιοποιηθούν την προκαλούμενη από την

τουριστική ανάπτυξη υπεραξία. Η ανάπτυξη του μοντέλου αυτού στηρίχθηκε στην αλληλοτροφοδότηση και αρμονική συμβίωση της αγροτικής και τουριστικής δραστηριότητας, στην ενίσχυση της πολυδραστηριότητας, στη χωρική συνέχεια και τον σεβασμό της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, στην δημιουργία τουριστικών οργανώσεων ομοσπονδιακής μορφής.

Στις ορεινές αυτές περιοχές το γεγονός ότι από πολύ νωρίς αναπτύχθηκαν ποικίλες μορφές οικονομικών δραστηριοτήτων συνέβαλλε στην αποφυγή μιας μονοπωλιακού τύπου οικονομίας καθώς και στην αποτροπή ενός μεγάλου αγροτικού μεταναστευτικού κύματος προς τους αστικούς πόλους. Κατά την πάροδο των ετών αυτών παρατηρήθηκε ότι οι αγρότες οι οποίοι κατέχουν τη γη, έχουν στη διάθεση τους τον απαραίτητο χρόνο ώστε να κατανοήσουν τα οφέλη της τουριστικής οικονομίας και να συμβάλλουν και οι ίδιοι στην τουριστική αναπτυξιακή πορεία της περιοχής δημιουργώντας μικρούς ξενώνες και chalets και γενικότερα νέες εμπορικές υποδομές. Ταυτόχρονα όμως, παρ' όλο που η τουριστική οικονομία ολοένα και πιο δυναμικά αναπτύσσεται, οι κάτοικοι συνεχίζουν να στηρίζουν τα αγροτικά επαγγέλματα τα οποία παραμένουν κοινωνικά καταξιωμένα και ενεργά (Γουργιώτης, 2005).

Τα πλεονεκτήματα του Γερμανικού μοντέλου είναι αρκετά. Γι' αυτό το λόγο, έχει αποτελέσει αντικείμενο μίμησης από πολλές ορεινές περιοχές. Κάποια από αυτά είναι η ποιότητα του χώρου υποδομής, η καλαισθησία των αγροτικών τοπίων, ο βαθμός συντήρησης των ορεινών τοπίων, τα ξύλινα σπίτια ή οι τοιχογραφίες, τα γεράνια στα παράθυρα κλπ. Επίσης είχε ως αποτέλεσμα να σταματήσει η παρακμή των αγροτικών οικονομιών, να βραδύνει η πληθυσμιακή έξοδος από τις αγροτικές περιοχές, και συνέβαλε στη συντήρηση και την καλαισθησία του φυσικού τοπίου, στη δημιουργία συμπληρωματικών αγροτικών καλλιεργειών, στην επίτευξη μιας διπλής τουριστικής περιόδου, η οποία επιμηκύνεται και στις ενδιάμεσες περιόδους με υψηλά ποσοστά πληρότητας.

Κάποια μειονεκτήματα που παρουσιάζει το μοντέλο είναι πως οι προσφερόμενοι για ski χώροι έχουν σχετικά μικρή έκταση και είναι συνήθως απομακρυσμένοι από τα τουριστικά καταλύματα. Επίσης κάποιες αγροτικές εκτάσεις παραμελούνται και η ζήτηση για φθηνά εργατικά χέρια οδηγεί σε προσλήψεις ξένων αντί για ντόπιους (Λέγκας, 2004).

2.6.2 Το Γαλλικό μοντέλο (μοντέλο σκληρού τουρισμού)

Το γαλλικό μοντέλο χειμερινού τουρισμού βασίζεται στη φιλοσοφία δημιουργίας χειμερινών θέρετρων τα οποία χτίστηκαν σε μεγάλο υψόμετρο, ονομάζονται «θέρετρα τρίτης γενιάς» και τα χαρακτηρίζει η «ολοκλήρωση» και η «λειτουργικότητα». Συνήθως η σύλληψη της ιδέας, η υλοποίηση, η διαχείριση, και η εκμετάλλευση πραγματοποιείται από ένα μόνο φορέα τις περισσότερες φορές ιδιωτικό και κατά περίπτωση δημόσιο.

Αυτού του τύπου οι επενδύσεις στα μέσα του 20ου αιώνα πραγματοποιήθηκαν κυρίως σε υψόμετρα μεταξύ 1.600 και 2.300 μέτρων και χαρακτηρίζονται από ένα πολύ μεγάλο αριθμό κλινών. Παράδειγμα αυτό της Tarentaise όπου η χωρητικότητα είναι 300.000 κλίνες, εξαπλάσια του αριθμού των κατοίκων, όπως και το γνωστό συγκρότημα «Les Arcs», το σύνολο των εγκαταστάσεων του οποίου ξεπερνά τις 30.000 κλίνες (Γουργιώτης, 2005).

Τα αποτελέσματα τέτοιου τύπου παρεμβάσεων, δηλαδή η εξωγενής πρωτοβουλία για το είδος και το μέγεθος μιας τέτοιας επένδυσης και ταυτόχρονα η εύκολη και γρήγορη κατασκευή επιφέρουν άμεσες επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία και την οικονομία τόσο της ίδιας αλλά και των γειτονικών περιοχών. Δημιουργούν στους κατοίκους μια αίσθηση «αποικισμού» από τους ξένους επενδυτές και τους κάνει να νιώθουν πολίτες δεύτερης κατηγορίας στην ίδια τους την πατρίδα.

Διαπιστώνεται ότι τέτοιου είδους καταστάσεις έκαναν την εμφάνιση τους σε οικονομίες σχετικά ασθενείς οι οποίες δεν κατάφεραν άμεσα να εκμοντερνιστούν. Στις περιοχές αυτές και σε αντίθεση με τις ελβετικές και αυστριακές Άλπεις αλλά και τις περιοχές της Σαβοΐας, η τουριστική ανάπτυξη μέσω της ενεργοποίησης του τοπικού πληθυσμού έφτασε με καθυστέρηση και έτσι δεν μπόρεσε να τους εξασφαλίσει ένα συμπληρωματικό, στο υπάρχον αγροτικό, εισόδημα, και με αυτό το τρόπο να επιδοτήσει τις αγροτικές δραστηριότητες (Γουργιώτης, 2005).

Στη πορεία του χρόνου τα θέρετρα αυτά αναγκάστηκαν να εξελιχθούν μειώνοντας τον αστικό χαρακτήρα των εγκαταστάσεων τους. Οι λόγοι που συνέβαλαν σε αυτό είναι αφενός η ολοένα αυξανόμενη ευαισθησία για την προστασία του τοπίου και αφετέρου οι κριτικές των ευρωπαϊκών πελατών για την κακή λειτουργία τους σε σύγκριση με αντίστοιχα θέρετρα εκτός Γαλλίας. Έτσι κατά τον σχεδιασμό των κτιρίων άρχισε να λαμβάνεται περισσότερο υπόψη η τοπογραφία

της περιοχής, το τοπίο και ο περιβάλλοντας χώρος. Τα διαμερίσματα άρχισαν να γίνονται πιο μεγάλα και με περισσότερες ανέσεις, ενώ η διάθεση στο εμπόριο και η διαφήμιση προκειμένου να υπάρξει μεγαλύτερη εισροή τουριστών άρχισαν να βελτιώνονται. Μερικά από τα χιονοδρομικά αυτά κέντρα στην προσπάθειά τους να συμβαδίσουν με το πνεύμα της εποχής αναγκάστηκαν να υποστούν ένα «lifting». Έτσι το πιο μοντέρνο χιονοδρομικό των Άλπεων, η Courchevel έγινε μετά το «lifting» που υπέστη, όταν τα σαλέ (chalets) γκρεμίστηκαν και ξαναχτίστηκαν στην άκρη των πιστών, όταν οι προσόψεις των κτιρίων επενδύθηκαν με ξύλο και τα μπαλκόνια γέμισαν με γεράνια, το «μεταμοντέρνο» χιονοδρομικό κέντρο των Άλπεων. (Γουργιώτης, 2005).

Ένα άλλο στοιχείο είναι πως οι εταιρείες οι οποίες κατασκεύαζαν τα χειμερινά θέρετρα αρχίζουν να αποσύρονται από την ολοκληρωτική διαχείριση των σταθμών και τη θέση τους παίρνει η τοπική αυτοδιοίκηση. Διαπιστώνεται λοιπόν ότι η τοπική κοινωνία χρειάστηκε αρκετό χρόνο ώστε να επενδύσει σε τουριστικές δραστηριότητες.

Ο τρόπος ανάπτυξης του χειμερινού τουρισμού οδήγησε τις γαλλικές Άλπεις να λειτουργούν μόνο ως το υπόβαθρο των διαφόρων τουριστικών δραστηριοτήτων, ο ντόπιος πληθυσμός να παραγκωνιστεί στο περιθώριο των μεγάλων χωρικών επεμβάσεων, ενώ βαθιές αλλαγές στην παραδοσιακή κοινωνική και αγροτική δομή να γίνονται αισθητές. Επίσης οι αγροτικοί πληθυσμοί των ορεινών όγκων πούλησαν τις ιδιοκτησίες τους στην αξία γης προς αγροτική χρήση, δηλαδή σε πολύ χαμηλές τιμές ενώ την υπεραξία στη συνέχεια καρπώθηκαν οι επενδυτές. (Λέγκακας, 2004)

Τα χειμερινά θέρετρα αποτελούν σήμερα αστικούς δορυφόρους των μεγάλων πόλεων, χωρίς την κοινωνική και οικονομική δομή των πόλεων, αφενός λόγω μεγέθους και αφετέρου λόγω των επισκεπτών τους που προέρχεται κυρίως από τις πόλεις. Παρόλα αυτά οι τοπικοί πληθυσμοί δείχνουν να «ξυπνούν» και να συμμετέχουν περισσότερο στη διαχείριση των σταθμών.

2.7 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η σχεδιασμένη παρέμβαση στις περιοχές ειδικής προστασίας αποτελεί σήμερα μια αναγκαιότητα που δεν προκύπτει βέβαια από την ανάγκη για οικονομική

αξιοποίηση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που υπάρχουν σε περιοχές όπως οι εθνικοί δρυμοί. Προκύπτει κυρίως από την ανάγκη προστασίας και διατήρησης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τον πλούτο των γεωμορφολογικών σχηματισμών, τη βιολογική ποικιλομορφία, τη σπανιότητα και τα ενδημικά είδη της πανίδας και της χλωρίδας καθώς και την πολιτιστική κληρονομιά που δημιούργησε ο άνθρωπος στο χώρο των σημερινών εθνικών δρυμών.

Ο στόχος της προστασίας, που κατοχυρώνεται και νομοθετικά, αποδεικνύεται σήμερα ότι δεν μπορεί να επιτευχθεί πλέον με την απομόνωση των δρυμών από κάθε ανθρώπινη επέμβαση, άλλωστε κάτι ανάλογο είναι ανέφικτο. Χρειάζεται μια ενεργό δράση, η οποία στηριζόμενη σε σαφείς κανόνες και αρχές, θα στοχεύει στην ανάπτυξη μιας ισόρροπης σχέσης μεταξύ των αναγκών προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και των αναγκών ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών (ΕΘΙΑΓΕ, 1996β).

Επίσης είναι απαραίτητο επίσης να κατανοηθεί ότι οι προστατευόμενες περιοχές περιέχουν ποικίλες αξίες και προοπτικές αλλά και ευαίσθητα οικοσυστήματα. Οποιοδήποτε πρόγραμμα ορθολογικής οργάνωσης και αξιοποίησης τέτοιων περιοχών, πρέπει να στηρίζεται σε προσεκτικό σχεδιασμό που βασίζεται: στην ανάλυση των (ιδιαιτέρων) χαρακτηριστικών των αξιών και των προβλημάτων κάθε περιοχής, στην κατανόηση με σαφήνεια των υφισταμένων δυνατοτήτων και περιορισμών, και στην κατάλληλη χρησιμοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων (κεφάλαιο, μέσα, εργασία) για την επιτυχία συγκεκριμένων στόχων.

Οι βιοτικοί πόροι των οικοσυστημάτων δεν είναι ανεξάντλητοι. Μια υπερεκμετάλλευση της πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής του οικοσυστήματος οδηγεί αργότερα σε μικρούς ρυθμούς παραγωγικότητας και απόδοσης ως προς τους εκμεταλλεζόμενους οργανισμούς. Αυτό σημαίνει ότι η διαχείριση ενός οικοσυστήματος θα πρέπει να διέπεται από κατάλληλες αρχές και συνθήκες ώστε να εξασφαλίζεται μακροπρόθεσμα η παραγωγικότητά του (Παπαγεωργίου, 2003). Οι διαδικασίες που οδηγούν σε μια ισόρροπη ανάπτυξη και ορθολογική εκμετάλλευση φυσικών πόρων, ώστε να μην υπάρχουν δυσμενείς επιπτώσεις τόσο μεταξύ διαφόρων μορφών εκμετάλλευσης όσο και στο φυσικό περιβάλλον μπορούν να χαρακτηριστούν ως μια ολοκληρωμένη διαχείριση.

2.7.1 Αρχές και προϋποθέσεις διαχείρισης

Η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών εξαρτάται βασικά από τη σύνθεση των οικοσυστημάτων και από τους σκοπούς που καλείται να εκπληρώσει μια συγκεκριμένη περιοχή. Ανεξάρτητα όμως από τους σκοπούς στη διαχείριση μιας προστατευόμενης περιοχής πρέπει να τηρούνται οι παρακάτω γενικές αρχές (Ντάφης, 1992):

- Απαιτείται βαθιά γνώση των τοπικών οικολογικών και κοινωνικών συνθηκών, οι οποίες αποκτώνται ύστερα από συστηματική έρευνα. Η έρευνα των οικοσυστημάτων πρέπει να συσχετίζεται με τις ανθρώπινες χρήσεις και δραστηριότητες της περιοχής καθώς και να διερευνηθούν οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της περιοχής.
- Η διαχειριστική διαδικασία θα πρέπει να προστατεύει τη δομή των οικοσυστημάτων και να εξασφαλίζει την ομαλή λειτουργικότητά τους.
- Η προστασία και η εκμετάλλευση της φύσης πρέπει να θεωρούνται σαν ένα ενιαίο σύνολο όπου η μία αποτελεί προϋπόθεση αλλά και επαγωγή της άλλης. Δεν νοείται προστασία της φύσης χωρίς χρήση, γιατί τότε δεν έχει νόημα η προστασία της. Η φύση δεν μπορεί να προστατευτεί, αν δεν ικανοποιεί κοινωνικές ανάγκες. Εδώ όμως ισχύει και το αντίθετο. Η φύση δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί μακροπρόθεσμα για την κάλυψη ανθρώπινων κοινωνικοοικονομικών αναγκών, αν δεν προστατευτεί.
- Η προστασία της φύσης δεν πρέπει να περιορίζεται στη διαπίστωση των ζημιών ή της αλλοίωσης που έχει υποστεί και στην προσπάθεια παρεμπόδισης παραπέρα καταστροφών και αλλοίωσης ή στην αποκατάσταση των ζημιών και την ανόρθωση των υποβαθμισμένων οικοσυστημάτων. Θα πρέπει χρησιμοποιώντας τους νόμους της φύσης και τους νόμους που έχει θεσπίσει η πολιτεία να προλαβαίνει καταστροφές και αλλοιώσεις.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματική προστασία και την ορθολογική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην πράξη είναι η διαμόρφωση μιας εθνικής πολιτικής καθώς και η ύπαρξη ειδικής νομοθεσίας που αναφέρεται συγκεκριμένα στις προστατευόμενες περιοχές.

Τα στοιχεία που θα πρέπει να κατοχυρώνονται με τη νομοθεσία αναφέρονται τουλάχιστον στα παρακάτω χαρακτηριστικά (Παπαγεωργίου 2003):

- Ιδιοκτησιακό καθεστώς των εκτάσεων που περιλαμβάνονται σε μια προστατευόμενη περιοχή και δυνατότητα περιορισμού υφιστάμενων δικαιωμάτων.
- Διαχειριστική αρχή.
- Ανάγκες και διαδικασία διαχείρισης (προστασίας οργάνωσης και λειτουργίας της προστατευόμενης περιοχής).
- Εφαρμογή νομοθετικών μέτρων - δίωξη των παραβατών
- Δυνατότητα παράγωγης (δευτερεύουσας) νομοθεσίας και επιμέρους κανονισμών και διατάξεων.

2.7.2 Ζωνική διάκριση (ζωνοποίηση)

Η ζωνοποίηση είναι η διαδικασία εφαρμογής διαφορετικών διαχειριστικών σκοπών και κανονισμών διαχείρισης σε διαφορετικές εκτάσεις μιας προστατευόμενης περιοχής προκειμένου να περιοριστούν οι συγκρούσεις των αντικρουόμενων δραστηριοτήτων. Ιδιαίτερα η εφαρμογή ζωνών διαχείρισης καθίσταται αναγκαία ενέργεια σε περιοχές όπως οι εθνικοί δρυμοί που περιλαμβάνουν σημαντικά οικοσυστήματα, οικισμούς αλλά και ποικίλες ανθρώπινες δραστηριότητες μέσα στα όριά τους (τουρισμός, κτηνοτροφία κλπ). Οι ζώνες περιλαμβάνουν συνήθως εκτάσεις με διαφορετικούς βαθμούς οικολογικής αξίας ή ευαισθησίας, περιέχονται κατηγορίες γης περισσότερο ή λιγότερο συμβατές για ένα ή άλλο είδος δραστηριοτήτων που λαμβάνει χώρα μέσα στα όρια της περιοχής και συχνά υπόκεινται σε διαφορετικές πιέσεις (Παπαγεωργίου 2003).

Είναι λοιπόν χρήσιμο να διαχωρίζονται οι περιοχές αυτές ώστε οι ευαίσθητοι βιότοποι να προστατεύονται από καταστρεπτικές δραστηριότητες, η εντατική χρήση να συγκεντρώνεται σε συγκεκριμένα σημεία για να ελέγχονται κατάλληλα και οι ασυμβίβαστες δραστηριότητες να διαχωρίζονται ώστε να αποφεύγονται οι προστριβές. Η δημιουργία των ζωνών προστασίας απαιτεί μια πολύ προσεκτική σχεδίαση αφού σχετίζεται με τα οικολογικά αλλά και τα κοινωνικά προβλήματα της κάθε περιοχής.

Στους πέντε εθνικούς δρυμούς της Ελλάδος (Βίκος-Αώος, Πρέσπα, Οίτη, Σούνιο, Πίνδος) έχουν διακριθεί δύο ζώνες προστασίας: ο πυρήνας, όπου σκοπός

είναι η απόλυτη προστασία των οικολογικών αξιών με παράλληλη απαγόρευση όλων των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, και η περιφερειακή ζώνη όπου σκοπός είναι η ρύθμιση των δραστηριοτήτων κατά τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η καλύτερη προστασία του πυρήνα.

Κατά την IUCN τα εθνικά πάρκα πρέπει να περιλαμβάνουν "αυστηρές φυσικές περιοχές", "ζώνες άγριας ζωής" ή ακόμη και "προστατευόμενες ιστορικές ή αρχαιολογικές ζώνες" και "ζώνες αναψυχής και τουρισμού".

2.7.3 Η φέρουσα ικανότητα

Η έννοια αυτή εμφανίστηκε κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '60 στην Ευρώπη σαν αποτέλεσμα της αυξανόμενης ζήτησης για αναψυχή και της ανάγκης για την αξιολόγηση των επιπτώσεων της τουριστικής βιομηχανίας στο περιβάλλον. Η ανάλυση της φέρουσας ικανότητας (ΦΙ) ή χωρητικότητας είναι μια βασική τεχνική η οποία αναπτύχθηκε για να χρησιμοποιηθεί στο σχεδιασμό, προκειμένου να καθοριστούν τα ανώτερα επίπεδα (όρια) της ανάπτυξης σε τουριστικές περιοχές και του αριθμού των επισκεπτών, αλλά και της βέλτιστης χρήσης των φυσικών πόρων.

Κατά τον Hovinen η φέρουσα ικανότητα είναι: "Ο μέγιστος αριθμός επισκεπτών που μπορεί να δεχτεί ένας προορισμός χωρίς να προκαλείται υπερβολική υποβάθμιση του περιβάλλοντος και μείωση της απόλαυσης των επισκεπτών" (Martin, B.S. and M. Uysal, 1990).

Κατά γενική ομολογία, πρόκειται για ένα μέγεθος που προσδιορίζεται δύσκολα, γιατί είναι πολυδιάστατο και ως ένα βαθμό ασαφές, καθώς δεν υπάρχουν σαφώς προσδιορισμένα και αντικειμενικά ποσοτικοποιήσιμα κριτήρια και όρια. Η δυσκολία έγκειται κυρίως στον προσδιορισμό του μέγιστου αριθμού επισκεπτών και του επιτρεπτού ορίου αλλοίωσης μιας περιοχής υποδοχής που έχουν επίπτωση τόσο στην εμπειρία του τουρίστα όσο και στην τοπική κοινωνία και οικονομία όπως φαίνεται από τους ορισμούς που παρατίθεται στη συνέχεια. Συνεπώς οι προσπάθειες εφαρμογής της έννοιας στο πεδίο των προστατευόμενων περιοχών παραμένουν προβληματικές (Manning et al, 1996). Παρά την κριτική ωστόσο που ασκείται και τις εγγενείς αδυναμίες της μεθόδου, η έννοια της φέρουσας ικανότητας παραμένει ένα χρήσιμο εργαλείο περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Η φέρουσα ικανότητα μπορεί να διακριθεί αναλόγως των επιπτώσεων των

ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο φυσικό πόρο, στη συνολική εμπειρία των τουριστών αλλά και στην οικονομικότητα της δραστηριότητας σε (Παπαγεωργίου 2003):

- i. **Οικολογική φέρουσα ικανότητα** (ecological carrying capacity) οριζόμενη κατά τον Pigram ως η μέγιστη χρήση ενός φυσικού πόρου για αναψυχή αναφορικά με τον αριθμό των ατόμων και δραστηριοτήτων που δύναται να φιλοξενήσει ο πόρος ή το οικοσύστημα πριν λάβει χώρα ανεπανόρθωτη υποβάθμιση ή βλάβη στις αξίες του οικοσυστήματος. Η έννοια έχει γίνει αντικείμενο διαμάχης ιδιαίτερα όσον αφορά τον καθορισμό των ορίων οικολογική ζημιάς. Μπορεί να ειπωθεί ότι η οικολογική χωρητικότητα ενός πόρου αναψυχής επέρχεται όταν επιπρόσθετη χρήση του χώρου για αναψυχή επιφέρει βλάβες στα φυσικά οικοσυστήματα οι οποίες δεν μπορούν να αποκατασταθούν με φυσικές διεργασίες.
- ii. **Ψυχολογική (κοινωνική) φέρουσα ικανότητα** (perceptual carrying capacity) οριζόμενη κατά τον Broherton ως το επίπεδο της τουριστικής χρήσης κατά το οποίο μεγιστοποιείται η συνολική ικανοποίηση των τουριστών από την επίσκεψή τους στον πόρο πέρα από το οποίο υπάρχει μία μείωση της ποιότητας της εμπειρίας αναψυχής που απολαμβάνει ο χρήστης, ή ως το μέγιστο επίπεδο πέρα του οποίου η τοπική κοινωνία αρχίζει να ενοχλείται από την παρουσία τουριστών.
- iii. **Οικονομική φέρουσα ικανότητα** (economic carrying capacity) οριζόμενη κατά τον Patmore σαν το επίπεδο χρήσης ενός πόρου ή εγκατάστασης που απαιτείται για να αποφέρει ένα δεδομένο ή ελάχιστο οικονομικό όφελος ή να καταστήσει μία οικονομική δραστηριότητα βιώσιμη. Είναι μια οικονομική έννοια και εφαρμόζεται μόνο όταν εισιτήρια εισόδου επιβάλλονται σε ένα πόρο. Η διαφορά με τις παραπάνω χωρητικότητες είναι ότι η οικονομική χωρητικότητα αναφέρεται σε ένα ελάχιστο επίπεδο χρήσης που πρέπει να επιδιωχθεί σε αντίθεση με το μέγιστο επίπεδο που δεν πρέπει να ξεπεράσουν οι άλλες χωρητικότητες.
- iv. **Φυσική φέρουσα ικανότητα** ή φυσική χωρητικότητα ορίζεται ο μέγιστος αριθμός χρηστών που μπορούν να εξυπηρετήσουν οι υποδομές μιας περιοχής (χωρητικότητα κτιρίων, εγκαταστάσεων κλπ). Κυρίως αναφέρεται σαν έννοια σχεδιασμού όπως για παράδειγμα η χωρητικότητα ενός χώρου στάθμευσης. Η

φυσική χωρητικότητα μπορεί να περιορίσει ένα χώρο αναψυχής εμμέσως περιορίζοντας την χωρητικότητα των βοηθητικών του χώρων και καθιστώντας την ως σημαντικό εργαλείο ελέγχου του αριθμού των επισκεπτών.

2.7.4 Το σύστημα ορίων αποδεκτής μεταβολής (Limits of Acceptable Change, LAC)

Η νέα προσέγγιση στην διαχείριση βάσει των ορίων αποδεκτής μεταβολής (LAC) αρχικά σχεδιάστηκε για την αντιμετώπιση ζητημάτων που είχαν να κάνουν με τη διαχείριση των επισκεπτών σε προστατευόμενες περιοχές των ΗΠΑ και ήταν ένα σχέδιο που σκοπό είχε να υλοποιήσει τους στόχους που δεν ήταν σε θέση να εφαρμόσει η φέρουσα ικανότητα.

Το LAC αποτελείται από 9 βήματα:

- i. Διερεύνηση αξιών, ζητημάτων και προβλημάτων της περιοχής.
- ii. Χωροθέτηση τουριστικών δραστηριοτήτων και οριοθέτηση ζωνών διαχείρισης.
- iii. Επιλογή δεικτών για τη μέτρηση της κατάστασης των φυσικών πόρων και κοινωνικών συνθηκών.
- iv. Καταγραφή των φυσικών πόρων και των κοινωνικών συνθηκών.
- v. Προσδιορισμός σταθερών για τη διατήρηση της κατάστασης των φυσικών πόρων και των κοινωνικών συνθηκών.
- vi. Προσδιορισμός εναλλακτικών ζωνών διαχείρισης (χωροθετήσεων).
- vii. Προσδιορισμός διαχειριστικών ενεργειών για κάθε εναλλακτική ζώνη διαχείρισης.
- viii. Αξιολόγηση και επιλογή της καταλληλότερης εναλλακτικής πρότασης (χωροθέτησης).
- ix. Εφαρμογή σχεδίου διαχείρισης και παρακολούθηση των και παρακολούθηση των δεικτών.

Η διαδικασία σχεδιασμού του LAC έχει σαν στόχο την υλοποίηση της επιθυμητής φυσικής και κοινωνικής κατάστασης του πόρου. Είναι αυτή ακριβώς η κατάσταση της περιοχής μελέτης και όχι ο αριθμός των επισκεπτών που διαφοροποιεί το LAC από τη φέρουσα ικανότητα. Ως εκ τούτου, τα διαχειριστικά μέτρα για την

ελάττωση ή αύξηση της χρήσης του πόρου για αναψυχή διέπονται από την κατάσταση στην οποία θέλουμε να διατηρήσουμε τις κοινωνικές και βιολογικές παραμέτρους του πόρου (Παπαγεωργίου 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ.

3.1 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

3.1.1 Οδηγία 79/409/ΕΕ -Ζώνες Ειδικής Προστασίας (Special Protected Areas - SPA)

Αντικείμενο της Κοινοτικής Οδηγίας 79/409 «περί της διατήρησης των άγριων πτηνών» είναι η προστασία της ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων (βιοτόπων) της στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Οδηγία υιοθετήθηκε τον Απρίλιο του 1979 και τέθηκε σε ισχύ τον Απρίλιο του 1981. Απαιτεί από τα κράτη μέλη να διατηρήσουν όχι μόνο τους πληθυσμούς των αγρίων πουλιών αλλά και επαρκή έκταση και ποικιλία βιοτόπων για να επιτευχθεί η προστασία τους.

Αναπόσπαστο μέρος της Οδηγίας αποτελούν τα Παραρτήματα όπου, με μορφή καταλόγου, αναφέρονται τα είδη και υποείδη για τα οποία θα πρέπει να ληφθούν μέτρα προστασίας και διατήρησης των πληθυσμών και των οικοτόπων τους. Τα κράτη μέλη δύνανται να ορίσουν εκτεταμένες περιοχές ως Ζώνες Ειδικής Προστασίας προκειμένου να διασφαλιστεί η επιβίωση και αναπαραγωγή ιδίως των ειδών που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας. Ανάλογα μέτρα με τα ως άνω υιοθετούνται και για τα μεταναστευτικά είδη που δεν αναφέρονται στο Παράρτημα Ι. Σημειώνεται ότι οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας περιλαμβάνονται στο ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο «Natura 2000» σύμφωνα με την Κοινοτική Οδηγία 92/43.

Η Οδηγία επιβάλλει αυστηρές νομικές υποχρεώσεις στα Κράτη μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι υπεύθυνη για την συνεχή επίβλεψη της εφαρμογής τους. Η Επιτροπή μπορεί να φέρει μια υπόθεση στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο εάν θεωρήσει ότι ένα Κράτος μέλος παρέβη τους όρους της Οδηγίας.

Με την υπ' αριθμό 414985/85 ΚΥΑ (ΦΕΚ 757/8/85) θεσπίστηκαν, σε συμμόρφωση της Κοινοτικής Οδηγίας 79/409, τα αναγκαία μέτρα για τη διατήρηση, προστασία και διαχείριση των ειδών άγριας ορνιθοπανίδας. Η Ελλάδα έχει ορίσει μέχρι σήμερα 2 Ζώνες Ειδικής Προστασίας, στην Β.Πίνδο, οι οποίες είναι:

- i. Ο Εθνικός Δρυμός Πίνδου.

- ii. Ο Εθνικός Δρυμός Βίκου – Αώου.

3.1.2 Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά στην Ελλάδα (ΣΠΠΕ) (Important Bird Areas-IBA)

Οι Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά (ΣΠΠ) αν και δεν έχουν κάποια νομική υπόσταση εντούτοις αποτελούν το πρώτο στάδιο για τον χαρακτηρισμό μιας περιοχής ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας, βάσει της Κοινοτικής Οδηγίας 79/409. Οι Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά αναγνωρίστηκαν περί τα τέλη της δεκαετίας του '80, με σκοπό την προστασία της ορνιθοπανίδας και των βιοτόπων της στην Ευρώπη. Για την επιλογή των περιοχών αυτών χρησιμοποιήθηκαν ως δείκτες τα πουλιά (παρουσία απειλούμενων, σπάνιων, προστατευόμενων και μεταναστευτικών ειδών, ποικιλότητα ειδών, πυκνότητα πληθυσμών, κ.λπ.).

Η πρότυπη και κοινώς αποδεκτή μεθοδολογία αξιολόγησης που χρησιμοποιήθηκε, η δημιουργία του πρώτου Ευρωπαϊκού Καταλόγου ΣΠΠ με πάνω από 2.400 περιοχές, η έκδοση του σχετικού βιβλίου και οι αντίστοιχες εθνικές εκδόσεις σε 6 Ευρωπαϊκές χώρες (Ελληνική έκδοση: "Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας", Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, 1994) αποτέλεσαν έναυσμα για την έναρξη ενός Ευρωπαϊκού Προγράμματος για τις ΣΠΠ με σκοπό την προστασία τους. Το Πρόγραμμα αφορά στην αναθεώρηση των ΣΠΠ, συντονίζεται από την Bird Life International και υλοποιείται από τους εταίρους της σε 27 χώρες.

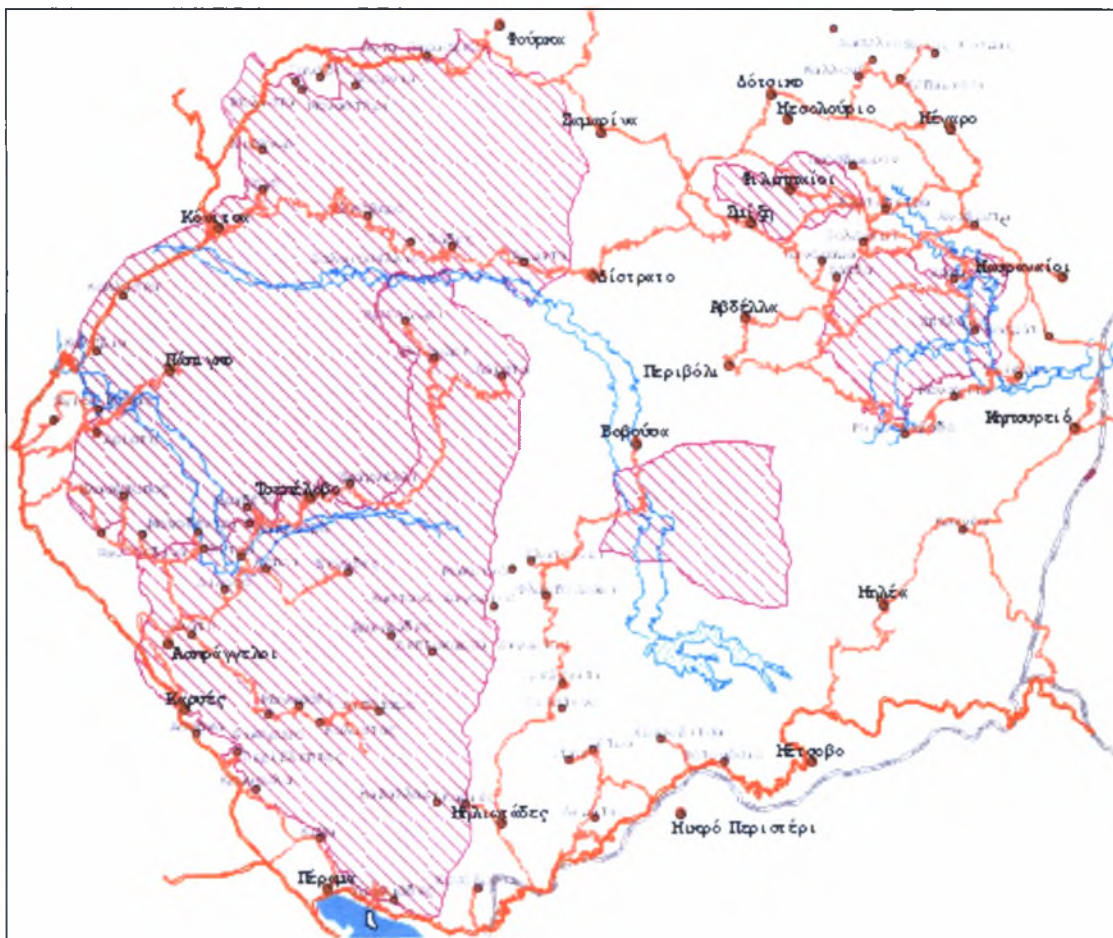
Στα πλαίσια της αναθεώρησης των ΣΠΠ χρησιμοποιούνται πιο αυστηρά αριθμητικά κριτήρια επιλογής ώστε να έχουν παγκόσμια εφαρμογή. Από την αναθεώρηση μπορούν να προσδιοριστούν ακριβώς ποιες ΣΠΠ πληρούν τα κριτήρια για την ένταξή τους στις Ζώνες Ειδικής Προστασίας, σύμφωνα με την Κοινοτική Οδηγία 79/409, καθώς και ποιες έχουν διεθνή σημασία για είδη που χρήζουν προστασίας σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (SPEC), όπως αυτά προσδιορίστηκαν από το "Birds in Europe" του Bird Life International.

Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (ΕΟΕ), στα πλαίσια της αρχικής αξιολόγησης και απογραφής, αναγνώρισε 113 Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας (1994). Από την αναθεώρηση των ΣΠΠΕ, η οποία ολοκληρώθηκε το 1999, προέκυψαν συνολικά 196 ΣΠΠΕ.

Στην Β.Πίνδο έχουν χαρακτηριστεί ως ΣΠΠΕ οι εξής περιοχές:

- Όρη Όρλιακας και Τσούργιακας
- Όρος Τύμφη (Γκαμήλα) και όρος Σμόλικας
- Κεντρικό Ζαγόρι και ανατολικό όρος Μιτσικέλι
- Βάλια Κάλντα (Ε. Δ. Πίνδου)

Χάρτης 3.1: Σημαντικές περιοχές για τα πουλιά στην Β. Πίνδο

Πηγή: Πίνδος Περιβαλλοντική, (ΕΟΕ), ίδια επεξεργασία

3.1.3 Οδηγία 92/43/ΕΕ - Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο "Φύση 2000" (Natura 2000)

Η διαχείριση προστατευόμενων περιοχών αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της συνολικότερης προσπάθειας για την προστασία του περιβάλλοντος. Η έννοια της διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών δεν αναφέρεται αποκλειστικά στις δράσεις για την διατήρηση μεμονωμένων ειδών χλωρίδας και πανίδας, που είναι σημαντικά ή απειλούνται με εξαφάνιση, αλλά, παράλληλα και στα μέτρα για την ολοκληρωμένη

προστασία των ιδιαίτερων φυσικών χαρακτηριστικών μιας ευρύτερης περιοχής και της άγριας ζωής, που συναντάται σε αυτήν. Η υιοθέτηση όμως τέτοιων μέτρων δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί με επιτυχία, παρά μόνο ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων πολιτικών και συντονισμένων δράσεων κυβερνητικών και μη κυβερνητικών φορέων για την προστασία του περιβάλλοντος. (www.arcturos.gr)

Η Κοινοτική Οδηγία 92/43 «για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» συμπληρώνει την Οδηγία 79/409/ΕΕ και αποτελεί σήμερα ένα από τα σημαντικότερα "εργαλεία" για την προώθηση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Η Οδηγία για τους οικοτόπους, όπως είναι ευρέως γνωστή, αποσκοπεί στην προστασία της βιολογικής ποικιλότητας στην Ευρώπη, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων και της άγριας χλωρίδας και πανίδας.

Σύμφωνα με την Οδηγία, τα Κράτη μέλη υποχρεώνονται στην λήψη μέτρων που θα διασφαλίσουν τη διατήρηση και αποκατάσταση των φυσικών οικοτόπων, των οικοτόπων των ειδών και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας που αναφέρονται στα Παραρτήματα της Οδηγίας, συνεκτιμώντας και τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, περιφερειακές και τοπικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Στα Παραρτήματα I και II της Οδηγίας αναφέρονται οι τύποι οικοτόπων και τα είδη πανίδας και χλωρίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος αντίστοιχα.

Στα πλαίσια της Οδηγίας για τους οικοτόπους και με σκοπό την εξασφάλιση καθεστώτος προστασίας των φυσικών οικοτόπων του Παραρτήματος I και των οικοτόπων των ειδών του Παραρτήματος II, προβλέπεται η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου Ειδικών Ζωνών Διατήρησης, γνωστό ως «Φύση 2000». Κάθε κράτος μέλος προτείνει, βάσει ορισμένων κριτηρίων αξιολόγησης (Παράρτημα III της Οδηγίας) και επιστημονικών πληροφοριών, έναν κατάλογο με περιοχές που μπορούν να αναγνωριστούν ως Περιοχές Κοινοτικού Ενδιαφέροντος και να χαρακτηριστούν ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης. Στον κατάλογο περιλαμβάνονται και οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA) της Οδηγίας 79/409 για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, βασιζόμενη στους καταλόγους των Κρατών μελών, καταρτίζει τον κοινοτικό κατάλογο με τις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης.

Στον Ελληνικό Εθνικό Κατάλογο περιλαμβάνονται 264 περιοχές υποψήφιες για ένταξη στο Δίκτυο¹ που καλύπτουν περίπου 27.500.000 στρέμματα (www.arcturos.gr). Από αυτές 234 έχουν χαρακτηριστεί ως Περιοχές Κοινοτικού Ενδιαφέροντος (SCI) και 52 ως Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA). Σημειώνεται ότι από τις SPA, 18 περιοχές χαρακτηρίζονται ταυτόχρονα και ως SCI. Η Ελλάδα εναρμονίστηκε με την Οδηγία 92/43/ΕΕ με την έκδοση της υπ' αριθμό 33318/3028/98 ΚΥΑ (ΦΕΚ 1289/8/98.)

Οι περιοχές «ΦΥΣΗ 2000» κατατάσσονται σε τρεις (3) κατηγορίες:

- Κατηγορία Α: Σε αυτή περιλαμβάνονται τόποι υψηλής αξίας σε ότι αφορά τη βιοποικιλότητα, με μοναδική παρουσία στην Ελλάδα τύπων οικοτόπων ή ειδών.
- Κατηγορία Β: Σε αυτή περιλαμβάνονται περιοχές με σημαντική βιοποικιλότητα που δεν χαρακτηρίζονται όμως από μοναδικότητα στην Ελλάδα.
- Κατηγορία Γ: Σε αυτή περιλαμβάνονται περιοχές θεωρούμενες ως σημαντικές χωρίς όμως να αποτελούν προτεραιότητα, λόγω έλλειψης επαρκούς τεκμηρίωσης της ύπαρξης των ανάλογων χαρακτηριστικών.

Στην **Β. Πίνδο** περιλαμβάνονται οι πιο κάτω προτεινόμενες για ένταξη περιοχές στο δίκτυο «Natura 2000»

Περιοχές Κοινοτικού Ενδιαφέροντος (SCI)

- Όρος Βασιλίτσα (GR 1310001) - Κατηγορία Α
- Εθνικός Δρυμός Πίνδου (Βάλια Κάλντα),(Ευρύτερη περιοχή) (GR 1310003) - Κατηγορία Α
- Όρος Σμόλικας (GR 2130002) - Κατηγορία Α
- Κεντρικό Τμήμα Ζαγορίου (GR 2130004) - Κατηγορία Α
- Περιοχή Μετσόβου (Ανήλιο - Κατάρα) (GR 2130006) - Κατηγορία Β
- Όρος Μιτσικέλι (GR 2130008) - Κατηγορία Γ

Ζώνες Ειδικής Προστασίας/ Περιοχές Κοινοτικού Ενδιαφέροντος (SPA/SCI)

- Εθνικός Δρυμός Βίκου - Αώου (GR 2130001) - Κατηγορία Α

Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA)

¹ Εκτός της περιβαλλοντικής αξίας ορισμένων περιοχών τίθεται και το ζήτημα της οικονομικής και κοινωνικής τους σημασίας για τον άνθρωπο. Το άρθρο 6 προβλέπει για κάποιες από αυτές (π.χ. τις περιοχές με τουριστική ανάπτυξη) την εξαίρεσή τους από το Δίκτυο.

διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Από το 1995 και μετά προγράμματα Life-Nature υλοποιούνται αποκλειστικά σε περιοχές Natura 2000.

Στο πλαίσιο των προγραμμάτων αυτών, εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το πρόγραμμα "Δράσεις Διατήρησης στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου", που εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, χρηματοδοτείται από το Life, κατά 60% και έχει τεθεί σε ισχύ από τον Σεπτέμβριο του 2003, με διάρκεια μέχρι τον Δεκέμβριο του 2006. Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται από τον Αρκτούρο, την ΗΠΕΙΡΟΣ Αναπτυξιακή, την Στ' Κυνηγετική Ομοσπονδία Μακεδονίας-Θράκης και την Γενική Διεύθυνση Αισθητικών Δασών, Δρυμών και Θήρας.²

Η περιοχή του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου, όπου θα πραγματοποιηθεί το πρόγραμμα Life-Nature, περιλαμβάνει συνολικά επτά θέσεις, που έχουν προταθεί προς ένταξη στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Natura 2000, και στις οποίες συναντώνται σημαντικοί τύποι οικοτόπων και σπάνια είδη της άγριας πανίδας. Ανάμεσα τους, προτεραιότητα παρουσιάζουν επτά τύποι οικοτόπων και τέσσερα ζωικά είδη. Το πρόγραμμα Life-Nature στη Βόρεια Πίνδο θα υλοποιήσει δράσεις, που θα εστιάζονται κυρίως σε δύο οικοτόπους προτεραιότητας - που είναι τα δάση σε πλαγιές, λιθώνες ή χαράδρες από Φλαμουριές (Tilio-Acerion) και (υπο)μεσογειακά πευκοδάση με ενδημικά μαυρόπευκα, καθώς και σε ένα είδος προτεραιότητας άγριας πανίδας που είναι η αρκούδα.

Στόχος του προγράμματος Life-Nature στη Βόρεια Πίνδο είναι να συμβάλλει στη διαχείριση των ορεινών περιοχών της χώρας μας, με υψηλή φυσική αξία, εφαρμόζοντας πρωτότυπες δράσεις για τη διατήρηση σημαντικών τύπων οικοτόπων και ειδών άγριας ζωής. Πιο συγκεκριμένα, το προτεινόμενο πρόγραμμα στοχεύει στην επιστημονική υποστήριξη και την πιλοτική εφαρμογή μέτρων διαχείρισης, για την δημιουργία των όρων αποτελεσματικότερης διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου.

Οι δράσεις που θα περιλαμβάνει το πρόγραμμα Life-Nature στην Β. Πίνδο χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες (www.arcturos.gr):

➤ **Προκατασκευαστικές δράσεις και εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων, οι**

---

² Πιο συγκεκριμένα, οι φορείς υλοποίησης και διαχείρισης του προγράμματος Life-Nature στην Βόρεια Πίνδο, συνεργαζόμενοι με το ΥΠΕΧΩΔΕ στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιβάλλον για την ανάπτυξη δράσεων στην ίδια περιοχή, λειτουργούν με στόχο την συνδυασμένη παρέμβαση για την πρότυπη διαχείριση του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου και των θέσεων που έχουν τεθεί υπό ειδικό καθεστώς προστασίας, σύμφωνα με το δίκτυο Natura 2000 (www.arcturos.gr).

οποίες περιλαμβάνουν σεμινάρια σε δασικούς για τη διαχείριση και τη σημασία των επιλεγμένων οικοτόπων, εφαρμογή πιλοτικού σχεδίου δασικής διαχείρισης των επιλεγμένων βιότοπων, εφαρμογή προγράμματος διαχείρισης επισκεπτών στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, μελέτη και αξιολόγηση της συμπεριφοράς των κυνηγών.

- **Μη επαναλαμβανόμενη διαχείριση**, η οποία περιλαμβάνει την εφαρμογή μέτρων για πρόληψη ζημιών από μεγάλα σαρκοφάγα μέσω χορήγησης καθαρόαιμων ποιμενικών σκύλων σε κτηνοτρόφους καθώς και το εποχιακό κλείσιμο σε συνδυασμό με ελεγχόμενη πρόσβαση με μπάρες του δευτερεύοντος δασικού οδικού δικτύου.
- **Επαναλαμβανόμενη Διαχείριση**, η οποία περιλαμβάνει την αειφορική διαχείριση των επιλεγμένων οικοτόπων, επιστημονική παρακολούθηση μεγάλων σαρκοφάγων και εντατικοποίηση φύλαξης της περιοχής.
- **Ευαισθητοποίηση του κοινού και διάδοση αποτελεσμάτων**, μέσω προβολής του προγράμματος και της περιοχής που υλοποιείται στα ΜΜΕ, οργάνωσης εκδηλώσεων και συμμετοχής του προγράμματος σε επιστημονικά συνέδρια, παραγωγή έντυπου και τηλεοπτικού υλικού καθώς και μέσω προγραμμάτων περιβαλλοντικής αγωγής.

Η προετοιμασία Ειδικών Διαχειριστικών Σχεδίων καθώς και η δημιουργία Διαχειριστικών Φορέων που θα υλοποιήσουν τις σχετικές δράσεις, με εθνική και κοινοτική υποστήριξη, αποτελούν άμεση υποχρέωση της Ελλάδας, προκειμένου να ενταχθούν οι προτεινόμενες περιοχές στο δίκτυο Natura 2000. Ειδικά για την Ελλάδα (μετά την ολοκλήρωση ενός μεγάλου αριθμού Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών - ΕΠΜ), αποδίδεται πλέον μεγάλη σημασία στην πιλοτική διαχείριση περιοχών που πρόκειται να ενταχθούν στο δίκτυο Natura 2000 και, ειδικά, αυτών στις οποίες έχουν ολοκληρωθεί οι αντίστοιχες μελέτες διαχείρισης. Σημαντική πρόσφατη εξέλιξη για το προτεινόμενο πρόγραμμα αποτελεί η δημιουργία Φορέα Διαχείρισης στον οποίο ήδη απευθύνθηκε πρόταση συνεργασίας και συμμετοχής στην Επιτροπή παρακολούθησης του Προγράμματος (www.arcturos.gr).

Συμπερασματικά, αξίζει να τονισθεί ότι η αρχή για την καθιέρωση επίσημης πολιτικής για την προστασία και διατήρηση σημαντικών περιοχών και οικοτόπων έγινε με τη θέσπιση του Δικτύου Natura 2000, όμως η εφαρμογή της είναι αυτή που θα καθορίσει ουσιαστικά την προστασία των ειδών και των οικοτόπων. Ανεξάρτητα από την αποτελεσματική εφαρμογή των στόχων του δικτύου Natura 2000 και των

σχετικών κοινοτικών οδηγιών, κάθε συντονισμένη προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση έχει συνολική και διαχρονική αξία για τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. Είναι πλέον κοινή πεποίθηση πως η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ ενεργών πολιτών καθώς και η συνολικότερη άσκηση κοινωνικού ελέγχου, αποτελούν τις πιο σημαντικές προϋποθέσεις για την άσκηση μιας ενιαίας Ευρωπαϊκής πολιτικής για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος.

3.1.5 Σύμβαση για τη διατήρηση της Βιολογικής Ποικιλότητας

Η Σύμβαση για τη διατήρηση της Βιολογικής Ποικιλότητας υπογράφηκε το 1992 στο Ρίο ντε Τζανέιρο και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2204194 (ΦΕΚ 59/Α/94). Η Σύμβαση προβλέπει μηχανισμούς που αποσκοπούν στη διατήρηση και αιφορική χρήση της βιολογικής ποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο και υποχρεώνει κάθε συμβαλλόμενο μέρος να προβεί στη διαμόρφωση σχετικών εθνικών στρατηγικών, σχεδίων ή προγραμμάτων και στη λήψη των κατάλληλων διαχειριστικών πρακτικών, μέτρων και ρυθμίσεων.

3.1.6 Σύμβαση για τη διατήρηση μεταναστευτικών ειδών άγριων ζώων (Σύμβαση της Βόννης)

Η Σύμβαση της Βόννης, την οποία εφαρμόζει η χώρα μας ως Κράτος Μέλος της ΕΕ, τέθηκε σε ισχύ τον Νοέμβριο του 1983 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2719/99 (ΦΕΚ 106/Α/99). Προβλέπει τις εξής βασικές δράσεις για την προστασία των μεταναστευτικών ειδών άγριας πανίδας (ορνιθοπανίδα, θηλαστικά, ιχθυοπανίδα και ασπόνδυλα):

- Την προώθηση, τον συντονισμό και την υποστήριξη της έρευνας σχετικά με τα μεταναστευτικά είδη.
- Την λήψη άμεσων μέτρων προστασίας των μεταναστευτικών ειδών που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι της Σύμβασης, τα οποία απειλούνται με εξαφάνιση σε ολόκληρη την κατανομή τους ή σε μεγάλο τμήμα αυτής.

- Την σύναψη συμφωνιών για την προστασία και διαχείριση των μεταναστευτικών ειδών που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Σύμβασης.

3.1.7 Σύμβαση για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (Σύμβαση Βέρνης)

Η Σύμβαση της Βέρνης, υπογράφηκε το 1979, τέθηκε σε ισχύ το 1982 και κυρώθηκε από την χώρα μας με το Ν. 1335/83 (ΦΕΚ32 Α/83) και υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη:

- να λάβουν τα κατάλληλα και απαραίτητα νομοθετικά και κανονιστικά μέτρα για την προστασία των οικοτόπων των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας, που περιλαμβάνονται στα Παραρτήματα της Σύμβασης.
- να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή σε περιοχές σημαντικές για τα μεταναστευτικά είδη που περιλαμβάνονται στα Παραρτήματα II και III και οι οποίες βρίσκονται σε κατάλληλες θέσεις σε σχέση με τις μεταναστευτικές οδούς.
- να λάβουν τα κατάλληλα και απαραίτητα νομοθετικά και κανονιστικά μέτρα για τη διατήρηση των άγριων ειδών χλωρίδας του Παραρτήματος I και των άγριων ειδών πανίδας του Παραρτήματος II.
- να απαγορέψουν την εκ προθέσεως βλάβη ή καταστροφή των περιοχών αναπαραγωγής ή ανάπαυσης των ειδών του Παραρτήματος II.

3.1.8 Ευρωπαϊκό Δίκτυο Βιογενετικών Πάρκων³

Το 1976, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε την απόφαση περί του Ευρωπαϊκού Δικτύου Βιογενετικών Πάρκων με σκοπό τη διατήρηση αντιπροσωπευτικών ειδών πανίδας και χλωρίδας καθώς και αξιόλογων φυσικών περιοχών στην Ευρώπη. Στο πλαίσιο αυτό, κάθε Κράτος μέλος συντάσσει έναν κατάλογο με τις σημαντικότερες φυσικές περιοχές που απαντούν εντός της

---

³Ως Βιογενετικό Πάρκο χαρακτηρίζονται περιοχές με έναν ή περισσότερους χαρακτηριστικούς, μοναδικούς, απειλούμενους ή σπάνιους βιότοπους, βιοκοινωνίες ή οικοσυστήματα (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002).

επικράτειάς του προκειμένου να ενταχθούν στο Δίκτυο οι πιο σπάνιες και απειλούμενες από αυτές. Στην Β. Πίνδο έχει αναγνωριστεί ως Βιογενετικό Πάρκο ο πυρήνας του Εθνικού Δρυμού Βίκου – Αώου.

3.2 ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

3.2.1 Δασική νομοθεσία

Με τον νόμο 856/1937, προβλεπόταν η ίδρυση σε ολόκληρη τη χώρα (εκτός από τα νησιά) μέχρι πέντε **Εθνικών Δρυμών**, ως περιοχών με ειδικό καθεστώς προστασίας.

Το 1969, ο νόμος 856/1937 ενσωματώθηκε στο Δασικό Κώδικα (Ν.Δ. 86/1969, άρθρα 79, 80, 81) και, όπως τροποποιήθηκε αργότερα με το Ν.Δ. 996/1971 (ΦΕΚ 192Α) και ισχύει σήμερα, προβλέπει, εκτός των Εθνικών Δρυμών, τη δυνατότητα θέσπισης δύο ακόμα κατηγοριών προστατευόμενων περιοχών: τα **Αισθητικά Δάση** και τα **Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης**. Επί μέρους περιοχές, που δύναται να ενταχθούν σε μία από τις τρεις παραπάνω κατηγορίες, κηρύσσονται με Προεδρικό Διάταγμα μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου. Εξαίρεση αποτελούν τα μεμονωμένα δένδρα ή συστάδες δένδρων που κηρύσσονται Μνημεία της Φύσης με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης. Αρμόδιες για την προστασία και διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, που κηρύσσονται σύμφωνα με το Ν.Δ. 996/1971, είναι οι περιφερειακές δασικές αρχές στον τόπο που βρίσκονται, σε συνεργασία με το αντίστοιχο τμήμα της κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου Γεωργίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφο 1 του Ν.Δ. 996/1971, κάθε Εθνικός Δρυμός αποτελείται από τον πυρήνα και την περιφερειακή ζώνη. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του ίδιου νόμου, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 του ν. 177/1975, ορίζονται οι παρακάτω απαγορεύσεις εντός των πυρήνων των Εθνικών Δρυμών:

- Η ανόρυξη και εκμετάλλευση μεταλλείων και λατομείων, η απόληψη οποιουδήποτε ορυκτού προϊόντος και εν γένει εκτέλεση πάσης συναφούς εργασίας, ή η κατασκευή σχετικής εγκατάστασης.
- Η ανασκαφή, η επιχωμάτωση, η δειγματοληψία και κάθε άλλη ενέργεια που προκαλεί φθορά και αλλοίωση των γεωμορφολογικών σχηματισμών και

φυσικών καλλονών.

- Η τοποθέτηση διαφημιστικών πινακίδων και αγγελιών, πλην των υπό του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας εγκρινομένων και με σκοπό την ανάπτυξη του τουρισμού, της φιλοδοσικής ενημερώσεως, των επιστημονικών μελετών και την εξυπηρέτηση γενικότερων συμφερόντων.
- Οι βιομηχανικές δραστηριότητες.
- Η εγκατάσταση οικισμών, οικιών, αγροικιών, παραπηγμάτων και η κατασκευή παντός εν γένει έργου, με εξαίρεση των απαιτήτων για την προστασία και λειτουργία του εθνικού δρυμού έργων, όπως η κατασκευή δασικών κτιρίων, οδικού δικτύου, η διάνοιξη αντιπυρικών ζωνών, η πραγματοποίηση προστατευτικών έργων.
- Η υλοτομία, η κοπή, η εκρίζωση, η καταστροφή, η συλλογή ή η μεταφορά φυτικών ειδών και δασικών προϊόντων.
- Η βοσκή παντός ζώου σε όλη την διάρκεια του έτους και η κατασκευή πάσης φύσεως κτηνοτροφικών έργων, ως ποτίστρων στεγάστρων.
- Η θήρα παντός ζώου, πλην των επιβλαβών θηραμάτων, των οποίων επιτρέπεται, κατόπιν αποφάσεως του νομάρχη, η δια δολωμάτων δίωξη ως και η προς τον σκοπό αυτό διάβαση μετά κυνηγετικού όπλου, με ή χωρίς κυνός, δια μέσου του εθνικού δρυμού.
- Η αλιεία, σε όλη την διάρκεια του έτους, εντός λιμνών και ορεινών ρεόντων υδάτων.

Στις περιφερειακές ζώνες των δρυμών δεν επιβάλλονται ειδικές δεσμεύσεις ή απαγορεύσεις, εκτός εάν τμήματα (ή ολόκληρη η έκταση) των ζωνών αυτών έχουν ενταχθεί σε κάποιο καθεστώς προστασίας οπότε και ισχύουν οι ρυθμίσεις που ορίζονται στην σχετική νομοθεσία. Στο πλαίσιο αυτό μπορούν να επιβληθούν απαλλοτριώσεις και εντός της περιφερειακής ζώνης των Εθνικών Δρυμών, σύμφωνα με το άρθρο 4 του Ν. 177/1975.

Εκτός από τις παραπάνω περιοχές, που κηρύσσονται ειδικά για την προστασία της φύσης, ο Δασικός Κώδικας παρέχει επίσης τη δυνατότητα χαρακτηρισμού ορισμένων περιοχών ως **Καταφυγίων Θηραμάτων, Ελεγχόμενων Κυνηγετικών Περιοχών και Εκτροφείων Θηραμάτων** (άρθρο 253 του Ν.Δ. 86/1969 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 3 του Ν.Δ. 177/1985). Οι περιοχές αυτές αποσκοπούν στην «προστασία και διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος της χώρας, καθώς επίσης και προς το σκοπό της διατήρησης, ανάπτυξης και εκμετάλλευσης του θηραματικού πλούτου και της άγριας

πανίδας». Σημειώνεται ότι με το άρθρο 57 του Ν. 2637/98 ο όρος «Καταφύγια Θηραμάτων» αντικαταστάθηκε με τον όρο «Καταφύγια Άγριας Ζωής».

Ο τρόπος ίδρυσης και λειτουργίας των άνω περιοχών αναφέρεται στο άρθρο 254 του Ν.Δ. 86/1969, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 10 του Ν.Δ. 996/1971 και αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 του Ν. 177/1975. Επίσης σύμφωνα με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, επιτρέπεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Γεωργίας και Οικονομικών, εντός των εκτάσεων των Καταφυγίων Θηραμάτων, των Ελεγχόμενων Κυνηγετικών Περιοχών και των Εκτροφείων Θηραμάτων, η αναγκαστική απαλλοτρίωση κτημάτων οποιασδήποτε φύσης για την εκπλήρωση του σκοπού ίδρυσής τους. Πρέπει να τονίσουμε πως ο χαρακτηρισμός περιοχών ως Καταφύγια Άγριας Ζωής είναι σήμερα αρμοδιότητα μεταβιβασμένη στον Γ.Γ. της Περιφέρειας και κηρύσσονται με απόφασή του μετά από εισήγηση των αρμόδιων υπηρεσιών (Δ/νσεις Δασών).

Με το νόμο 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εκτάσεων της χώρας προβλέπεται, εκτός των άλλων, ότι οι προστατευόμενες περιοχές, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι υγρότοποι, τίθενται κάτω από το ειδικό προστατευτικό καθεστώς, που ισχύει για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις της χώρας (άρθρο 4 παρ. 1α). Το ίδιο ισχύει (με το άρθρο 19) και για την «εντός των δασών και των δασικών εκτάσεων αγρία πανίδα ως και την λοιπή χλωρίδα».

Τονίζεται επίσης ότι βάσει της κείμενης Δασικής Νομοθεσίας οι δασικές εκτάσεις που έχουν καταστραφεί ή υποβαθμιστεί, κηρύσσονται υποχρεωτικά ως αναδασωτέες (άρθρο 38 Ν. 998/79) και διέπονται από ιδιαίτερα αυστηρές διατάξεις. Επιπρόσθετα, η Δασική Νομοθεσία, δίνει τη δυνατότητα απαγόρευσης της βοσκής σε εκτάσεις (δημόσια ή μη δάση, μερικώς δασοσκεπείς εκτάσεις, χορτολίβαδα, κλπ) που έχουν καταστραφεί ή υποβαθμιστεί. Δηλαδή τα δάση και οι δασικές εκτάσεις μόνο σε ειδικές περιπτώσεις επιτρέπεται να αλλάξουν χαρακτήρα και να δεχτούν άλλες χρήσεις ή δραστηριότητες.

Εικόνα 3.1: Η είσοδος του Εθνικού Δρυμού Πίνδου από την πλευρά του Μετσόβου.

Πηγή: Δ.Ε.Τ.Α.Ι.

3.2.1.1 Εθνικοί Δρυμοί

Στη Β. Πίνδο έχουν θεσμοθετηθεί 2 Εθνικοί Δρυμοί:

Εθνικός Δρυμός Πίνδου (Βάλια Κάλντα)⁴: Έτος κήρυξης: 1966-Πυρήνας: 33.930 στρέμματα- Περιφερειακή ζώνη: 35.340 στρέμματα.

Ο Εθνικός Δρυμός Πίνδου βρίσκεται κοντά στα χωριά Κρασιά, Περιβόλι και Βωβούσα στην περιοχή Μετσόβου και Γρεβενών. Είναι μία απομονωμένη δασική έκταση με εναλλασσόμενη τοπογραφία και αξιόλογη χλωρίδα και πανίδα. Είναι ιδιαίτερα σημαντικός βιότοπος για την αρκούδα σε εθνικό επίπεδο. Η περιοχή έχει λίγους δασικούς δρόμους και ελάχιστες υποδομές.

Εθνικός Δρυμός Βίκου – Αώου: Έτος κήρυξης: 1973-Πυρήνας: 34.000 στρέμματα- Περιφερειακή ζώνη: 92.000 στρέμματα.

Βρίσκεται κοντά στην Κόνιτσα και στα χωριά Μονοδένδρι, Αρίστη και Πάπιγκο του Νομού Ιωαννίνων. Χαρακτηρίζεται από την παρουσία των πιο εντυπωσιακών γεωμορφολογικών σχηματισμών στον ελλαδικό χώρο και σε συνδυασμό με τους ποταμούς Αώο και Βοϊδομάτη παρουσιάζει ένα τοπίο απaráμιλλου φυσικού κάλλους. Διακρίνεται για την εντυπωσιακή πανίδα από σπάνια αρπακτικά και μεγάλα θηλαστικά και την πλούσια χλωρίδα.

⁴ Η επωνομασία "Βάλια Κάλντα" είναι βλάχικη και σημαίνει "Ζεστή Κοιλάδα". Πήρε το όνομα της κατ' ευφημισμό καθώς αποτελεί μια από τις πιο κρύες και υγρές περιοχές της Ελλάδας. Θα έπρεπε να ονομάζεται λευκή κοιλάδα αφού χαρακτηρίζεται από παρατεταμένη χιονοκάλυψη ακόμα και ως τον Μάιο.

Εικόνα 3.2: Χαράδρα του Αώου στον Εθνικό Δρυμό Βίκου – Αώου

Πηγή: Πίνδος Περιβαλλοντική

Χάρτης 3.3: Οι Εθνικοί Δρυμοί της Βόρειας Πίνδου.

Πηγή: Πίνδος Περιβαλλοντική

3.2.1.2 Καταφύγια θηραμάτων. (Καταφύγια Άγριας Ζωής)

Στη Β. Πίνδο έχουν θεσμοθετηθεί 11 Καταφύγια θηραμάτων:

Δημόσιο Δάσος Βοβούσας & Φλαμπουραρίου: Έτος κήρυξης: 1986-Έκταση: 8.610 στρέμματα-Περιοχή: Δημόσιου δάσους Φλαμπουραρίου και Βοβούσας Ν. Ιωαννίνων-Δασαρχείο: Μετσόβου

Καταφύγιο Θηραμάτων Βρυσχωρίου – Ηλιοχωρίου: Έτος κήρυξης: 1983- Έκταση.: 39.000στρέμματα-Περιοχή:Κοινοτήτων Βρυσχωρίου και Ηλιοχωρίου Ν. Ιωαννίνων-Δασαρχείο: Ιωαννίνων

Καταφύγιο Θηραμάτων Βάλια Κίρνα: Έτος κήρυξης: 1986-Έκταση: 21.000 στρ. Περιοχή:Κοινότητας Σαμαρίνας Ν. Γρεβενών -Δασαρχείο: Γρεβενών

Καταφύγιο Θηραμάτων Παλαιομονάστηρο - Μπατεφούρλο Έτος κήρυξης: 1986- Έκταση: 14.000 στρ.-Περιοχή: Κοινότητας Περιβολίου Ν. Γρεβενών-Δασαρχείο: Γρεβενών

Καταφύγιο Θηραμάτων Κυρά Καλή – Τρυπημένη: Έτος κήρυξης: 1986- Έκταση: 26.000 στρ.- Περιοχή: Κοινοτήτων Μοναστηρίου, Κρανιάς και Περιβολίου Ν. Γρεβενών -Δασαρχείο: Γρεβενών

Καταφύγιο Θηραμάτων Κέδρος – Παπίγκου: Έτος κήρυξης: 1977 - Έκταση: 10.170 στρ.- Περιοχή: Κοινότητας Παπίγκου Ν. Ιωαννίνων- Δασαρχείο: Κόνιτσας

Καταφύγιο Θηραμάτων Πάδων: Έτος κήρυξης: 1989- Έκταση: 20.800 στρ -Περιοχή: Κοινότητας Πάδων Ν. Ιωαννίνων- Δασαρχείο: Κόνιτσας

Καταφύγιο Θηραμάτων Μαυροβούνι – Μουτσιάρα: Έτος κήρυξης: 1976- Έκταση: 23.000 στρ- Περιοχή: Δήμου Μετσόβου και Κοινοτήτων Χρυσοβίτσας και Γρεβενιτίου Ν. Ιωαννίνων -Δασαρχείο: Μετσόβου

Καταφύγιο Θηραμάτων Αγ.Αθανάσιος-Σιπίτουρα: Έτος κήρυξης: 1984- Έκταση:7100 στρ.- Περιοχή: Κοινοτήτων Ελάτης και Ασπραγγέλων- Δασαρχείο: Ιωαννίνων

Καταφύγιο Θηραμάτων Χαράδρα Αώου: Έτος κήρυξης: 1986- Έκταση: 36.000 στρ. Περιοχή: Δήμου Κόνιτσας και Κοινοτήτων Ελευθέρου και Παπίγκου Ν. Ιωαννίνων-Δασαρχείο: Κόνιτσας

Καταφύγιο Θηραμάτων Τσούκα Καραλή – Βελόνι: Έτος κήρυξης: 1981-Έκταση: 18.000 στρ.- Περιοχή: Κοινότητας Κρανιάς Ν. Γρεβενών -Δασαρχείο: Γρεβενών

3.2.2 Νόμος: 1650/86 - Κ.Υ.Α. 69269/5387/1990

Ο Νόμος 1650/86 "Για την προστασία του περιβάλλοντος", αποτελεί το νόμο πλαίσιο και για τα ζητήματα προστασίας και διατήρησης της φύσης. Περιλαμβάνει τις

διαδικασίες και τα μέσα θεσμοθέτησης, την κατηγοριοποίηση των προστατευόμενων περιοχών, καθώς και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για τη θεσμοθέτηση τους.

Σημαντικό στοιχείο στο Ν. 1650/86 (σύμφωνα με το άρθρο 21) αποτελεί η θεσμοθέτηση των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών (Ε.Π.Μ.) ως εργαλείων επιλογής, οριοθέτησης και κατευθύνσεων λειτουργίας και διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών (οι διαδικασίες ανάθεσης και εκπόνησης καθώς και οι προδιαγραφές των Ε.Π.Μ. εξειδικεύονται στην Κ.Υ.Α. 69269/5387/1990).

Οι περιοχές προστασίας κατηγοριοποιούνται, με βάση το άρθρο 19 του Ν. 1650/86 ως εξής:

- i. Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης
- ii. Περιοχές προστασίας της φύσης
- iii. Εθνικά πάρκα
- iv. Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί, προστατευόμενα τοπία και στοιχεία του τοπίου
- v. Περιοχές οικοανάπτυξης.

3.2.3 Νόμος 5351/1932 «περί αρχαιοτήτων»

Ο Νόμος περί αρχαιοτήτων (Ν. 5351/1932, ΦΕΚ 275/Α/32) συμβάλλει στη διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς, αφού με την εφαρμογή του επιτυγχάνεται πλέον της προστασίας των αρχαιοτήτων και η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

Επιπρόσθετα αξίζει να αναφερθεί ότι ο Νόμος περί αρχαιοτήτων, ο οποίος επεκτάθηκε και στα «μνημεία της σύγχρονης εποχής» με το συμπληρωματικό Νόμο 1469/1950, δίνει τη δυνατότητα κήρυξης ορισμένων περιοχών ως «Τοπίων Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους». Την αρμοδιότητα και ευθύνη για τα Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους έχει το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Π.Δ. 161/84, ΦΕΚ 54/Α/84), ενώ το Υπουργείο Πολιτισμού έχει την αρμοδιότητα για την κήρυξη και διοίκηση των Ιστορικών Τόπων.

Στην Β. Πίνδο έχουν θεσμοθετηθεί 6 **Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους** από το Υπουργείο Πολιτισμού με αξιόλογα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά, με σημαντικά στοιχεία γλωρίδας (σπάνια, απειλούμενα και ενδημικά είδη φυτών) και με μοναδικότητα στην αισθητική του τοπίου (σημεία θέας, γεωμορφολογικοί

σχηματισμοί): Η περιοχή Σπηλαίου στο Ν. Γρεβενών, ο ποταμός Βοϊδομάτης και η χαράδρα του Βίκου, το Μονοδένδρι, το Μεγάλο Πάπιγκο, το Μικρό Πάπιγκο και το Καπέσοβο στο Ν. Ιωαννίνων.

3.2.4 Παραδοσιακοί Οικισμοί

Το από 19.10.78 Π. Δ/μα (ΦΕΚ 594/Δ/13.11.78) αναφέρεται στην κήρυξη σημαντικού αριθμού οικισμών ως παραδοσιακών και στον καθορισμό των όρων και περιορισμών δόμησης σε αυτούς. Με αυτό το διάταγμα στην Β. Πίνδο έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί 26 οικισμοί:

Νομός Ιωαννίνων

Επαρχία Δωδώνης: Άνω Πεδινά, Αρίστη, Βίκος, Βίτσα (Άνω και Κάτω), Βραδέτο, Δικόρφο, Δίλοφο, Ελάτη, Ελαφότοπος, Καλουτάς, Καπέσοβο, Κάτω Πεδινά, Κήποι, Κουκούλι, Λιγκιάδες, Μανασσής, Μικρό Πάπιγκο, Μονοδένδρι, Νεγάδες, Μεγάλο Πάπιγκο, Σκαμνέλλι, Τσεπέλοβο, Φραγκάδες.

Επαρχία Κονίτσης: Γαναδιό.

Επαρχία Μετσόβου: Μέτσοβο.

Νομός Γρεβενών:

Καλλονή.

Το από 19.6.95 Π. Δ/μα (ΦΕΚ 423/Δ/20-6-95), τροποποιεί το από 26.9.1979 Π. Δ/μα «περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών των υφισταμένων προ του έτους 1923 οικισμών της ευρύτερης περιοχής Ζαγορίου (Ηπείρου) και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτού» (ΦΕΚ 615/Δ/1.11.79) και θεσμοθετούνται 61 οικισμοί ως παραδοσιακοί. Τα ελάχιστα όρια εμβαδού και διαστάσεων και οι λοιποί περιορισμοί δόμησης καθορίζονται κατά ομάδες οικισμών:

Ομάδα Α: Άνω Πεδινά, Αρίστη, Βίκος Αρίστης, Βίτσα, Βραδέτο, Δικόρφο, Δίλοφο, Ελάτη, Ελαφότοπος, Καπέσοβο, Κάτω Πεδινά, Κήποι, Κουκούλι, Μονοδένδρι, Νεγάδες, Πάπιγκο, Μικρό Πάπιγκο, Σκαμνέλι, Τσεπέλοβο, Φραγκάδες.

Ομάδα Β: Βρυσοχώρι, Βωβούσα, Βοτονόσι, Γρεβενίτι, Άμπελος, Διπόταμο, Ελατοχώρι, Δίλακος, Ηλιοχώρι, Κλειδωνία, Καστανώνας, Λάιστα, Λεπτοκαρυά, Μακρίνο, Νέο Αμαρούσιο (Δόλιανη), Τρίστενο, Φλαμπουράρι, Μανασσής, Λιγκιάδες, Καλουτά, Μηλιά Μετσόβου, Κρύα, Λυκοτρίχι, Αμφιθέα, Πέραμα, Περίβλεπτος, Λιάπη Ιτέας, Ιτέα, Κρανούλα, Αγ. Απόστολοι, Ανθρακίτης, Δεμάτι,

Πέτρα, Καβαλάρη, Κρυόβρυση, Μάζια, Ασπράγγελοι, Αγ. Μηνάς, Μεσοβούνι, Χρυσοβίτσα, Καλλιθέα (Κόνιτσα).

Τα κριτήρια για να θεωρούνται τα οικόπεδα άρτια και οικοδομήσιμα καθώς και οι περιορισμοί στην κατασκευή των κτιρίων φαίνονται παρακάτω:

Πίνακας 3.1: Πολεοδομικοί περιορισμοί

Χαρακτηριστικά	Ομάδα Α	Ομάδα Β
Ελάχιστο πρόσωπο	10	12
Ελάχιστο βάθος	15	18
Ελάχιστο εμβαδόν	200 τ.μ	300 τ.μ
Μέγιστη κάλυψη	60%	50%
Συντελεστής δόμησης	1	0,80

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ (2002), Ιδία επεξεργασία.

Η τοποθέτηση του κτιρίου στο οικόπεδο γίνεται με τα εξής κριτήρια:

- Να μην βλάπτεται ο πολεοδομικός ιστός του οικισμού.
- Να προστατεύεται η θέα των κοινοχρήστων χώρων.
- Να προστατεύεται, όπου είναι δυνατόν, η θέα των κοινοχρήστων χώρων, ομόρων κτιρίων και οικοπέδων
- Να μη διαμορφώνονται υποβαθμισμένοι ελεύθεροι χώροι ανάμεσα στις όμορες ιδιοκτησίες

Η Επιτροπή Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΠΑΕ) εγκρίνει τη θέση του κτιρίου στο οικόπεδο και μπορεί να επιβάλλει επιπλέον περιορισμούς ως προς τη μορφή και τον όγκο του κτιρίου.

Επίσης δεν επιτρέπεται η κατασκευή κτιρίων, που η επιφάνεια ορόφων εκάστου ξεπερνά τα 300 τ.μ. για την κατοικία και τα 400 τ.μ. για τις λοιπές χρήσεις. Ο Μέγιστος αριθμός ορόφων ορίζεται σε 2. Το Μέγιστο ύψος των κτιρίων ορίζεται σε 7 μέτρα. Επιπλέον, στην εντός των ορίων οικισμών περιοχή απαγορεύεται η κατάτμηση των οικοπέδων κάτω των 1000 τ.μ. Στην εκτός ορίων οικισμών περιοχή απαιτείται προέγκριση, χωροθέτηση και ΜΠΕ σύμφωνα με την ΚΥΑ 69269/5387/90 (ΦΕΚ 676/Β/90) καθώς και έγκριση από την ΕΠΑΕ.

Γενικά η σύνθεση, η διάταξη και τα μορφολογικά στοιχεία των κτιρίων πρέπει να προσεγγίζουν τα παραδοσιακά πρότυπα. Για κάθε ομάδα οικισμών δίνονται στο Δ/μα και ειδικές προδιαγραφές υλικών κατασκευής στεγών και τοίχων, κατασκευής

παραθύρων, εξωστών βοηθητικών χώρων κ.λπ. Η κατεδάφιση παλαιών κτισμάτων ή η αφαίρεση στοιχείων από αυτά καθώς και η αναπαλαίωση και αποκατάσταση παλαιών κτιρίων, αντιπροσωπευτικών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, επιτρέπεται μετά από έγκριση της ΕΠΑΕ. Επίσης, κάθε έργο υποδομής οργανισμών κοινής ωφελείας (ΔΕΗ, ΟΤΕ κ.λπ.) πρέπει να είναι υπόγειο.

3.2.5 Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (Ζ.Ο.Ε)-Όρια Οικισμών

Στην ευρύτερη περιοχή έχει θεσμοθετηθεί η Ζ.Ο.Ε Ιωαννίνων (ΦΕΚ 297/Δ/89), μικρό τμήμα της οποίας «εισέρχεται» στην περιοχή μελέτης, ενώ έχουν προταθεί Ζ.Ο.Ε. για την Κόνιτσα και το Μέτσοβο. Ειδικά για την Κόνιτσα υπάρχει και εγκεκριμένο Γ.Π.Σ. (ΦΕΚ410/Δ/88). Η περιοχή εντός της οποίας εκτείνονται οι 61 οικισμοί που θεσμοθετήθηκαν ως παραδοσιακοί (ΦΕΚ 423/Δ/20-6-95), ορίζεται και ως Ζ.Ο.Ε. Ζαγοροχωρίων.

Επίσης στην Β. Πίνδο έχουν οριοθετηθεί με απόφαση Νομάρχης οι παρακάτω οικισμοί:

Επαρχία Κόνιτσας: Μοναστήρι, Πουρνιά, Αγ.Παρασκευή, Πηγή, Ελεύθερο, Παλαιοσέλλι, Πάδες, Άρματα, Δίστρατο, Καλλιθέα.

Επαρχία Δωδώνης: Πάπιγκο, Μ. Πάπιγκο, Βίκος, Αγ. Μηνάς, Αρίστη, Ελαφότοπος, Καλπάκι, Άνω Πεδινά, Βίτσα, Μονοδένδρι, Κήποι, Κουκκούλι, Καπέσοβο, Βραδέτο, Τσεπέλοβο, Ασπράγγελι, Ελάτη, Καρνές, Ασφάκα, Περίβλεπτος, Κρανούλα, Λυκοτρίχι, Κρύα, Λιγκιάδες, Κρυόβρυση, Μηλιωτάδες, Καβαλλάριο, Μανασσής, Διπόταμο, Βρυσοχώρι, Λάιστα, Βωβούσα, Ελατοχώρι, Δίλακο, Φλαμπουράρι, Γρεβενίτι, Τρίστενο, Πέτρα, Σίτσαινα, Αγ.Παρασκευή, Αμπέλια.

Επαρχία Μετσόβου: Χρυσοβίτσα, Μύλος, Βοτονόσι, Μηλέα.

3.3 Η Κ.Υ.Α ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΓΚΩΝ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ

Σκοπός της απόφασης αυτής είναι η προστασία, διατήρηση και διαχείριση της φύσης και του τοπίου, ως φυσικής κληρονομιάς και πολύτιμου εθνικού φυσικού πόρου σε χερσαία τμήματα της περιοχής "Ορεινοί Όγκοι Βόρειας Πίνδου", που

διακρίνονται για την μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική, επιστημονική, γεωμορφολογική και παιδαγωγική τους αξία, με το χαρακτηρισμό της ως Εθνικό Πάρκο.

Χαρακτηρισμός και οριοθέτηση περιοχής και ζωνών

1 Ως "Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου", χαρακτηρίζεται η χερσαία περιοχή των ορεινών όγκων της Β. Πίνδου, που βρίσκεται στην εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προ του 1923 και κάτω των 2000 κατοίκων των κοινοτήτων Παπίγκου, Δίστρατου, Βοβούσας, Μηλέας και Δήμων Κόνιτσας, Κεντρικού Ζαγορίου, Τύμφης, Ανατολικού Ζαγορίου, Μετσόβου, Εγνατίας, Περάματος του Νομού Ιωαννίνων και των κοινοτήτων Περιβολίου, Αβδέλλας, Σμίξης, Σαμαρίνης, Φιλιππαίων και Δήμων Γόργιανης, Θεόδωρου Ζιάκα του Ν. Γρεβενών.

2 Ως **Περιοχές Προστασίας της Φύσης** ορίζονται οι περιοχές:

- i. Περιοχή Προστασίας της Φύσης Βίκου, με την ονομασία Πυρήνας του Εθνικού Πάρκου Β. Πίνδου - Τμήμα Βίκος.
- ii. Περιοχή Προστασίας της Φύσης Αώου, με την ονομασία Πυρήνας του Εθνικού Πάρκου Β. Πίνδου - Τμήμα Αώος.
- iii. Περιοχή Προστασίας της Φύσης Βάλια Κάλντα, με την ονομασία Πυρήνας του Εθνικού Πάρκου Β. Πίνδου - Τμήμα Βάλια Κάλντα.

3 Ως **Ζώνες Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών** ορίζονται οι περιοχές:

- i. Ζώνη Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών ευρύτερης περιοχής Βίκου – Αώου - Κουκουρούντζου - Βάλια Κάλντα.
- ii. Ζώνη Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών βόρειων πλαγιών όρους Κλέφτες – Φλάμπουρο.
- iii. Ζώνη Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών βόρειων πλαγιών όρους Μιτσικελίου.

4 Ως **Περιφερειακή Ζώνη** του Εθνικού Πάρκου ορίζονται οι περιοχές:

- i. Περιοχή μεταξύ Αρίστης και Ασπράγγελων.
- ii. Περιοχή βόρεια της Κόνιτσας.
- iii. Περιοχή Φιλιππαίων - Σπηλαίου.
- iv. Νότια περιοχή Ζαγορίου.

Χάρτης 3.4: Οι ζώνες της Β. Πίνδου βάσει της Κ.Υ.Α Β. Πίνδου

Πηγή: Πίνδος Περιβαλλοντική, ίδια επεξεργασία

Χρήσεις, δραστηριότητες, μέτρα, όροι και περιορισμοί προστασίας και διαχείρισης.

Στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου Β. Πίνδου διαχειριστικός στόχος είναι η διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς και η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας με παράλληλη παροχή στο κοινό δυνατοτήτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και

φυσιολατρικών δραστηριοτήτων. Στην περιοχή αυτή επιτρέπεται να εκτελούνται έργα, να γίνονται έρευνες και να ασκούνται δραστηριότητες κυρίως παραδοσιακού χαρακτήρα με τους όρους και περιορισμούς που καθορίζονται από τον οικείο κανονισμό διοίκησης και λειτουργίας.

Στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου Β. Πίνδου επιτρέπεται:

- Η επιστημονική έρευνα μόνο των φυσικών οικοσυστημάτων και των ειδών χλωρίδας και πανίδας.
- Η συστηματική παρακολούθηση οικολογικών παραμέτρων, η εκτέλεση ειδικών διαχειριστικών έργων και η εφαρμογή μέτρων που αποσκοπούν στην αποκατάσταση, προστασία, διατήρηση, βελτίωση και ανάδειξη των ειδών και των ενδιαιτημάτων της περιοχής.
- Η εκτέλεση έργων προστασίας, συντήρησης, ανάδειξης και ανασκαφών στους ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία.
- Η επίσκεψη και ξενάγηση επισκεπτών καθώς και η οργάνωση οικοτουριστικών προγραμμάτων με σκοπό την περιβαλλοντική εκπαίδευση, την παρατήρηση της φύσης και την ήπια αναψυχή.
- Η κατασκήνωση και η υπαίθρια άθληση, εκτός των οχλουσών, όπως μηχανοκίνητου αθλητισμού, ιπποδρομιών, αεραθλημάτων κ.λ.π., σε οργανωμένους για τη χρήση αυτή χώρους.
- Η ανέγερση και χρήση εγκαταστάσεων προσωρινού ή μόνιμου χαρακτήρα για την εξυπηρέτηση των ως άνω δραστηριοτήτων, υπό τον όρο ότι δεν αλλοιώνουν το χαρακτήρα της φύσης και του τοπίου.
- Η εγκατάσταση υποδομής (φυλάκια, πινακίδες, επιστημονικός εξοπλισμός, ξύλινα καθιστικά, στέγαστρα, παρατηρητήρια, χάραξη και σήμανση μονοπατιών κ.λ.π.), για την οργάνωση και εξυπηρέτηση των προαναφερόμενων δραστηριοτήτων.
- Η κατασκευή και λειτουργία των απαραίτητων υποδομών στήριξης του Φορέα Διαχείρισης.
- Η κυκλοφορία οχημάτων στις υπάρχουσες οδούς πρόσβασης, εφόσον εξυπηρετούν νόμιμα υφιστάμενες εγκαταστάσεις ή δραστηριότητες και δεν δημιουργούν προβλήματα φύλαξης της περιοχής από παράνομες δραστηριότητες. Στην περίπτωση αυτή είναι δυνατή η κατάργηση τμημάτων του οδικού δικτύου, η οποία πραγματοποιείται με κατάλληλη σήμανση και

τοποθέτηση εμποδίων.

- Η κίνηση τροχοφόρων εκτός των υφισταμένων οδών επιτρέπεται μόνο σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης (π.χ. πυρκαγιά), για τις ανάγκες φύλαξης της περιοχής ή για συγκεκριμένες και προγραμματισμένες εργασίες προστασίας και διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου.
- Έργα συντήρησης του υφιστάμενου οδικού δικτύου μόνο στα τμήματα που εξυπηρετούν νόμιμα υφιστάμενα και επιτρεπόμενα από την παρούσα απόφαση έργα και δραστηριότητες και εφόσον προηγουμένως τεκμηριωθεί η αναγκαιότητα της εκτέλεσής τους.
- Οι δασοκομικές εργασίες, τα έργα δασοπροστασίας και η διαχείριση των δασών και δασικών εκτάσεων γενικά, με σκοπό την προστασία, διατήρηση και αποκατάσταση του οικοσυστήματος, αποκλεισμένων των πρακτικών, όπως αποψιλωτικές υλοτομίες, χρησιμοποίηση ξενικών και μη αυτοφύων φυτικών ειδών στις αναδασώσεις, και γενικά πρακτικών που επιφέρουν αλλοιώσεις στα φυσικά οικοσυστήματα.
- Η ελεύθερη βόσκηση σε εκτατική μορφή. Για την εξυπηρέτηση της δραστηριότητας επιτρέπεται η κατασκευή και χρήση υποδομής (μικρά στέγαστρα, ποτίστρες, κλπ.).
- Η γεωργία και η δενδροκαλλιέργεια στις νόμιμα καλλιεργούμενες εκτάσεις, απαγορευμένου κάθε νέου έργου εκχέρσωσης καθώς και η με οποιονδήποτε τρόπο καταστροφή ή αλλοίωση των φυτοφρακτών. Για την εξυπηρέτηση της γεωργικής δραστηριότητας επιτρέπεται η ανέγερση γεωργικών αποθηκών ή στεγάστρων μεγίστου εμβαδού 80m² και ύψους 4,5m.
- Η θήρα όπως ασκείται σήμερα και μέχρι την εκπόνηση ειδικής μελέτης από τον Φορέα Διαχείρισης. Δηλαδή διατηρείται η ισχύς των θεσμοθετημένων «καταφυγίων άγριας ζωής» σύμφωνα με το Ν. 2637/98.
- Η μελισσοκομία.
- Η ερασιτεχνική αλιεία.
- Η συλλογή και μεταφορά καυσόξυλων και βοτάνων από δημόσια δάση και δημόσιες δασικές εκτάσεις καθώς και η συλλογή ασπονδύλων για την κάλυψη, αποκλειστικά και μόνο, ατομικών αναγκών των κατοίκων.
- Η κατασκευή, βελτίωση και συντήρηση έργων και υποδομών που εξυπηρετούν επιτρεπόμενες από την παρούσα απόφαση δραστηριότητες.

- Η πώληση τοπικών προϊόντων και ενημερωτικού υλικού σε υπαίθριους χώρους και κτίρια που ορίζονται στον κανονισμό διοίκησης και λειτουργίας.
- Η αναστήλωση ερειπωμένων κτισμάτων αντιπροσωπευτικών της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ύστερα από γνώμη της ΕΠΑΕ.
- Η εγκατάσταση και λειτουργία λατομείων εξόρυξης παραδοσιακών λατομικών προϊόντων αποκλειστικά για τοπική χρήση με την προϋπόθεση ότι τεκμηριώνεται η λειτουργία αυτών για κάλυψη τοπικών αναγκών και μόνο.
- Η κατασκευή έργων βελτίωσης, αποκατάστασης, συντήρησης και εκσυγχρονισμού λειτουργικών υποδομών και μεταφορών (αποχέτευση, ύδρευση, σιδηροδρομικό δίκτυο, δίκτυα ΔΕΗ, ΟΤΕ, κ.λ.π.). Απαγορεύεται η εγκατάσταση πάσης φύσεως κεραιών (π.χ. κινητής τηλεφωνίας)
- Η εγκατάσταση και λειτουργία χώρων Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων μόνον για την εξυπηρέτηση των κατοίκων των ΟΤΑ της περιοχής
- Η κατασκευή μικρών υδροηλεκτρικών μονάδων με την προϋπόθεση ότι θα εκπονηθεί ειδική μελέτη στην οποία θα προσδιορίζεται ο αριθμός των μονάδων που δύναται να εγκατασταθούν, οι θέσεις και το μέγεθός τους σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις τους (συνολικά και μεμονωμένα) στο περιβάλλον.
- Η ανέγερση και χρήση μονώροφης κατοικίας, μέγιστης επιτρεπόμενης συνολικής επιφάνειας 150 m².
- Επεκτάσεις οικισμών περιορισμένης κλίμακας και σε περιπτώσεις διαπιστωμένων στεγαστικών αναγκών που προκύπτουν από μελέτη στο πλαίσιο της ισχύουσας νομοθεσίας (ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, κλπ.) υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγονται τα οικολογικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά της περιοχής.
- Η κατασκευή και λειτουργία ορειβατικών καταφυγίων εφόσον τεκμηριώνεται η αναγκαιότητά τους.

Στις **Περιοχές Προστασίας της Φύσης** διαχειριστικός στόχος είναι η διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος και η αποτελεσματική προστασία του, ώστε να ακολουθήσει τη φυσική του εξέλιξη χωρίς ανθρώπινες επεμβάσεις. Οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονται ως **Πυρήνες** του Εθνικού Πάρκου Β. Πίνδου. Στις περιοχές αυτές επιτρέπεται:

- Η επιστημονική έρευνα των φυσικών οικοσυστημάτων και των ειδών χλωρίδας και πανίδας με την προϋπόθεση ότι δεν δημιουργούνται προβλήματα υποβάθμισης στο οικοσύστημα.
- Η συστηματική παρακολούθηση οικολογικών παραμέτρων, η εκτέλεση ειδικών διαχειριστικών έργων και η εφαρμογή μέτρων που αποσκοπούν στην αποκατάσταση, προστασία, διατήρηση, βελτίωση και ανάδειξη των ειδών και των ενδιαιτημάτων της περιοχής.
- Η ημερήσια επίσκεψη και ξενάγηση επισκεπτών με σκοπό την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την παρατήρηση της φύσης. Από τη ρύθμιση αυτή εξαιρείται η χρήση της επαρχιακής οδού Αρίστης - Παπίγκου. Επίσης κατ' εξαίρεση επιτρέπεται ο διάπλους του ποταμού Αώου μόνον με τη χρήση καγιάκ και με τη συνοδεία εξειδικευμένου ατόμου που έχει ειδική άδεια.
- Η κατασκευή υποδομών με αποκλειστικό στόχο τη διαχείριση και φύλαξη της περιοχής.
- Έργα συντήρησης και βελτίωσης των υφιστάμενων μονοπατιών με τις αντίστοιχες υποδομές ξεκούρασης και ενημέρωσης επισκεπτών.
- Η εγκατάσταση πινακίδων για την οριοσίμανση των προστατευόμενων ζωνών και την ενημέρωση επισκεπτών.
- Η συντήρηση υφιστάμενων οδών με αποκλειστικό στόχο τη διαχείριση της περιοχής. Απαγορεύεται κάθε διαπλάτυνση και ασφαλτόστρωση υφιστάμενων οδών και κάθε νέα διάνοιξη. Από την ρύθμιση αυτή εξαιρείται η επαρχιακή οδός Αρίστης – Παπίγκου.
- Η κίνηση οχημάτων στις υφιστάμενες οδούς επιτρέπεται μόνο για εργασίες διαχείρισης και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος καθώς και για την αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών. Από την ρύθμιση αυτή εξαιρείται η επαρχιακή οδός Αρίστης - Παπίγκου.
- Η διέλευση οχημάτων για τη μεταφορά κοπαδιών καθώς και η διέλευση κοπαδιών κατά τις εαρινές και φθινοπωρινές μετακινήσεις, από συγκεκριμένους δρόμους.
- Η ελεύθερη βόσκηση σε εκτατική μορφή μόνο για διαχειριστικούς σκοπούς ως μέσο αειφορικής διαχείρισης των ενδιαιτημάτων.

Στις **Ζώνες Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών** διαχειριστικός στόχος είναι η διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος και η αποτελεσματική προστασία και διαχείρισή του. Στις περιοχές αυτές επιτρέπεται η

άσκηση ασχολιών και δραστηριοτήτων κυρίως παραδοσιακών, και εφ' όσον δεν έρχονται σε αντίθεση με τους σκοπούς της προστασίας. Στις Ζώνες αυτές επιτρέπεται:

- Η επιστημονική έρευνα μόνο των φυσικών οικοσυστημάτων και των ειδών χλωρίδας και πανίδας, με την προϋπόθεση ότι δεν δημιουργούνται προβλήματα υποβάθμισης στο οικοσύστημα
- Η συστηματική παρακολούθηση οικολογικών παραμέτρων, η εκτέλεση ειδικών διαχειριστικών έργων και η εφαρμογή μέτρων που αποσκοπούν στην αποκατάσταση, προστασία, διατήρηση, βελτίωση και ανάδειξη των ειδών και των ενδιαιτημάτων της περιοχής
- Η ημερήσια επίσκεψη και ξενάγηση επισκεπτών με σκοπό την περιβαλλοντική εκπαίδευση, την παρατήρηση της φύσης και την ήπια αναψυχή.
- Η κατασκευή υποδομών με αποκλειστικό στόχο τη διαχείριση και φύλαξη της περιοχής
- Έργα συντήρησης και βελτίωσης των υφιστάμενων μονοπατιών με τις αντίστοιχες υποδομές ενημέρωσης ή ανάπαυσης των επισκεπτών,
- Η εγκατάσταση πινακίδων για την οριοσήμανση των προστατευόμενων ζωνών. Επίσης επιτρέπεται η εγκατάσταση πινακίδων οδοσήμανσης του Υπ. Συγκοινωνιών.
- Η συντήρηση και η χρήση των υφιστάμενων οδών με αποκλειστικό σκοπό την άσκηση των επιτρεπομένων δραστηριοτήτων. Απαγορεύεται κάθε διαπλάτυνση και ασφαλιτόστρωση υφιστάμενων οδών και κάθε νέα διάνοιξη. Από τη ρύθμιση αυτή εξαιρούνται οι επαρχιακές οδοί Αρίστης - Παπίγκου, Ασπραγγέλων - Κήπων και Κουκουλίου, Σκαμνελίου - Ηλιοχωρίου, Ελατοχωρίου - Βοβούσας καθώς και ο δρόμος Λάιστας - Βοβούσας.
- Η ελεύθερη βόσκηση σε εκτατική μορφή. Για την εξυπηρέτηση της δραστηριότητας επιτρέπεται η κατασκευή και χρήση υποδομής (μικρά στέγαστρα, ποτίστρες, κλπ.).
- Η άσκηση της παραδοσιακής γεωργίας σε ιδιωτικές εκτάσεις.
- Οι δασοκομικές εργασίες, τα έργα δασοπροστασίας και η διαχείριση των δασών και δασικών εκτάσεων γενικά, με σκοπό την προστασία, διατήρηση και αποκατάσταση του οικοσυστήματος, αποκλεισμένων των πρακτικών,

όπως αποψιλωτικές υλοτομίες, χρησιμοποίηση ξενικών και μη αυτοφυών φυτικών ειδών στις αναδασώσεις, και γενικά πρακτικών που επιφέρουν αλλοιώσεις στα φυσικά οικοσυστήματα.

- Η εγκατάσταση κυψελών μελισσοσμηνών.
- Η ερασιτεχνική αλιεία.
- Η συλλογή και μεταφορά καυσόξυλων και βοτάνων από δημόσια δάση και δημόσιες δασικές εκτάσεις καθώς και η συλλογή ασπονδύλων για την κάλυψη, αποκλειστικά και μόνο, ατομικών αναγκών των κατοίκων.
- Δύναται να επιτραπεί η θήρα με συγκεκριμένους όρους και σε ειδικές περιοχές εντός των Ζωνών " για διαχειριστικούς και μόνο σκοπούς.
- Η κατασκευή και λειτουργία ορειβατικών καταφυγίων εφόσον τεκμηριώνεται η αναγκαιότητά τους.
- Η κατασκευή και λειτουργία των απαραίτητων υποδομών στήριξης του Φορέα Διαχείρισης.

Στις περιοχές της **Περιφερειακής Ζώνης** του Εθνικού Πάρκου Β. Πίνδου στόχος είναι ο έλεγχος των χρήσεων γης, των δραστηριοτήτων και των έργων που ενδέχεται να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον του Εθνικού Πάρκου καθώς και η διατήρηση και αποκατάσταση περιοχών σημαντικών για την προστασία της αρκούδας. Παράλληλα, στην Περιφερειακή Ζώνη υποστηρίζονται δραστηριότητες με στόχο την ήπια ανάπτυξη της περιοχής καθώς και την ανάπτυξη ήπιων μορφών αναψυχής. Στην περιοχή αυτή επιτρέπεται να εκτελούνται έργα, να γίνονται έρευνες και να ασκούνται δραστηριότητες, κυρίως παραδοσιακού χαρακτήρα. Ειδικότερα, εντός των ορίων της Περιφερειακής Ζώνης, δεν επιτρέπεται:

- Η χωροθέτηση και λειτουργία Βιομηχανικών Περιοχών και Πάρκων καθώς και η εγκατάσταση βιομηχανιών υψηλής και μέσης όχλησης.
- Η εγκατάσταση μεγάλων πτηνοτροφικών μονάδων
- Τα μεγάλα Υδροηλεκτρικά Έργα (πρώτη κατηγορία ΚΥΑ 15393/2332/5-8-2002)
- Η χωροθέτηση παραθεριστικών οικισμών
- Οι μεγάλες τουριστικές εγκαταστάσεις και οι ξενοδοχειακές μονάδες.
- Η εγκατάσταση ΧΥΤΑ που δεν εξυπηρετούν τους ΟΤΑ της περιοχής.
- Η χωροθέτηση λατομικών ζωνών αδρανών υλικών.

- Η κίνηση τροχοφόρων εκτός των υφιστάμενων δρόμων, εκτός αν η κίνηση αυτή πραγματοποιείται για εργασίες προστασίας και διαχείρισης, για την άσκηση της δασοπονίας καθώς και για την άσκηση των επιτρεπόμενων παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Η θήρα περιμετρικά των οικισμών, των οργανωμένων λειτουργούντων χώρων οικοτουριστικών δραστηριοτήτων (εγκαταστάσεων και διαδρομών), καθώς και των χώρων κατασκήνωσης και άθλησης.

Γενικές διατάξεις:

Για όλα τα επιτρεπόμενα από την παρούσα Απόφαση έργα και δραστηριότητες ακολουθείται η διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις. Κατά τη διαδικασία αυτή απαιτείται η γνωμοδότηση του Φορέα Διαχείρισης. Με τον Κανονισμό Διοίκησης και Λειτουργίας και το Σχέδιο Διαχείρισης μπορεί να επιβάλλονται πρόσθετοι όροι για όλα τα επιτρεπόμενα έργα και δραστηριότητες για λόγους προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Επίσης επιβάλλεται εντός δύο ετών η απομάκρυνση από την περιοχή των υφιστάμενων παράνομων έργων και δραστηριοτήτων.

Σε όλη την έκταση του Εθνικού Πάρκου ισχύουν τα εξής:

Απαγορεύεται:

- Η κατασκευή έργων και η εγκατάσταση δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στην πρώτη (Α) κατηγορία του άρθρου 3 του Ν. 1650/86 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 3010/2002 και εφαρμόζεται με την ΚΥΑ 15393/2332/5-8-2002. Της απαγόρευσης αυτής εξαιρούνται τα έργα που αποδεδειγμένα αποσκοπούν στην αποκατάσταση, βελτίωση και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής αυτής και προβλέπονται από ολοκληρωμένα σχέδια διαχείρισης.
- Η τοποθέτηση πινακίδων εκτός των επιτρεπομένων από την παρούσα απόφαση για τη σήμανση των ορίων των ζωνών προστασίας και την εξυπηρέτηση των λειτουργιών σύμφωνα με τον Κανονισμό Διοίκησης και Λειτουργίας καθώς και οι πινακίδες σήμανσης του Υπ. Συγκοινωνιών.
- Κάθε φθορά της αυτοφυούς βλάστησης και του εδάφους στα δάση και στις δασικές εκτάσεις καθώς και η συλλογή ασπονδύλων που δεν εξυπηρετεί αποκλειστικά την κάλυψη των ατομικών αναγκών μόνο των κατοίκων του Εθνικού Πάρκου και της Περιφερειακής του Ζώνης.

- Η εκτός σχεδίου δόμηση εκτός των άλλως οριζομένων από την παρούσα απόφαση.

Επιτρέπεται:

- ο Η διατήρηση της χρήσης, για την οποία κατασκευάστηκαν, των νομίμως υφισταμένων κτισμάτων και κατασκευών. Η αλλαγή της χρήσης επιτρέπεται μόνον εφόσον γίνεται για λόγους προστασίας και διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής και μετά από έγκριση περιβαλλοντικών όρων.
- ο Η συνέχιση της άσκησης των νόμιμα υφισταμένων δραστηριοτήτων.
- ο Η βελτίωση και ο εκσυγχρονισμός των νόμιμα υφιστάμενων μονάδων για λόγους υγιεινής, ασφάλειας, εξοικονόμησης ενέργειας και αποθήκευσης νερού.

Όροι και περιορισμοί δόμησης

Ως όριο κατάτμησης και αρτιότητας ορίζονται τα 8 στρέμματα. Δεν ισχύουν παρεκκλίσεις αρτιότητας για την παρόδια δόμηση.

Κανονισμός Διοίκησης και Λειτουργίας - Σχέδιο Διαχείρισης

Στον Κανονισμό Διοίκησης και Λειτουργίας και στο Σχέδιο Διαχείρισης εξειδικεύονται θεματικά και χωρικά οι γενικοί όροι και περιορισμοί στις χρήσεις γης, την εγκατάσταση και άσκηση δραστηριοτήτων, την εκτέλεση έργων και την εφαρμογή προγραμμάτων όπως της γεωργίας, της βόσκησης, της αλιείας, της θήρας, της δασοπονίας, του οικοτουρισμού, της αναψυχής, της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, κλπ. (άρθρο 16, Ν. 2742/1999).

Έκδοση αδειών ξενάγησης, διεξαγωγής οικοτουριστικών προγραμμάτων και επιστημονικής έρευνας

Ο Φορέας Διαχείρισης χορηγεί άδειες για:

- ο επιστημονική έρευνα, τεχνικές δοκιμές και αναλύσεις.
- ο ξενάγηση επισκεπτών και διεξαγωγή οικοτουριστικών προγραμμάτων.

3.4 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗ Β. ΠΙΝΔΟ

3.4.1 Κύριες χρηματοδοτήσεις πρωτογενή τομέα

3.4.1.1 Κανονισμός 2328/91/ΕΟΚ

Ο Κανονισμός 2238/91/ΕΟΚ ο οποίος αντικατέστησε τον Κανονισμό

797/85/ΕΟΚ περιλαμβάνει τα παρακάτω μέτρα:

- Εφάπαξ πριμοδότηση πρώτης εγκατάστασης.
- Επιδότηση επιτοκίου δανείων για αντιμετώπιση δαπανών πρώτης εγκατάστασης ενισχύσεις για επενδύσεις γεωργικής φύσης με βάση ένα Σχέδιο Βελτίωσης στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.
- Ενίσχυση βιοτεχνικών και τουριστικών επενδύσεων σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές στο Πλαίσιο ενός Σχεδίου Βελτίωσης.
- Ενίσχυση βιοτεχνικών και τουριστικών επενδύσεων σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές στο Πλαίσιο ενός Σχεδίου Βελτίωσης.
- Ενισχύσεις για βελτίωση των δασικών εκτάσεων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- Οικονομική ενίσχυση για την τήρηση λογιστικών βιβλίων.
- Ενισχύσεις συλλογικών επενδύσεων με βάση ένα σχέδιο βελτίωσης.
- Ενισχύσεις εκκίνησης σε υπηρεσίες διαχείρισης εκμεταλλεύσεων.

Η εφάπαξ πριμοδότηση για την πρώτη εγκατάσταση νέων γεωργών σε δική τους γεωργική εκμετάλλευση αφορά στην ανάληψη γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε άτομα κάτω των 40 ετών και η παραμονή τους σε αυτήν για 10 τουλάχιστον έτη. Το ύψος της επιδότησης εξαρτάται από τον όγκο της απαιτούμενης εργασίας στη γεωργική εκμετάλλευση μετρούμενο σε ΜΑΕ (ετήσια μονάδα εργασίας). Επιπλέον οι νέοι γεωργοί οι οποίοι έχουν επιτύχει την πριμοδότηση για πρώτη εγκατάσταση μπορούν να λάβουν χαμηλότοκο δάνειο από την Αγροτική Τράπεζα για την αντιμετώπιση δαπανών πρώτης εγκατάστασης. Σε αυτή την περίπτωση τα επιτόκια επιδοτούνται κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες από το Ελληνικό Δημόσιο και το ανώτατο ύψος του δανείου εξαρτάται από την κεφαλαιοποιημένη αξία της επιδότησης.

Οι επιδοτήσεις με βάση Σχέδια Βελτίωσης έχουν ως στόχο:

- την ποιοτική βελτίωση και αναδιάρθρωση της παραγωγής.
- τη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων της εκμετάλλευσης (τουριστικές ή βιοτεχνικές δραστηριότητες, τυποποίηση και εμπορία πρωτογενούς παραγωγής).
- την προσαρμογή της εκμετάλλευσης για μείωση κόστους και εξοικονόμηση ενέργειας.
- τη βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας.
- τη βελτίωση των όρων υγιεινής και γενικότερα διαβίωσης των ζώων.

- την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος.

Πίνακας 3.2: Ποσοστό(%) επιδοτήσεων γεωργών

	Γεωργοί (γενικά)		Νέοι γεωργοί	
	Ορεινές και μειονεκτικές περιοχές	Λοιπές περιοχές	Ορεινές και μειονεκτικές περιοχές	Λοιπές περιοχές
Γεωργικά κτίσματα	45	35	56	43
Έγχειρες βελτιώσεις	45	35	56	43
Λοιπές γεωργικές επενδύσεις	30	20	37	25

Πηγή: (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002)

Με απόφαση του Υπ. Γεωργίας καθορίζονται τα ανώτατα όρια επενδύσεων που χρηματοδοτούνται. Για την ένταξη σε αυτό το σκέλος του Κανονισμού οι αιτούντες πρέπει να είναι ηλικίας μέχρι 65 ετών, οι αρχηγοί και κάτοχοι γεωργικής εκμετάλλευσης καθώς επίσης και γεωργοί κατά κύρια απασχόληση (50% του χρόνου απασχόλησης και 50% των εισοδημάτων ή εάν ασκεί άλλο επάγγελμα 25% των εισοδημάτων και 50% της απασχόλησης). Ειδικότερα οι νέοι γεωργοί πρέπει να έχουν ηλικία μέχρι 40 ετών, να μην έχει παρέλθει 5ετία από την εγκατάστασή τους ως αρχηγών της εκμετάλλευσής τους και η εκμετάλλευσή τους να έχει λειτουργήσει επί 1 τουλάχιστον έτος. Στην περίπτωση προϋπάρχουσας εκμετάλλευσης η οποία έχει λειτουργήσει για τουλάχιστον 1 έτος ο νέος γεωργός μπορεί να επιδοτηθεί αμέσως.

Άλλα μέτρα του ίδιου Κανονισμού αναφέρονται σε ατομικές και συλλογικές επενδύσεις ειδικά για ορεινές και μειονεκτικές περιοχές που αφορούν στην παραγωγή ζωοτροφών, τη βελτίωση και εξοπλισμό βοσκοτόπων και επενδύσεις στην κτηνοτροφία, τις εξισωτικές αποζημιώσεις και την ενίσχυση αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών επενδύσεων. Επίσης, συμπεριλαμβάνονται μέτρα και ενισχύσεις για την τήρηση λογιστικών βιβλίων από τους παραγωγούς καθώς και τη σύσταση υπηρεσιών διαχείρισης γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

3.4.1.2 Κανονισμός 2092/91/ΕΟΚ

Ο Κανονισμός αφορά στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων με βιολογικές μεθόδους και στον τρόπο ελέγχου και σήμανσης με σχετικές ενδείξεις των

παραγόμενων γεωργικών προϊόντων και ειδών διατροφής. Ο βιολογικός τρόπος παραγωγής συνεπάγεται λιγότερο εντατική χρησιμοποίηση των γαιών, ενώ τα παραγόμενα προϊόντα πωλούνται σε υψηλότερες τιμές αντισταθμίζοντας έτσι τη, σε μερικά προϊόντα, συγκριτικά μειωμένη παραγωγή. Παρατηρείται δυσκολία στον ανταγωνισμό των προϊόντων βιοκαλλιεργειών λόγω της έλλειψης οργανωμένων «αγορών» και της υψηλότερης τιμής τους.

3.4.1.3 Κανονισμός 2078/92/ΕΟΚ

Ο Κανονισμός αφορά στην ενίσχυση παραγωγικών μεθόδων ώστε αυτές να συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και την διατήρηση του φυσικού τοπίου. Ο Κανονισμός προβλέπει ενισχύσεις σε κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων οι οποίοι αναλαμβάνουν:

- να μειώσουν τη χρήση αγροχημικών (λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων) ή την παραγωγή προϊόντων στη βάση των αρχών της βιολογικής γεωργίας.
- να προχωρήσουν στη μετατροπή αρόσιμης γης σε εκτεταμένους βοσκότοπους.
- να μειώσουν τον αριθμό των μονάδων ζώων ανά εκτάριο επιφάνειας βοσκής.
- να χρησιμοποιήσουν μεθόδους παραγωγής συμβατές με την προστασία του περιβάλλοντος, των φυσικών πόρων και τη διατήρηση του φυσικού χώρου - τοπίου ή να απασχοληθούν με την εκτροφή ζώων που απειλούνται με εξαφάνιση.
- να συντηρούν εγκαταλελειμμένες γεωργικές ή δασικές εκτάσεις.
- να διακόψουν την καλλιέργεια γεωργικών εκτάσεων επί μια εικοσαετία τουλάχιστον, ώστε οι εκτάσεις αυτές να χρησιμοποιηθούν για σκοπούς συνδεδεμένους με την προστασία του περιβάλλοντος.
- να διαχειριστούν τη γη με σκοπό την απόδοσή τους ως πόρου ψυχαγωγίας στο κοινό.

Επίσης προβλέπεται η βελτίωση της παρεχόμενης επαγγελματικής κατάρτισης των γεωργών σε θέματα συνδεδεμένα με δασική παραγωγή σύμφωνα με τις επιταγές για την προστασία του περιβάλλοντος.

Τα κράτη - μέλη εφαρμόζουν το προαναφερθέν πρόγραμμα ενισχύσεων με προγράμματα κατ' ελάχιστον πενταετούς διάρκειας σε ομοιογενείς αγροκλιματικές περιβαλλοντικές ζώνες. Κάθε πρόγραμμα περιέχει τα παρακάτω στοιχεία:

- Οριοθέτηση της γεωγραφικής ζώνης.
- Περιγραφή των χαρακτηριστικών της ζώνης από άποψη φυσικών, περιβαλλοντικών και διαρθρωτικών χαρακτηριστικών.
- Περιγραφή των στόχων και σύνδεση τους σε σχέση με τα προσδιορισθέντα χαρακτηριστικά της ζώνης και την κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία.
- Όρους χορήγησης των ενισχύσεων.
- Ετήσιες προβλέψεις δαπανών για την υλοποίηση του προγράμματος.
- Μέτρα για τη σωστή ενημέρωση των εμπλεκόμενων φορέων.

3.4.1.4 Κανονισμός 2079/92/ΕΟΚ

Ο Κανονισμός αυτός αναφέρεται στο Κοινοτικό καθεστώς παροχής ενισχύσεων στην πρόωρη συνταξιοδότηση των γεωργών και αντικατέστησε τον Κανονισμό 1096/88/ΕΟΚ. Σύμφωνα με τον Κανονισμό τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίσουν κοινοτικό καθεστώς παροχής ενισχύσεων στην πρόωρη συνταξιοδότηση το οποίο συγχρηματοδοτείται από το ΕΓΤΠΕ (Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων), τμήμα Εγγυήσεων. Ο Κανονισμός αυτός αποβλέπει αφενός μεν στην παροχή ικανοποιητικού εισοδήματος στους ηλικιωμένους αρχηγούς οι οποίοι θα αποσυρθούν και αφετέρου στη μεταβίβαση των εκμεταλλεύσεων σε άλλους οι οποίοι είτε θα βελτιώσουν την οικονομική βιωσιμότητα τότε είτε θα τις χρησιμοποιήσουν για μη γεωργικούς σκοπούς εφόσον η χρήση τους στη γεωργία δεν τις καθιστά βιώσιμες, χωρίς όμως να αναιρούν την ορθολογική χρησιμοποίηση του αγροτικού χώρου.

3.4.1.5 Κανονισμός 2080/92/ΕΟΚ

Ο Κανονισμός προβλέπει:

- Ενισχύσεις όσον αφορά σε δαπάνες αναδάσωσης.
- Ετήσια πριμοδότηση για την κάλυψη των δαπανών συντήρησης των δασωμένων εκτάσεων κατά την πρώτη πενταετία από την αντιστάθμιση των απωλειών εισοδήματος καθώς και ενισχύσεις για την βελτίωση των δασικών υποδομών.

3.4.1.6 Κανονισμός 866/90/ΕΟΚ

Ο κανονισμός αυτός αποτελεί τροποποίηση των κανονισμών 355/77 και 4256/88 και αφορά στην ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων με αντικείμενο τη μεταποίηση γεωργικών προϊόντων. Η επιχορήγηση μπορεί να φθάνει το 50% της επένδυσης και προϋποθέτει ίδια συμμετοχή του επενδυτή τουλάχιστον 25%. Ειδικότερα επιχορηγούνται επενδύσεις που:

- συμβάλουν στον προσανατολισμό της παραγωγής ανάλογα με την εξέλιξη της κατάστασης που επικρατεί στις αγορές ή οδηγούν στη δημιουργία νέων δυνατοτήτων διάθεσης για τη γεωργική παραγωγή, ιδίως με την παραγωγή νέων προϊόντων, συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων που προέρχονται από την καλούμενη βιολογική γεωργία
- οδηγούν σε μείωση της χρησιμοποίησης των μηχανισμών παρέμβασης των αγορών.
- πραγματοποιούνται σε περιφέρειες που χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερες δυσκολίες προσαρμογής στις οικονομικές επιπτώσεις λόγω των εξελίξεων της κατάστασης που επικρατεί στις αγορές ή ωφελούν τις εν λόγω περιφέρειες.
- συμβάλλουν στη βελτίωση ή στην ορθολογική οργάνωση των δικτύων εμπορίας ή της διαδικασίας μεταποίησης των προϊόντων της γεωργίας
- συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας της παρουσίασης και της συσκευασίας των προϊόντων ή συμβάλλουν στην καλύτερη χρήση των υποπροϊόντων, ιδίως μέσω της ανακύκλωσης.

Έχουν πραγματοποιηθεί βάσει του κανονισμού οι εξής επενδύσεις στην περιοχή:

- Μία επένδυση συσκευαστηρίου πατάτας στη Χρυσοβίτσα το 1992, ύψους 85.000.000 δρχ.
- Μία επένδυση τυροκομείου από το Ίδρυμα Τοσίτσα στο Μέτσοβο το 1995, ύψους 200.000.000 δρχ.

3.4.2 Χρηματοδοτήσεις βάσει του Ν. 1892/90 στη Β. Πίνδο

3.4.2.1 Τομέας βιομηχανίας

Το τμήμα της περιοχής μελέτης που ανήκει στο Ν. Γρεβενών περιλαμβάνεται στη Δ' ζώνη κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου. Το τμήμα που ανήκει στο Ν. Ιωαννίνων περιλαμβάνεται στη Γ' ζώνη κινήτρων εκτός από το τμήμα που περιλαμβάνεται στα διοικητικά όρια των ΟΤΑ που τέμνονται από τον παράλληλο άξονα των συνόρων σε βάθος 20 χιλιομέτρων. Για την περιοχή αυτή της ζώνης των 20 χλμ. δίδονται τα κίνητρα της Δ' περιοχής. Τα κίνητρα αυτά φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 3.3: Κίνητρα βάσει του Ν. 1892/90 στον τομέα βιομηχανίας

Περιοχή	Επιχορήγηση	Ιδία συμμετοχή	Επιχορήγηση για ειδικές επενδύσεις	Αφορολόγητη έκπτωση επί της αξίας της επένδυσης
Γ'	25%	40%	40%	75%
Δ'	35%	30%	45%	90%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

3.4.2.2 Τομέας τουρισμού

Το τμήμα της περιοχής μελέτης που ανήκει στο Ν. Γρεβενών περιλαμβάνεται στη Γ' ζώνη κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου. Το τμήμα που ανήκει στο Ν. Ιωαννίνων περιλαμβάνεται στη Δ' ζώνη κινήτρων. Τα κίνητρα αυτά φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 3.4: Κίνητρα βάσει του Ν. 1892/90 στον τομέα τουρισμού

Περιοχή	Επιχορήγηση	Ιδία συμμετοχή	Αφορολόγητη έκπτωση επί της αξίας της επένδυσης
Γ'	15%	40%	55%
Δ'	25%	30%	70%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

3.4.2.3 Επιχειρηματικά σχέδια

Για όλες τις επιχειρήσεις που υποβάλλουν ολοκληρωμένο πολυετές (2-5 έτη) επιχειρηματικό σχέδιο που θα περιλαμβάνει τεχνολογικό, διοικητικό οργανωτικό και επιχειρησιακό σχεδιασμό και ανάπτυξη, δίνεται επιχορήγηση 35% επί του κόστους

του επιχειρηματικού σχεδίου, με την προϋπόθεση της ελάχιστης ίδιας συμμετοχής 33% των συνολικών δαπανών του σχεδίου.

3.4.2.4 Πραγματοποιηθείσες επενδύσεις

Από τις επενδύσεις που χρηματοδοτήθηκαν από τον αναπτυξιακό νόμο 1892/90 παρατηρείται ότι ο κύριος όγκος των επενδυμένων κεφαλαίων έχει στραφεί στην αξιοποίηση των τοπικών πλουτοπαραγωγικών πόρων (κυρίως στον κλάδο ποτών και αναψυκτικών) και δευτερευόντως σε επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι οι μεγάλες επενδύσεις (άνω των 100 εκ. δρχ.) αν και αποτελούν το 37% του συνολικού αριθμού επενδύσεων, έχουν απορροφήσει το 84% των επενδυμένων κεφαλαίων. Το συνολικό ύψος των επενδύσεων ανέρχεται στο ποσό του 1.974.395.282 δρχ. Η χωροθέτηση των επενδυτικών δραστηριοτήτων σχετίζεται από την **ύπαρξη τοπικών φυσικών πόρων** (νερό, αξιοποιήσιμα στοιχεία τουρισμού) ή της **γειτνίασης με το μεγάλο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων** με τις πρόσθετες υπηρεσίες υποστήριξης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών που προσφέρει.

3.4.3 Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού

Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού θεωρείται βασικό στοιχείο για την τοπική ανάπτυξη αλλά και την επιτυχία των επενδυτικών πρωτοβουλιών. Είναι ιδιαίτερος σαφής προς αυτό η πολιτική της ΕΕ με τη διάθεση πολύ σημαντικών χρηματοδοτήσεων μέσω του ΕΚΤ. Στην Ελλάδα η επαγγελματική κατάρτιση πραγματοποιείται κυρίως μέσω των προγραμμάτων «συνεχιζόμενης κατάρτισης και προώθησης της απασχόλησης» και δευτερευόντως μέσω των «προγραμμάτων κατά του κοινωνικού αποκλεισμού», των «κοινοτικών πρωτοβουλιών», της «ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης» και της «τεχνικής βοήθειας του ΕΚΤ». Τα θεματικά πεδία της επαγγελματικής κατάρτισης είναι:

Θεματικό Πεδίο 1: Διοίκηση και πληροφορική

Θεματικό Πεδίο 2: Τεχνικές ειδικεύσεις στον πρωτογενή τομέα, στον δευτερογενή τομέα, στον πολιτισμό, αθλητισμό και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στο περιβάλλον, τον τουρισμό και τις λοιπές υπηρεσίες.

Ο σχεδιασμός και η ανάθεση υλοποίησης των προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης γίνεται από το περιφερειακό συμβούλιο με βάση τις εισηγήσεις των φορέων των κατώτερων επιπέδων σχεδιασμού της περιοχής. Η επαγγελματική κατάρτιση θα πρέπει να συνδεθεί αμεσότερα με τις παραγωγικές πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται, ώστε να είναι πολλαπλασιαστικά τα αποτελέσματα τόσο της κατάρτισης όσο και των επενδύσεων.

3.5 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ

3.5.1 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER⁵ προωθεί την τοπική αγροτική ανάπτυξη κατά προτεραιότητα σε ορεινές μειονεκτικές περιοχές (με βάση την οδηγία 75/268 ΕΟΚ) και έχει ως βασικούς στόχους την συγκράτηση του πληθυσμού, την δημιουργία απασχόλησης, την δημιουργία συμπληρωματικών εισοδημάτων, την προστασία και την ανάδειξη του περιβάλλοντος και τη δημιουργία καινοτόμων ενεργειών στον αγροτικό χώρο. Οι γενικοί στόχοι της πρωτοβουλίας προσαρμοσμένοι στις ιδιαιτερότητες του ελληνικού χώρου είναι η αναζήτηση νέων προσανατολισμών και νέων μορφών ανάπτυξης του αγροτικού χώρου στο πλαίσιο της εξομάλυνσης των δυσμενών επιπτώσεων που έχει για την Ελλάδα η εφαρμογή της νέας κοινής αγροτικής πολιτικής, καθώς και η δημιουργία δικτύου ομάδων τοπικής δράσης (Ο.Τ.Δ) ως πυρήνα κατάλληλα εξοπλισμένο και στελεχωμένο επιστημονικά.

Ειδικότερα μέσω του **LEADER I** έγινε προσπάθεια αναζήτησης νέων προσανατολισμών, νέων μορφών ανάπτυξης και νέων δράσεων με πιλοτικό χαρακτήρα ώστε από την αξιολόγηση των πρωτοβουλιών να εξαχθούν

---

⁵ Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στη συγκεκριμένη πρωτοβουλία διότι είναι η μοναδική που έχει ως κύριο προσανατολισμό τις παρεμβάσεις στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές όπως είναι η Β. Πίνδος.

συμπεράσματα για εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων σε ευρύτερες περιοχές της Ε.Ε. Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER I εφαρμόστηκε σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές 27 Νομών της χώρας και σε συνολική έκταση που έφτασε τα 40.104 χιλ. στρέμματα, έκταση που αποτελεί το 30% της συνολικής έκτασης της χώρας. Ο συνολικός πληθυσμός της περιοχής αναφοράς έφτασε τα 1.378.000 κατοίκους και αποτελεί ποσοστό 14% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Τα έργα και οι δράσεις που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια της πρωτοβουλίας αφορούν στα ακόλουθα επτά μέτρα:

- i. Τεχνική υποστήριξη στην αγροτική ανάπτυξη.
- ii. Επαγγελματική κατάρτιση.
- iii. Αγροτουρισμός.
- iv. Μικρές επιχειρήσεις, βιοτεχνίες, υπηρεσίες παρεχόμενες σε μικρή κλίμακα.
- v. Επιτόπου αξιοποίηση και εμπορία της γεωργικής, δασοκομικής και αλιευτικής παραγωγής.
- vi. Άλλα μέτρα.
- vii. Δημιουργία υποδομής στους φορείς υλοποίησης.

Στην περιοχή της Β. Πίνδου υλοποιήθηκαν δύο προγράμματα του LEADER I (ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε, 2001) :

- Το πρώτο αφορούσε την δυτική περιοχή του Ν. Γρεβενών και τμήμα του Ν. Κοζάνης με φορέα σχεδιασμού και υλοποίησης την Αναπτυξιακή Κοζάνης Α.Ε. (ΑΝ. ΚΟ. Α.Ε.)
- Το δεύτερο αφορούσε τις επαρχίες Πωγωνίου και Κόνιτσας του Ν. Ιωαννίνων, επηρεάζοντας το αντίστοιχο τμήμα της περιοχής της Β. Πίνδου με φορέα σχεδιασμού και υλοποίησης την «ΗΠΕΙΡΟΣ» Α.Ε.

Ιδιαίτερο βάρος (από την άποψη της κατανομής των χρηματοδοτικών πόρων) δόθηκε στην υποστήριξη των αγροτουριστικών πρωτοβουλιών (καταλύματα, γραφεία πληροφόρησης κλπ). Η συνολική δημόσια συμμετοχή στα έργα και τις ενέργειες του προγράμματος κυμάνθηκε από 60 - 90%, ανάλογα με τη φύση του έργου και το φορέα υλοποίησης. Οι επιπτώσεις από την υλοποίηση των προγραμμάτων μπορεί να θεωρηθούν ικανοποιητικές δεδομένου ότι δόθηκε η ευκαιρία να πραγματοποιηθούν πολλές μικρές επενδύσεις, που δεν είχαν της προϋποθέσεις χρηματοδότησης από άλλες πηγές.

Στα πλαίσια της κοινοτικής πρωτοβουλίας **LEADER II**, εγκρίθηκε, από την Ε.Ε., για το διάστημα 1994-1999, πρόγραμμα πλαίσιο ύψους δημόσιας δαπάνης 208 εκ. ευρώ (περίπου 64 δις. δρχ.) από τα οποία η κοινοτική συμμετοχή ανέρχεται σε 51,7 δις. δρχ. και η εθνική συμμετοχή σε 12,3 δις. δρχ. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι τόσο, η εξομάλυνση των δυσμενών επιπτώσεων που έχει για την Ελλάδα η εφαρμογή της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, όσο και η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο με παρεμβάσεις που εξασφαλίζουν την αειφόρο ανάπτυξη της, δίνουν τη δυνατότητα συμπληρωματικού εισοδήματος και συμβάλλουν στη μείωση της ανεργίας, στη διαφύλαξη των φυσικών πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Υπεύθυνη αρχή για τη διαχείριση της επιχορήγησης και την παρακολούθηση της πρωτοβουλίας σε επίπεδο χώρας (ενδιάμεσος φορέας), ορίστηκε, με σχετική σύμβαση που έχει υπογράψει με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Υπουργείο Γεωργίας. Φορείς Υλοποίησης της πρωτοβουλίας μπορεί να είναι: Ομάδες Τοπικής Δράσης, στις οποίες συμμετέχουν κυρίως τοπικοί συλλογικοί φορείς (οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώσεις ή επιχειρήσεις ΟΤΑ, γεωργικοί συνεταιρισμοί ή ενώσεις τους, άλλοι κοινωνικοί ή επαγγελματικοί φορείς), που έχουν τη μορφή ανώνυμης εταιρείας και καταστατικό σκοπό την αγροτική ανάπτυξη και Συλλογικοί Φορείς του αγροτικού χώρου, δημόσιοι ή ιδιωτικοί, οι οποίοι αναλαμβάνουν την υλοποίηση θεματικών δράσεων στα πλαίσια της αγροτικής ανάπτυξης. Τελικοί επενδυτές της πρωτοβουλίας μπορούν να είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο.

Στα πλαίσια της πρωτοβουλίας περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

Σκέλος Α: «Απόκτηση ικανοτήτων»: Πρόκειται για ένα προκαταρτικό στάδιο με αντικείμενο τη διάγνωση των αναγκών μιας περιοχής, την ενημέρωση, κατάρτιση, και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για την ενεργό συμμετοχή του στο σχεδιασμό της αναπτυξιακής προσπάθειας και τελικό στόχο τη δημιουργία αναπτυξιακού Φορέα και την κατάρτιση σχεδίου τοπικής αγροτικής ανάπτυξης.

Σκέλος Β: «Καινοτόμα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης»: Τα προγράμματα καταρτίζονται από τοπικούς αναπτυξιακούς Φορείς (Φορείς υλοποίησης) και αφορούν την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου στο σύνολο του με διάφορες δράσεις, οι οποίες πρέπει να έχουν χαρακτηριστικά όπως καινοτομίας, δυνατότητας μεταφοράς τεχνογνωσίας, συμπληρωματικότητας με άλλες παρεμβάσεις, δημιουργίας θέσεων εργασίας, διαφοροποίησης της απασχόλησης και της παραγωγής κ.α.

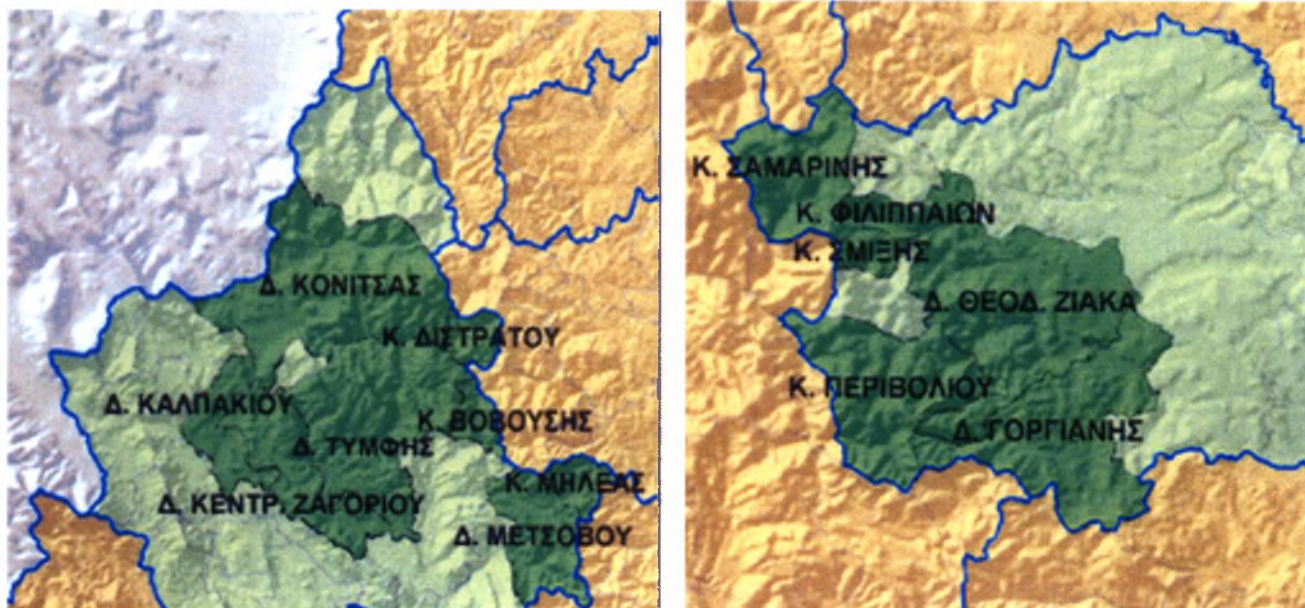
Οι δράσεις αυτές εντάσσονται σε 6 μέτρα, ανάλογα με το είδος τους:

- i. Τεχνική στήριξη.
- ii. Επαγγελματική κατάρτιση.
- iii. Αγροτουρισμός.
- iv. Μικρές επιχειρήσεις.
- v. Αξιοποίηση επί τόπου και εμπορία γεωργικής, δασοκομικής παραγωγής και αλιείας.
- vi. Διατήρηση και βελτίωση περιβάλλοντος & περιβάλλοντος χώρου.

Σκέλος Γ: «Διακρατική συνεργασία»: Αφορά σχέδια που υλοποιούνται από κοινού μεταξύ των φορέων υλοποίησης δύο ή περισσότερων κρατών - μελών της Ε.Ε.

Στην Β. Πίνδο έχουν πραγματοποιηθεί και βρίσκονται λειτουργία με το πρόγραμμα LEADER II, επενδύσεις αγροτουριστικών καταλυμάτων σε αρκετούς δήμους και κοινότητες τόσο στον Ν. Ιωαννίνων όσο και στον Ν. Γρεβενών όπως φαίνεται και στους χάρτες που ακολουθούν.

Χάρτες 3.5 και 3.6: Δήμοι και κοινότητες Ν. Ιωαννίνων και Ν. Γρεβενών που έχουν πραγματοποιήσει επενδύσεις **αγροτουριστικών καταλυμάτων με το πρόγραμμα LEADER II**

Πηγή: www.minagric.gr

Το LEADER II αντικαταστάθηκε από το **LEADER +** για την περίοδο 2000-2006. Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER+, χρηματοδοτούμενη από το τμήμα «Εγγυήσεις» του ΕΓΤΠΕ, ενθαρρύνει την εφαρμογή πρωτότυπων στρατηγικών

υψηλής ποιότητας για ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Καθώς στοχεύει στη διατήρηση της βιωσιμότητας της αγροτικής Ευρώπης, το LEADER+ είναι συγχρόνως ένα μέσο της νέας πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης καθώς και της πολιτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Επιτρέπει να δοκιμασθούν φιλόδοξες και πρωτότυπες ιδέες για ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη, οι οποίες μπορεί να χρησιμεύσουν ως πρότυπα για άλλες αγροτικές περιοχές. Το LEADER+ αφορά όλες τις αγροτικές περιοχές της Κοινότητας, αλλά οι επιλέξιμες περιοχές πρέπει να έχουν αποδείξει την ικανότητά να υλοποιήσουν το σχέδιο ανάπτυξης. Η στρατηγική ανάπτυξης πρέπει να αποδείξει τη θεμελίωσή της πάνω στην κατάσταση της περιοχής, το βιώσιμο χαρακτήρα της, τον πιλοτικό χαρακτήρα της και τη συνεκτικότητά της με άλλα κοινοτικά προγράμματα. (Μούσης, 2003)

3.5.2 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ)

Σημαντική παράμετρο για την προώθηση της προστασίας των ορεινών όγκων της Πίνδου αποτελεί ο υφιστάμενος προγραμματισμός στα ανώτερα επίπεδα. Η σημασία του είναι καθοριστική όσον αφορά τις προοπτικές (θετικές και αρνητικές) που μπορούν να υπάρξουν για το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Το γεγονός ότι υπάρχουν ακόμη περιθώρια επαναπρογραμματισμού ορισμένων έργων και προγραμμάτων στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ), αλλά και στο πλαίσιο επί μέρους Κοινοτικών Πρωτοβουλιών καθιστά την προσέγγιση στα ζητήματα προγραμματισμού σημαντικότερη και για τα ζητήματα ανάπτυξης και προστασίας. (Ίδρυμα Εγνατία Ηπείρου, 1995).

Στους στόχους του ΠΕΠ Ηπείρου και του ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας έχει τεθεί εξ αρχής η κατεύθυνση ότι το περιβάλλον (φυσικό και ανθρωπογενές) αποτελεί σημαντική παράμετρο ανάπτυξης των περιφερειών. Οι γενικοί άξονες που τίθενται για το περιβάλλον αφορούν (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002):

- Την αξιοποίηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού με παράλληλες παρεμβάσεις προστασίας και ανάδειξή του.
- Την αντιμετώπιση σειράς περιβαλλοντικών προβλημάτων που δρουν ανασταλτικά στην ανάπτυξη.

Οι παραπάνω άξονες περιλαμβάνονται κυρίως στα παρακάτω υποπρογράμματα:

Υποπρόγραμμα 1: Τουριστική Ανάπτυξη

Υποπρόγραμμα 3: Στήριξη γεωργικού τομέα και ανάπτυξη αγροτικού χώρου

Υποπρόγραμμα 4: Βασικές Υποδομές ποιότητας ζωής

Υποπρόγραμμα: Ε.Α.Π.Τ.Α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ

4.1 ΘΕΣΗ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η οροσειρά της Πίνδου είναι η μεγαλύτερη σε έκταση οροσειρά της Ελληνικής Χερσονήσου, η οποία εκτείνεται από τα Β.Δ προς τα Ν.Α μεταξύ Ηπείρου και Θεσσαλίας και αποτελεί συνέχεια των Δειναρικών Άλπεων. Είναι ένα σύμπλεγμα βουνών, υψιπέδων, κοιλάδων και φαραγγιών, και συνιστά τον υδροκρίτη μεταξύ του Ιονίου και του Αιγαίου πελάγους. Ορίζεται βόρεια από το όρος Μοράβας, ανατολικά από τα όρη Χάσια, δυτικά από την Τύμφη (Γκαμήλα), το Μιτσικέλι, τα Τζουμέρκα και νότια από τον Τυμφρηστό. Το μήκος της οροσειράς υπερβαίνει τα 150 χιλιόμετρα, το μέσο πλάτος της είναι περίπου 55 χιλιόμετρα και η συνολική έκτασή της ανέρχεται σε 9.000.000 στρέμματα περίπου.

Η οροσειρά συγκροτείται από τρία βασικά τμήματα (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002):

- i) Τυμφαία (Βόρεια Πίνδος) που είναι η περιοχή της Ηπειρωτικής Πίνδου (Πωγώνι, Ζαγόρια, Μέτσοβο, Κόνιτσα) στην οποία ανήκει και η περιοχή μελέτης.
- ii) Αθαμανική (Κεντρική Πίνδος) που περιλαμβάνει την κοιλάδα του Αχελώου και τα Αθαμανικά όρη.
- iii) Δολοπική (Νότια Πίνδος) που περιλαμβάνει τα Θεσσαλικά και Ευρυτανικά Άγραφα.

Η περιοχή μελέτης ανήκει στο τμήμα Τυμφαία (Βόρεια Πίνδος), βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της Ελληνικής Χερσονήσου πλησίον της ελληνοαλβανικής μεθορίου, διασχίζεται από μεγάλες ορογραφικές ενότητες προσανατολισμένες περίπου από ΒΔ προς ΝΑ και καταλαμβάνει έκταση 2.453.000 στρέμματα. Διοικητικά ανήκει στους Νομούς Γρεβενών και Ιωαννίνων καταλαμβάνοντας το Ν.Δ τμήμα του Νομού Γρεβενών και το Β-ΒΑ τμήμα του Νομού Ιωαννίνων και περικλείεται από την οριογραμμή Μέτσοβο, δρόμος Τρικάλων-Ιωαννίνων, Κάμπος του Δεσπότη, Κρυονέρι Ιωαννίνων, Λυκοτρίχι, Ασφάκα, Καρυές, δρόμος Ιωαννίνων-Καλπακίου-Κόνιτσας, δρόμος Κόνιτσας-Κοζάνης, Σαραντάπορος μέχρι την θέση Πύργος, Αγία Παρασκευή, όρια Νομών Γρεβενών- Καστοριάς, κορυφή Θανασούλας, κορυφογραμμή Πενταλόφου μέχρι την κορυφή Χονδρά Δένδρα, οικισμοί Κοσμάς, Μέγαρο, Καλή ράχη, συμβολή κλάδων ποταμού Βενέτικου, Κηπουρείο, Καλλιθέα και κλείνει στον

Κάμπο του Δεσπότη.

Χάρτης 4.1: Η γεωγραφική θέση της Βόρειας Πίνδου

Πηγή: Αρκτούρος

4.2 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

4.2.1 Γενικά γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά

Η Πίνδος κατέχει δεσπόζουσα θέση στις Δυτικές Ελληνικές οροσειρές και μπορεί να θεωρηθεί ο ορεινός κορμός της Ελλάδας. Οι κυριότερες μορφολογικές ενότητες που απαρτίζουν τη μελετούμενη περιοχή είναι (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002):

- Η οροσειρά της Β. Πίνδου με βουνά όπως ο Γράμμος, ο Λύγκος, ο Σμόλικας, ο Λάκμος.
- Οι ορεινοί όγκοι της Τύμφης και του Μιτσικελίου στα δυτικά και του Ορλιακά στα ανατολικά.
- Οι λεκάνες των ποταμών Αώου, Αράχθου και Αλιάκμονα.
- Οι εσωτερικές λεκάνες των Ιωαννίνων και της Κόνιτσας.

Το κεντρικό τμήμα της περιοχής αποστραγγίζει ο ποταμός Αώος. Ο υδροκρίτης της λεκάνης αυτής στα ανατολικά είναι το όρος Λύγκος που στα νοτιοανατολικά διασπάται στις κορυφές Πυροστιά, Κακοπλεύρι και Μαυροβούνι και καταλήγει στην Κατάρα ανατολικά του Μετσόβου. Το νοτιότερο όριό της είναι τα

υψώματα βορείως του Μετσόβου. Η περιοχή μεταξύ των υψωμάτων αυτών και του Μαυροβουνίου, είναι περιοχή με ήπιες σχετικά κλίσεις και περιορισμένες υψομετρικές διαφορές. Σήμερα μεγάλο τμήμα της έκτασής της καταλαμβάνεται από την τεχνητή λίμνη - ταμιευτήρα πηγών Αώου, ο οποίος τροφοδοτεί με τα νερά του το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο της Δ.Ε.Η., μεταξύ Χρυσοβίτσας και Μύλων στην λεκάνη απορροής του Μετσοβίτικου, κλάδου της άνω λεκάνης του Αράχθου.

Ο Αώος κατ' αρχήν ρέει προς βορρά με κυριότερο παραπόταμο το Αρκουδόρεμα που αποστραγγίζει την κοιλάδα της Βάλια Κάλντα. Στην περιοχή του Δίστρατου, στρέφει προς δυσμάς, ακολουθώντας το ρήγμα Κόνιτσας-Δίστρατου, διαχωρίζοντας τους προς βορρά ορεινούς όγκους του Σμόλικα και της Τραπεζίτσας από την Τύμφη ή Γκαμήλα. Ο ποταμός, αφού διέλθει από το εντυπωσιακό φαράγγι μεταξύ δυτικής Τύμφης και Τραπεζίτσας εξέρχεται κοντά στην εσωτερική πεδινή περιοχή της Κόνιτσας, όπου συμβάλλει με τους παραποτάμους του Σαρανταπόρου και Βοϊδομάτη.

Το υδρογραφικό δίκτυο του Βοϊδομάτη, αναπτύσσεται περιβάλλοντας από τρεις πλευρές τον ασβεστολιθικό ορεινό όγκο της Τύμφης και εν μέρει διασχίζει τις δυτικές περιοχές του. Το τμήμα αυτό είναι το εξαιρετικά εντυπωσιακό φαράγγι του Βίκου με σχεδόν κατακόρυφα πρηνή ύψους περίπου 700 μ Σ' αυτό συμβάλλουν λίγοι, αλλά επίσης εντυπωσιακοί κλάδοι από τα ανατολικά οι οποίοι ακολουθούν τα ρήγματα που τέμνουν το χαρακτηριστικό υψίπεδο της Τύμφης, σχηματίζοντας το φαράγγι του Μέγα Λάκκου και τις ορθοπλαγιές της Αστράκας (2436 μ) πάνω από το Μικρό και το Μεγάλο Πάπιγκο. Χαμηλή σειρά λόφων διαχωρίζει τη λεκάνη του Βοϊδομάτη από την παρόμοιας μορφολογίας, αλλά μεγαλύτερης έκτασης λεκάνη που συνθέτουν ο Ζαγορίτικος ποταμός που στη συνέχεια εξελίσσεται στον Διπόταμο και οι παραπόταμοι του. Ανατολικά της λεκάνης αυτής βρίσκονται τα υψώματα της λεκάνης των Πηγών Αώου.

Ανατολικά του όρους Λύγκος, που δομείται κυρίως από οφιολίθους και λίγο φλύσχη, εκτείνεται η λεκάνη απορροής του ποταμού Βενέτικου, ο οποίος είναι ο κύριος παραπόταμος του Αλιάκμονα. Το τμήμα του κύριου κλάδου του Βενέτικου που βρίσκεται μέσα στην περιοχή μελέτης, έχει διεύθυνση παράλληλη με το όρος Λύγκος. Στην περιοχή του Τρικώμου στρέφει ανατολικά και εξέρχεται της περιοχής μελέτης. Λόγω του διαφορετικού γεωλογικού υποβάθρου, η λεκάνη απορροής του Βενέτικου είναι ασύμμετρη. Οι ζώνες των οφειολίθων του Λύγκου, διαμορφώνουν καμπύλες επιφάνειες, με ομαλές μεταβολές κλίσεων ακόμα και σε μεγάλα υψόμετρα.

Το ανάγλυφο αποκτά μεγαλύτερη ποικιλία στον φλύσχη λόγω διάβρωσης. Στην μολάσσα χαρακτηριστική της μορφολογίας είναι η κατακόρυφη διάβρωση που αποκαλύπτει τους διάφορους στρωματογραφικούς ορίζοντες. Τέλος, μέσα στο ήπιο ανάγλυφο ξεχωρίζουν λίγες ασβεστολιθικές εμφανίσεις με απόκρημνες πλαγιές με μεγαλύτερη αυτή του Ορλιακά.

4.2.2 Ειδικά γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά

Στη Βόρεια Πίνδο υπάρχουν ιδιαίτερα σπάνια μορφολογικά στοιχεία που συνθέτουν εντυπωσιακά τοπία τα οποία είναι ανάγκη να αναδειχθούν, όπως (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002):

- Παγετώδεις αποθέσεις λίθων. Πρόκειται για μεγάλες εκτάσεις με λίθους συχνά μεγάλου όγκου, που έχουν μεταφερθεί από παγετώνες κατά τις παγετώδεις περιόδους και αποτέθηκαν με το λιώσιμο των παγετώνων, δίνοντας την εικόνα «ποταμών πέτρας».
- Μικρές λίμνες σε μεγάλα υψόμετρα.(Δρακόλιμνη Γκαμήλας, Δρακόλιμνες Σμόλικα, - Λίμνες Φλέγγας στην περιοχή της Βάλια-Κάλντα, Λίμνη Λύγκου).
- Βάραθρο της Προβατίνας στο Υψίπεδο της Αστράκας.
- Καρστικά έγκοιλα και γλυφές διαφόρων τύπων σε μεγάλη έκταση στο Υψίπεδο της Τύμφης.
- Το φαράγγι του Αώου κοντά στην Κόνιτσα.
- Φαράγγι του Βίκου με τα κατακόρυφα τοιχώματα
- Το φαράγγι και η περιοδική λίμνη του Βενέτικου στο Σπήλαιο.
- Οι ορθοπλαγιές της Τύμφης και της Αστράκας
- Ο διαυγέστατος ποταμός Βοϊδομάτης.
- Οι περιοχές έντονης διάβρωσης της αργιλικής φάσης του φλύσχη στους οικισμούς Ελεύθερο, Γαναδιό και Μοναστήρι.
- Περιοχές με εντυπωσιακές εμφανίσεις πλακώδους ασβεστόλιθου όπως στην περιοχή των λουτρών μεταξύ Μικρού και Μεγάλου Πάπιγκου και στην περιοχή Τσουκνίδα και βορείως κυρίως του Μονοδενδρίου.

Εικόνα 4.1: Δρακόλιμνη Σμόλικα

Πηγή: <http://www.ecotour-epirus.gr>

4.3 ΓΕΩΛΟΓΙΑ

4.3.1 Γεωτεκτονική- Λιθοστρωματογραφία-Υδρολιθολογία

Η Πίνδος αποτελεί τον κορμό των Ελληνίδων οροσειρών, οι οποίες ανήκουν στο Δυναροταυρικό ορογραφικό τόξο. Η Β. Πίνδος δομείται από σχηματισμούς που ανήκουν στις γεωτεκτονικές ζώνες Ιόνιος, Ωλονού - Πίνδου και Υποπελαγονική. Παρουσιάζει μεγάλες εναλλαγές στην ιζηματογένεση. Στην περιοχή μελέτης επωθημένοι πάνω στα τεκτονικά καλύμματα της Πίνδου και συνήθως πάνω στον φλύσχη βρίσκονται οι οφιόλιθοι με υπερβασικό χαρακτήρα των πετρωμάτων τους. Οι γεωλογικοί σχηματισμοί που δομούν την περιοχή είναι οι εξής (Μουσειό Γουλανδρή, 1992):

- Το οφιολιθικό σύμπλεγμα και τα συνδεδεμένα με αυτό πετρώματα της Υποπελαγονικής Ζώνης.
- Οι ασβεστόλιθοι της Τύμφης και του Μιτσικελίου της Ιονίου Ζώνης.
- Ο φλύσχος της Ζώνης της Πίνδου.
- Ο φλύσχος της Ιονίου Ζώνης.
- Μεμονωμένοι σχηματισμοί.
- Τριτογενείς μολασσοειδή σχηματισμοί της Μεσοελληνικής Αύλακας

Τα γενικά υδρολιθολογικά χαρακτηριστικά των γεωλογικών σχηματισμών της

περιοχής είναι τα εξής: Τα ανθρακικά πετρώματα είναι γενικά υδροπερατοί σχηματισμοί που χαρακτηρίζονται από ένα πορώδες αγωγών και παρουσιάζουν γεωμορφολογικά όλη την ποικιλία των καρστικών μορφών. Εντονότατη είναι η καρστικοποίηση των ασβεστολίθων του Παντοκράτορα και του Άνω Σενωνίου. Εξαιρεση αποτελεί ο σχηματισμός της Βίγλας που τόσο στα ανώτερα τμήματά του όσο και στη βάση του κυριαρχείται από πυριτικά και αργιλικά υλικά. Ο φλύσχος είναι αδιαπέρατος σχηματισμός. Οι σχιστόλιθοι, σχιστοκερατόλιθοι και οφιόλιθοι θεωρούνται γενικώς στεγανοί εκτός από τις ζώνες έντονης διάρρηξής τους. Οι σχηματισμοί της μολασσικής αύλακας διατηρούν υδροφορία. Οι αλλουβιακές αποθέσεις είναι γενικά σχηματισμοί με πορώδες κόκκων, και περατότητα κυμαινόμενη από την κοκκομετρική τους σύνθεση.

4.3.2 Εδαφολογία

Οι διαφορετικές κλιματικές συνθήκες που επικρατούν στο χώρο της Β.Πίνδου, έδωσαν διαφορετικές κατευθύνσεις στην εδαφογένεση και σχηματίστηκαν διάφοροι εδαφικοί τύποι, από τους οποίους οι κυριότεροι είναι (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002):

- Ορφνά δασικά εδάφη: Σχηματίζονται πάνω σε ασβεστολιθικό υλικό σε δασώδεις περιοχές, όπου επικρατούν άφθονες βροχές και σχετικά χαμηλές θερμοκρασίες. Πρόκειται για εδάφη ελαφρώς όξινα λόγω εκπλύσεως του ασβεστίου.
- Όξινα ορφνά δασικά εδάφη: Τα εδάφη αυτά θεωρούνται ως παραλλαγή των προηγούμενων και χαρακτηρίζονται από πλήρη έκπλυση του ασβεστίου λόγω των υψηλών βροχοπτώσεων. Αναπτύσσονται σε υγρές περιοχές μεγάλου υψομέτρου και επί μετρίου όξινου μητρικού υλικού. Τέτοια εδάφη απαντούν σε υψηλές περιοχές της Πίνδου.
- Ορφνά ποτιστικά εδάφη: Σχηματίζονται στο φλύσχη κάτω από δάση πεύκης και ελάτης, όπου επικρατούν άφθονες βροχές και χαμηλές σχετικά θερμοκρασίες.
- Ερυθρογαίες: Τα εδάφη αυτά είναι ευρύτατα διαδομένα στο νότιο τμήμα της περιοχής μελέτης, όπου το κλίμα είναι ζεστότερο και ξηρότερο. Σχηματίζονται πάνω σε ασβεστολιθικό πέτρωμα και προήλθαν ύστερα από αποσάθρωση του πετρώματος, πλήρη έκπλυση του ασβεστίου και σχετικό εμπλουτισμό σε οξειδία του σιδήρου, που τους προσδίδουν και το ερυθρό

χρώμα. Πρόκειται για υλικό παλαιότερων γεωλογικών περιόδων.

- Ρεντζίνες: Σχηματίζονται σε ασβεστολιθικό υλικό κάτω από δάση πλατύφυλλων αειθαλών και φυλλοβόλων δένδρων.
- Αλλουβιακά εδάφη: Πρόκειται για τα εδάφη των κοιλάδων, τα οποία σχηματίστηκαν από το εδαφικό υλικό που μεταφέρθηκε με τα όμβρια ύδατα και εναποτέθηκε στις περιοχές αυτές. Αποτελούν τις εύφορες περιοχές, όπου αναπτύσσεται εντατική γεωργική εκμετάλλευση.

4.3.3 Ορυκτοί πόροι-κοιτάσματα

Στην περιοχή του Ν. Ιωαννίνων, υπάρχουν μεγάλα κοιτάσματα μαρμάρου, στα οποία γίνεται εκμετάλλευση. Λειτουργούν ήδη λατομεία και λατομικές ζώνες μαρμάρου και αδρανών υλικών. Από το ΙΓΜΕ έχουν εντοπιστεί εκτεταμένες μαρμαροφόρες περιοχές. Εκτός των ανθρακικών πετρωμάτων, που αποτελούν τον κλασσικό λατομευόμενο πόρο της περιοχής, έχει θεωρηθεί ενδιαφέρουσα και η εκμετάλλευση των οφιολίθων κυρίως στο όρος Λύγκος. Αντίθετα στη περιοχή του Ν. Γρεβενών δεν έχουν χωροθετηθεί λατομικές ζώνες. Επίσης μικρής σημασίας κοιτάσματα αργίλου έχουν εντοπιστεί από το ΙΓΜΕ στην περιοχή μεταξύ Κρανεάς - Μικρολίβαδο. Στην περιοχή Περιβολίου είχε, στην δεκαετία του 1950, γίνει εκμετάλλευση χαλκούχου κοιτάσματος. Πάντως στην ζώνη των οφιολίθων της Πίνδου έγινε, από το ΙΓΜΕ μακροχρόνια έρευνα για τον εντοπισμό και την αξιολόγηση κοιτασμάτων χρωμιτών και θειούχων μεταλλευμάτων χωρίς να εντοπιστεί κάποιο οικονομικά ενδιαφέρον κοιτάσμα.

4.4 ΥΔΡΟΛΟΓΙΑ - ΥΔΡΟΓΕΩΛΟΓΙΑ

Από άποψη υδρογεωλογική τους σχηματισμούς της περιοχής μελέτης μπορούμε να τους κατατάξουμε στις εξής κατηγορίες:

- i. Σχηματισμοί με πιθανούς εκτεταμένους υδροφόρους ορίζοντες: Τους ασβεστολιθικούς σχηματισμούς του Μιτσικελίου, της Τύμφης, του Ορλιακα, του Στρίβο και αλλουβιακές αποθέσεις της λεκάνης της Κόνιτσας.

- ii. Σχηματισμοί υδατοστεγείς: Τους σχηματισμούς του οφιολιθικού συμπλέγματος, τους φλυσχικούς σχηματισμούς των Ζαγορίων, Τύμφης και τους Μολασσικούς σχηματισμούς της μεσοελληνικής αύλακας.

Στη Βόρεια Πίνδο μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής λεκάνες απορροής (Μουσείο Γουλανδρή,1992):

- Λεκάνη απορροής Αώου που περιλαμβάνει την υπολεκάνη απορροής κυρίως Αώου, από τις πηγές του έως την Κόνιτσα και την υπολεκάνη απορροής Βοϊδομάτη.
- Λεκάνη απορροής Αράχθου που περιλαμβάνει την υπολεκάνη απορροής Ζαγορίτικου και την υπολεκάνη απορροής Βάρδα.
- Λεκάνη απορροής Αλιάκμονα που περιλαμβάνει την υπολεκάνη απορροής Βενέτικου.

4.5 ΚΛΙΜΑ

Το κλίμα της Β.Πίνδου χαρακτηρίζεται ως μεταβατικό, από μεσογειακό σε ηπειρωτικό, διατηρώντας τα χαρακτηριστικά του μεσογειακού τύπου στις χαμηλές κυρίως περιοχές. Χαρακτηρίζεται από ψυχρό χειμώνα, πλούσιο σε βροχές και ζεστό καλοκαίρι με αρκετές τοπικές βροχές. Η θερμοκρασία τη χειμερινή περίοδο φτάνει σε χαμηλά επίπεδα και οι παγετοί είναι συνήθεις από το Νοέμβριο μέχρι τον Απρίλιο. Οι χιονοπτώσεις είναι αρκετές, το ετήσιο θερμοκρασιακό εύρος μεγάλο και η ηλιοφάνεια ελαττωμένη. Ο χειμώνας είναι παρατεταμένος, η άνοιξη συνήθως σύντομη, το καλοκαίρι θερμό και το φθινόπωρο σχετικά παρατεταμένο. Στα ορεινά, ο ηπειρωτικός χαρακτήρας του κλίματος γίνεται ακόμη πιο έντονος, πλησιάζοντας περισσότερο στο μεσευρωπαϊκό τύπο κλίματος. Η μεγάλη ποικιλομορφία του κλίματος σε συνδυασμό με τις μεγάλες υψομετρικές διαφορές και την έντονη και σε μικρή απόσταση εναλλαγή του ανάγλυφου, δημιουργούν μία ποικιλία μικροπεριβάλλοντων, στην περιοχή, τα οποία ευνοούν την ανάπτυξη μιας ιδιαίτερα αξιόλογης και πλούσιας χλωρίδας και πανίδας με πολλά ενδημικά και σπάνια είδη.

Το βιοκλίμα της περιοχής κατατάσσεται στον υγρό βιοκλιματικό όροφο με δριμείς χειμώνες, που είναι ο υγρότερος και ψυχρότερος τύπος κλίματος που εμφανίζεται στην Ελλάδα.

4.5.1 Θερμοκρασία αέρος-εδάφους

Στην περιοχή μελέτης, η οποία χαρακτηρίζεται από έντονα ανώμαλο ανάγλυφο, συναντά κανείς μεγάλη ποικιλία στη θερμοκρασία του αέρα, με συνέπεια τη διαμόρφωση διαφορετικών κλιματικών συνθηκών και μεταξύ γειτονικών ακόμη περιοχών. Έτσι η ορεινή διαμόρφωση της περιοχής του συμπλέγματος στη Βάλια-Κάλντα και το έντονο υδρογραφικό σύστημα με κορυφές, κορυφογραμμές και βαθιές χαραδρώσεις, έχουν σαν αποτέλεσμα την αισθητή μεταβολή του κλιματοεδαφικού περιβάλλοντος από θέση σε θέση. Οι θερμοκρασιακές αντιθέσεις του αέρα που επικρατούν στην περιοχή μελέτης, και γενικότερα στην Ήπειρο, σε λίγα μέρη της γης συναντώνται. Οι αντιθέσεις αυτές είναι ανεξάρτητες από τις εποχές και από το ανάγλυφο. Ο γεωγραφικός παράγοντας και κυρίως η διάταξη των οροσειρών παράλληλα στις ακτές του Ιονίου παίζουν βασικό ρόλο στη θερμοκρασιακή κατάσταση. Η μέση ετήσια θερμοκρασία¹ παρουσιάζει απλή διακύμανση με την ελάχιστη τιμή τον Ιανουάριο και τη μέγιστη τον Ιούλιο ή τον Αύγουστο σε μερικές περιοχές, όπως την Κόνιτσα. Ωστόσο υπάρχουν χρονιές κατά τις οποίες ψυχρότερος μήνας εμφανίζεται ο Φεβρουάριος και σε ελάχιστες περιπτώσεις ο Δεκέμβριος. Ως θερμότερος μήνας, εκτός από τον Ιούλιο ή τον Αύγουστο, εμφανίζεται σε ελάχιστες περιπτώσεις και ο Ιούνιος. Πάντως πρέπει να πούμε πως παρότι στις ορεινές περιοχές οι χαμηλές θερμοκρασίες είναι πολύ συχνές, δεν έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στη γεωργία, επειδή εκεί δεν χρησιμοποιούνται ευπαθείς στους παγετούς καλλιέργειες. Συνεπώς μόνο οι όψιμοι παγετοί της άνοιξης μπορεί να προκαλέσουν ζημιές στις καλλιέργειες.

Η ετήσια πορεία της θερμοκρασίας εδάφους ακολουθεί απλή κύμανση με μέγιστο τον Ιούλιο μέχρι βάθος των 20 εκ. ενώ κάτω από το βάθος αυτό το μέγιστο μετατοπίζεται στον Αύγουστο. Το ελάχιστο εμφανίζεται σε όλο το βάθος του εδάφους τον Φεβρουάριο. Η θερμοκρασία του εδάφους συνδέεται άμεσα με τη γεωργία και την κτηνοτροφία αλλά είναι σημαντική επίσης, τόσο για τις τηλεπικοινωνίες, όσο και για τις υπόγειες κατασκευές.

---

¹ Οι θερμοκρασίες συνήθως ελαττώνονται με την αύξηση του υψομέτρου με ένα ρυθμό περίπου $0,65^{\circ}\text{C} / 100$ μέτρα. (Χριστοπούλου, 1999α)

4.5.2 Υγρασία – νέφωση - ηλιοφάνεια

Η υγρασία είναι το βασικό κλιματικό στοιχείο μιας περιοχής, τόσο από καθαρά κλιματική άποψη, όσο και από βιοκλιματική, γιατί συσχετίζεται με την υγιεινή αξία του κλίματος. Η Β.Πίνδος, αλλά και γενικότερα η Ήπειρος χαρακτηρίζεται από σχετικά υψηλή υγρασία, που οφείλεται στις άφθονες βροχές, στα επιφανειακά νερά, στους Ν και ΝΔ υγρούς ανέμους και γενικότερα στη γεωγραφική τους θέση και την τοπογραφική διαμόρφωση. Στις κοιλάδες και τα οροπέδια που υπάρχουν επιφανειακά νερά η σχετική υγρασία είναι αυξημένη. Αντίθετα, σε ορεινές περιοχές και επικλινείς τόπους είναι αισθητά μειωμένη.

Η Β.Πίνδος έχει μεγαλύτερη νέφωση από την υπόλοιπη χώρα. Η μεγαλύτερη νέφωση παρατηρείται το Δεκέμβριο με εξαίρεση το Μέτσοβο, όπου παρατηρείται τον Ιανουάριο. Η μικρότερη σημειώνεται τον Αύγουστο, ενώ στην Κόνιτσα τον Ιούλιο. Επίσης η ηλιοφάνεια είναι μικρότερη σχεδόν από όλη τη χώρα αφού η Πίνδος αναχαιτίζει τα νέφη που κινούνται από τα δυτικά προς τα ανατολικά. Η τιμή της στην Κόνιτσα φτάνει στις 2.400 ώρες περίπου.

4.5.3 Βροχοπτώσεις – χιονοπτώσεις - άνεμοι

Ο εμπλουτισμός σε νερό των λιμνών και υπόγειων υδρογεωλογικών λεκανών, καθώς και η δίαυτα των πηγών και ποταμών έχουν άμεση σχέση με τις βροχές. Οι βροχές στην περιοχή μελέτης διακρίνονται από άνιση κατανομή στη διάρκεια του έτους. Έτσι διαμορφώνονται δύο τελείως διαφορετικές περιόδους: μια πολυόμβρη από τα μέσα φθινοπώρου μέχρι τα μέσα της άνοιξης και μια σχεδόν άνομβρη το καλοκαίρι.

Η Β.Πίνδος, ως ορεινή περιοχή και με υψηλές οροσειρές, δέχεται πολλά χιόνια κατά τη χειμερινή περίοδο στην ορεινή κυρίως ζώνη. Τα πρώτα χιόνια εμφανίζονται συνήθως κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Οκτωβρίου στις κορυφές της Πίνδου, ενώ στους χαμηλότερους και ημιορεινούς τόπους μετά τα μέσα Νοεμβρίου. Χιονοπτώσεις σημειώνονται μέχρι τέλος Απριλίου σχεδόν στα μεγάλα υψόμετρα, ενώ σε σπάνιες περιπτώσεις και στις αρχές Μαΐου. Στα μέσα υψόμετρα διακόπτονται γύρω στα τέλη Μαρτίου.

Στην Β.Πίνδο επικρατούν άνεμοι του δυτικού και βόρειου τομέα με έμφαση τους ΒΔ ασθενείς ως μέτριους. Οι χαρακτηριστικοί άνεμοι που πνέουν στην περιοχή μελέτης είναι οι αύρες. Οι αύρες είναι δροσεροί άνεμοι, οι οποίοι επηρεάζουν την ημερήσια πορεία της θερμοκρασίας του αέρα και της σχετικής υγρασίας. Ελαττώνουν και επιμηκύνουν το ημερήσιο μέγιστο της θερμοκρασίας, μετριάζουν τον καύσωνα και δημιουργούν δροσερό και ευχάριστο περιβάλλον το καλοκαίρι.

Εικόνα 4.2: Χιονισμένο τοπίο στον Εθνικό Δρυμό Πίνδου

Πηγή: www.pindos.gr

4.6 ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Στην Β.Πίνδο υπάρχουν οι εξής κατηγορίες οικοσυστημάτων (Μουσείο Γουλανδρή, 1992):

Ευμεσογειακά οικοσυστήματα: Στην περιοχή εμφανίζονται μόνο νησίδες ευμεσογειακών οικοσυστημάτων στις απότομες ασβεστολιθικές πλαγιές της Χαράδρας του Βίκου με Αριά και Κουμαριά με παρουσία Φράξου.

Υπομεσογειακά οικοσυστήματα πρίνου² και γαύρου: Τα οικοσυστήματα αυτά εκτείνονται κυρίως στο Ν.Α. τμήμα της περιοχής και συντίθενται με πρίνο, πρίνο και γαύρο ή με γαύρο. Τα οικοσυστήματα της ζώνης αυτής είναι από τα πιο

---

² Ο πρίνος είναι δένδρο και όχι θάμνος.

υποβαθμισμένα, γιατί έχουν δεχθεί και τις μεγαλύτερες ανθρωπογενείς πιέσεις. Το κλίμα της ζώνης αυτής χαρακτηρίζεται από θερμό θέρος μικρής διάρκειας, εαρινοφθινοπωρινές βροχοπτώσεις και σχετικά ήπιο χειμώνα, παρόλο που εμφανίζονται συχνά χιονοπτώσεις και η θερμοκρασία κατεβαίνει επίσης συχνά αρκετά κάτω από το μηδέν. Στη ζώνη αυτή υπάρχουν μόνιμοι οικισμοί, οι κάτοικοι των οποίων ασχολούνταν παλιότερα με τη γεωργία και την κτηνοτροφία και λιγότερο με τη βιοτεχνία ή τις τέχνες. Ένα μεγάλο μέρος των οικοσυστημάτων αυτών, που κατά πάσα πιθανότητα αρχικά ήταν δάση χνοώδους δρυός με υπόροφο πρίνου και γαύρου, έχουν εκχερσωθεί και αποδοθεί στη γεωργία. Φυσικά, η γεωργία κατέλαβε τα πλέον γόνιμα, πεδινά ή με σχετικά μικρή κλίση, εδάφη. Βασικές γεωργικές καλλιέργειες ήταν τα σιτηρά, η άμπελος και τα οπωροκηπευτικά. Όσα εδάφη δεν εκχερσώθηκαν, και τα οποία εδράζονταν σε φτωχότερα εδάφη με μεγαλύτερες κλίσεις, έχουν υποβαθμιστεί επίσης από τις ποικίλες πιέσεις που έχουν ασκηθεί πάνω τους. Παλαιότερα ο πρίνος αποτέλεσε την πρωταρχική πηγή ενέργειας για τη θέρμανση ως καυσόξυλο. Πέρα όμως από την ληστρική εκμετάλλευση των οικοσυστημάτων αυτών για την απόληψη βιομάζας, σημαντικό και αποφασιστικό ρόλο έπαιζε επίσης η βοσκή και ιδιαίτερα η αιγοβοσκή. Κατά τη διάρκεια του έτους και ιδιαίτερα το καλοκαίρι, όταν έχει ξεραθεί η βλάστηση, τα γίδια βρίσκουν ως μοναδική τροφή τα φύλλα και τους βλαστούς της πρίνου και της γαύρου. Την άνοιξη, περιζήτητο για τη διατροφή των γιδιών είναι το φύλλωμα της πρίνου. Μια άλλη βασική αιτία υποβάθμισης των οικοσυστημάτων αυτής της ζώνης είναι οι δασικές πυρκαγιές, οι οποίες εμφανίζονται αρκετά συχνά στη ζώνη αυτή. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε τη μεγάλη αντοχή της πρίνου στη βοσκή και στις πυρκαγιές. Αυτό εξηγεί και τη μεγάλη έκταση πρίνου που παρουσιάζει η ζώνη αυτή.

Σήμερα, έχει μειωθεί σημαντικά η πίεση καυσοξύλευσης, αλλά και της βοσκής. Επίσης, πολλά ξερικά χωράφια έχουν εγκαταλειφθεί από τη γεωργία ως μη αποδοτικά και έτσι αρχίζει μια διαδικασία φυσικής ανόρθωσης των οικοσυστημάτων αυτών, τα οποία ανάλογα με το βαθμό μείωσης των παραπάνω χρήσεων παρουσιάζουν μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό ανόρθωσης. Εάν τα οικοσυστήματα αυτά αφεθούν να εξελιχθούν ανεπηρέαστα από ανθρώπινες επιδράσεις θα οδηγηθούν βαθμιαία σε ανορθωμένα οικοσυστήματα πρίνου, πρίνου - γαύρου- δρυός και γαύρου - δρυός, όπως συνέβη σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις (π.χ. περιοχή Πωγωνίου).

Οικοσυστήματα ορεινών θερμόβιων φυλλοβόλων πλατύφυλλων: Στη ζώνη αυτή, συναντάμε τα ιδιόρρυθμα οικοσυστήματα των περισσότερο ή λιγότερο ξηρόφιλων δρυών. Το κλίμα διατηρεί το μεσογειακό χαρακτηριστικό του, το ύψος όμως των βροχών και η κατανομή τους (μικρότερη ξηρή περίοδος) είναι ευνοϊκότερη για την ανάπτυξη του δάσους. Οι χειμώνες είναι δριμύτεροι, τα χιόνια διαρκούν περισσότερο από 1-2 μήνες. Στη ζώνη αυτή συναντάμε πέντε είδη φυλλοβόλων:

- Χνοώδης δρυς(Q.rubescences): Η χνοώδης δρυς σχημάτιζε παλαιότερα εκτεταμένα οικοσυστήματα με υπόροφο από πουρνάρι και γάυρο, τα οποία συνέβαλαν σημαντικά στην οικονομία των υποορεινών οικισμών. Τα βελανίδια αποτελούν άριστη τροφή για τους χοίρους και το ξύλο της χρησιμοποιούνταν τόσο ως ξύλο κατασκευών και βαρελοποιίας όσο και ως καυσόξυλο, ενώ το φύλλωμά της ξηραινόμενο αποτελούσε ιδανική τροφή για τα γίδια και τα πρόβατα. Οι αλόγιστες και ληστρικές υλοτομίες, ιδιαίτερα γύρω από τους οικισμούς, οδήγησαν βαθμιαία στην υποβάθμιση και εξαφάνιση των αρχικών οικοσυστημάτων. Σήμερα συναντάμε τη χνοώδη δρυ ως λείψανα στα υπό ανόρθωση οικοσυστήματα του πρίνου και του γάυρου ή σε ομάδες λόγχες ή μικρές συστάδες σε ασβεστολιθικά πετρώματα, ράχες και νότιες πλαγιές στην κατώτερη περιοχή της ζώνης.
- Μακεδονική δρυς(Q.trojana): Τα οικοσυστήματα αυτά επειδή, όπως η χνοώδης δρυς, εμφανίζονται στην κατώτερη ζώνη, περιβάλλονται από οικισμούς, έχουν υποστεί πολλές πιέσεις, οι οποίες οδήγησαν στην υποβάθμισή τους. Επειδή το είδος εμφανίζεται σε πολύ μικρή έκταση και τείνει να εξαφανισθεί, τα οικοσυστήματα της μακεδονικής δρυός πρέπει να προστατευθούν και να αφεθούν να ανορθωθούν φυσικά.
- Πλατύφυλλη δρυς(Q.fraineto): Η πλατύφυλλος δρυς είναι το πολυτιμότερο και σημαντικότερο είδος δρυός της χώρας μας, τόσο για την έκταση που καταλαμβάνουν τα οικοσυστήματά της, όσο και για το πολύτιμο ξύλο της. Επιπρόσθετα, τα βελανίδια της πλατύφυλλου δρυός αποτελούν εξαιρετική τροφή για τους χοίρους ενώ το φύλλωμά της χρησιμοποιείται για τη διατροφή των κτηνοτροφικών ζώων, κυρίως των κατσικιών. Στη συγκεκριμένη περιοχή τα δρυοδάση δεν καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση και περιορίζονται κυρίως στο Β.Δ. τμήμα της περιοχής, αλλά βρίσκονται διάσπαρτα παντού μέχρι ένα

υψόμετρο 700 - 800 μ. Τα οικοσυστήματα της πλατύφυλλης δρυός έχουν υποστεί στο παρελθόν εντατική εκμετάλλευση με αλόγιστες ληστρικές υλοτομίες και υπερβόσκηση με αποτέλεσμα πολλά από αυτά να εμφανίζονται σήμερα σε μια θαμνώδη μορφή. Με τη μείωση της βοσκής όμως ιδιαίτερα των αιγοπροβάτων τα οικοσυστήματα αυτά βρίσκονται στο στάδιο της φυσικής ανόρθωσης με αποτέλεσμα εκεί που πριν από 20-25 χρόνια συναντώνταν θαμνόμορφοι σχηματισμοί από πλατύφυλλο δρυ και γαύρο σήμερα να εμφανίζονται δασικά οικοσυστήματα με πλατύφυλλο δρυ στον ανώροφο και γαύρο στον υπόροφο και μεσώροφο.

- Απόδισκη δρυς(Q.dalechambii): Στη μελετούμενη περιοχή η απόδισκος δρυς καταλαμβάνει μικρή σχετικά έκταση και τα οικοσυστήματά της εμφανίζονται υποβαθμισμένα. Επειδή εδράζεται σε ελαφρά εδάφη έχει υποστεί και τις περισσότερες εκχερσώσεις για απόκτηση γεωργικής γης.
- Ευθύφλοιος δρυς(Q.Cerris): Η ευθύφλοιος δρυς εμφανίζεται στην υψηλότερη ζώνη των δρυοδασών με υπο-όροφο γαύρο ή οστράς κυρίως σε ασβεστολιθικά πετρώματα ή δολομιτικούς ασβεστόλιθους και σε οφειόλιθους. Τα οικοσυστήματά της έχουν υποστεί τη μικρότερη υποβάθμιση από τα οικοσυστήματα των υπόλοιπων δρυών λόγω της περιορισμένης αξίας της ευθύφλοιου δρυός στην καυσοξύλευση και της ακαταλληλότητάς της ως τροφή για τα κτηνοτροφικά ζώα

Οικοσυστήματα ορεινών μεσογειακών κωνοφόρων: Στην Β.Πίνδο εμφανίζονται η υβριδογενής ελάτη και η μαύρη πεύκη, η οποία είναι και το κυρίαρχο είδος της περιοχής. Η μαύρη πεύκη σχηματίζει τύπους οικοτόπου προτεραιότητας για προστασία σύμφωνα με την Κοινοτική Οδηγία 92/43 και συνδέεται με την εμφάνιση των οφιολιθικών πετρωμάτων, τα οποία δεσπόζουν σ' αυτό το χώρο. Ιδιαίτερα εντυπωσιακά είναι τα μεικτά δάση Ηλιοχωρίου-Βρυσοχωρίου-Λάιστας-Βοβούσας. Τα οικοσυστήματα της μαύρης πεύκης έχουν υποστεί στο παρελθόν και εν μέρει υφίστανται ακόμη και σήμερα ισχυρές πιέσεις από την κτηνοτροφία και τις αλόγιστες υλοτομίες, ιδιαίτερα σε περιοχές του Νομού Γρεβενών και σε ορισμένα κοινοτικά δάση του νομού Ιωαννίνων. Το ξύλο της είναι πολύτιμο και κατάλληλο για πολλές χρήσεις, ως οικοδομικό, επιπλοποιίας, για επενδύσεις και ως στύλοι της ΔΕΗ. Για την αποφυγή της κυάνωσης πρέπει οι υλοτομίες να γίνονται το χειμώνα και το ξύλο να μετατοπίζεται και μεταφέρεται αμέσως στο πριστήριο ή σε υδάτινες δεξαμενές

αποθήκευσης. Στο παρελθόν, οι κτηνοτρόφοι έβαζαν φωτιές το φθινόπωρο για να βγει νέο χορτάρι την άνοιξη. Μ' αυτόν τον τρόπο προκαλούνται έρπουσες πυρκαγιές, οι οποίες όμως διευκόλυναν και τη φυσική αναγέννηση της μαύρης πεύκης, η οποία είναι είδος προσαρμοσμένο στις έρπουσες πυρκαγιές. Πολλές φορές όμως οι πυρκαγιές μετατρέπονταν σε επικόρυφες με αποτέλεσμα την καταστροφή των δασών.³ Ο συνδυασμός αλόγιστων υλοτομιών του παρελθόντος, των πυρκαγιών και της βοσκής οδήγησε σε αφανισμό πολλά δάση μαύρης πεύκης. Από το άλλο μέρος οι έρπουσες πυρκαγιές βοήθησαν την εξάπλωσή τους σε βάρος άλλων λιγότερο προσαρμοσμένων στην πυρκαγιά οικοσυστημάτων (δρυς, ελάτη, οξυά). Σήμερα, μετά τη μείωση της βοσκής τόσο τα πρόσκοπα, όσο και τα διαρκή εδαφικά εξαρτώμενα οικοσυστήματα της μαύρης πεύκης βρίσκονται στη φάση της ανόρθωσης.

Η ελάτη είναι ένα πολύμορφο είδος με μεγάλο οικολογικό εύρος αλλά δεν αντέχει το μαγνήσιο και αποφεύγει εδάφη που εδράζονται πάνω σε οφειτικά ή δολομητικά πετρώματα. Γι' αυτό και η εξάπλωσή της στην περιοχή είναι σχετικά μικρή. Τα οικοσυστήματα της ελάτης είχαν υποφέρει στο παρελθόν από τη βοσκή, τη λαθροϋλοτομία και τις πυρκαγιές. Σήμερα, βρίσκονται σε μια δυναμική εξέλιξη και έχουν την τάση να επεκταθούν σε βάρος άλλων όμορων οικοσυστημάτων. Με τη μείωση της έντασης της βοσκής παρατηρείται αύξηση της αναγέννησης και του ρυθμού ανανέωσης των γηρασμένων δασών της. Το ξύλο της είναι πολύτιμο ως οικοδομικό, βιομηχανικό, και για επιπλοποιία.

Οικοσυστήματα ψυχροβιότερων φυλλοβόλων πλατύφυλλων - Δάση οξυάς: Εδώ το κλίμα είναι ορεινό μεσογειακό και πλησιάζει προς το κλίμα της Κεντρική Ευρώπης. Οι χειμώνες είναι δριμύτεροι, τα χιόνια διαρκούν μερικούς μήνες και η ξηρή περίοδος περιορίζεται σημαντικά στους 1 - 1 1/2 μήνες. Στην Β.Πίνδο εμφανίζεται κυρίως στο χώρο του εθνικού δρυμού της Βάλια Κάλντας, αλλά και στο χώρο μεταξύ των δύο δρυμών. Επειδή τα δάση αυτά ήταν απομακρυσμένα από τους οικισμούς η ανθρώπινη επίδραση εκδηλώνεται κυρίως με τη βοσκή και τη επιλογική υλοτομία για ειδικές χρήσεις. Ιδιαίτερα από τους κατοίκους της Μηλιάς, Μετσόβου χρησιμοποιούνταν το ξύλο της οξυάς για κατασκευές γεωργικών εργαλείων (δίκρανα, σβάρνες αλωνίσματος), αντικειμένων οικιακής χρήσεως (γουδιά), ειδών γλυπτικής και κυρίως

³ Με νόμο του 1953 απαγορεύτηκε η βοσκή καμένων εκτάσεων για 10 χρόνια και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να σταματήσουν αυτομάτως οι πυρκαγιές στα δάση αυτά, οι οποίες επαναλήφθηκαν μόνο με το νόμο περί βοσκοτόπων (πυρκαγιά Λάιστας, δρυμού Βίκου-Αώου 1989) (Μουσείο Γουλανδρή, 1992).

για την κατασκευή σαμαριών για τα υποζύγια και βαρελιών (δούγκες). Οι επιλογικές αυτές υλοτομίες σε συνδυασμό με τη βοσκή οδήγησαν σε μια οικολογική και γενετική υποβάθμιση αρκετών οικοσυστημάτων της. Οι παραπάνω χρήσεις έχουν περιορισθεί σήμερα αρκετά και τα οικοσυστήματα της οξυάς βρίσκονται στο δρόμο της ανόρθωσης. Το ατμιστό ξύλο της οξυάς είναι πολύτιμο για την επιπλοποιία. Αλλά επειδή είναι κατάλληλο και για торνευτό ξύλο μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη ξυλογλυπτικής και μικρο-οικοτεχνίας στους κατοίκους των χωριών που κατοικούνται ακόμη κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Γι' αυτό επιβάλλεται η συστηματική καλλιέργεια των δασών της οξυάς ώστε σε συνδυασμό με τη φυσική τους αναγέννηση να παράγουν πολύτιμο ξύλο στη μεγαλύτερη κατά το δυνατόν αναλογία.

Οικοσυστήματα ψυχρόβιων κωνοφόρων (Vacinio-picetalia):Τη μεγαλύτερη έκταση της ζώνης αυτής καταλαμβάνουν τα οικοσυστήματα της λευκόδερμης πεύκης. Το ξύλο της λευκόδερμης πεύκης είναι από τα πολυτιμότερα. Δημιουργεί σε μεγάλη ηλικία ωραίο χρωματισμένο εγκάρδιο. Είναι ευκολοκατέργαστο κατάλληλο ξυλογλυπτική, βαρελοποιία, κατασκευές, πατώματα, επίπλα. Λόγω των ιδιοτήτων του ξύλου της τα οικοσυστήματά της έχουν υποστεί στο παρελθόν ληστρικές υλοτομίες και λαθροϋλοτομίες, με αποτέλεσμα να καταστραφούν σημαντικές εκτάσεις, οι πλέον παραγωγικές και οι υπόλοιπες να έχουν υποβαθμιστεί σημαντικά. Τα οικοσυστήματα αυτά πρέπει να προστατευθούν γιατί είναι ένα είδος που τείνει να εξαφανιστεί και να αφεθούν να ανορθωθούν από μόνα τους.

Εξωζωνικά οικοσυστήματα (παρόχθια): Δημιουργούνται κατά μήκος των κύριων αλλά και δευτερευόντων ρευμάτων. Στα οικοσυστήματα αυτά και ιδιαίτερα σε εκείνα της χαράδρας του Βίκου δημιουργούνται άριστες συνθήκες διαμονής και διατροφής ποικιλίας ζώων.

Εξωδασικά οικοσυστήματα: Πάνω από τα δασοόρια εμφανίζεται μια θαμνώδης και ποώδης βλάστηση, η οποία έχει υποβαθμιστεί από την υπερβόσκηση γιατί οι εκτάσεις αυτές χρησιμεύουν ως θερινά βοσκοτόπια για τα κοπάδια της νομαδικής κτηνοτροφίας

Σποραδικά είδη: Είναι είδη τα οποία δεν δημιουργούν δικά τους οικοσυστήματα αλλά συναντώνται σποραδικά σε οικοσυστήματα άλλων ειδών. Στην Β.Πίνδο τα σημαντικότερα σποραδικά είδη είναι είδη σφενδάμου. Επίσης εμφανίζεται και η αγριοκερασιά.

4.7 ΧΛΩΡΙΔΑ

Στην περιοχή της Πίνδου βρίσκονται περισσότερα από 1.100 είδη φυτών, σημαντικό μέρος από τα οποία είναι τα ενδημικά. Οι ονομασίες *Pindicus* και *Pindicola* σε ορισμένα από τα έως σήμερα γνωστά είδη είναι ποικιλίες που καταδεικνύουν ότι η τυπική τοποθεσία τους (*Locus classicus*) βρίσκεται στην Πίνδο. Η διατήρηση του αρχικού χαρακτήρα της Πίνδου και της ποικιλίας των βιοτόπων είναι αναγκαία για την επιβίωση αυτού του ξεχωριστού φυτικού πλούτου. Τα πιο σπάνια φυτά βρίσκονται στις κορυφές των βουνών. Πολλά από αυτά είναι ενδημικά της Πίνδου ή ακόμη ενδημικά ενός και μόνο βουνού της.

Πίνακας 4.1: Ενδημικά και σπάνια είδη χλωρίδας

ΕΙΔΟΣ	ΤΟΠΟΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ
<i>Athamanta Albanica</i> Alston et Sandwith	Τύμφη, Δρακολίμνη, Πλόσκος, Γράμμος
<i>Peucedanum lavrentiades</i> Strid et Papanicolaou	Από Κατάρα μέχρι τα σύνορα
Violaceae - <i>Viola albanica</i> Halacsy	Μαυροβούνι, Μηλιά, Αυγό, Γκαμήλα, Σμόλικας, Βασιλίτσα, Μπουτσέτσι, Γράμμος
<i>Soldanella pindicola</i> Hansskn	Ζυγός, Άσπρα Λιθάρια, Αφτιά, Τύμφη, Σμόλικας, Βασιλίτσα, Γράμμος.
<i>Galium orphioilithicum</i> krendl	Σμόλικας
<i>Galium degeniibaid</i> ex Degen	Δούσκον και Τύμφη
<i>Narthecium scardium kosanin</i>	Μαυροβούνι, Σμόλικας
<i>Orobanche rechingeri</i> Gilli	Κράτσαβο, Πέρασμα Κατάρας, Πυροστιά, Φλέγκας, Σμόλικας, Βασιλίτσα, Μπουτσέτσι, Σουφλίκας
<i>Marrubium velutinum</i> sibth et Sm.	Μιτσικέλι, Πέρασμα της Κατάρας, Τύμφη
<i>Trifolium Pamassi</i> Boiss et Spruner	Μιτσικέλλι, Ζυγός, Τύμφη, Σμόλικας, Γράμμος
<i>Avenula aetolica</i> Holub	Μιτσικέλλι, Δούσκον, Μαυροβούνι, Μηλιά δυτικά της Κρανιάς, Πυροστιά, Αυγό, Τύμφη, Σμόλικας, Σκούρτζα
<i>Sesleria vaginlis</i> Boiss et orph	Μαυροβούνι, Τύμφη, Βοιον, Γράμμος
<i>Thlaspi tymphaeum</i> Hauskn	Κράτσοβο, Ζυγός, Τραγόπετρα, Πέρασμα Κατάρας, Πυροστιά, Αφτιά, Σμόλικας
<i>Euphorbia deflexa</i> sibth et sm	Τύμφη, Σμόλικας
<i>Rabonda serbica</i> Pancic	Μιτσικέλλι, Τύμφη, κοιλάδα Βίκου - Αώου.
<i>Eryssimum cephalonicum</i> Polafschek	Μιτσικέλλι, Τύμφη
ssp. <i>rechingeri</i> Grentez	Μηλιά, Πυροστιά, Φλέγκα, Αφτιά, Τσοόκα Αρόσια, Αυγό, Βασιλίτσα, Μπότσα

<i>Borumuellera tymphaea</i> Hausskn	Κράτσοβο, Τρυγόνα, Ζυγός, Τραγόπετρα, Κάμπος Δεσπότη, Μηλιά, Πυροστία, Φλέγκας, Αφτιά, Τσούκα, Αρόσια,
<i>Centaurea pawlowskii</i> Phitows et Damboldt	Τύμφη, Τραπεζίτσα
<i>Sedum fymphaeum</i> Quezel nd Consfandz	Τύμφη
<i>Alyssum chalcidicum</i> Janka	Εδάφη σερπεντίτη
<i>Alyssum heldreichii</i> Hausskn	Ζυγός, Κάμπος Δεσπότη, Κατάρα, Μαυροβούνι, Μηλιά, Πυροστία, Αφτιά, Τσούκα Αρόσια, Αυγό, Σμόλικας, Βασιλίτσα
<i>Alyssum smolikanum</i> Nyarady	Μηλιά, Αυγό, Σμόλικας, Γομάρα, Βασιλίτσα, Μπότσα
<i>Aubrieta glabrescenes</i> Turril	Σμόλικας
<i>Bertroria obliqua</i>	Σαμαρίνα
<i>Barbarea sicula</i>	Τύμφη, Σμόλικας, Μπότσα, Βασιλίτσα
<i>ssp. radiosa</i>	Ντούσκον, Άσπρα Λιθάρια, Τύμφη Μπουμπέτσι, Γράμμος
<i>ssp. rechingeri</i> Melzh	Μιτσικέλλι, Άσπρα Λιθάρια, Πέρασμα Κατάρας, Μαυροβούνι, Μηλιά Πυροστία, Φλέγκας, Τσούκα Αρόσια, Σμόλικας, Βασιλίτσα, Κρασιά
<i>Silene schwazzernbegeri</i> Halacsy	Ζυγός, Άσπρα Λιθάρια, Κάμπος Δεσπότη, Μαυροβούνι, Μηλιά, Πυροστία, Αφτιά, Τσούκα Αρόσια, Σμόλικας, Γράμμος
<i>Silene haussknechtii</i> Heldz. ex. Hausskn.	Ζυγός, Άσπρα Λιθάρια, Μαυροβούνι, Τύμφη, Σμόλικας, Μπουτσέτσι, Σουφλίκας
<i>Silene pindicola</i> Hausskn	Ζυγός, Άσπρα Λιθάρια, Πέρασμα Κατάρας, Μαυροβούνι, Μηλιά, Σμόλικας, Βούζιον, Βασιλίτσα, Γράμμος, Σουφλίκας
<i>Allium phthioticum</i> Boiss et Heldz	Αυγό, Περιστέρι
<i>Allium sphaerocephalon</i> L.	Σμόλικας
<i>Lithospermum goulandrionum</i> Rech. fil.	Τραπεζίτσα, Τύμφη
<i>Onosma epirotica</i> Teppner	Κόνιτσα
<i>Valeriana crinii</i> Orphe. ex Boiss	Τσούκα Αρόσια, Τύμφη, Γκαμήλα, Γράμμος

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002, Ιδία επεξεργασία.

4.8 ΠΑΝΙΔΑ

4.8.1 Ιχθυοπανίδα

Υπάρχει μεγάλος αριθμός ειδών ιχθυοπανίδας από τα οποία πολλά είναι ενδημικά και σπάνια. Η Πέστροφα είναι παρούσα με δύο υποείδη: *Salmo trutta dentex* στο Βοϊδομάτη, *Salmo trutta pelagonicus* στο Βενέτικο. Ο Αώος είναι η μόνη

θέση στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα όπου έχει βρεθεί ο Χειλάς (*Pachychilon pictus*) και ταυτόχρονα το νοτιότερο σημείο της εξάπλωσής του (NATURA 2000). Σύμφωνα με το πρόγραμμα NATURA 2000, το μόνο είδος μπριάνας που υπάρχει στην περιοχή είναι το *Barbus meridionalis*. Επίσης ο Αώος είναι η μοναδική θέση στον κόσμο όπου ζει ο Πινδοβίνος (*Orthrias pindus*), είδος που δεν προστατεύεται νομοθετικά, αλλά και δεν απειλείται άμεσα.

Στο ποτάμιο σύμπλεγμα του Αραχθού, που ξεκινά από το Ζαγόρι, έχουν βρεθεί δύο είδη ψαριών που προστατεύονται από το Π.Δ. 67/1981. Το Στροσίδι (*Barbus albanicus*), είδος ενδημικό της δυτικής Ελλάδας, και η Ντάσκα (*Pseudophoxinus stymphalicus*), είδος ενδημικό της νότιας Βαλκανικής και χαρακτηρισμένο ως Τρωτό. Στο ποτάμιο σύστημα του Αλιάκμονα, στο οποίο περιλαμβάνεται ο Βενέτικος, έχουν βρεθεί τέσσερα ενδημικά είδη ψαριών. Ο Μουστακάς (*Gobio uranoscopus elimeius*) έχει χαρακτηριστεί "Τρωτό/Σπάνιο". Το Μυλωνάκι (*Gobio kessleri banarescui*) είναι υποείδος ενδημικό της Ελλάδας και νότιας Γιουγκοσλαβίας και έχει χαρακτηριστεί "Τρωτό". Το Τυλινάρι (*Leuciscus cephalus vardarensis*), ενδημικό υποείδος της Β. Ελλάδας, είναι παρόν και στον Αώο και έχει τοπικά χαρακτηριστεί Τρωτό. Το Μουστακάτο (*Barbus barbus macedonicus*) είναι ενδημικό υποείδος του συστήματος Αλιάκμονα-Αξιού και είναι τοπικά χαρακτηρισμένο "Τρωτό". Τα είδη Γουρουνομούτης (*Chondrostoma vardarensis*) και Στροσίδι (*Barbus albanicus*) είναι τοπικά "Τρωτά".

4.8.2 Αμφίβια

Από τα 14 είδη που έχουν παρατηρηθεί στη Β. Πίνδο, τα 6 περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Σύμβασης της Βέρνης, ενώ τα 9 προστατεύονται από το Π.Δ. 67/1981. Όλα τα είδη των αμφιβίων χρειάζονται ελεύθερο νερό για την αναπαραγωγή τους. Οι αδιάβροχοι οφιόλιθοι της Β. Πίνδου δεν απορροφούν τα επιφανειακά νερά, με αποτέλεσμα την αφθονία ρυακιών και μικρών λιμνών με μόνιμο νερό. Εξαιρέση αποτελούν η Τύμφη και το Μιτσικέλι, όπου κυριαρχούν οι ασβεστόλιθοι και τα επιφανειακά νερά σπανίζουν. Ο Αλπικός τρίτωνας είναι το μόνο είδος αμφιβίου, για το οποίο έχει γίνει συστηματική έρευνα της εξάπλωσής στη Β. Πίνδο. Το είδος αυτό είναι σπάνιο λόγω των ειδικών απαιτήσεών του σε νερό χαμηλής θερμοκρασίας. Στην

Β. Πίνδο, όπου τα επιφανειακά νερά είναι άφθονα, σε όλα τα υψόμετρα, ο Αλπικός Τρίτωνας είναι κοινό είδος και βρέθηκε σχεδόν σε όλες τις διαθέσιμες λίμνες, τα ρυάκια, ακόμα και στους νερόλακκους των δασικών δρόμων. Η ζώνη εξάπλωσής του περιορίζεται στα υψόμετρα άνω των 1000 μέτρων, αλλά στο φαράγγι του Τσούργιακα και σε υψόμετρο μόλις 975 μέτρων εντοπίστηκε μία από τις χαμηλότερες θέσεις του είδους στην Ελλάδα.

Πίνακας 4.2: Είδη αμφιβίων που προστατεύονται νομοθετικά

Ελληνικό όνομα	Επιστημονικό όνομα	Π.Δ. 67/1981	Σύμβαση Βέρνης
Σαλαμάνδρα	<i>Salamandra salamandra</i>	+	+
Αλπικός τρίτωνας	<i>Triturus alpestris</i>	+	
Λοφιοφόρος τρίτωνας	<i>Triturus cristatus</i>		+
Κοινός Τρίτωνας	<i>Triturus vulgaris</i>	+	
Χωματόφρυνος	<i>Bufo bufo</i>	+	
Πρασινόφρυνος	<i>Bufo viridis</i>	+	+
Κιτρινογάστορας φρ.	<i>Bombina variegata</i>		+
Δενδροβάτραχος	<i>Hyla arborea</i>	+	+
Πηλοβάτης	<i>Pelobates syriacus</i>	+	
Ευκίνητος βάτραχος	<i>Rana dalmatina</i>	+	+
Ελληνικός βάτραχος	<i>Rana graeca</i>	+	
Λιμνοβάτραχος	<i>Rana ridibunda</i>		+

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002

4.8.3 Ερπετά

Από τα 30 είδη ερπετών που έχουν παρατηρηθεί είτε είναι πιθανό να υπάρχουν στη Β. Πίνδο, τα 14 περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Σύμβασης της Βέρνης, ενώ τα 22 προστατεύονται από το Π.Δ. 67/1981. Η Αμμόσαυρα (*Lacerta agilis*) και ο Αστρίτης (*Vipera berus*) είναι είδη κοινά στην κεντρική Ευρώπη αλλά σπάνια στην Ελλάδα. Η Οχιά των ορεινών λιβαδιών είναι το μόνο είδος ερπετού που αναφέρεται στο Κόκκινο Βιβλίο και είναι χαρακτηρισμένο ως Σπάνιο.

Πίνακας 4.3: Είδη ερπετών που προστατεύονται νομοθετικά

Ελληνικό όνομα	Επιστημονικό όνομα	Π.Δ. 67/1981	Σύμβαση Βέρνης
Στικτόλαιμη νεροχελ.	<i>Emys orbicularis</i>	+	+
Γραμμωτόλαιμη νεροχ.	<i>Mauremys caspica</i>	+	+
Μεσογειακή Χελώνα	<i>Testudo hermanni</i>	+	+
Ελληνική Χελώνα	<i>Testudo graeca</i>	+	+
Κυρτοδάκτυλος	<i>Cyrtodactylus kotschy</i>	+	+

Αβλέφαρος	<i>Ablepharus kitaibelii</i>		+
Κερκυραϊκή σαύρα	<i>Algyroides nigropunctatus</i>	+	
Τρανόσαυρα	<i>Lacerta trilineiviridis</i>	+	+
Σλιβούτι	<i>Podarcis erhardii</i>	+	
Κονάκι	<i>Anguis fragilis</i>	+	
Τοιχόσαυρα	<i>Podarcis muralis</i>	+	+
Ταυρική γουστέρα	<i>Podarcis taurica</i>	+	
Ζαμένης	<i>Coluber caspius</i>	+	
Δενδρογαλιά	<i>Coluber gemonensis</i>	+	
Σαΐτα	<i>Coluber najadum</i>	+	
Ασινόφιδο	<i>Coronella austriaca</i>	+	+
Λαφίτης Ασκληπιού	<i>Elaphe longissima</i>	+	+
Σπιτόφιδο	<i>Elaphe situla</i>	+	+
Νερόφιδο	<i>Natrix natrix</i>	+	
Ψηφιδόφιδο	<i>Natrix tessellata</i>	+	
Γατόφιδο	<i>Telescopus fallax</i>	+	
Οχιά	<i>Vipera ammodytes</i>		+
Οχιά ορεινών λιβαδιών	<i>Vipera ursinii</i>		+
Λαφίτης	<i>Elaphe quatuorlineata</i>	+	+
Σαπίτης	<i>Malpolon monspessulanus</i>	+	

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002, ίδια επεξεργασία.

4.8.4 Ορνιθοπανίδα

Η Βόρεια Πίνδος διατηρεί μια ενδιαφέρουσα ορνιθοπανίδα που δεν είναι πλήρως μελετημένη. Αναφέρεται ότι 147 είδη έχουν παρατηρηθεί τα τελευταία 30 χρόνια. Από αυτά σχεδόν 130 είδη φωλιάζουν στην περιοχή από τα οποία τουλάχιστον 78 είδη είναι επιδημητικά και απαντούν όλο το έτος στην περιοχή ενώ 12 ακόμη είδη έχουν άγνωστο καθεστώς παρουσίας και αφθονίας. Σύμφωνα με τον Κόκκινο Κατάλογο (Red List) των πουλιών της Ελλάδας έχουν παρατηρηθεί 112 είδη. Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό των πουλιών της Βόρειας Πίνδου είναι απειλούμενα ή αυστηρά προστατευόμενα είδη. Συγκεκριμένα 49 είδη κατατάσσονται με απειλούμενο καθεστώς στη Ευρώπη (Species of Unfavourable Conservation Status) και 39 συμπεριλαμβάνεται στο Παράρτημα I της Κοινοτικής Οδηγίας 409/79 της ΕΟΚ ως αυστηρά προστατευόμενα στην Ευρώπη. Πρέπει να τονίσουμε πως η ολοκληρωμένη γνώση της ορνιθοπανίδας της περιοχής είναι επιτακτική ανάγκη για την καλύτερη διαχείριση και διατήρηση των οικοσυστημάτων της Πίνδου. Η ορνιθοπανίδα χρησιμοποιείται ευρέως ως Δείκτης στην αξιολόγηση και επιλογή προστατευόμενων περιοχών και διαχειριστικών μέτρων.

Πίνακας 4.4: Η ορνιθοπανίδα της Β. Πίνδου σύμφωνα με τον Κόκκινο Κατάλογο (Red List)

Σπανιότητα	Αριθμός ειδών	Ποσοστό%
Έχουν εξαφανισθεί	2	1,7
Προς εξαφάνιση	3	2,6
Τρωτά	7	6,25
Σπάνια	5	4,46
Απροσδιόριστη κατάσταση	27	24,1

Στην Βόρεια Πίνδο τα περισσότερα είδη φωλιάζουν σε δάση κωνοφόρα, δάση φυλλοβόλα, λιβάδια και σε βραχώδεις σχηματισμούς. Τα δάση και τα βράχια προσφέρουν ασφαλείς θέσεις για φώλιασμα για πολλά είδη επειδή έχουν μεγάλη μορφολογική ποικιλότητα στην δομή τους. Στα λιβάδια φωλιάζουν αρκετά είδη που έχουν μειωθεί στην Ευρώπη άλλα αρκετά από αυτά είναι σχετικά κοινά στην Ελλάδα. Σε εθνικό επίπεδο είναι πιο σημαντικά τα βράχια και δάση σαν τόποι φωλιάσματος για τα σπανιότερα και πιο απειλούμενα πουλιά της Πίνδου. Εκεί φωλιάζουν τα πιο σπάνια αρπακτικά και ορισμένα πολύ εξειδικευμένα είδη με περιορισμένη κατανομή στην Ελλάδα.

Ως ενδιαιτήματα διατροφής οι "ανοιχτοί οικότοποι" (λιβάδια, θαμνότοποι, ανοιχτές καλλιέργειες) είναι οι σημαντικότεροι οικότοποι διατροφής για τα περισσότερα είδη σπάνιων, απειλούμενων και προστατευόμενων ειδών πουλιών. Πολλά αρπακτικά έχουν απόλυτη ανάγκη τα ανοιχτά μέρη όπου βρίσκουν την λεία τους. Ακόμη πολλά εντομοφάγα είδη τρέφονται σε λιβάδια ή στους θαμνώνες και σε καλλιέργειες. Συνολικά 48 είδη (δηλ. πάνω από 80% των σπάνιων ή προστατευόμενων ειδών) χρησιμοποιούν τα βοσκημένα λιβάδια για να τρέφονται. Αυτό τονίζει την σημασία της παραδοσιακής κτηνοτροφίας που συντηρεί τα λιβάδια ως βοσκότοπους στην περιοχή. Η κτηνοτροφία είναι σημαντικός παράγοντας που αυξάνει την βιοποικιλότητα στην περιοχή διότι διατηρεί ανοιχτές εκτάσεις και θαμνώνες όπου τρέφονται πολλά είδη αρπακτικών, εντομοφάγων και φυτοφάγων ειδών πουλιών που είναι σπάνια, απειλούμενα ή προστατευόμενα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Τονίζουμε όμως ότι η υπερβόσκηση είναι δυνατόν να υποβαθμίσει την βιολογική παραγωγικότητα θαμνότοπων και λιβαδιών. Άλλοι ανθρωπογενείς οικότοποι όπως είναι τα περιβόλια επίσης ελκύουν πολλά είδη σπάνιων ή απειλούμενων ειδών.

Υπενθυμίζουμε εδώ ότι η χρήση φυτοφαρμάκων μπορεί να υποβαθμίσει αυτούς τους οικοτόπους ως τόπους διατροφής και φωλιάσματος για πολλά σπάνια είδη.

4.8.4.1 Απειλούμενα και σπάνια είδη ορνιθοπανίδας

Μερικά από τα πιο σπάνια, απειλούμενα και προστατευμένα είδη πουλιών στην Βόρεια Πίνδο είναι τα εξής:

Μαυροπελαργός (*Ciconia nigra*): Ένα από τα σπανιότερα πουλιά της Ελλάδας και της Ευρώπης, ο Ελληνικός πληθυσμός περιορίζεται στα 30 έως 40 ζευγάρια κυρίως στην Βόρεια Ελλάδα. Στην Βόρεια Πίνδο φωλιάζουν λιγότερα από 10 ζευγάρια. Υπάρχουν 2 ζευγάρια τουλάχιστον κατά μήκος του Βενετικού Ποταμού. Πολύ πιθανόν να επιζεί ένα ή περισσότερα ζευγάρια στην περιοχή του Ζαγορίου (Natura 2000). Το καλοκαίρι του 1995 παρατηρήθηκε μια οικογένεια Μαυροπελαργών στον Αώο, κοντά στο γεφύρι της Κόνιτσας. Είναι είδος στενά συνδεδεμένο με τον τόπο φωλιάσματος αλλά και με τους παραγωγικούς υγροτόπους όπου τρέφεται. Φωλιάζει σε μεγάλης ηλικίας δέντρα αλλά και σε βράχια, φαράγγια ή γκρεμούς. Απαιτεί την ύπαρξη μεγάλων ανενόχλητων δασών και γκρεμών κοντά σε υγρότοπους. Τρέφεται σχεδόν αποκλειστικά σε υγρότοπους π.χ. σε έλη, ποτάμια, λιμνούλες, και υγρά λιβάδια. Τρέφεται κυρίως με ψάρια, αμφίβια, και ασπόνδυλα.

Μέτρα Προστασίας: Πρέπει να προστατευτεί ο πληθυσμός της κοιλάδας του Βενετικού. Η περιοχή του ποταμού κινδυνεύει από τον ανεξέλεγκτο τουρισμό, προπαντός στο φαράγγι του Σπηλαίου και κατά μήκος του Βενετικού. Η εξόρυξη χαλκικών και ευθυγράμμιση των ποταμών Βενετικό και Σμιξιώτικο πιθανώς μειώνουν τους τόπους διατροφής για Μαυροπελαργούς. Παραπέρα ο δρόμος μέσα στο Φαράγγι Τσούργιακα πρέπει να κλειστεί διότι περνάει αμέσως δίπλα σε τόπο όπου πρόσφατα φωλιάζε ένα ζευγάρι Μαυροπελαργών αλλά και άλλα σπάνια είδη. Ένας δρόμος δίπλα σε θέσεις φωλιάς είναι δυνατών να εκτοπίσει ένα ζευγάρι Μαυροπελαργών. Ο Τσούργιακας μαζί με το Σμιξιώτικο Ποταμό προσφέρει άριστο ενδιαίτημα⁴ για φωλιάσμα και διατροφή Μαυροπελαργών, εάν προστατευτεί και αποκατασταθεί το φυσικό τοπίο του φαραγγιού τότε υπάρχει η δυνατότητα να ξαναφωλιάσουν Μαυρο-

⁴ Ενδιαίτημα ονομάζεται ο χώρος όπου ένα ζωικό ή φυτικό είδος εκτελεί όλες τις βιολογικές του δραστηριότητες. (Χριστοπούλου, 2003).

πελαργοί εκεί. Η αποκατάσταση του τοπίου στον Τσούργιακα ευνοεί το κλείσιμο του δρόμου (με μπάρα) και την μετατροπή του σε μικρό δρόμο αναγκαίας διέλευσης.

Πρέπει να ερευνηθούν και άλλες περιοχές όπου πιθανότατα φωλιάζουν Μαυροπελαργοί (Κεντρικό Ζαγόρι, Παραπόταμοι Άραχθου). Αν εντοπιστούν όλες οι θέσεις και περιοχές φωλιάσματος πρέπει να προστατευτούν από την ανθρώπινη ενοχληση αλλά και να μείνουν αυστηρά απόρρητες από το κοινό. Οι περιοχές διατροφής Μαυροπελαργών προπαντός οι παρόχθιες ζώνες κατά μήκος των ποταμών πρέπει να μην ενοχλούνται από τουριστικές δραστηριότητες.

Σφηκιάρης (*Pernis apivorus*): Είναι σχετικά κοινό αρπακτικό που φωλιάζει στην Ευρώπη και ξεχειμωνιάζει στην τροπική Αφρική. Αναπαράγονται μέσα στην περιοχή σε διάφορες τοποθεσίες σε φυλλοβόλα και κωνοφόρα δάση. Είναι ευρεία διαδεδομένο και σχετικά κοινό είδος στην Βόρειο Πίνδο (Natura 2000). Φωλιάζει σε δέντρα, συνήθως μέσα σε ψηλές συστάδες, μεγάλης ηλικίας. Τρέφεται με σφήκες, σφηκοφωλιές και αλλά έντομα. Το καλοκαίρι τρέφεται και με καρπούς και σπάνια με μικρά ζώα.

Μέτρα Προστασίας: Επειδή φωλιάζει σε δέντρα πρέπει να διατηρούνται συστάδες δέντρων μεγάλης ηλικίας. Ακόμη απαιτεί μια πλούσια εντομοπανίδα με συνέπεια υπάρχει κίνδυνος αν εντατικοποιηθούν οι καλλιέργειες και αυξηθούν τα φυτοφάρμακα και εντομοκτόνα.

Γυπαετός (*Gypaetus barbatus*): Είδος που κινδυνεύει με εξαφάνιση από την Ευρώπη και την Ελλάδα. Ο Ευρωπαϊκός πληθυσμός εκτιμάται ως μικρότερος των 250 ζευγαριών, από τα οποία η Ελλάδα φιλοξενεί μόνο 12-18 ζευγάρια, τα περισσότερα στην Κρήτη. Έχουν παρατηρηθεί μεμονωμένα άτομα στην αλπική ζώνη της Τύμφης και το είδος είναι γνωστό σε ντόπιους κτηνοτρόφους της περιοχής. Ο βιότοπος της αλπικής Τύμφης είναι ιδανικός για το φώλιασμα και την διατροφή γυπαετών. Η Αλπική ζώνη του Σμόλικα επίσης ενδείκνυται σαν άριστος τόπος διατροφής του Γυπαετού. Τρέφεται με πτώματα και κόκαλα ζώων (κυρίως από αιγοπρόβατα και αγριόγιδα). Ψάχνει για τροφή σε μεγάλη ακτίνα, ακόμα και πολύ μακριά από την φωλιά. Τα νεαρά πουλιά εξαπλώνονται σε πολύ μεγάλη περιοχή, και έτσι υπάρχει το ενδεχόμενο να επανεποικισθεί η Τύμφη από γυπαετούς που μπορεί να επιβιώνουν πολύ μακριά.

Μέτρα Προστασίας: Υπάρχει ανάγκη μελέτης της κατάστασης του είδους μέσα στη περιοχή αλλά και στην κοντινή Αλβανία. Πρέπει να παρθούν ειδικά μέτρα αφύπνισης

των κτηνοτρόφων για το σταμάτημα των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Πρέπει να ελεγχθεί η λαθροθηρία αγριόγιδων, διότι εκεί που συχνάζουν τα αγριόγίδα μπορεί να συναντηθεί και γυπαετός. Είναι γνωστό ότι η λαθροθηρία συνεχίζεται προπαντός μετά την βελτίωση των δρόμων γύρω από την κοιλάδα του Αώου και στον Σμόλικα και για αυτό καλό είναι να μην επεκταθούν οι δρόμοι στις αλπικές περιοχές.

Ασπροπάρης (*Neophron percnopterus*): Κινδυνεύον είδος στην Ευρώπη. Η Βόρεια Πίνδος διατηρεί ένα σημαντικό πληθυσμό αυτού του σπάνιου είδους γύπα που εκτιμάται τουλάχιστον στα 20 ζευγάρια (Natura 2000). Συγκεκριμένα φωλιάζουν μερικά ζευγάρια στο Φαράγγι του Βίκου και αλλού στο Ζαγόρι. Πιθανότατα φωλιάζουν μερικά ζευγάρια στον χώρο του Ορλιακα Είναι πιθανόν να φωλιάζουν και στον Τσούργιακα αλλά και σε άλλα σημεία της περιοχής των Γρεβενών. Φωλιάζει πάντα σε βραχώδεις σχηματισμούς, σε κοιλότητες βράχων μέσα σε γκρεμούς. Τρέφεται κυρίως με πτώματα ζώων που τα ψάχνει σε ανοιχτές ημιορεινές, ορεινές αλλά και αλπικές περιοχές.

Μέτρα Προστασίας: Πρέπει να προστατευτούν οι βραχοσχηματισμοί όπου το είδος φωλιάζει και οι περιοχές όπου το είδος τρέφεται προπαντός κατά μήκος των ποταμών, όπου ενδέχεται να αυξηθούν τουριστικές δραστηριότητες. Επίσης πρέπει να περιοριστούν τα δηλητηριασμένα δολώματα.

Όρνιο (*Gyps fulvus*): Είδος που βρίσκεται στα πρόθυρα εξαφάνισης στην Βόρεια Πίνδο. Απαιτεί μεγάλους ανενόχλητους γκρεμούς όπου φωλιάζει, και ανοιχτές περιοχές (θαμνώνες, αλπικά λιβάδια, ψευδοστέπες, αραιά δασοσκεπή ορεινά λιβάδια) όπου ψάχνει για πτώματα ζώων.

Μέτρα Προστασίας: Η μεγαλύτερη και πιο διαδεδομένη απειλή για το είδος είναι τα δηλητηριασμένα δολώματα που σκορπάνε οι κτηνοτρόφοι για την εξαφάνιση των λύκων και αλεπούδων. Η περιστασιακή λαθροθηρία επίσης μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις σε ένα τόσο μικρό και ευάλωτο πληθυσμό, για αυτό πρέπει να ελέγχεται καλύτερα. Πρέπει να κλειστούν μερικοί δρόμοι που χρησιμοποιούνται από λαθροθήρες και τους φέρνουν πιο γρήγορα σε πρώην άγριες περιοχές. Το είδος εξαρτάται άμεσα από την ελεύθερη κτηνοτροφία, και για να επιβιώσει απαιτεί σημαντική ποσότητα τροφής, δηλαδή πτώματα μεγάλων ζώων.

Φιδαετός (*Circaetus gallicus*): Παρόλο που είναι σχετικά σπάνιο είδος στην

Ευρώπη, ο φιδαιτός είναι ευρεία διαδεδομένος στην Βόρειο Πίνδο και ο φωλιάζων πληθυσμός πρέπει να είναι άνω των 20 ζευγαριών (Natura 2000). Είναι στενά εξειδικευμένο είδος διότι τρέφεται σχεδόν αποκλειστικά με φίδια και σαύρες. Φωλιάζει σε δέντρα κυρίως σε χαμηλότερα υψόμετρα.

Μέτρα Προστασίας: Πρέπει να διατηρηθεί η ποικιλότητα του τοπίου, όπου υπάρχουν ανοιχτές περιοχές όπου ευδοκούν ερπετά. Το είδος έχει ανάγκη της άγριες ανενόχλητες συστάδες δασών όπου φωλιάζει. Επειδή είναι μεταναστευτικός αετός, ένας αριθμός φιδαιτών γίνεται θύμα λαθροκυνηγών κατά την έναρξη της κυνηγετικής περιόδου νωρίς το φθινόπωρο.

Χρυσαιτός (*Aquila chrysaetus*): Χαρακτηριστικό ορεινό πουλί που έχει μειωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, ίσως και στην ευρύτερη περιοχή της Βόρειας Πίνδου. Φωλιάζει σε διάφορα σημεία της περιοχής αλλά σε πολύ μικρούς αριθμούς (Natura 2000). Έχει ανάγκη άγριες ορθοπλαγιές ή και μεγάλα γέρικα δέντρα όπου φωλιάζει. Τρέφεται με θηλαστικά, ερπετά και μεγαλόσωμα πουλιά. Το χειμώνα τακτικά τρέφεται με πτώματα ζώων.

Μέτρα Προστασίας: Η μεγαλύτερη και πιο διαδεδομένη απειλή για το είδος είναι τα δηλητηριασμένα δολώματα που σκορπάνε οι κτηνοτρόφοι για την εξαφάνιση των λύκων, και αλεπούδων. Πρέπει να ελέγχεται καλύτερα η λαθροθηρία γιατί μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις σε ένα τόσο μικρό και ευάλωτο πληθυσμό. Πρέπει να κλειστούν οι δρόμοι που χρησιμοποιούνται από λαθροθήρες.

Σταυραετός (*Hieraaetus penatus*): Είναι είδος που συναντούμε στον Αώο και φωλιάζει μέσα σε δάση, συνήθως σε συστάδες με γέρικα, ψηλά δέντρα. Τρέφεται με μεγάλη ποικιλία θηλαστικών, ερπετών, και πουλιών που τα κυνηγάει στα κράσπεδα του δάσους και σε ανοιχτές περιοχές.

Μέτρα Προστασίας: Πρωταρχικό μέτρο είναι η προστασία εκτεταμένων συστάδων με μεγάλης ηλικίας ψηλά δάση.

Χρυσογέρακο (*Falco biarmicus*): Από τα πιο απειλούμενα αρπακτικά της Ευρώπης, ο Ελληνικός πληθυσμός ανέρχεται σε 20 έως 40 ζευγάρια. Ο συνολικός πληθυσμός στην Βόρειο Πίνδο κυμαίνεται μεταξύ τα 2 έως 5 ζευγάρια (Natura 2000). Το είδος είναι αποκλείστηκα συνδεδεμένο με βραχώδεις ορθοπλαγιές όπου φωλιάζει. Κυνηγάει σε ανοιχτές περιοχές, βοσκημένα λιβάδια, θαμνώνες, βραχώδεις περιοχές, καλλιέργειες και κατά μήκος ποταμών. Τρέφεται με μεγάλη ποικιλία μικρών πουλιών αλλά και με θηλαστικά, ερπετά και έντομα.

Μέτρα Προστασίας: Πρέπει να προστατευτεί η περιοχή φωλιάσματος του είδους. Δρόμοι, κυνήγι, και τουριστικές δραστηριότητες κοντά στην θέση φωλιάς μπορούν να εκτοπίσουν το φωλιάζον ζευγάρι. Το είδος είναι στενά συνδεδεμένο με ανοιχτές περιοχές και για αυτό χρειάζεται να υπάρχουν ανθρωπογενείς δραστηριότητες όπως η κτηνοτροφία και οι εκτατικές καλλιέργειες μικρής κλίμακας. Πρέπει να ερευνηθεί εάν το είδος επηρεάζεται από φυτοφάρμακα και εντομοκτόνα που μπορεί να συσσωρεύονται στην τροφή του.

Πετρίτης (*Falco peregrinus*): Σπάνιο είδος στην Ευρώπη, ευρέως διαδεδομένο είδος στην Ελλάδα. Φωλιάζει σε ελάχιστα μέρη στην περιοχή, αναφέρεται ότι φωλιάζει ένα ζευγάρι στον Εθνικό Δρυμό Βίκο -Αώο (Natura 2000), ίσως στο φαράγγι Τσούργιακα ίσως και σε άλλες τοποθεσίες. Φωλιάζει πάντα σε βραχώδεις σχηματισμούς και τρέφεται μεγάλη ποικιλία πουλιών.

Μέτρα Προστασίας: Πρέπει να προστατευτούν οι περιοχές φωλιάσματος του είδους. Δρόμοι, κυνήγι, και τουριστικές δραστηριότητες κοντά στην θέση φωλιάς μπορούν να εκτοπίσουν το φωλιάζον ζευγάρι. Το είδος είναι στενά συνδεδεμένο με ανοιχτές περιοχές και για αυτό χρειάζεται να υπάρχουν ανθρωπογενείς δραστηριότητες όπως η βόσκηση και οι εκτατικές καλλιέργειες μικρής κλίμακας. Πρέπει να ερευνηθεί εάν το είδος επηρεάζεται από φυτοφάρμακα και εντομοκτόνα που μπορεί να συσσωρεύονται στην τροφή του.

Πετροπέρδικα (*Alectoris graeca*): Άλλοτε κοινό και ευρεία διαδεδομένο είδος στην ορεινή Ελλάδα σήμερα το είδος έχει μειωθεί σημαντικά. Το είδος θεωρείτε Τρωτό σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι διαδεδομένο σε ανοιχτές θαμνώδεις και βραχώδεις περιοχές και υποαλπικές περιοχές της Β.Πίνδου. Τρέφεται με έντομα και σπόρους.

Μέτρα Προστασίας: Μεγάλη απειλή για το είδος είναι το ανεξέλεγκτο κυνήγι και η λαθροθηρία. Οι δρόμοι στα βουνά έχουν βοηθήσει στην καλύτερη πρόσβαση πρώην άγριων δυσπρόσιτων περιοχών όπου επιβίωναν υγιείς πληθυσμοί περδίκων. Πρέπει να διατηρηθούν άγριες οι περιοχές για να περιοριστεί το λαθροκυνήγι. Μεγάλη σημασία σαν χώροι διατροφής έχουν οι παραδοσιακές καλλιέργειες. Η διατήρηση τέτοιων περιοχών βοηθούν την επιβίωση της. Αντίθετα η εντατικοποίηση και η αυξημένη χρήση εντομοκτόνων μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις.

Μπούφος (*Bubo bubo*): Έχει μειωθεί σε πολλά μέρη της Ελλάδας και Ευρώπης και θεωρείτε Τρωτό σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αναφέρεται ότι φωλιάζει στην Τύμφη, στον

Τσούργιακα, και ίσως στην Βάλια Κάλντα. Φωλιάζει κυρίως σε κοιλώματα σε βράχους και μέσα σε φαράγγια αλλά και σε κουφάλες μεγάλων δέντρων. Τρέφεται με ποικιλία ειδών θηλαστικών και πουλιών.

Μέτρα Προστασίας: Το είδος απαιτεί ανενόχλητη θέση για φώλιασμα. Οι περιοχές όπου φωλιάζει ενοχλούνται με την αλόγιστη κατασκευή δρόμων και από τουριστικές δραστηριότητες. Το είδος είναι πολύ ευαίσθητο στην ενόχληση στην φωλιά, και οι ανθρώπινες δραστηριότητες κοντά στην φωλιά μπορούν να εκτοπίσουν το ζευγάρι. Το είδος πρέπει να προστατευτεί αποτελεσματικά από τους λαθροκυνηγούς.

Άλλα **σπάνια είδη οрниθοπανίδας** που έχουν αναφερθεί στη περιοχή με αβέβαιο ή άγνωστο καθεστώς παρουσίας και αφθονίας είναι τα εξής:

- Σπιζαετός (*Hieraaetus fasciatus*)
- Κραυγαετός (*Aquila pomarina*)
- Βασιλαετός (*Aquila heliaca*)
- Αετογερακίνα (*Buteo rufinus*)
- Σαίνι (*Accipiter brevipes*)
- Αγριόκοτα (*Bonasa bonasia*)
- Λυροπετεινός (*Tetrao tetrix*)
- Σπουργιτόγλαυκα (*Glaucidium passerinum*)
- Ελατόμπουφος (*Aegolius funereus*)
- Χαλκοκουρούνα (*Coracias garrulus*)
- Δρυοκολάπτες (*Picidae*)

Εικόνα 4.3:Γκιώνης (*Otus scops*)

Πηγή: www.arcturos.gr

Εικόνα.4.4:Γυπαετός(*Gyraetus barbatus*)

Πηγή:Δ.Ε.Τ.Α.Ι.

4.8.5 Θηλαστικά

Από τα 61 είδη που έχουν παρατηρηθεί είτε πιθανώς υπάρχουν στη Β. Πίνδα τα 26 περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Σύμβασης της Βέρνης, ενώ 36 προστατεύονται από το Ν.Δ. 67/1981. Σύμφωνα με τα κριτήρια του Κόκκινου Βιβλίου (EZE/EOE 1992), 21 είδη είναι χαρακτηρισμένα ως Κινδυνεύοντα, 9 ως Τρωτά, 3 ως Σπάνια, ενώ 3 είδη χαρακτηρίζονται ως Απροσδιόριστα λόγω έλλειψης στοιχείων.

Πίνακας 4.5: Είδη θηλαστικών που προστατεύονται νομοθετικά

Ελληνικό όνομα	Επιστημονικό όνομα	Κόκκινο Βιβλίο	Π.Δ. 67/1981	Σύμβαση Βέρνης
Σκαντζόχοιρος	<i>Erinaceus concolor</i>		+	
Τυφλασπάλακας	<i>Talpa caeca</i>	Απροσδιόριστο	+	
Ρωμαϊκός ασπάλακας	<i>Talpa romana</i>	Απροσδιόριστο	+	
Κηπομυγαλίδα	<i>Crocidura suaveolens</i>		+	
Βαλτομυγαλίδα	<i>Neomys anomalus</i>	Απροσδιόριστο	+	
Νανομυγαλίδα	<i>Sorex minutus</i>		+	
Ετροuscoμυγαλίδα	<i>Suncus etruscus</i>		+	
Αιγυπτιακή νυχτερ.	<i>Nycteris thebaica</i>	Σπάνιο		+
Τρανορινόλοφος	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	Τρωτό	+	+
Μικρορινόλοφος	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Τρωτό	+	+
Ρινόλ. του Blasius	<i>Rhinolophus blasii</i>	Κυνδινεύον	+	+
Μεσορινόλοφος	<i>Rhinolophus euryale</i>	Κυνδινεύον	+	+
Ρινόλ. του Mehely	<i>Rhinolophus mehelyi</i>	Κυνδινεύον	+	+
Τρανονυχτερίδα	<i>Eptesicus serotinus</i>	Κυνδινεύον	+	+
Μικρομωτίδα	<i>Myotis blythi</i>	Τρωτό	+	+
Ποδαρομωτίδα	<i>Myotis capaccinii</i>	Κυνδινεύον	+	+
Μωτ. του Daubenton	<i>Myotis daubentoni</i>	Κυνδινεύον	+	+
Πυρρομωτίδα	<i>Myotis emarginatus</i>	Κυνδινεύον	+	+
Τρανομωτίδα	<i>Myotis myotis</i>	Κυνδινεύον	+	+
Μουστακονυχτερίδα	<i>Myotis mystacinus</i>	Κυνδινεύον	+	+
Μωτ. Του Natterer	<i>Myotis nattereri</i>	Κυνδινεύον	+	+
Μεγάλος νυκτοβάτης	<i>Nyctalus lasiopterus</i>	Κυνδινεύον	+	+
Μικρονυκτοβάτης	<i>Nyctalus leisleri</i>	Κυνδινεύον	+	+
Νυκτοβάτης	<i>Nyctalus noctula</i>	Κυνδινεύον	+	+
Λευκονυχτερίδα	<i>Pipistrellus kuhli</i>	Τρωτό	+	+
Νυχτ. του Nathusius	<i>Pipistrellus nathussii</i>	Κυνδινεύον	+	+
Νανονυχτερίδα	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	Κυνδινεύον	+	

Βουνονυχτερίδα	Pipistrellus salvi	Κυνδινεύον	+	+
Ωτονυχτερίδα	Plecotus auritus	Κυνδινεύον	+	+
Μεσογειακή ωτονυχτ.	Plecotus austriacus	Κυνδινεύον	+	+
Σκίουρος	Sciurus vulgaris		+	
Δενδρομωξός	Dryomys nitedula	Σπάνιο	+	
Δασομωξός	Glis glis	Τρωτό	+	
Βουνομωξός	Myscardinus avellanariys		+	
Λύκος	Canis lupus	Τρωτό		+
Καστανή αρκούδα	Ursus arctos	Κυνδινεύον		+
Νυφίτσα	Mustela nivalis		+	
Βρωμοκούναβο	Mustela putorius		+	
Ασβός	Meles meles	Τρωτό		
Βίδρα	Lutra lutra	Τρωτό	+	+
Αγριόγατα	Felis silvestris	Κυνδινεύον		+
Ζαρκάδι	Capreolus capreolus	Τρωτό		
Λύγκας	Lynx lynx	Κυνδινεύον		+
Αγριόγιδο	Rupicapra rupicapra	Σπάνιο		

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002, ίδια επεξεργασία.

4.8.5.1 Απειλούμενα και σπάνια είδη θηλαστικών

Μερικά από τα πιο σημαντικά, σπάνια, απειλούμενα και προστατευμένα είδη θηλαστικών στην Βόρεια Πίνδο είναι τα εξής:

Αρκούδα (Ursus arctos): Η Αρκούδα διατηρεί στην Πίνδο τον μεγαλύτερο από τους ελληνικούς πληθυσμούς της, ο οποίος εκτιμάται σε 60-80 ενήλικα και 35 ανήλικα άτομα (σε σύνολο 90-125 ενήλικα και 52 ανήλικα για όλη την Ελλάδα) ή σε έναν ελάχιστο πληθυσμό 80-90 ατόμων (Αρκτούρος, 1996). Ο πληθυσμός της Πίνδου απλώνεται από τον Κόζιακα ως το Γράμο και το κεντρικό του τμήμα βρίσκεται στη Β. Πίνδο, με δυτικό όριο την κορυφογραμμή του Μιτσικελιού και ανατολικό όριο την κοιλάδα του Βενέτικου. Η πυκνότητα του πληθυσμού έχει εκτιμηθεί σε 1,5 Αρκούδα/100 τετραγωνικά χιλιόμετρα, πολύ χαμηλότερη από τις πυκνότητες στη Βουλγαρία και Γιουγκοσλαβία. Το είδος χαρακτηρίζεται ως "Κινδυνεύον"(ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002).

Οι αρκούδες χρησιμοποιούν ολόκληρη σχεδόν την Β.Πίνδο ακολουθώντας, όμως, ένα σαφές χρονικό πρότυπο χρήσης. Κατά τις περιόδους χαμηλών

θερμοκρασιών, αποσύρονται στα χειμερινά καταφύγια των δασών κωνοφόρων, σε υψόμετρα άνω των 700 μέτρων και ιδιαίτερα στη ζώνη των 1100-1500 μέτρων, όπου τρέφονται κυρίως με καρπούς οξυάς *Fagus*. Την άνοιξη, παραμένουν στην ορεινή τρεφόμενες με αγρωστώδη, καρπούς οξυάς και μερμήγκια. Συχνά κατεβαίνουν ως τα χωριά, ειδικά όταν ενοχληθούν από εργασίες υλοτομίας. Το καλοκαίρι, βρίσκονται διασκορπισμένες σε όλες τις υψομετρικές ζώνες (τα δρυοδάση είναι πρωτεύουσα τροφική ζώνη) τρεφόμενες κυρίως με αγρωστώδη και καρπούς και προξενώντας κάποιες ζημιές σε γεωργικές καλλιέργειες. Το φθινόπωρο, βρίσκονται και πάλι συγκεντρωμένες στην ορεινή ζώνη των 1100-1500 μέτρων, αλλά κατεβαίνουν συχνά για να τραφούν στις - πλούσιες σε καρπούς χαμηλότερες ζώνες και να δημιουργήσουν αποθέματα λίπους για το χειμώνα (Αρκτούρος 1996).

Η ιδιαίτερη σημασία της ημιορεινής ζώνης φαίνεται από το γεγονός ότι η υψομετρική ζώνη 700-1000 μέτρων, που καταλαμβάνει μόλις το 21 % της περιοχής μελέτης, συγκέντρωσε το 46% της δραστηριότητας της Αρκούδας. Συνολικά, το μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητας του είδους εμφανίζεται στα χαμηλά και μέσα υψόμετρα. Αυτό είναι συνέπεια της διαίτας του ζώου, που αποτελείται κατά 87% από φυτικά συστατικά, κυρίως είδη φυτών που βρίσκονται στην κατώτερη ορεινή ζώνη. Συχνότερη εμφάνιση στη διαίτα του ζώου έχουν οι καρποί της οξυάς (26,4%), των βάτων (19,1%), της γκορτσιάς (11,6%), τα χόρτα (11%), τα κεράσια (8,2%), τα βελανίδια (5,7%) και τα μερμήγκια (4,8%) (Αρκτούρος 1996).

Μέτρα Προστασίας: Πρέπει να προστατευτούν των δασικοί βιότοποι από τις ανθρώπινες επεμβάσεις, να δημιουργηθούν ζώνες για την προστασία της αναπαραγωγής, ξεχειμωνιάσματος και γέννησης και να ληφθούν αυστηρά μέτρα κατά της λαθροθηρίας. Ακόμη πρέπει να εφαρμοσθεί σωστά και χωρίς γραφειοκρατικά κωλύματα, ο νόμος που προβλέπει την οικονομική βοήθεια των βοσκών για τις ζημιές που υπέστησαν από τις αρκούδες (Μουσείο Γουλανδρή, 1992).

Από το 1994 ξεκίνησε το πρόγραμμα «Μελέτη και προστασία της καφετιάς αρκούδας *Ursus arctos* στην Ελλάδα»⁵. Η υλοποίηση του προγράμματος περιλαμβάνει μια σειρά από δραστηριότητες που έχουν ως στόχο τους την προστασία της καφετιάς αρκούδας και των βιοτόπων της στη χώρα μας. Περιλαμβάνει

---

⁵ Το πρόγραμμα εκτελείται από τον Αρκτούρο, την Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης και το WWF Ελλάς, με την εποπτεία του Υπουργείου Γεωργίας. Η χρηματοδότηση του γίνεται κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Ένωση και κατά 25% από το Υπουργείο Γεωργίας, τον Αρκτούρο και το WWF Ελλάς με χορηγία της εταιρείας 3E (Γκατζογιάννης, 1996).

συγκέντρωση και ανάλυση στοιχείων για την αρκούδα και το χώρο διαβίωσής της Με βάση τα αποτελέσματα θα εκπονηθούν σχέδια διαχείρισης για την ορθή ρύθμιση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στις παραπάνω περιοχές (Γκατζογιάννης,1996).

Ζαρκάδι (*Capreolus capreolus*):Υπάρχει σε μικρούς αριθμούς στη Β. Πίνδο, όπως συμβαίνει και στο μεγαλύτερο μέρος της Ελλάδας Το παράνομο κυνήγι είναι μάλλον η αιτία που το Ζαρκάδι, είδος με χαμηλή αναπαραγωγική ικανότητα, δεν μπορεί να φθάσει μεγάλες πυκνότητες στην περιοχή. Το είδος χαρακτηρίζεται ως "Τρωτό" (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002).

Μέτρα Προστασίας: Πρέπει τα δασικά οικοσυστήματα να προστατεύονται από κάθε είδους επεμβάσεις , να παρθούν μέτρα κατά της λαθροθηρίας και να υπάρξει έλεγχος της κτηνοτροφίας σε ζωτικές περιοχές για το ζαρκάδι.

Λύκος (*Canis lupus*): Έχει μόνιμη παρουσία στη Β. Πίνδο. Ο πληθυσμός των λύκων, στο τμήμα ανατολικά του ποταμού Αώου, εκτιμήθηκε, για το 1988, σε 10 άτομα, φθάνει δηλαδή μια πυκνότητα 1 Λύκου/100 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Ο συνολικός πληθυσμός στην Ελλάδα εκτιμάται σε 250-500 άτομα και βρίσκεται σε φάση μείωσης. Οι αιτίες μείωσης του είναι η εξαφάνιση μεγάλων χορτοφάγων ζώων (ζαρκάδια, αγριόγιδα), το κυνήγι και τα δηλητηριασμένα δολώματα , καθώς και η μείωση της ορεινής κτηνοτροφίας (Μουσείο Γουλανδρή,1992).

Διεθνώς, ο λύκος χαρακτηρίζεται "Τρωτός". Χρειάζεται τις πιο ήσυχες ορεινές ζώνες ως καταφύγιο, ενώ τις πλουσιότερες σε ζωικά είδη ημιορεινές ζώνες ως τόπους διατροφής και ως διαδρόμους επικοινωνίας με τις γειτονικές φυσικές περιοχές (Γράμος, Βόιο, Χάσια, νότια Πίνδος). Ο Λύκος τρέφεται κυρίως με ζώα μεσαίου μεγέθους, άγρια ή κατοικίδια (λαγός, ζαρκάδι, αγριόγιδο, πρόβατο, γίδα, αγελάδα, μουλάρι, άλογο). Στις μεσογειακές περιοχές αξιοποιεί και διάφορες ανθρωπογενείς πηγές τροφής (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002).

Βίδρα (*Lutra lutra*): Η βίδρα έχει βρεθεί σε όλα τα ποτάμια της Β. Πίνδου και φαίνεται να διατηρεί έναν υγιή πληθυσμό στην περιοχή, γεγονός που προφανώς συνδέεται με την έλλειψη έντονης ρύπανσης των νερών. Το είδος έχει μειωθεί σοβαρά στις ευρωπαϊκές χώρες αλλά και στις πεδινές περιοχές της Ελλάδας εξαιτίας της ρύπανσης των νερών και έχει χαρακτηριστεί "Τρωτό". Τρέφεται κυρίως με ψάρια (55%), αμφίβια (21%), ασπόνδυλα (10%), μικρά θηλαστικά (8%) και πουλιά (6%) (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002). Εκτός από την καθαρότητα των νερών, σημαντική για τη βίδρα

είναι και η παραποτάμια βλάστηση, ιδιαίτερα τα μεγάλα δέντρα που προσφέρουν καταφύγιο ανάμεσα στις ρίζες τους. Η βίδρα είναι ένας "οικολογικός δείκτης" της κατάστασης των οικοσυστημάτων του γλυκού νερού (Μουσείο Γουλανδρή,1992).

Λύγκας(Lynx lynx):Θεωρείται πιθανώς παρόντας στη Βόρεια Πίνδο. Το είδος έχει χαρακτηριστεί ως "Κινδυνεύον". Ζει σε απομονωμένα δάση κωνοφόρων και πλατύφυλλων. Τρέφεται με πουλιά, τρωκτικά, λαγούς, ερπετά, αμφίβια. Η εποχή της αναπαραγωγής αρχίζει το Φεβρουάριο-Μάρτιο (Μουσείο Γουλανδρή,1992).

Εικόνα 4.5:Αγριόγιδο(Rupicapra rupicapra) Εικόνα 4.6: Αρκούδα (Ursus arctos)

Πηγή: www.wwf.gr

Πηγή: www.arcturos.gr

Αγριόγιδο (Rupicapra rupicapra balcanica): Στην περιοχή μελέτης, σχηματίζει 4 διακριτές ομάδες (Τύμψη: 70-100 άτομα, Σμόλικας: 20-30 άτομα, Λύγκος: 10-30 άτομα, Ζυγός: 1-10 άτομα). Οι ομάδες αυτές βρίσκονται σε επικοινωνία και συγκροτούν ένα πληθυσμό, τον μεγαλύτερο από όσους βρίσκονται στην Ελλάδα. Συνολικά, στη Β. Πίνδο εκτιμάται ότι βρίσκεται περίπου το 1/3 του ελληνικού πληθυσμού και χαρακτηρίζεται "Σπάνιο". Το αγριόγιδο είναι στενά συνδεδεμένο με τις ορθοπλαγιές μέσων και ανωτέρων υψομέτρων (1500-2500 μέτρα), με τάση αποφυγής των νότιων εκθέσεων. Ιδανικός βιότοπος είναι ένας συνδυασμός ανοιχτών λιβαδιών με γκρεμούς, που προσφέρει ποικιλία φυτικών ειδών για τροφή και πεδίο διαφυγής σε περίπτωση ανάγκης, αλλά και θέσεις με ρηχό χιόνι για διαχείμανση. Ο κύριος θηρευτής του είναι ο λύκος (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΟΥΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ

5.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Β. Πίνδος καταλαμβάνει έκταση 2.453.000 στρέμματα η οποία αντιπροσωπεύει το 30% της συνολικής επιφάνειας των δύο νομών. Οι μεγαλύτερες κοινότητες σε έκταση είναι αυτές του Περιβολιού στο Ν.Γρεβενών με 137 χιλ. στρ. και της Λαϊστής με 87 χιλ. στρ. στο Ν. Ιωαννίνων. Η μικρότερη σε έκταση κοινότητα είναι η Μολίστη με 4.875 στρ. Η Β.Πίνδος είναι ως επί το πλείστον ορεινή με έντονο ανάγλυφο. Οι επίπεδες επιφάνειες είναι λίγες και χρησιμοποιούνται για καλλιέργειες.

Περιλαμβάνονται συνολικά 97 κύριοι οικισμοί, από τους οποίους οι περισσότεροι είναι ορεινοί. Περίπου το 80% των οικισμών που ανήκουν στο Ν. Ιωαννίνων είναι ορεινοί, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό ορεινών οικισμών που ανήκουν στο Ν.Γρεβενών είναι 50%.Οι οικισμοί είναι κτισμένοι σε υψόμετρα που κυμαίνονται από 400 μέχρι 1450 μ. Πάνω από το 70% των οικισμών αυτών απαντούν σε υψόμετρο μεταξύ 800 και 1.100 μ. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η χωροθέτηση και προσαρμογή των οικισμών στη γεωγραφία της περιοχής. Στο Ζαγόρι π.χ. οι οικισμοί έχουν χτιστεί σε προσήλιες πλαγιές και σε οπτική επικοινωνία μεταξύ τους.

5.2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα σημαντικότερα πολιτιστικά στοιχεία που εντοπίζονται στην περιοχή μελέτης (μνημεία από την προϊστορική εποχή έως τα μεταβυζαντινά χρόνια, στοιχεία λαϊκής τέχνης και ζωής συνδεδεμένα με συγκεκριμένους χώρους και δραστηριότητες), καταδεικνύουν το ενδιαφέρον που έχει να παρουσιάσει η Βόρεια Πίνδος και ενισχύουν παράλληλα την εικόνα που αποκομίζει ο ντόπιος κάτοικος ή ο επισκέπτης από το ευρύτερο περιβάλλον, μέσα στο οποίο τα τοπικά στοιχεία πολιτισμού φυλάσσονται και διατηρούνται. Το περιβάλλον από την άλλη πλευρά, το οποίο με την ιδιαίτερη μορφολογία του (άγονο και ορεινό) έχει συντελέσει τα μέγιστα

για τη δημιουργία πολλών από τα μνημεία (οχυρών, φρουρίων, γεφυριών κ.α.) και εξίσου πολλών ντόπιων δραστηριοτήτων (περιπλανώμενων κτιστών, μεταναστών, χρυσοκεντητών και υφαντουργών) αναδεικνύεται το ίδιο στο σύνολό του μέσα από την κατάδειξη της σημασίας και την ιστορική αξία, η οποία απεικονίζεται στα πολιτιστικά στοιχεία που το απαρτίζουν.

5.2.1 Ιστορία της περιοχής

Προϊστορική Εποχή

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Β.Πίνδος κατοικείται από την παλαιολιθική εποχή. Λείψανα από κυκλώπεια τείχη και ερείπια άλλων εποχών βρίσκονται διάσπαρτα στο Ζαγόρι. Επίσης στο Ν.Γρεβενών ευρήματα στις θέσεις Σπήλαιο και Καστρί μαρτυρούν την ύπαρξη προϊστορικών εγκαταστάσεων. Η ιστορία της Β.Πίνδου είναι σχεδόν παράλληλη με την ιστορία της υπόλοιπης Ηπείρου. Η Ήπειρος είναι η κοιτίδα των Ελλήνων, γιατί από τους Σελλούς ή Ελλούς που κατοικούσαν στην Αρχαία Δωδώνη, προήλθε το όνομα Ελλάς.

Αρχαία Εποχή

Κατά την περίοδο των αρχαίων χρόνων στη Β.Πίνδο εντοπίζεται ένα δίκτυο μικρών κτηνοτροφικών οικισμών, στο οποίο η κοινωνική δομή είναι στηριγμένη σε ένα έντονο και ισχυρό φυλετικό σύστημα. Στο δίκτυο αυτό οι κάτοικοι ζούσαν κατά φυλές, με σχετική αυτάρκεια και απομόνωση στις ιδιαίτερες περιφέρειές τους. Οι εγκαταστάσεις αυτές γινόταν κυρίως στους πρόποδες των βουνών όπου ο χώρος προσφέρονταν για την εκτροφή των ζώων. Δεν είχαν σπίτια, αλλά καλύβες. Αργότερα, κυρίως επί Αλέξανδρου Α' (340 π.χ) δημιουργείται ένα δίκτυο βασικών οικισμών. Οι αρχαίες ονομασίες στο Ζαγόρι κατά τμήματα ήταν: Παραναία, Παρωραία, Τυμφαία. Η περιοχή που ανήκει σήμερα στο Ν.Γρεβενών αποτελούσε τμήμα του βασιλείου των Ελιμειωτών, που πέρασε την εποχή του Φιλίππου Β' στα χέρια των Αργεαδών της Κάτω Μακεδονίας, ακολουθώντας στη συνέχεια τις τύχες του Μακεδονικού βασιλείου.

Ρωμαϊκή Εποχή

Οι Ρωμαίοι τον 2^ο αιώνα π.χ κατέστρεψαν δεκάδες οικισμούς της Β.Πίνδου και πήραν χιλιάδες Ηπειρώτες σκλάβους. Το σημαντικότερο γεγονός της εποχής αφορά την κατασκευή οδικού δικτύου που συνέδεε την Ήπειρο με το οδικό δίκτυο

Δυρραχίου - Θεσσαλονίκης, την γνωστή Εγνατία Οδό που κατασκευάστηκε το 145 π.χ με αποτέλεσμα να γίνει άξονας επικοινωνίας και ανάπτυξης για την περιοχή.

Μεσαίωνας

Μετά το 395 μ.Χ η Ελλάδα αποτέλεσε τμήμα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Τα μεσαιωνικά χρόνια που ακολουθούν είναι μια μακρά περίοδος έντονων δημογραφικών και εθνογραφικών αναστατώσεων της Ηπείρου και της Β.Πίνδου, μιας και σημειώθηκαν πολλές επιδρομές από ξένους εισβολείς, τις οποίες ακολούθησαν εγκαταστάσεις βαρβαρικών φύλων και αλλοίωση της σύνθεσης του πληθυσμού. Τον 6ο αιώνα γίνεται η μεγάλη εισβολή των Σλάβων¹, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν σε αυτή την περιοχή. Τον 14^ο αιώνα η Β.Πίνδος ήταν μέρος του Δεσποτάτου της Ηπείρου.

Τουρκοκρατία

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και ιδιαίτερα κατά τους δύο τελευταίους αιώνες 18ο και 19ο η Ήπειρος έπαιξε σπουδαιότατο αν όχι τον σπουδαιότερο ρόλο στα πάσης φύσης πολιτισμικά δρώμενα της υπόδουλης Ελλάδας. Κέντρο πλούσιας εμπορευματικής, καλλιτεχνικής και πνευματικής δραστηριότητας, πατρίδα μεγάλων εθνικών ευεργετών, χώρος φωτισμένων δασκάλων του Γένους θα μπορούσε να πει κανείς ότι η Ήπειρος υπήρξε η μήτρα από όπου ξεπήδησε ο νεώτερος ελληνικός πολιτισμός. Τα Γιάννενα, κυρίως από τα τέλη του 17ου και τις αρχές του 18ου αιώνα συγκεντρώνουν όλες τις τέχνες και το εμπόριο της εποχής.

Γύρω από τα Γιάννενα, στον ορεινό, δύσβατο και άγονο όγκο της Πίνδου με τις ειδικές οικονομικές συνθήκες, οι κάτοικοι συσπειρώνονται σε οικισμούς που αποσπών ειδική προνομιακή μεταχείριση από την Πύλη, όπως τα Ζαγόρια και το Μέτσοβο και συγχρόνως στρέφονται προς τις τέχνες, δημιουργώντας κέντρα εξειδικευμένα με τεχνίτες που γίνονται γνωστοί και περιζήτητοι σε ολόκληρη την Οθωμανική αυτοκρατορία. Στο Μέτσοβο ανθεί η χρυσοκεντητική. Γύρω από την Κόνιτσα οργανώνονται τα περίφημα κονιτσιώτικα μαστοροχώρια, που γίνονται πασίγνωστα για τους ειδικευμένους τεχνίτες τους, όπως η Πυρσόγιαννη και η Βούρμπιανη για τους μαστόρους της πέτρας, οι Χιονάδες για τους ζωγράφους τους και το Τούρνοβο για την ξυλογλυπτική του.

Αξίζει να κάνουμε μια ιδιαίτερη αναφορά στην περιοχή του **Ζαγορίου**. Κλειστή σχεδόν ορεινή περιοχή, με την ασφάλεια που παρείχε έγινε κι αυτή, όπως κι

---

¹ Η ονομασία Ζαγόρι είναι σλαβική, αποδόθηκε τον 6^ο αιώνα και σημαίνει "πίσω από τα βουνά" (Λαμπρίδης, 1971).

άλλες ανάλογες, καταφύγιο των ανθρώπων που έφευγαν από τα πεδινά για να αποφύγουν τους Τούρκους, οι οποίοι πάλι δεν ήταν εύκολο να κρατούν υπό τον έλεγχό τους απομονωμένες ορεινές περιοχές. Το άγονο έδαφος όμως ανάγκασε τους κατοίκους να ξενιτευτούν σε ξένες χώρες (λίγων ίσως περιοχών τα δημοτικά τραγούδια έχουν τόσο τραγουδήσει τον πόνο του χωρισμού και την πίκρα της ξενιτιάς όσο τα τραγούδια του Ζαγορίου). Από τους ξενιτεμένους (κυρίως στη Ρωσία και στη Ρουμανία) πολλοί αποκτούσαν περιουσίες, όλοι έρχονταν σε επαφή με το πνεύμα και τον πολιτισμό της Ευρώπης και επιστρέφοντας στον τόπο τους τα έφερναν και τα δύο.² Έτσι γνώρισαν τα Ζαγοροχώρια τη μεγάλη τους ακμή.

Το 1681 τα Ζαγοροχώρια σχημάτισαν ομοσπονδία για δύο σχεδόν αιώνες με σημαντικά προνόμια: απαγορεύονταν να μπει Τούρκος στην περιοχή. Οι κάτοικοι δεν πήγαιναν για τις διαφορές τους στα τουρκικά δικαστήρια. Ασκούσαν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Ο πρόεδρος της ομοσπονδίας, που εκλεγόταν κάθε χρόνο ή κάθε εξαμηνία, έμενε στα Ιωάννινα. Τα προνόμια του Ζαγορίου άρχισαν να περιορίζονται μετά το θάνατο του Αλή Πασά και το 1868 καταργήθηκαν εντελώς. Με την αυτονομία, την αυτοδιοίκηση, τον πλούτο και την καλλιέργεια των κατοίκων τους που ξενιτεύτηκαν, τα Ζαγοροχώρια γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη, πολιτική, οικονομική, και πνευματική. Όλα τα χωριά είχαν σχολεία, στο Κουκούλι υπήρχε Ανωτέρα Σχολή στην οποία δίδαξε ο Αναστάσιος Σακελλαρίου, οι αδελφοί Ριζάρη ίδρυσαν το πρώτο παρθεναγωγείο στο Μονοδένδρι και οι αδελφοί Πασχάλη Γυμνάσιο. Μάρτυρες της παλαιάς ακμής παραμένουν σήμερα στα Ζαγοροχώρια κυρίως τα αρχοντικά.

Νεότερη ιστορία

Το 1913 το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων σήμανε την πολυπόθητη ελευθερία στην Ήπειρο(όπως και για τη Δ.Μακεδονία) αλλά όχι για πολύ. Ο διακανονισμός των συνόρων το 1923 της στέρησε το βόρειο τμήμα της, η δεύτερη παγκόσμια σύρραξη³ και ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος που τη μετέτρεψε σε πεδίο αιματηρών μαχών και ηρωικών αντιστάσεων, ο εμφύλιος σπαραγμός που ακολούθησε, ώθησαν τους

² “Ο αποχωρισμός και η εκ της πατρίδος απομάκρυνση του Ζαγορισίου είναι το συγκινητικώτατο άμα και θλιβερώτατο θέαμα...επιστρέφοντας δε εκ της ξενιτιάς μεταφέρουσιν οίκαδε παν ότι συντείνει εις τον πολιτισμόν και την πολυτέλειαν.” (Λαμπρίδης, 1971).

³ Πολλοί οικισμοί κυρίως του Ανατολικού Ζαγορίου και των Βλαχοχωρίων πυρπολήθηκαν από τα στρατεύματα κατοχής στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

χωρικούς πληθυσμούς στα αστικά κέντρα ή τους έστειλαν μετανάστες-κυνηγούς "του αμερικάνικου ονείρου" προκαλώντας την ερήμωση και την καταστροφή της ηπειρωτικής υπαίθρου.

5.2.2 Η αρχιτεκτονική και η αξία των μνημείων της Βόρειας Πίνδου

Στην ορεινή δύσβατη και απομονωμένη Ήπειρο, και ειδικότερα στην περιοχή του Ζαγορίου, στην Κόνιτσα και στο Μέτσοβο υπάρχουν από τα αρχαία χρόνια, πολυάριθμα έργα, μνημεία πια της κάθε εποχής ενδιαφέροντα όχι μόνο από ιστορική και αρχαιολογική άποψη, αλλά εξίσου και από άποψη κατασκευαστική και αρχιτεκτονική. Οι Ηπειρώτες, με κύρια δομικά υλικά την πέτρα (που άφθονη και σε καλή ποιότητα υπάρχει εκεί) και το ξύλο, ανέπτυξαν αξιόλογη τεχνική και τα έργα τους εξακολουθούν να παραμένουν υποδειγματικά για την κατασκευαστική τους αρτιότητα, τη γνώση των υλικών και τις καλλιτεχνικές τους αρετές. Στα μνημεία των διαφόρων εποχών και προπάντων στους βυζαντινούς ναούς, στα κομψά και τολμηρά λαϊκά γεφύρια και στα αρχοντικά και λαϊκά σπίτια των νεώτερων χρόνων, οι ίδιες πάντα αρετές συναντώνται και κάνουν την Ήπειρο, ακόμη σήμερα, μια από τις πιο ενδιαφέρουσες από την άποψη των μνημείων, περιοχές της χώρας. Είναι γνωστό εξάλλου πως οι Ηπειρώτες τεχνίτες ήταν περιζήτητοι κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας, και συχνά, "σινάφια" από την Ήπειρο ταξίδευαν σε όλη τη Βαλκανική κι έκτιζαν εκκλησίες και σπίτια.

Από τα πιο ιδιότυπα και αξιοθαύμαστα έργα που συναντά κανείς στην Ήπειρο είναι τα πέτρινα τοξωτά λαϊκά γεφύρια. Πρόκειται για έργα που επιβάλλει η ίδια η μορφή του εδάφους, αλλά και που συγχρόνως μαρτυρούν τη μεγάλη τεχνική εμπειρία των κατασκευαστών τους.

Σημαντικότερη είναι η πλούσια αρχιτεκτονική παράδοση στον τομέα της κατοικίας. Στο Μέτσοβο κυρίως και στα Ζαγοροχώρια υπάρχει ένα πλήθος λαϊκών σπιτιών, "νοικοκυρόσπιτων" (αστικών σπιτιών) ή αρχοντικών, που αποτελούν εξαιρετα δείγματα οικοδομικής, αρχιτεκτονικής και διακοσμητικής τέχνης. Το ηπειρωτικό σπίτι έχει κατά γενικό κανόνα λιθόδητους, από λαξωτή τοιχοποιία τους τοίχους του ισόγειου, ενώ οι τοίχοι του ορόφου αποτελούνται από ξύλινο σκελετό που καλύπτεται με επίχρισμα πάνω σε λεπτούς ξύλινους πηχίσκους (μπαγδατί). Το

ισόγειο φέρει μικρά συνήθως και ψηλά τοποθετημένα ανοίγματα, περιλαμβάνει δε βοηθητικούς χώρους. Η κατοικία βρίσκεται στον όροφο. Τα δωμάτια του ορόφου διατάσσονται γύρω ή εμπρός και πίσω από ένα κεντρικό μεγάλο χώρο που είναι η "κρεβάτα" ή ο "ηλιακός" του σπιτιού. Γύρω από την "κρεβάτα" τοποθετούνται οι οντάδες, καλοκαιρινοί και χειμωνιάτικοι, γεμάτοι με πλήθος διακοσμήσεων σε ξύλο, με ωραίες σκαλιστές και έγχρωμες οροφές, ερμάρια στους τοίχους, τζάκια κλπ. Η διάταξη των χώρων σε σχήμα Π είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί θυμίζει σαφώς αντίστοιχες διατάξεις προερχόμενες από αρχαίες ελληνικές κατοικίες.

Χαρακτηριστικά του ηπειρώτικου σπιτιού είναι ακόμη τα συνεχή παράθυρα των ορόφων, σε αντίθεση με τα αρκετά κλειστά ισόγεια, και οι προεξέχοντες από το σπίτι οντάδες, με τη διαμόρφωση των "σαχνισιών" (εξωστών). Η στέγαση των σπιτιών εξάλλου γίνεται πάντοτε με ξύλινη στέγη, που επικαλύπτεται με λεπτές σχιστολιθικές πλάκες. Είναι φανερό ότι η διαμόρφωση της κατοικίας στην Ήπειρο σε δύο ή και περισσότερους ορόφους και κατά τον τρόπο που ανεφέρθη, οφείλεται σε λόγους κλιματικούς καθώς και σε λόγους ασφαλείας.

Τα μνημεία της ορεινής Πίνδου που βρίσκονται στο Ν. Γρεβενών είναι σχετικά λίγα αλλά αντιπροσωπευτικά. Εξάλλου η αρχαιολογική έρευνα της ορεινής περιοχής που καταλαμβάνει ο σχετικά νεοσύστατος νομός Γρεβενών, είναι σχεδόν ανύπαρκτη.

5.2.2.1 Τα μνημεία της Βόρειας Πίνδου

Τα κηρυγμένα μνημεία του Ν.Ιωαννίνων είναι (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002):

Άγιος Μηνάς:

- Ερείπια αρχαίας ακρόπολης (κλασικής εποχής) και λείψανα αρχαίου κάστρου και κτιρίων.
- Μονίδριον "Ευαγγελίστρια" στη θέση "καστράκι".
- Κτίριο ιδιοκτησίας Αδελφότητας Αγ. Μηνά και Σοφίας Μαλάμη.

Άνω Πεδινά:

- Μονή Ευαγγελίστριας με χαρακτηριστική πλινθόκτιστη τοιχοδομή.
- Παραδοσιακός οικισμός Άνω Πεδινών.
- Οικία Ιωάννου Τσιγαρά.

Αρίστη:

- Μονή Σπηλαιωτίσης, στην περιοχή Βοΐδομάτη, μνημείο που χρονολογείται μεταξύ του 1665 και του 1673.
- Παραδοσιακός οικισμός Αρίστης.

Ασπράγγελοι:

- Χάνι ιδιοκτησίας Κλεονίκης Καμτσίκια.

Βίτσα:

- Αρχαίο νεκροταφείο στη θέση "Κλαδερά". Δίπλα του βρίσκεται οικισμός ακήρυχτος.
- Μονή Προφήτη Ηλία στον οικισμό της Βίτσας.
- Ναός του Αγ. Νικολάου που χρονολογείται στα 1618.
- Γέφυρα Μίσιου στον ποταμό Βοΐδομάτη, που είναι τοξωτή και αποτελεί πολύ χαρακτηριστικό δείγμα της τοπικής αρχιτεκτονικής.
- Παραδοσιακός οικισμός Βίτσας του 9^{ου} αιώνα.
- Κτίρια ιδιοκτησίας Σπύρου Καραγιάννη και Αθανασίου και Νικολάου Βασδέκη.
- Οικία Θεοφάνης Σκεύη και οικία ιδιοκτησίας Βασιλείας Πάππα στην Άνω Βίτσα.

Βοβούσα:

- Γέφυρα στον ποταμό Αώο και γέφυρα Βοβούσας.

Βραδέτο:

- Παραδοσιακός οικισμός.

Βρυσοχώρι:

- Ναός Αγ. Χαράλαμπου, με χαρακτηριστικό ξυλόγλυπτο τέμπλο, μνημείο που είναι υπό αναστήλωση.

Γαναδιό:

- Παραδοσιακός οικισμός με χαρακτηριστική διάταξη.

Γρεβενίτι:

- Ακρόπολη κλασικής εποχής, όπου διασώζονται όμως και τοιχογραφίες του 1680.
- Μονή Βουτσά (Κοίμηση Θεοτόκου) με τοιχογραφίες του 1680
- Ναός Αγ. Δημητρίου. Οι εσωτερικοί τοίχοι και ο νότιος εξωτερικός κοσμούνται με ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες των αρχών του 17^{ου} αι.
- Γέφυρα Τσίπιανης στο Βάρδα ποταμό, εξαιρετικής σημασίας για την αρχιτεκτονική της.

Μηλιωτάδες:

- Γέφυρα του Καμπέρ Αγά (Ζαγορίτικο).

Δικόρυφο:

- Γέφυρα του Στάθη στον ποταμό Βοϊδομάτη.
- Παραδοσιακός οικισμός Δικορύφου.

Δίλοφο:

- Παραδοσιακός οικισμός Διλόφου.
- Γέφυρες στη θέση Αγ. Μηνάς και γέφυρα Καπετάν Αρκούδα στον ποταμό Βοϊδομάτη.

Ελάτη:

- Οικία Αλεξάνδρας Γιαννακοπούλου.
- Παραδοσιακός οικισμός Ελάτης.

Ελαφότοπος:

- Νεκροταφείο στη θέση "Κονίσματα", το οποίο χρονολογείται από την εποχή του χαλκού.
- Ναοί Αγ. Γεωργίου, Αγ. Νικολάου, Κοίμησης Θεοτόκου και Αγ. Νικολάου στον συνοικισμό "Καλύβια" με τοιχογραφίες του 15^{ου} και του 16^{ου} αιώνα.
- Αρχοντικό Κιτσία, αρχικής ιδιοκτησίας Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών που δωρήθηκε στο Υπουργείο Πολιτισμού.
- Παραδοσιακός οικισμός Ελαφότοπου.

Καβαλάριον:

- Ναός Αγ. Τριάδος, με σπάνιες τοιχογραφίες του 1816.
- Γέφυρα στη θέση Ζαγορίτικο.

Καλουτάς:

- Παραδοσιακός οικισμός.

Καλάκι:

- Κτίρια παλαιοχριστιανικής εποχής δίπλα στον ποταμό Θύαμις (Καλαμά).
- Φρούριο (Καστρί Βελλάς) της μεσαιωνικής περιόδου.
- Μονή Βελάς κοντά στον ποταμό Καλαμά. Ιδρύθηκε στον 11ο αιώνα και ανοικοδομήθηκε. στη σημερινή του μορφή το 1745.

Καπέσοβο:

- Παραδοσιακός οικισμός.
- Γέφυρα πριν από τη σκάλα Βραδέτου στον ποταμό Βοϊδομάτη και γέφυρα

στην αρχή της σκάλας Βραδέτου στον ποταμό Βοϊδομάτη.

Καστανώνας:

- Γέφυρα στον ποταμό Βάρδα.

Κάτω Πεδινά:

- Ναός των ταξιαρχών, ο οποίος χρονολογείται στα 1613.
- Παραδοσιακός οικισμός με μεγάλο ενδιαφέρον στη διάταξη των σπιτιών.

Κήποι:

- Γέφυρες: Λαζαρίδη, Μύλου, Πιτσούνη ή Πετσιώνη, στη θέση Άγιος στον ποταμό Βοϊδομάτη, στη θέση Μερίσι στον ποταμό Βοϊδομάτη, Ντόβρης στον ποταμό Βοϊδομάτη.
- Τρίτοξη γέφυρα Καλογήρου (Καλογερίκο) ή Πελεκίδη (Πλακίδη) που ανήκει και στον οικισμό Κουκουλίου
- Νερόμυλος, ισόγειο πετρόκτιστο κτίσμα απλής λαϊκής αρχιτεκτονικής, με επικάλυψη με σχιστόπλακες.
- Αρχοντικό ιδιοκτησίας Ευαγγελίας Δέριβα.
- Παραδοσιακός οικισμός.

Κόνιτσα:

- Αρχαία ακρόπολη και ερείπια κτιρίων όπως επίσης και ένα παλαιολιθικό σπήλαιο.
- Ναοί Αγ. Νικολάου και Θεοτόκου Κονίτσης.
- Τρία Μουσουλμανικά κτίρια τα οποία αποτελούν δείγματα κτιρίων μνημειακού χαρακτήρα της περιοχής της περιόδου της Τουρκοκρατίας.
- Μουσουλμανικό Τέμενος.
- Οικία της Χάμκιος στην Κόνιτσα με μεγάλο ιστορικό και λαογραφικό ενδιαφέρον.

Κουκούλι:

- Ναός Κοίμησης Θεοτόκου που αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των Ζαγοροχωρίων του 18ου αιώνα.
- Παραδοσιακός οικισμός.
- Γέφυρα Κόκκορη.

- Δημοτικό Σχολείο, που συντέλεσε στη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων.
- Κτιριακό συγκρότημα ιδιοκτησίας Γρηγορίου Κοκόρου, χαρακτηριστικό αρχοντόσπιτο με λιθοδομή, με περίτεχνη είσοδο.
- Οικία Αστερινού Κοκόρου και οικία Ευάγγελου Πλακίδα και οι περιβάλλοντες σ' αυτήν χώροι.

Κρύα:

- Ναό Αγ. Ιωάννου Λυκοτριχίου στον ομώνυμο συνοικισμό ο οποίος μετονομάστηκε με Π.Δ. του 1981 σε Αγ. Μαρίνα και οι τοιχογραφίες του χρονολογούνται το 1759.

Λιγκιάδες:

- Παραδοσιακός οικισμός.

Μακρίνο:

- Ακρόπολη (λείψανα) κλασικής εποχής.

Μανασσή:

- παραδοσιακός οικισμός με τα αντιπροσωπευτικά χαρακτηριστικά της τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Μοναστήριο:

- Μονή Αγ. Παρασκευής.

Μονοδένδρι:

- Παραδοσιακός οικισμός.
- Δεξαμενές και υδραγωγείο στο λόφο "Γιανίσαρος", μνημεία που ανάγονται στην κλασική εποχή.
- Καθολικό της Μονής Αγ. Παρασκευής, ένα από τα ιστορικά μνημεία του 1821. Χτίστηκε το 1412, σε μια από τις πιο θεαματικές τοποθεσίες του φαραγγιού του Βίκου.
- Ναός Αγ. Μηνά.
- Κτιριακό συγκρότημα Αρχοντικού Πανταζή, ιδιοκτησίας Ριζαρείου Σχολής και κτιριακό συγκρότημα ιδιοκτησίας Μενελάου Θεμελή.

- Στέρνα, ιδιοκτησίας Παναγιώτη Λαδιά

Νεγάδες:

- Ναός Αγ. Γεωργίου, που χρονολογείται στα 1795.
- Παραδοσιακός οικισμός.

Πάπιγκο:

- Παραδοσιακός οικισμός.
- Κτίριο στην οδό Δάσκα.
- Παραδοσιακός οικισμός Μικρού Πάπιγκου.

Περίβλεπτος:

- Μονή Κοίμησης Θεοτόκου Στούπαινας η οποία χρονολογείται στα 1734.

Σκαμνέλι:

- Ακρόπολη ελληνοιστικής εποχής και λείψανα ελληνοιστικού κάστρου στη θέση "Κατούνη".
- Ναός Αγ. Παρασκευής, με εξαιρετικού ενδιαφέροντος πλινθόκτιστη τοιχοδομή.
- Ναός Αγ. Νικολάου κοντά στην ελληνοιστική Ακρόπολη που προαναφέρθηκε (1683).
- Ναός Κοίμησης Θεοτόκου.
- Παραδοσιακός οικισμός Σκαμνελλίου.
- Οικίες: Μιχαήλ Γενναδίου, Φερενίκης Θεοδοσίου, Όλγας Κυπαρίσσου, Κούλας Τσέπη και Οδυσσέα Φραγκούλη.

Τσεπέλοβο:

- Μονή Τιμίου Προδρόμου Ρογκουβού.
- Ναός Αγ. Νικολάου, με χαρακτηριστική αρχιτεκτονική.
- Παραδοσιακός οικισμός με εξαιρετικού αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος οικίες.

Φραγκάδες:

- Παραδοσιακός οικισμός με σπίτια πολλά από τα οποία διακοσμούνται εσωτερικά με μοναδικές τοιχογραφίες.

Χρυσοβίτσα:

- Ναός Κοίμησης Θεοτόκου.

Τα κηρυγμένα μνημεία του Ν. Γρεβενών είναι (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002):

- Γεφύρια: Σταυροποτάμου, Ματσαγκάνη, Σταμπέκη, Παπατάκη, Κατσουγιάννης, Λιάτισσας, Πορτίτσας, Αζίζ-Αγά, Καγκέλια.

Δασύλλιο:

- Γέφυρα, μεταξύ των χωριών Καλλονής και Δασυλλίου που χρονολογείται στον 19ο αιώνα.

Δοτσικό:

- Γέφυρα, πέτρινη τοξωτή.
- Ναός Αγ. Αθανασίου.

Ζάκας:

- Τρίτοξη γέφυρα του 19ου αι. στο Βενέτικο ποταμό.

Κυπαρίσσι:

- Ναός Αγ. Γεωργίου (μεταβυζαντινός).

Μεσολούριο:

- Ναός Αγ. Δημητρίου.

Περιβόλι:

- Ναός Αγ. Γεωργίου που κτίστηκε το 1760 με τοιχογραφίες λαϊκής τέχνης που διακρίνονται για την ποικιλία των χρωμάτων και τη διακοσμητική διάθεση.
- Ναός Αγ. Νικολάου, με αξιολογότερο ξυλόγλυπτο επίχρυσο τέμπλο. Τρίκογχος ναός, που χρονολογείται σύμφωνα με εντοιχισμένη επιγραφή στα 1803.

Σαμαρίνα:

- Ναοί: Προφήτη Ηλία, Αγ. Αθανασίου, Κοίμησης Θεοτόκου, Γεννήσεως Θεοτόκου, Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Αγ. Παρασκευής.

Σπήλαιο:

- Περιοχή κοινότητας Σπηλαίου, όπου μέσα στο χωριό και στην περιφέρειά του υπάρχουν αρχαιότητες από την πρώιμη εποχή του Σιδήρου μέχρι τους Μεταβυζαντινούς χρόνους, λείψανα φρουρίου, οικοδομημάτων, τάφων κ.α.
- Κάστρο Σπηλαίου, στο οποίο το τείχος του Κάστρου ανάγεται στους Βυζαντινούς χρόνους, αλλά τα αρχαιολογικά δεδομένα οδηγούν ως την ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή. Ανασκαφικά ευρήματα στο χωριό δηλώνουν ότι η περιοχή κατοικήθηκε από την πρώιμη εποχή του Σιδήρου.
- Μονή Σπηλαίου (Κοιμήσεως της Θεοτόκου).

Επίσης στη Βόρεια Πίνδο υπάρχουν πολλά ακήρυχτα μνημεία.

5.2.3 Λαογραφικά στοιχεία

Στην περιοχή της Β.Πίνδου υπάρχουν 3 λαογραφικά μουσεία (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002):

- Λαογραφικό Μουσείο Κονίτσης: Υπάρχουν 200 περίπου αντικείμενα που είναι γενικού τοπικού λαογραφικού ενδιαφέροντος και που αποτελούν το εκθεσιακό υλικό, απαιτούν επιλογή, φωτογράφιση, αποδελτίωση, συντήρηση και σωστή μουσειολογική διευθέτηση και έκθεση. Η συλλογή διαθέτει και πλούσιο φωτογραφικό αρχείο που μπορεί να γίνει πολύτιμο για την τεκμηρίωση της παραδοσιακής ζωής του τόπου.
- Λαογραφικό Μουσείο Βρυσοχωρίου: Περιλαμβάνει περί τα 100 αντικείμενα γενικού τοπικού λαογραφικού ενδιαφέροντος - είδη οικιακής χρήσης, εξαρτήματα ενδυμασιών, υφαντά και κτηνοτροφικά και γεωργικά εργαλεία
- Λαογραφικό Μουσείο Ελαφότοπου Ζαγορίου: Το μουσειακό υλικό περιλαμβάνει περί τα 1400 αντικείμενα, που αποτελούν σύνολα 23 τοπικών παραδοσιακών επαγγελμάτων (σιδερά, χτίστη, μαραγκού, ξυλογλύπτη ,αμπελουργού, μελισσοκόμου κ.α.).

5.2.4 Γεφύρια της Β. Πίνδου

Η Ήπειρος είναι η πιο ορεινή περιοχή της Ελλάδας. Από τα σχεδόν 9.000 τ. χλμ. που αποτελούν το έδαφος της, τα περίπου 8.000 τ. χλμ σκεπάζονται από τις ψηλές βουνοκορφές της Πίνδου. Όλα αυτά τα βουνά σχηματίζουν ανάμεσά τους κοιλάδες που τις διασχίζουν αναρίθμητα μικροί και μεγάλοι χείμαρροι, διακλαδώσεις και παραπόταμοι των μεγάλων ηπειρωτικών ποταμών του Αώου, του Σαρανταπόρου, του Βίκου (Βοϊδομάτη), Επιτακτική λοιπόν από παλιά πρόβαλε για τους Ηπειρώτες η ανάγκη να υπερπηδηθούν τα υδάτινα αυτά εμπόδια, για να διευκολυνθούν οι μετακινήσεις των εμπορών και των μαστόρων που, οργανωμένοι σε συντεχνίες, επιχειρούσαν μεγάλες διαδρομές όχι μόνο στην υπόλοιπη Ελλάδα αλλά και πέρα και έξω από αυτή, όπως στη Βενετία, στο Βουκουρέστι, στη Βιέννη ακόμη και στο βάθος της Ανατολής.

Το παλαιότερο μέσο που χρησιμοποίησαν για να περνάνε τα ποτάμια ήταν το "μονόξυλο" είδος μακρόστενης χαμηλής βάρκας, που την έσπρωχνε από το πίσω μέρος ο "περατάρης" με τη βοήθεια μακριού συκαριού. Το μονόξυλο όμως μόνο σε ήρεμα νερά μπορούσε να χρησιμοποιηθεί. Σε δύσκολες περιπτώσεις, σε περάσματα στενά όπου η μεγάλη ταχύτητα του νερού σχημάτιζε ορμητικούς κι επικίνδυνους χείμαρρους χρησιμοποιούταν η "περαταριά" πλωτή ξύλινη εξέδρα που ήταν δύσκολο

να ανατραπεί. Πιο σταθερό μέσο ήταν το "ξύλογέφυρο" που όμως δεν είχε μεγάλη διάρκεια ζωής (Μαντάς,1985).

Για λόγους τεχνικούς αλλά και οικονομικούς, χρειάστηκε να περάσει πολύς χρόνος ώσπου να χτιστούν τα πετρογέφυρα του 18ου και 19ου αι. Το κόστος που ήταν πάντα πολύ μεγάλο, αναλάμβανε κατά κανόνα κάποιος επώνυμος πλούσιος Ηπειρώτης μετανάστης ή κάποιος ντόπιος άρχοντας ή αγάς. Το χτίσιμο ενός γεφυριού ήταν τιμή και κοινωνική καταξίωση του χορηγού αλλά και μεγάλο για τον τόπο ευεργέτημα (Μαντάς,1985). Δηλώνει ο ηπειρώτικος λόγος: "Αν κάνεις τούτο το καλό, γεφύρι θα φτιάξεις". Το χτίσιμο ενός γεφυριού ήταν δύσκολη δουλειά. Γινόταν με πελεκητές πέτρες που συγκολλούσαν με κουρασάνι, καμωμένο από ασβέστη, τριμμένο κεραμίδι, τρίχες ζώου και - σε μερικές περιπτώσεις - με ασπράδι αυγού. Η κατασκευή άρχιζε στην αρχή του καλοκαιριού όταν τα ποτάμια και τα παραποτάμια ήταν στεγνά από νερό. Και πάλι μια ξαφνική και απότομη βροχή, μπορούσε να σχηματίσει ορμητικές κατεβασιές, που παράσερναν τα πέδιλα και κατέστρεφαν όλη τη δουλειά. Συχνά το γεφύρι χρειαζόταν να θεμελιωθεί δύο και τρεις φορές. Φημισμένοι γεφυροποιοί ίσως και με κάποια διάθεση αντιπαλότητας ανάμεσά τους ήταν οι Πυρσογιαννίτες και οι Βουρμπιανίτες (Μαντάς,1985).

Η ονοματοθεσία των γεφυριών αναφέρεται είτε στα τοπωνύμια (π.χ. Κόνιτσας, Μύλου) είτε στα ονόματα των πρωτομαστόρων και των χορηγών (π.χ. Φρόντζου, Μίσσιου κ.α.). Αρκετά και σημαντικά πέτρινα γεφύρια νικώντας το χρόνο και την ανθρώπινη επέμβαση ή αδιαφορία, διατηρούνται ακόμη στον χώρο της Β. Πίνδου.

Εικόνα 5.1: Παραδοσιακές τοπικές ενδυμασίες

Πηγή: www.culture.gr

Εικόνα.5.2: Γέφυρα Μίσιου, Ζαγόρι

Πηγή: www.pindosper.gr

5.2.5 Στοιχεία Λαϊκής Τέχνης, και Πολιτισμού. Ήθη και Έθιμα της Β. Πίνδου

Νομός Ιωαννίνων

Στην περιοχή της Β.Πίνδου που ανήκει στο Ν.Ιωαννίνων σφυρηλατήθηκαν όλες σχεδόν οι μορφές της Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Το ορεινό και άγονο έδαφος ανάγκασε τους κατοίκους τους να στραφούν στο εμπόριο και στις τέχνες, με αποτέλεσμα να εμφανιστούν κέντρα εμπορίου και οργανωμένης καλλιτεχνικής βιοτεχνίας που αναδείχθηκαν σε διάσημα κέντρα καλλιτεχνικής παραγωγής με τεχνίτες ειδικευμένους που γίνονται περιζήτητοι και έξω από την Ελλάδα. Τα περισσότερα από τα κέντρα αυτά, και κυρίως στην περιοχή του Ζαγορίου, έγιναν πασίγνωστα για τους κτίστες και τους αυτοδίδακτους αρχιτέκτονες τους. Οι κομπανίες των κτιστάδων οργανωμένες με αυστηρή ιεραρχία σε πρωτομαστόρους, μαστόρους και μαστορόπουλα και με δική τους συνθηματική γλώσσα, διέτρεχαν ολόκληρη την Ελλάδα, τη Βαλκανική και τη Μέση Ανατολή, φέρνοντας μαζί τους κι όλες τις ειδικότητες των τεχνιτών που χρησίμευαν στη διακόσμηση των οικοδομών, γλύπτες, ξυλογλύπτες και ζωγράφους. Τα δρομολόγια αυτά των κουδαρέων, όπως ονομάζονται γενικά οι κτίστες της Ηπείρου, έχουν ιδιαίτερη σημασία για την έρευνα του νεοελληνικού πολιτισμού, όχι μόνο γιατί αποδεικνύουν την εξάπλωση της Ελληνικής λαϊκής τέχνης, αλλά και γιατί φωτίζουν τις ξένες επιρροές, που ασφαλώς μετέφεραν αυτοί στην

Ελλάδα.

Ξεχωριστή θέση κατέχουν επίσης τα χρυσοκεντήματα των τεχνιτών της περιοχής. Οι τερζήδες και οι συρμακέσηδες, που αποτελούν τις δύο ειδικότητες της χρυσοκεντητικής, οργανωνόταν σε συντεχνίες που ήταν από τις πολυαριθμότερες σε μέλη και τις γνωστότερες στην Ελλάδα του 18ου και 19ου αιώνα. Οι τερζήδες που ήταν συγχρόνως ράφτες και κεντητές, κεντούσαν με στριφτά μεταξωτά και χρυσά κορδόνια όλα τα χρυσά εξαρτήματα των Ελληνικών ενδυμασιών, κοντογούνια, πιρπιριά, φέρμελες, τουζλούκια, γιλέκα.

Επίσης στην περιοχή άνθησε η οικιακή χειροτεχνία, με αντικείμενο κυρίως την κεντητική του μεταξιού και την υφαντουργία. Τα υφαντά του Μετσόβου με τα ιδιότυπα μοτίβα τους και τη διακριτική τους πολυχρωμία, είναι από τα ωραιότερα υποδείγματα της νεοελληνικής υφαντουργίας. Τα κεντήματα των περιοχών αυτών με τα εκθαμβωτικά τους χρώματα και τη θεματική τους ποικιλία, συγκαταλέγονται ανάμεσα στα παλαιότερα και λαμπρότερα έργα της νεοελληνικής κεντητικής και στα διακοσμητικά τους θέματα σμίγουν δύο βασικές πηγές έμπνευσης της ελληνικής λαϊκής τέχνης το τοπικό λαογραφικό στοιχείο και οι επιδράσεις της ανατολικής διακοσμητικής.

Σχετικά με την κοινωνική ζωή του τόπου η μετανάστευση, αναπόφευκτη συνέπεια του άγονου εδάφους και της σκληρότητας των κατακτητών την επηρέασε έντονα. Ο γάμος π.χ. γινόταν σε νεαρότατη ηλικία, για να «δέσουν» όπως έλεγαν οι γονείς, τα παιδιά τους με τα δεσμά του γάμου, προτού να ξενιτευτούν. Εκτός από την κατηγορία αυτή των μεταναστών, που έβρισκαν με την αξιοσύνη και την προκοπή τους μόνιμη εγκατάσταση στο εξωτερικό, υπήρχαν και οι πλανόδιοι επαγγελματίες που έφευγαν για να ξαναγυρίσουν μετά πολύμηνη απουσία: οι μαστόροι, οι ραφτάδες, οι καλαντζήδες, οι βαγενάδες κ.α. Περίφημοι ήταν και οι πρακτικοί ντόπιοι γιατροί, που έβρισκαν τα θεραπευτικά τους βότανα, στο ονομαστό φαράγγι του Βίκου (Ζαγόρι). Ένας από τους γνωστότερους ήταν ο γιατρός Κορνάλης από το Πάπιγκο.

Νομός Γρεβενών

Τα χωριά της Β. Πίνδου του Ν. Γρεβενών υπήρξαν κατά τούς δύο τελευταίους αιώνες της τουρκοκρατίας, τα σημαντικότερα, μετά τα αντίστοιχα της Ηπείρου, κέντρα χειροτεχνικής παραγωγής, η οποία βασικά οφείλεται σε δύο παράγοντες: στην ακμαία οικοτεχνία των μακεδονικών πληθυσμών και στην οργάνωση των πολυάριθμων ελληνικών συντεχνιών. Η μεγάλη παραγωγική και εμπορευματική

δραστηριότητα των περιοχών αυτών, αρχίζει να σημειώνεται κατά τον 17ο αιώνα. Δεν είναι άσχετο το γεγονός ότι το 1865 ιδρύεται στη Θεσσαλονίκη Γαλλικό Προξενείο (στη Θεσσαλονίκη μετέφεραν τα εμπορεύματα τους οι έμποροι-κάτοικοι των χωριών των Γρεβενών) και δημιουργούνται εμπορικές συναλλαγές με τη Μασσαλία.

Ο κυριότερος κλάδος της χειροτεχνικής παραγωγής, όχι μόνο της οικιακής, αλλά και της εργαστηριακής, είναι η υφαντική. Ολόκληρη η περιοχή κατά τον 18ο αιώνα και 19ο αιώνα μεταβάλλεται σε ένα τεράστιο εργαστήριο υφαντουργίας που πολλές φορές απασχολεί ολόκληρο τον πληθυσμό, ενός χωριού ή και ενός ευρύτερου χώρου. Η ντόπια κεντητική αντιπροσωπεύεται κυρίως από τους "τσεβρέδες" και τα κεντητά εξαρτήματα της φορεσιάς, πουκάμισα, σαγιάδες και σεγκούνες.

Τόσο στο Ν. Ιωαννίνων όσο στο Ν. Γρεβενών κάποιες παλαιότερες δραστηριότητες συνεχίζονται και διατηρείται η λαϊκή παράδοση και τέχνη σε ικανοποιητικό βαθμό. Ακόμη όλη η περιοχή κατακλύζεται ακόμη και σήμερα από πληθώρα ντόπιων πανηγυριών και εκδηλώσεων. Συνεπώς αξίζει να ληφθούν μέτρα για την προστασία και την ανάδειξη τους ώστε να συνεχιστούν και στο μέλλον.

5.3 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

Η περιοχή της Βόρειας Πίνδου, διατηρεί ακόμη, κατά το μεγαλύτερο μέρος της, την ιστορική της μορφή και τις χρήσεις. Οι κύριες χρήσεις γης στην περιοχή είναι η δασοπονία και η κτηνοτροφία και δευτερεύουσες χρήσεις γης και δραστηριότητες είναι η θήρα ,η γεωργία, η αλιεία και η δασική αναψυχή. Το σύνολο της καλλιεργούμενης έκτασης στην περιοχή ανέρχεται σε 77.178 στρέμματα περίπου.

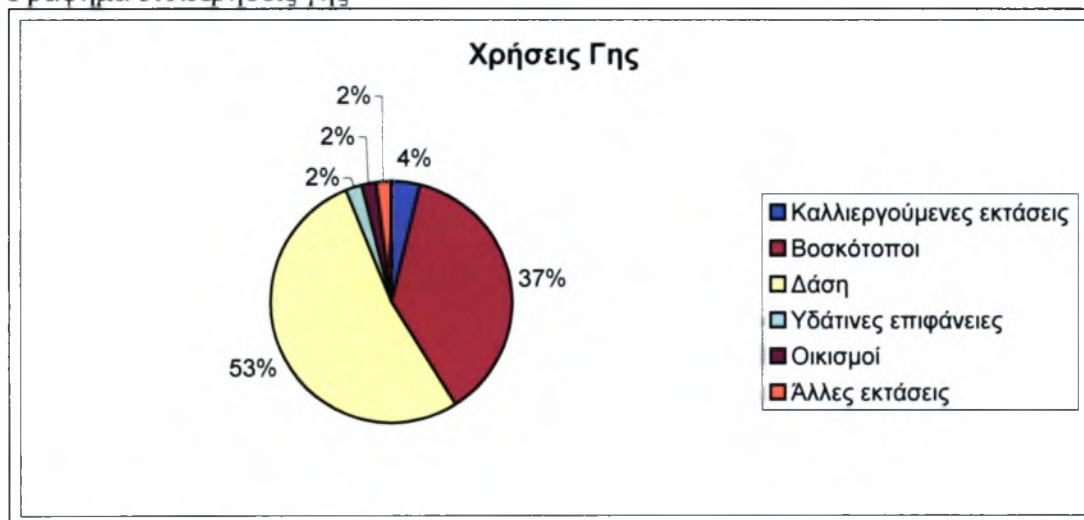
Με την κήρυξη των δρυμών διαμορφώθηκε ένα νέο καθεστώς στην περιοχή όπου στους δύο πυρήνες των δρυμών απαγορεύονται, περιορίζονται ή ελέγχονται όλες οι προαναφερόμενες χρήσεις και διαμορφώνεται ένα ιδιαίτερο καθεστώς απόλυτης προστασίας, ενώ στις περιφερειακές τους ζώνες επιτρέπεται η άσκηση δραστηριοτήτων όπως κτηνοτροφία, γεωργία, αλιεία, υπό προϋποθέσεις, περιορισμούς και πάντοτε κάτω από αυστηρό έλεγχο.

Τα λιβάδια της Β. Πίνδου ανήκουν στην ψευδοαλπική ζώνη και αποτελούν χώρους ανάπτυξης της αιγοπροβατοτροφίας λόγω της βοσκήσιμης ύλης την καλοκαιρινή περίοδο, όταν τα χειμερινά και εαρινά-φθινοπωρινά λιβάδια ξηραίνονται

με αποτέλεσμα να είναι ακατάλληλα για βόσκηση. Οι κτηνοτρόφοι της περιοχής ασκούν νομαδική κτηνοτροφία στην περιοχή κατά την θερινή περίοδο, ενώ τον χειμώνα κατεβαίνουν στα χειμερινά λιβάδια της Θεσσαλίας. Αυτή η μορφή κτηνοτροφίας ασκείται εδώ και αιώνες από τους Βλάχους της περιοχής. Η οικόσιτη κτηνοτροφία είναι πάρα πολύ μικρή (Μουσείο Γουλανδρή,1992).

Η εκμετάλλευση των δασών γίνεται από τις Κρατικές Εκμεταλλεύσεις Δασών των Δασαρχείων της περιοχής και από τους Ελεύθερους Δασικούς Συνεταιρισμούς Εργασίας των κατοίκων της περιοχής, εξασφαλίζοντας την ορθολογική και αειφόρο διαχείριση των δασών και ένα σημαντικό έσοδο των πληθυσμών.

Γράφημα 5.1:Χρήσεις γης

Πηγή: ΕΣΥΕ, ίδια επεξεργασία.

Εικόνα 5.3: Σαρακατσάνικη στάνη στον Γυφτόκαμπο Ζαγορίου

Πηγή: www.in.gr/argo/ioannina

Πίνακας 5.1: Έκταση ειδών φυτοκάλυψης

ΕΙΔΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ	ΘΕΣΕΙΣ	%
Περιοχές χωρίς δεδομένα	138.894	3	5,8
Βοσκότοποι και εγκαταλελειμμένοι αγροί	381115	407	15,9
Γεωργικές καλλιέργειες	53608	126	2,2
Μίξεις διαφόρων δασοπονικών ειδών	72010	55	3,0
Λευκόδερμη πεύκη	81306	39	3,4
Μαύρη πεύκη	753962	140	31,5
Ελάτη	34855	43	1,4
Οξυά	181339	84	7,5
Δρυς	383934	96	16,0
Φυλλοβόλα πλατύφυλλα	19962	13	0,8
Άρκευθος	4066	1	0,2
Θαμνώνες αιφυύλων πλατύφυλλων	236582	50	9,90
Άγωνα (Γκρεμοί, Βράχια κ.λ.π.)	58474	56	2,4
ΣΥΝΟΛΟ	2.401.152	1.117	100,00

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ,2002.

5.3.1 Προβλήματα χρήσεων γης

Σημαντικό πρόβλημα στην Β. Πίνδο αποτελούν οι πάρα πολλοί και απρογραμμάτιστα χαραγμένοι δασικοί δρόμοι που διανοίχτηκαν κυρίως από τη δασική Υπηρεσία. Οι δρόμοι αυτοί παρά το μικρό πλάτος τους, διασπούν τη συνέχεια των δασών και επηρεάζουν τα οικοσυστήματα ενώ πολλές φορές λόγω των μεγάλων συχνά κατά μήκος κλίσεων τους υφίστανται χαραδρωτικές διαβρώσεις. Επίσης καθιστούν, έστω και με δυσκολία, δυνατή την μετακίνηση οχημάτων σε περιοχές που έχουν ανάγκη ηρεμίας ενώ συχνά χρησιμοποιούνται και για παράνομη θήρα (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002).

Προκύπτει επομένως, η ανάγκη μελέτης για το απαραίτητο δασικό οδικό δίκτυο, για την προστασία και επίσκεψη της περιοχής, και η απαγόρευση στο υπόλοιπο δίκτυο με αποκλεισμό της κίνησης οχημάτων (με μπάρες), έτσι ώστε να χρησιμοποιούνται από τους επισκέπτες οι πεζόδρομοι και να αφεθούν να αποκατασταθούν φυσικά.

Άλλα προβλήματα είναι η παράνομη, μη ελεγχόμενη βόσκηση στον πυρήνα

των δύο Εθνικών Δρυμών και η παράνομη υλοτομία. Για αυτό θα πρέπει να τα μέτρα φύλαξης, να αυξηθεί το προσωπικό φύλαξης και να α εναλλακτικές λύσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και των απο Τέλος προβλήματα δημιουργεί η ΔΕΗ με τις δραστηριότητες που έχουν φράγματα και τα έργα σύλληψης επιφανειακών νερών όπως τον Ταμιευτήρα των πηγών Αώου καθώς και μικρά φράγματα εκτροπής.

5.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η ύπαρξη πολλών και μικρού μεγέθους οικισμών, με ισχυρές εξαρτήσεις από μεγαλύτερα οικιστικά κέντρα, έχει άμεση επίπτωση στην εγκατάσταση των οικονομικών μονάδων και την ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων.

5.4.1 Πρωτογενής τομέας

Ο ορεινός χαρακτήρας της περιοχής καθορίζει σχεδόν μονοσήμαντα την πρωτογενή παραγωγική δραστηριότητα. Οι εκτεταμένες δασικές εκτάσεις το ηπειρωτικό κλίμα, οι σχετικά μικρές πεδινές και διαθέσιμες για καλλιεργήσιμες εκτάσεις, προσδιορίζουν όλα τα βασικά μεγέθη των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Ένα βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι η μεγάλη πλειοψηφία των εκμεταλλεύσεων είναι μικτές (γεωργοκτηνοτροφικές 71,2% και γεωργικές 28,8%).

5.4.1.1 Γεωργία

Οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις παρατηρείται ότι όχι μόνο είναι μικρού μεγέθους (<5στρέμματα), αλλά είναι μικρότερες από το μ.ο. γεωργικών εκμεταλλεύσεων τόσο του Ν. Γρεβενών όσο και του Ν. Ιωαννίνων. Όσο αφορά τις καλλιεργούμενες εκτάσεις κατά είδος προκύπτει η κυριαρχία των ετησίων καλλιεργειών⁴ ενώ σημαντικό ποσοστό έχουν οι βοσκότοποι, τα λιβάδια, οι οικογενειακοί λαχανόκηποι και οι δενδρώδεις καλλιέργειες (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002).

⁴ Σε ορισμένες περιοχές, όμως αυτές είναι σχετικά περιορισμένες είτε επειδή κυριαρχεί άλλη χρήση όπως στις δασικές περιοχές (π.χ. Βοβούσα, Βρυσοχώρι, Λαϊστά) είτε επειδή οι αγροναυσίες παρουσιάζονται σχετικά μεγάλες εξαιτίας της πληθυσμιακής μείωσης και της μείωσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων (Μουσείο Γουλανδρή, 1992).

Σημαντική είναι η διαφοροποίηση μεταξύ των υποπεριοχών της Β. Πίνδου σε σχέση με την αρδευσιμότητα των γεωργικών εκτάσεων. Αυτό είναι φυσιολογικό δεδομένου ότι εξαρτάται κυρίως από την ύπαρξη υδατικών πόρων και δευτερευόντως από τις επενδύσεις σε γεωτρήσεις, δίκτυα κλπ. Επίσης από την αναλογία μηχανικού εξοπλισμού προς τις καλλιεργούμενες εκτάσεις διαπιστώνεται η σημαντική διαφοροποίηση του βαθμού εκμηχάνισης και των τύπων μηχανικού εξοπλισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μεταξύ των υποπεριοχών της Β. Πίνδου.

Στην περιοχή υπάρχουν και 11 γεωργικοί συνεταιρισμοί όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 5.2 : Γεωργικοί συνεταιρισμοί

Συνεταιρισμός	Αντικείμενο	Μέλη
Αρίστης	Πιστωτικός	49
Κλειδωνιάς	Πιστωτικός	72
Δεματίου	Πιστωτικός	47
Κόνιτσας	Πιστωτικός	112
Καλλιθέας	Πιστωτικός	37
Καλπακίου	Πιστωτικός	84
Χρυσοβίτσας	Πιστωτικός	76
Πέτρας	Πιστωτικός	77
Κάτω Πεδινών	Πιστωτικός	34
Σαμαρίνας	Γεωργικός- πιστωτικός-βιοτεχνικός	159
Σμίξης	Γεωργικός- πιστωτικός-βιοτεχνικός	178

Πηγή: Μουσείο Γουλανδρή, 1992

5.4.1.2 Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία αποτελεί βασική συνιστώσα της παραγωγικής βάσης στην Β. Πίνδο, κυρίως στους ορεινούς οικισμούς, αποτελώντας μία από τις βασικές παραγωγικές δραστηριότητες. Από τα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΣΥΕ δεν προκύπτει κάποια ιδιαίτερη εξειδίκευση στις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις όσον αφορά στα είδη του ζωικού κεφαλαίου, εκτός από τη ζώνη άμεσης επιρροής των Ιωαννίνων όπου παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση χοιροειδών και πουλερικών που οφείλεται στην ύπαρξη οργανωμένων κτηνοτροφικών μονάδων.

Οι κτηνοτροφικοί συνεταιρισμοί στην Β. Πίνδο αναφέρονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 5.3: Κτηνοτροφικοί συνεταιρισμοί

Συνεταιρισμός	Αντικείμενο	Μέλη
Κόνιτσας	γαλακτοκομικός	236
Αγ. Παρασκευής	αναγκαστικός διαχείρισης χορτονομής	253
Ελατοχωρίου	αναγκαστικός διαχείρισης χορτονομής	64
Γρεβενιτίου	αναγκαστικός διαχείρισης χορτονομής	72

Πηγή: Μουσείο Γουλανδρή, 1992

5.4.1.3 Ιχθυοκαλλιέργειες

Ιχθυοτροφεία πέστροφας υπάρχουν κατά μήκος των ποταμών Βοϊδομάτη και Αώου. Πρόκειται για οικογενειακές επιχειρήσεις μικρού μεγέθους (2 στρεμμάτων η μία περίπου). Στον ποταμό Βοϊδομάτη, κοντά στην Κλειδωνιά, υπάρχουν 4 μονάδες ιχθυοκαλλιέργειών 10 περίπου στρεμμάτων, συνολικού δυναμικού παραγωγής 350 τόνων, από τις οποίες η μία είναι σημαντική μονάδα (δυναμικό παραγωγής 200 τόνοι/έτος). Μία νέα μικρή μονάδα λειτουργεί ήδη στο Δίστρατο, ενώ στην Κόνιτσα βρίσκεται σε εξέλιξη μονάδα εκκολαπτηρίου γόνου άγριας πέστροφας και τεχνητή λίμνη για ερασιτεχνική αλιεία.

Προβλήματα που συναρτώνται με την ύπαρξη ιχθυοτροφείων είναι η απαίτηση για ελάχιστη παροχή και ελάχιστο BOD στην είσοδο του ιχθυοτροφείου και το γεγονός ότι η παροχή εκροής έχει σχετικά υψηλά επίπεδα ρυπαντικού φορτίου (χαμηλή στάθμη διαλυμένου οξυγόνου, μικροοργανισμοί, κλπ). Μείωση της διαθέσιμης παροχής κάτω από τα απαιτούμενα όρια έχει σαν αποτέλεσμα την πρόκληση ζημιών στην παραγωγή ψαριών.

Η **ζήτηση νερού** για ιχθυοκαλλιέργειες υπολογίζεται για κάθε περιοχή ανάλογα με το είδος των ψαριών, την παραγωγή και τις ανάγκες νερού ανά τόνο παραγωγής. Η παραγωγή πέστροφας κυμαίνεται από 15-30 τόνους ανά στρέμμα. Η παραγωγή χελιών είναι 3,5 τόνοι ανά στρέμμα περίπου. Όσον αφορά τις ανάγκες νερού των ιχθυοτροφείων, αυτές υπολογίζονται σε 0,015 m³/sec/τόνο παραγωγής. Δεδομένου ότι οι μονάδες αυτές βρίσκονται συνήθως εν σειρά και επομένως οι κατάντη μονάδες χρησιμοποιούν μέρος του νερού των ανάντη μονάδων (πράγμα βέβαιο που εξαρτάται και από την ποιότητα των νερών και άρα και από το μέγεθος των μονάδων). Ως ένας ικανοποιητικός συντελεστής μείωσης της ζήτησης νερού μπορεί να θεωρηθεί ίσος προς 0,1 (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002).

5.4.1.4 Δασοπονία

Η υλοτομία είναι μία από τις πιο βασικές παραγωγικές δραστηριότητες της περιοχής. Τα εκτεταμένα δάση αποτελούν σημαντική πλουτοπαραγωγική πηγή, παρ' όλο που πραγματοποιείται και λαθρούλοτομία, που έχει ως συνέπεια την επιβάρυνση του δασικού οικοσυστήματος.

Τα **προϊόντα υλοτομίας**, που παράγονται στα δασικά συμπλέγματα, καλύπτουν ένα μεγάλο φάσμα προϊόντων και ανάλογα με την παραγόμενη ποσότητα ξυλώδους μάζας, είναι τα εξής (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002):

Τεχνική ξυλεία κωνοφόρων

- Στρογγύλη ξυλεία χωρίς διαλογή διαστάσεων 2,00 έως 9,00 μ. για την Μαύρη Πεύκη.
- Στρογγύλη ξυλεία Α και Β κατηγορίας διαστάσεων 2,00 έως 9,00 μ. για την Λευκόδερμο Πεύκη (Ρόμπολο).
- Στρογγύλη ξυλεία μικρών διαστάσεων μήκους 0,80 έως 1,80 μ.
- Ξυλεία μεταλλείων.
- Στύλοι ΔΕΗ, ΟΤΕ.

Καυσόξυλα Πεύκης

- Αντιπροσωπεύουν κατά μέσο όρο στη Μ. Πεύκη το 25% του συνολικού υλοτομημένου ξυλώδους όγκου και στη Λευκόδερμο Πεύκη το 40%.

Ξυλεία οξιάς

- Σχίζες και στρογγύλια Β κατηγορίας.
- Στρογγύλη ξυλεία Α κατηγορίας.
- Στρογγύλη ξυλεία Β κατηγορίας.

Καυσόξυλο οξιάς, βιομηχανικό ή κοινό

- Αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο ποσοστό από τον συνολικό υλοτομούμενο ξυλώδη όγκο διατίθεται εύκολα στο εμπόριο και σε ικανοποιητική τιμή.

Η **αποδοτικότητα των δασικών εκμεταλλεύσεων** εξαρτάται από τους εξής παράγοντες στους οποίους η Β. Πίνδος υστερεί σημαντικά :

- Την ύπαρξη ικανοποιητικού δασικού οδικού δικτύου για την καλή προσπελασιμότητα στις περιοχές υλοτομίας.
- Την ποιότητα του οδικού δικτύου που συνδέει τις δασικές εκμεταλλεύσεις με τις μονάδες επεξεργασίας και την αγορά.

- ο Το βαθμό εκμηχάνισης των εκμεταλλεύσεων, κυρίως σε μετατοπιστές ξυλείας που αυξάνουν και την παραγωγή και την παραγωγικότητα των εκμεταλλεύσεων.
- ο Την διάθεση του βιομηχανικού ξύλου που σημαντική ποσότητά του παραμένει στο δάσος λόγω της μικρής παραγωγικής δυναμικότητας των υφισταμένων μονάδων επεξεργασίας.

Είναι ανάγκη να επισημάνουμε πως εκτός από την εμπορευματική παραγωγή δασικών προϊόντων στην περιοχή υπάρχει και σημαντική ιδιοκατανάλωση που περιλαμβάνει το δικαίωμα κάλυψης των ατομικών αναγκών των κατοίκων ατελώς και χωρίς άδεια υλοτομίας σε καυσόξυλα, ξυλεία γεωργικών εργαλείων, βέργες περιελίξεως κηπουρικών φυτών, ξυλεία περίφραξης ποιμνιοστασίων, καταφυγίων ζώων, κήπων και αγρών. Επίσης παρέχεται το δικαίωμα μετά από σχετική άδεια υλοτομίας να καλύψουν τις ανάγκες τους σε τεχνική ξυλεία για την κατασκευή ή επισκευή σπιτιών ή αποθηκών μέσα στην περιφέρεια των οικισμών τους.

5.4.1.5 Λατομική - εξορυκτική δραστηριότητα.

Στην Β. Πίνδο η λατομική δραστηριότητα παρουσιάζεται στο τμήμα που ανήκει στο νομό Ιωαννίνων. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Ανάπτυξης, 15 λατομεία μαρμάρων εντοπίζονται στις θέσεις Αγ. Αναργύρων (11 θέσεις), Δεμάτι (2 θέσεις), Σκαμνέλλι (1 θέση) και Μηλέα (1 θέση), όπως παρουσιάζονται στο παρακάτω πίνακα. Τα περισσότερα είναι σε αδράνεια και μόνο ένα είναι σήμερα σε δραστηριότητα και βρίσκεται στη θέση Δεμάτι .

Σχετικά με το **καθεστώς λειτουργίας** των λατομείων η λατομική περιοχή των Αγ. Αναργύρων Ιωαννίνων θεσμοθετήθηκε με το ΦΕΚ 532/8/12-9-83. Έχει έκταση 197,5 στρέμματα όπου λειτουργούν με απόφαση του νομάρχη ένα λατομείο αδρανών και 11 λατομεία μαρμάρων. Τα εκτός λατομικής ζώνης λατομεία αδρανών και μαρμάρων λειτουργούν συνήθως με άδειες λειτουργίας που εκδίδει η νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, οι οποίες έχουν συνήθως 15ετή διάρκεια εκμετάλλευσης.

Τα έξοδα αποκατάστασης του περιβάλλοντος μπορούν να καλυφθούν από το Υπουργείο Γεωργίας που συγκεντρώνει τις εγγυητικές επιστολές που εκπίπτουν σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης. Αυτές κατατίθενται στον νομάρχη κατά την φάση

χορήγησης της άδειας λειτουργίας. Συμπληρωματικά, ο φορέας διαχείρισης μπορεί να ερευνήσει την χρήση για την αποκατάσταση των υπαρχόντων σε αδράνεια, μέρος από το ετήσιο τέλος εκμετάλλευσης που καταβάλλουν στους ΟΤΑ τα λατομεία που έχουν δραστηριότητα.

5.4.2 Δευτερογενής τομέας

Οι μεταποιητικές μονάδες εξυπηρετούν κυρίως ανάγκες της αγοράς της περιοχής, ενώ οι μεγαλύτερες μονάδες από άποψη απασχόλησης, είναι εγκατεστημένες με βάση τα ακόλουθα κριτήρια.

- ο Να βρίσκονται κοντά σε «κέντρα» της περιοχής (Μέτσοβο, Κόνιτσα).
- ο Να έχουν εύκολη οδική πρόσβαση στα Ιωάννινα.
- ο Να βρίσκονται κοντά σε φυσικούς πόρους.

Υπάρχουν 25 σχετικά μεγάλες μονάδες στον κλάδο ξύλου – φελλού στο Μέτσοβο, τη Μηλέα, την Κόνιτσα και τον Περίβλεπτο. Σημαντικές επιχειρήσεις εντοπίζονται και στον κλάδο ειδών διατροφής (20 επιχειρήσεις) στις περιοχές Κόνιτσα, Καλπάκι και Μέτσοβο (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002).

5.4.3 Τριτογενής τομέας

Η παροχή υπηρεσιών είναι σημαντικά ανεπτυγμένη στην περιοχή και στηρίζεται στους ακόλουθους κλάδους:

- i. Λιανικό εμπόριο, με μεγάλη χωρική διασπορά σε όλη της περιοχή μελέτης, καλύπτοντας κυρίως τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων της περιοχής.
- ii. Εστιατόρια - ξενοδοχεία, με πιο περιορισμένη διασπορά κυρίως γύρω από τις τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές.
- iii. Λοιπές υπηρεσίες, που βρίσκονται εγκατεστημένες σχεδόν αποκλειστικά στην Κόνιτσα και το Μέτσοβο.

Όλο το ξενοδοχειακό δυναμικό βρίσκεται στην πλευρά του Ν. Ιωαννίνων και ειδικότερα στο Μέτσοβο, το δυτικό Ζαγόρι και την ευρύτερη περιοχή της Κόνιτσας, με μοναδική εξαίρεση μία μονάδα στο Περιβόλι Γρεβενών. Η αύξηση των μεγεθών των ξενοδοχειακών καταλυμάτων στην επταετία 1990 - 1996 ήταν σημαντικά μεγάλη

στο δυτικό Ζαγόρι (88,5% αύξηση των κλινών) και στο Μέτσοβο (41,5% αύξηση των κλινών). Στις υπόλοιπες περιοχές η αύξηση ήταν σχεδόν μηδενική. Εντυπωσιακότερη είναι η αύξηση της δυναμικότητας των ενοικιαζόμενων δωματίων. Σημειώνεται ότι η διασπορά τους είναι περισσότερο εκτεταμένη από αυτή που φαίνεται από τα επίσημα στοιχεία, δεδομένου ότι υπάρχουν πολλά «αδήλωτα» ενοικιαζόμενα δωμάτια. Κάποια σχετικά στοιχεία παρουσιάζονται στους πίνακες που ακολουθούν:

Πίνακας 5.4: Δυναμικότητα ξενοδοχειακών καταλυμάτων (1990-1996)

Έτος	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
1990	29	386	770
1996	37	559	1120

Πηγή: ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.,1997

Πίνακας 5.5: Ποσοστιαία μεταβολή % δυναμικότητας ξενοδοχειακών καταλυμάτων (1990-1996)

Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
27,6	44,8	45,5

Πηγή: ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.,1997

Πίνακας 5.6: Ποσοστιαία μεταβολή % δυναμικότητας ενοικιαζόμενων δωματίων (1990-1996)

Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
390,9	412,8	424,8

Πηγή: ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.,1997

Στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER προέκυψε πρόσθετη δυναμικότητα σε ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα στην Β. Πίνδο όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 5.7: Δυναμικότητα ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER

ΟΤΑ	Τύπος	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Αβδέλλα	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	1	6	15
Ζιάκας	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	1	5	10
Μεσολούρι	Ξενώνες	1	7	16
Πανόραμα	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	1	7	15
Πολυνέρι	Ξενώνες	1	9	20
Σαμαρίνα	Ξενώνες	1	7	15
Σμίξη	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	3	24	75

Σμίξη	Ξενώνες	1	12	25
Φιλιππαιοί	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	1	5	10
Δίστρατο	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	1	3	8
Δίστρατο	Ενοικιαζόμενα διαμερίσματα	1	8	16
Κλειδωνιά	Ξενώνες	1	4	8
Κόνιτσα	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	2	18	36
Μοναχίτι	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	1	7	20
Σύνολο		17	122	289

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ,2002

Σημαντικό ρόλο στην οικονομία της περιοχής παίζουν τα **χιονοδρομικά κέντρα** και τα **καταφύγια** τα οποία είναι τα εξής:

Χιονοδρομικό κέντρο Βασιλίτσας

Βρίσκεται στο διάσελο Βασιλίτσας σε υψόμετρο 1750 μέτρων. Απέχει από τα Γρεβενά 45 χλμ. Διαθέτει δύο πίστες των 1.100 μ. και μία των 350μ Επίσης περιλαμβάνει και πίστα αντοχής 5 χλμ. Για την εξυπηρέτηση των χιονοδρόμων υπάρχουν δύο αναβατήρες (1.100 και 350 μέτρα). Περιλαμβάνει επίσης σχολή σκι, ενοικιάσεις σκι και εστιατόριο.

Χιονοδρομικό κέντρο Ιδρύματος Αβέρωφ

Βρίσκεται στη θέση Καρακόλι 2 χλμ. από το Μέτσοβο σε υψόμετρο 1.350 μέτρων και λειτουργεί από το 1969. Διαθέτει δύο πίστες καταβάσεων, έναν εναέριο αναβατήρα μήκους 800 μέτρων. Στην υποδομή του περιλαμβάνονται εστιατόριο και αναψυκτήριο.

Χιονοδρομικό κέντρο Δήμου Μετσόβου

Βρίσκεται 5 χλμ. από το Μέτσοβο στη θέση Πολίτσες και σε υψόμετρο 1.500 μέτρων. Το κέντρο άρχισε να λειτουργεί από το 1994 και περιλαμβάνει τρεις πίστες 800-1.200 μέτρων που εξυπηρετούνται από έναν αναβατήρα μήκους 700 μέτρων, μία πίστα 300 μέτρων με αναβατήρα και μία πίστα baby 150 μέτρων με ισομήκη αναβατήρα. Οι υπόλοιπες εξυπηρετήσεις του κέντρου περιλαμβάνουν αναψυκτήριο, εστιατόριο και τέσσερα καταστήματα ειδών σκι.

Καταφύγιο Γουμάρας

Βρίσκεται στο διάσελο Βασιλίτσας σε υψόμετρο 1.850 μέτρων. Η χωρητικότητά του είναι 30 άτομα, υδροδοτείται από δεξαμενή, έχει οργανωμένη κουζίνα και

θερμαίνεται με δύο τζάκια. Απέχει από τα Γρεβενά 50 χλμ. (άσφαλτος) και 2 ώρες και 30' πορεία από σηματοδοτημένο μονοπάτι.

Καταφύγιο Γκαμήλας

Βρίσκεται στην τοποθεσία Ραδοβόλι της Γκαμήλας (Αστράκα) σε υψόμετρο 1.950 μέτρων. Η χωρητικότητά του είναι 28 άτομα, υδροδοτείται από πηγή με δίκτυο και θερμαίνεται με σόμπες πετρελαίου. Η κουζίνα του είναι οργανωμένη μερικώς. Η πρόσβαση γίνεται: i) Απο Γιάννενα-Πάπιγκο απόσταση 60 χλμ. και από εκεί με μονοπάτι σηματοδοτημένο 3 ώρες και 30', ii) Απο Γιάννενα - Τσεπέλοβο 50 χλμ. και από εκεί 4 ώρες πορεία.

Καταφύγιο Μιτσικέλι

Βρίσκεται στη θέση Ασβός ή Γκρεμισμένα Λιθάρια στο Μιτσικέλι, σε υψόμετρο 1.400 μέτρων. Η χωρητικότητά του είναι 28 άτομα, υδροδοτείται από πηγή με δίκτυο και θερμαίνεται με τζάκι και ξυλόσομπα και διαθέτει οργανωμένη κουζίνα. Η πρόσβαση γίνεται με πορεία 1 ώρα και 30' από το χωριό Λυγγιάδες (12 χλμ. από Γιάννενα).

5.4.4 Απασχόληση

Ο ενεργός πληθυσμός είναι σε ποσοστό, κατά πολύ μικρότερος από την υπόλοιπη χώρα. Η κατανομή του πληθυσμού μεταξύ των τριών τομέων παραγωγής είναι σαφώς υπέρ του πρωτογενούς και του τριτογενούς, ενώ σημαντική απασχόληση στο δευτερογενή τομέα εντοπίζεται στην Κόνιτσα και το Μέτσοβο. Οι υψηλές ποσοστιαίες τιμές στην απασχόληση στον τριτογενή οφείλονται στη σημαντική εξάρτηση της παραγωγικής βάσης από τον τουρισμό και εντοπίζονται χωρικά εκεί όπου βρίσκονται και οι τουριστικοί πόροι της περιοχής.

Πίνακας 5.8: Ποσοστό % του ενεργού πληθυσμού

Περιοχή	Σύνολο	<25
Β. Πίνδος	30,6	4,2
Ελλάδα	37,9	6,1
Ν. Ιωαννίνων	36,4	5,2
Ν. Γρεβενών	36,2	4,4

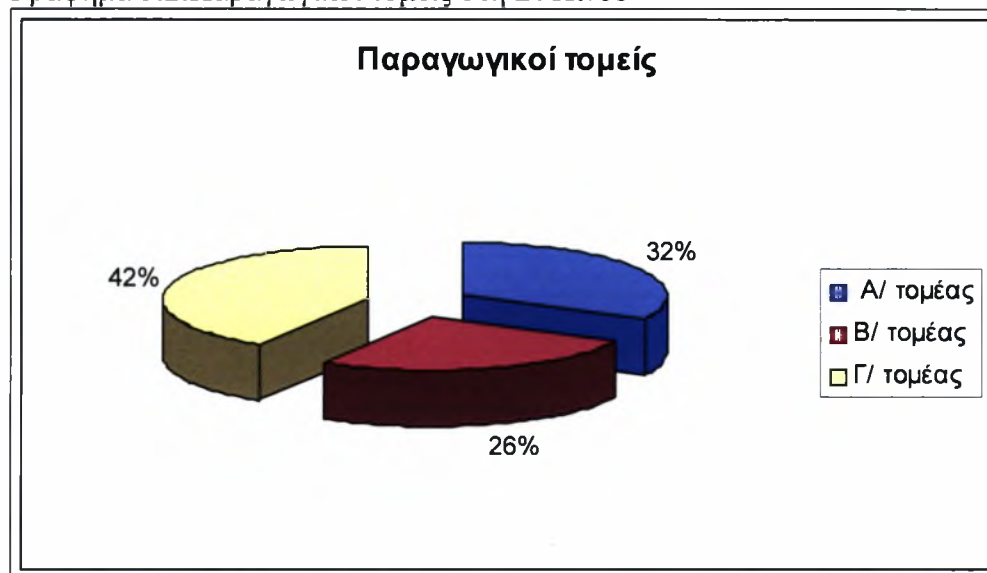
Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίνακας 5.9: Ποσοστό του ενεργού πληθυσμού ανά παραγωγικό τομέα

Περιοχή	Α/ τομέας	Β/ τομέας	Γ/ τομέας
Β. Πίνδος	31,7	25,8	40,1
Ελλάδα	18,7	23,9	51,6
Ν. Ιωαννίνων	27,5	30,4	39,3
Ν. Γρεβενών	35,7	20,4	39,7

Πηγή: ΕΣΥΕ

Γράφημα 5.2: Παραγωγικοί τομείς στη Β. Πίνδο

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

5.5 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

5.5.1 Οδικό δίκτυο

Το οδικό δίκτυο είναι το μόνο δίκτυο μεταφορών που υπάρχει στην περιοχή αφού σιδηροδρομικό δίκτυο δεν υπάρχει στην Δυτική Ελλάδα και το κοντινότερο αεροδρόμιο βρίσκεται στα Ιωάννινα.

5.5.1.1 Εθνικό οδικό δίκτυο

Η Β. Πίνδος ορίζεται δυτικά και νότια από τμήματα δύο βασικών Εθνικών οδών της Βορειοδυτικής Ελλάδας, την Εθνική οδό Ιωαννίνων -Κόνιτσας-Κοζάνης (Παραεγνατία) και την Εθνική οδό Ιωαννίνων -Μετσόβου-Τρικάλων (Ε87). Οι δύο αυτοί οριακοί δρόμοι σαν τμήματα του Εθνικού δικτύου διαθέτουν και τις στοιχειώδεις προδιαγραφές σαν τέτοιοι, αν εξαιρέσουμε την περιοχή της Κατάρας,

και είναι και οι μόνοι απ' την περιοχή που σε όλο το μήκος τους είναι ασφαλτοστρωμένοι. Η Εθνική οδός Ιωαννίνων -Μετσόβου-Τρικάλων είναι τμήμα της Ηγουμενίτσας-Βόλου και Ηγουμενίτσας-Θεσσαλονίκης που είναι άξονες διεθνούς δικτύου και έχουν προτεραιότητα για να συμπληρωθεί η σύνδεση με την Κεντρική και Ανατολική Ελλάδα. Το σκέλος Ηγουμενίτσας -Ιωάννινα -Μέτσοβο-Θεσσαλονίκη είναι τμήμα της Εγνατίας.

Νοτιοανατολικά της περιοχής μελέτης και κατά μέσο όρο σε μικρή απόσταση από το όριο της, πρόκειται να περάσει η «ΕΓΝΑΤΙΑ» που θα συνδέει τη Βορειοδυτική Ελλάδα με την Βορειοανατολική και κατά επέκταση τη Νοτιοδυτική Ευρώπη με τη Νοτιοανατολική. Η Εγνατία από την Ηγουμενίτσα μέχρι τον οικισμό Παναγιά του Ν. Τρικάλων ταυτίζεται με την Ηγουμενίτσας-Βόλου, από εκεί η πρώτη συνεχίζει Βορειοανατολικά προς Θεσσαλονίκη, ενώ η άλλη προς Βόλο. Η χάραξη της Εγνατίας συνοδεύεται από αντίστοιχες μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Στα τμήματα που γειτνιάζουν στην Β. Πίνδο, έχουν κατασκευαστεί τρεις σήραγγες, μία μεγάλη και δύο μικρότερες στην περιοχή της Κατάρας.

5.5.1.2 Υπόλοιπο οδικό δίκτυο

Στην περιοχή υπάρχουν επαρχιακές οδοί, κοινοτικοί, αγροτικοί και δασικοί δρόμοι καθώς και ορειβατικά μονοπάτια. Το εσωτερικό οδικό δίκτυο παρουσιάζει πολλά προβλήματα. Περιορισμένα τμήματα είναι ασφαλτοστρωμένα, μεγάλο ποσοστό είναι αμμοχάλικο και υπάρχουν τμήματα χωρίς οδόστρωμα. Το 1/3 των οικισμών προσεγγίζεται με δρόμους ασφαλτοστρωμένους. Η βατότητα είναι μέτρια έως δυσχερής σε πολλά σημεία. σε αρκετά μεγάλο μήκος του επαρχιακού και κοινοτικού δικτύου γίνονται σήμερα έργα βελτίωσης του οδοστρώματος με αργό όμως ρυθμό.

Άλλες αδυναμίες του δικτύου είναι η επικινδυνότητα από τους βράχους που πέφτουν στο οδόστρωμα είτε ασφαλτοστρωμένο είναι αυτό είτε με αμμοχάλικο, το μικρό φάρδος των δρόμων, οι απότομες χαράδρες και η δυσαναλογία της ποιότητας του δικτύου με την αγριότητα των κλιματολογικών φαινομένων.

Χαρακτηριστικό της περιοχής μελέτης είναι ότι διασχίζεται και από μονοπάτια ορειβατών όπως το Πανευρωπαϊκό Ε6 στο κεντρικό-ανατολικό τμήμα της

περιοχής μελέτης και το Ελληνικό O₃ στο δυτικό τμήμα της, καθώς επίσης κι από πλήθος μικρότερα. Επίσης η φύση της περιοχής και η δραστηριότητα της υλοτομίας επιβάλλουν την ύπαρξη εκτενούς δικτύου δασικών δρόμων το οποίο θεωρείται αρνητικό για την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας της περιοχής.

5.5.2 Ηλεκτροδότηση

Όλοι οι οικισμοί έχουν ηλεκτροδότηση. Υποσταθμοί της ΔΕΗ υπάρχουν στα Γιάννενα, στο Καλπάκι και ανατολικά από τα Γρεβενά. Υψηλή τάση δεν διασχίζει την περιοχή μελέτης. Στην επόμενη δεκαετία προγραμματίζεται η σύνδεση Κοζάνης με τα Ιωάννινα.

5.5.3 Τηλεπικοινωνίες

Κομβικά κέντρα (ΚΟΚ) στην περιοχή υπάρχουν στην Κόνιτσα, στις Καρυές και εκτός περιοχής, αλλά που την τροφοδοτούν στα Ταμπούρια και στα Γρεβενά. Τερματικά κέντρα (ΤΕΚ) υπάρχουν στο Δίστρατο, στην Αγία Παρασκευή, στο Παλαιосέλι, στο Καλπάκι, στο Τσεπέλοβο, στα Άνω Πεδινά, στους Κήπους, στους Ασπράγγελους, στο Μέτσοβο, στη Μηλέα και στο Γρεβενίτι, στο Μέγαρο, στη Σαμαρίνα, στη Σμίξη, στην Κρανέα και στο Κηπούρειο. Το μεγαλύτερο ποσοστό νοικοκυριών έχει πλέον το δικό του τηλέφωνο.

5.5.4 Αποχέτευση-Διάθεση απορριμμάτων

Οι οικισμοί της Β. Πίνδου δεν έχουν δίκτυα αποχέτευσης και χρησιμοποιούν κυρίως σηπτικούς βόθρους. Επίσης δεν υπάρχει οργανωμένη διαχείριση των απορριμμάτων.

5.6 ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΖΟΜΕΝΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Εκτός από την Εγνατία που είναι έργο εθνικής κλίμακας και εφάπτεται στην

περιοχή της Β. Πίνδου τα έργα που έχουν εγκριθεί και εκτελούνται στην περιοχή είναι τοπικής σημασίας και μικρής εμβέλειας. Υπάρχουν σημαντικές επενδύσεις σε βελτιώσεις του τοπικού οδικού δικτύου, σε έργα ύδρευσης και αποχέτευσης και αναστήλωσης γεφυρών. Ο προγραμματισμός έργων στο πλαίσιο του ΠΕΠ Ηπείρου και του ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας αποτελεί πολύ σημαντική παράμετρο για την περιοχή.

Από την Πρωτοβουλία Leader έχουν εγκριθεί έργα που έχουν σχέση με τον αγροτουρισμό, διαμορφώσεις ελεύθερων χώρων και αξιοποίησης μνημείων. Με το νόμο 1892/90 χρηματοδοτήθηκαν παραγωγικές μονάδες κυρίως επεξεργασίας τοπικών προϊόντων, εκτροφεία χοίρων και πουλερικών, ιχθυοκαλλιέργειες και ξενοδοχειακές μονάδες.

Η ΔΕΗ έχει προγραμματίσει, σε επίπεδο μελέτης και όχι σε επίπεδο χρηματοδότησης, κάποιους ταμιευτήρες στις παρυφές της περιοχής, οι οποίοι αν πραγματοποιηθούν θα δημιουργήσουν προβλήματα ανισορροπίας στο οικοσύστημα, γι αυτό θεωρούμε ότι θα πρέπει να γίνουν ειδικές μελέτες πριν την οριστικοποίηση του προγράμματος. Επίσης στην Κόνιτσα έχει προγραμματισθεί η κατασκευή τελεφερίκ που προκαλεί αντιδράσεις από φορείς και κατοίκους.

5.6.1 Υδροηλεκτρικά έργα

Το ΥΗΕ Ελεύθερου βρίσκεται μέσα στην περιοχή της Β. Πίνδου και σημαντικό τμήμα του ταμιευτήρα βρίσκεται μέσα στον εθνικό δρυμό Βίκου - Αώου. Έχουν εξεταστεί τέσσερα σχέδια αξιοποίησης του έργου σε συνδυασμό με τα γειτονικά του. Σε όλα αυτά τα σχέδια, προβλέπεται εκτροπή των νερών του Αώου από τον ταμιευτήρα Ελεύθερου προς τον Καλαμά.

Το υπάρχον ΥΗΕ Πηγών Αώου έχει δυνατότητες αύξησης της παραγωγής ενέργειας αν εμπλουτιστεί από γειτονικές λεκάνες απορροής, αφού έχει 240 εκ. κ.μ./έτος ωφέλιμη χωρητικότητα και δέχεται 120 εκ. κ.μ./έτος. Από τη ΔΕΗ, είχε προταθεί η κατασκευή φράγματος στο ρέμα Αρκούδας, στην κοιλάδα της Βάλια Κάλντα αλλά δεν εγκρίθηκε από το ΥΠΕΧΩΔΕ και εξετάζεται εναλλακτικά ένα σύστημα δύο ταμιευτήρων αντλιοστασίων - υπόγειων αγωγών. Ο ένας ταμιευτήρας έκτασης περίπου 400 - 500 στρεμμάτων, βρίσκεται στον π. Αώο στη συμβολή του με το ρέμα της Αρκούδας και μικρή έκτασή του εισέρχεται στον Εθνικό Δρυμό Ο άλλος

ταμιευτήρας βρίσκεται στο ρέμα του Σουρίκα, παραπόταμο του ποταμού Βάρδα.

Στην λεκάνη απορροής του Μετσοβίτικου πρόκειται να κατασκευαστεί το ομώνυμο ΥΗΕ με ταμιευτήρα μικρής έκτασης Σχεδιάζεται επίσης η κατασκευή του ΥΗΕ Στενού με ταμιευτήρα μεγάλης έκτασης. Το τμήμα της λεκάνης κατάκλυσης που ανήκει στον π. Ζαγορίτικο, βρίσκεται εντός των ορίων της Β. Πίνδου.

Στον άνω ρου του ποταμού Βενέτικου έχουν σχεδιαστεί τρεις ταμιευτήρες, του Μετοχίου, του Σπηλαίου και του Τρικώμου. Επίσης έργα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα για την ΔΕΗ είναι τα έργα εμπλουτισμού του ΥΗΕ Πηγών Αώου (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002).

Αξίζει να σημειωθεί πως το υδατικό διαμέρισμα Β. Πίνδου και της Ηπείρου εμφανίζεται πλεονασματικό σε νερό και η ζήτηση νερού σε όλες τις φάσεις ανάπτυξης της περιοχής καλύπτεται χωρίς προβλήματα. Δηλαδή προσφέρονται μεγάλες δυνατότητες για ανάπτυξη του τομέα παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας. Σε δυσμενείς υδρολογικές συνθήκες, το κόστος παραγωγής είναι αρκετά μικρότερο στα σενάρια ανάπτυξης χωρίς εκτροπή, από ότι στα σενάρια με εκτροπή. Συνεπώς πρέπει να αντιμετωπιστεί το δίλημμα παρέμβασης ή όχι στο ευαίσθητο ευρύτερο οικοσύστημα της κοιλάδας του Αώου (Ανάλυση οικοσυστημάτων ΕΠΕ, 1993).

Οι σημερινές τάσεις ανάπτυξης ηλεκτρικής ενέργειας, με την εισαγωγή του φυσικού αερίου και την πιθανή διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων δεν ευνοεί την κατασκευή ΥΗΕ, τα οποία έχουν υψηλό κόστος επένδυσης. Η τάση αυτή είναι δυνατό να ανατραπεί στο μέλλον αν τεθούν αυστηρά όρια εκπομπών ρύπων ή προταθεί ως σκοπός η εθνική ενεργειακή αυτάρκεια.

5.7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

5.7.1 Υπηρεσίες

Στην περιοχή μελέτης υπάρχουν:

- Δασαρχεία (4): Ιωαννίνων, Κόνιτσας, Μετσόβου και Γρεβενών.
- Ειρηνοδικεία (3): Μέτσοβο, Κόνιτσα, Τσεπέλοβο.
- Ταχυδρομεία (13): Γρεβενίτι, Κήποι, Ασπράγγελι, Τσεπέλοβο, Πολυνέρι,

Αρίστη, Κόνιτσα, Μέτσοβο, Αγ. Παρασκευή, Παλαιοσέλλι, Πρόσβορρο, Κηπουρείο, Κρανέα.

5.7.2 Εκπαίδευση

Η δημογραφική αποψίλωση της περιοχής και η γήρανση του πληθυσμού έχει οδηγήσει σε σταδιακή κατάργηση πολλών σχολικών μονάδων. Στην Β. Πίνδο υπάρχουν 32 δημοτικά σχολεία, 4 γυμνάσια (Κόνιτσα, Μέτσοβο, Χρυσοβίτσα, Μηλιωτάδες), 2 λύκεια (Μέτσοβο, Κόνιτσα), και ένα τεχνικό λύκειο (Μέτσοβο).

5.7.3 Υγεία

Στη Ελλάδα υπάρχει άνιση κατανομή υπηρεσιών υγείας. Παρουσιάζεται έλλειψη γιατρών στην ύπαιθρο. Οι ορεινοί οικισμοί της Β. Πίνδου είναι σαφώς σε πιο μειονεκτική κατάσταση. Οι υποδομές κρίνονται ελλιπείς για τις ανάγκες της περιοχής. Τα αγροτικά ιατρεία είναι ανεπαρκώς εφοδιασμένα. Οι δυσκολίες επικοινωνίας στην περιοχή ειδικά τον χειμώνα επιδεινώνουν την κατάσταση. Τα πιο κοντινά νοσοκομεία είναι το νοσοκομείο Χατζηκώστα και το Πανεπιστημιακό που βρίσκονται στα Ιωάννινα. Στην περιοχή της Β. Πίνδου υπάρχουν: 2 κέντρα υγείας (Μέτσοβο, Κόνιτσα), 4 κέντρα πρόνοιας, 6 περιφερειακά ιατρεία και 3 αγροτικά ιατρεία.

5.8 ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΔΟΜΗ

Από τους 97 οικισμούς (βλ. χάρτη 5.1) της Β. Πίνδου οι 65 ανήκουν στο Νομό Ιωαννίνων και οι 32 στο Νομό Γρεβενών. Οι ΟΤΑ της περιοχής όπως προέκυψαν με τις συνενώσεις, καθώς και οι έδρες τους είναι οι εξής:

Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

- Δήμος Ανατολικού Ζαγορίου με έδρα τις Μηλιωτάδες.
- Δήμος Εγνατίας με έδρα το Μικρό Περιστέρι (εκτός περιοχής).
- Δήμος Εκάλης με έδρα τις Καρυές Ασφάκας (εκτός περιοχής).
- Δήμος Καλπακίου με έδρα το Καλπάκι.
- Δήμος Κεντρικού Ζαγορίου με έδρα τους Ασπραγέλους.

- Δήμος Κόνιτσας με έδρα την Κόνιτσα.
- Δήμος Μετσόβου με έδρα το Μέτσοβο.
- Δήμος Περάματος με έδρα το Πέραμα (εκτός περιοχής).
- Δήμος Τύμφης με έδρα το Τσεπέλοβο.
- Κοινότητες Βοβούσης, Δίστρατου και Μηλέας με έδρες τους αντίστοιχους ομώνυμους οικισμούς.
- Κοινότητα Παπίγκου με έδρα το Μεγάλο Πάπιγκο.

Ν. ΓΡΕΒΕΝΩΝ

- Δήμος Γόργιανης με έδρα το Κηπουρείο
- Δήμος Θεόδωρου Ζιάκα με έδρα τον οικισμό των Μαυραναίων (εκτός περιοχής).
- Δήμος Κοσμά του Αιτωλού με έδρα το Μέγαρο.
- Κοινότητες Αβδέλλας, Δότσικου, Μεσολουρίου, Περιβολίου, Σαμαρίνης, Σμίξης και Φιλιππαίων με έδρες τους αντίστοιχους ομώνυμους οικισμούς.

Οι πόλεις Γιάννενα, Μέτσοβο, Κόνιτσα και Γρεβενά αποτελούν τα οικιστικά κέντρα των αντίστοιχων Νομών και συγκεντρώνουν τις περισσότερες διοικητικές, υγειονομικές και εκπαιδευτικές λειτουργίες της περιοχής.

Οι οικισμοί, που στην μεγάλη πλειοψηφία τους είναι ορεινοί, είναι κτισμένοι σε υψόμετρα που κυμαίνονται από 400 μ. (Καλλιθέα) μέχρι 1450 μ. (Σαμαρίνα). Πάνω από το 70% των οικισμών βρίσκονται σε υψόμετρα μεταξύ 800 μ. - 1100 μ. ενώ άνω των 1100 μ. βρίσκονται 6 οικισμοί του Ν. Ιωαννίνων (Βραδέτο, Φούρκα, Καπέσοβο, Σκαμνέλλι, Μηλέα και Πάδες) και 5 του Ν. Γρεβενών (Σαμαρίνα, Αβδέλλα, Σμίξη, Φιλιππαιοί, Περιβόλι).

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος χωροθέτησης των οικισμών στις πλαγιές και η προσαρμογή τους στο φυσικό ανάγλυφο. Στο Ζαγόρι π.χ. οι οικισμοί έχουν κτιστεί επιπλέον και σε οπτική επικοινωνία μεταξύ τους.

Χάρτης 5.1: Η οικιστική δομή της Βόρειας Πίνδου

Πηγή: Πίνδος Περιβαλλοντική, ίδια επεξεργασία

Εικόνα 5.4: Βοβούσα

Πηγή: www.pindosper.gr

5.9 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

5.9.1 Πληθυσμιακές ομάδες

Η περιοχή της Βόρειας Πίνδου ήταν από πάντα τόπος υποδοχής διαφόρων πληθυσμιακών και κοινωνικών ομάδων Έτσι στο χώρο της Πίνδου από αιώνες και ακόμα τώρα κατοικεί ένα σημαντικό σύνολο διαφορετικών κοινωνιών με ιδιαίτερα γνωρίσματα κοινωνικής συγκρότησης και πολιτισμικής έκφρασης.

Οι βασικές πληθυσμιακές ομάδες που αναπτύχθηκαν ιστορικά και που υπάρχουν ακόμα και σήμερα ως διακριτές εθνοφυλετικές κατηγορίες κατανεμημένες εμφανώς στο χώρο συγκροτούν υποπεριοχές από πολιτισμική άποψη. Οι κύριες πληθυσμιακές ομάδες με ιστορική παρουσία στο χώρο είναι οι Ζαγορίσιοι, οι Βλάχοι, οι Σαρακατσάνοι, οι κάτοικοι των μαστοροχωρίων της Κόνιτσας και οι Κουπατσα-ραίοι⁵. Ιστορικά στην περιοχή είχαν ενταχθεί ομάδες Γύφτων με ειδικές απασχολήσεις (σιδηρουργία, καλαθοπλεκτική, μουσική) οι οποίοι όμως δεν διακρίνονται πια σαν κοινωνική ομάδα. Στο χώρο του Ζαγορίου επίσης αρχικά εγκαταστάθηκαν σαν πολεμιστές Σουλιώτες από τη Λάκκα-Σούλι οι οποίοι με τον καιρό αφομοιώθηκαν από την τοπική κοινωνία. Οι πιο διακριτές ακόμα κοινωνικές ομάδες είναι οι Σαρακατσάνοι και οι Βλάχοι, οι οποίοι συνεχίζουν να ασκούν την μετακινούμενη κτηνοτροφία ξεχειμάζοντας τα κοπάδια τους οι πρώτοι στα παράλια της Ηπείρου και οι δεύτεροι κυρίως στη Θεσσαλία.

5.9.2 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001 της ΕΣΥΕ η περιοχή της Β. Πίνδου έχει πληθυσμό 27.129 κατοίκους και αντιπροσωπεύει το 14% του συνολικού πληθυσμού των δύο νομών.

---

⁵ Κάτοικοι της χαμηλής βορειοανατολικής ζώνης δρυός της Πίνδου, από το Κουπάτσιο που στα Βλάχικα σημαίνει Δρυς.

Πίνακας 5.10: Πληθυσμιακά στοιχεία

Περιοχή	Πληθυσμός/ 2001
B. Πίνδος	27.129
N. Ιωαννίνων	161.027
N. Γρεβενών	32.567

Πηγή: ΕΣΥΕ

Κατά την μεταπολεμική εποχή, υπήρξε μια μικρή αύξηση για τη δεκαετία 1951-61, που οφείλονταν στη θετική διαφορά που προέκυψε από την αύξηση πληθυσμού στους ηπειρωτικούς οικισμούς μετά τον πόλεμο, σε σχέση με την απώλεια ανθρώπινου δυναμικού λόγω μετανάστευσης. Στην επόμενη δεκαετία, όμως, υπήρξε μια μεγάλη πληθυσμιακή μείωση της τάξης του 30% καθώς η μετανάστευση προς το εξωτερικό κυρίως εξαπλώνονταν με γοργούς ρυθμούς. Την περίοδο αυτή φαίνεται ότι δημιουργήθηκε το έντονο πρόβλημα της πληθυσμιακής μείωσης καθώς στη δεκαετία 1971-81 το ανθρώπινο δυναμικό παρέμενε σταθερό. Ο πληθυσμός παρουσίασε μια μείωση στη δεκαετία 1981-91 της τάξης του 8%. Τέλος με τα στοιχεία της απογραφής του 2001 παρατηρούμε αύξηση του πληθυσμού στη δεκαετία 1991-01 της τάξης του 6% περίπου⁶.

Πίνακας 5.11: Πληθυσμιακά στοιχεία και ποσοστιαία πληθυσμιακή μεταβολή

Περιοχή	Πληθυσμός 1981	Πληθυσμός 1991	Πληθυσμός 2001	Ποσοστιαία μεταβολή 91/81	Ποσοστιαία μεταβολή 01/91
B. Πίνδος	27.881	25.624	27.129	-8.1%	+ 5.8%

Πηγή: ΕΣΥΕ, ίδια επεξεργασία

Επίσης από τα στοιχεία της ΕΣΥΕ μπορούμε να εντοπίσουμε τα εξής δημογραφικά προβλήματα στην περιοχή:

- Εξαφάνιση των προσχολικών και προγυμνασιακών ηλικιών.
- Αρκετά σημαντική έλλειψη ατόμων σε παραγωγική ηλικία.
- Γηρασμένος πληθυσμός, άνω των 65 ετών, όπου υπάρχει υψηλό ποσοστό (30%) μονομελών και διμελών οικογενειών.
- Μικρό ποσοστό ενεργού πληθυσμού.

⁶ Πρέπει να σημειωθεί πως πολλές φορές οι επίσημες στατιστικές είναι παραπλανητικές και υπερεκτιμούν τον πληθυσμό. Ο λόγος είναι πως πολλοί κάτοικοι των μεγάλων αστικών κέντρων και ειδικά των Ιωαννίνων κατά την διάρκεια της απογραφής πηγαίνουν στον τόπο καταγωγής τους ώστε να βοηθηθεί αυτός οικονομικά. Άλλωστε το τοπικιστικό συναίσθημα στην περιοχή είναι ισχυρό.

Από τους 97 οικισμούς της περιοχής υπάρχουν (ΕΣΥΕ):

- 32 από 0-100 κατοίκους
- 29 από 100-200 κατοίκους
- 13 από 200-300 κατοίκους
- 6 από 300-400 κατοίκους
- 8 από 400-500 κατοίκους
- 5 από 600-1.000 κατοίκους
- η Κόνιτσα με 2.871 κατοίκους
- το Μέτσοβο με 3.195 κατοίκους

Πίνακας 5.12: Πληθυσμικά στοιχεία ανά οικισμό της Β. Πίνδου (με τονισμένο χρώμα απεικονίζονται οι οικισμοί που αποτελούν έδρες δήμων)

Οικισμοί	ΟΤΑ	1981	1991	2001
Α. Πεδινά	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	209	170	202
Άγιος Μηνάς	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	77	53	46
Αρίστη	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	273	210	214
Ασπράγγελοι	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	237	208	273
Βίτσα	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	140	153	137
Βραδέτο	Δ. Τύμφης	19	32	23
Βρυσοχώριον	Δ. Τύμφης	152	94	109
Δικόρυφον	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	51	111	66
Δίλοφο	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	37	42	39
Διπόταμο	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	52	23	43
Ελάτη	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	47	46	42
Ελαφότοπος	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	97	88	134
Ηλιοχώριον	Δ. Τύμφης	67	66	40
Καλουτάς	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	54	41	44
Καπέσοβο	Δ. Τύμφης	89	49	67
Κάτω Πεδινά	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	93	68	87
Κήποι	Δ. Τύμφης	180	187	110
Κουκούλι	Δ. Τύμφης	83	88	78
Λάιστα	Δ. Τύμφης	147	96	127
Λεπτοκαρυά Ζαγορίου	Δ. Τύμφης	113	72	65
Μανασσής	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	47	31	37
Μεσοβούνιο	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	63	74	73
Μονοδένδρι	Δ. Κεντρικού Ζαγορίου	136	132	164
Νεγάδες	Δ. Τύμφης	79	74	48
Πάπιγκο	Δ. Πάπιγκου	156	183	357
Σκαμνέλλι	Δ. Τύμφης	202	186	233
Τσεπέλοβο	Δ. Τύμφης	329	304	488
Φραγκάδες	Δ. Τύμφης	158	116	105
Ανθρακίτης	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	85	71	93
Βωβούσα	Κ. Βωβούσα	190	136	179
Γραβενίτιον	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	295	376	339
Δεμάτιον	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	427	414	511

Δόλιανη (Ν.Αμαρούσιο)	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	1044	65	86
Ελατοχώριον	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	188	180	166
Ιτέα	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	245	216	241
Καβαλλάριον	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	105	87	88
Καρναί	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	114	167	135
Καστανών Ζαγορίου	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	60	50	44
Κρυόβρυση	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	172	147	153
Μακρίνον	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	114	78	65
Πέτρα	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	514	439	362
Τρίστενο	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	145	161	141
Φλαμπουράριον	Δ. Ανατολικού Ζαγορίου	166	138	88
Αβδέλλα	Κ. Αβδέλλας	360	130	448
Αλατόπετρα	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	112	130	140
Αναβρυτά	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	55	40	43
Δοτσικό	Κ. Δοτσικού	86	70	187
Ζάκας	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	470	430	371
Λάβδας	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	153	134	132
Μεσολούριο	Κ. Μασολούριου	30	135	139
Μοναχίτιον	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	250	255	183
Πανόραμα	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	116	79	126
Περιβόλιον	Κ. Περιβόλιου	165	312	454
Πολυνέριο	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	221	239	221
Πρόσβορο	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	169	105	186
Σαμαρίνα	Κ. Σαμαρίνης	605	285	701
Σμίξη	Κ. Σμίξης	208	491	509
Σπήλαιο	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	531	422	447
Τρίκωμο	Δ. Θεόδωρου Ζιάκα	236	406	234
Φιλιππαίον	Κ. Φιλιππαίων	235	294	254
Αγ. Παρασκευή	Δ. Κόνιτσας	513	386	431
Άρματα	Δ. Κόνιτσας	113	81	62
Γαναδιόν	Δ. Κόνιτσας	110	103	76
Δίστρατο	Κ. Δίστρατου	404	434	487
Ελεύθερον	Δ. Κόνιτσας	187	182	135
Καλλιθέα	Δ. Κόνιτσας	253	221	196
Κλειδωνιά (Καλύβια)	Δ. Κόνιτσας	237	217	217
Κόνιτσα	Δ. Κόνιτσας	2.859	2.858	2871
Μόλιστα	Δ. Κόνιτσας	107	86	67
Μοναστήριον	Δ. Κόνιτσας	99	108	53
Νικάνωρ	Δ. Κόνιτσας	47	57	75
Πάδες	Δ. Κόνιτσας	144	91	67
Παλαιοσέλλιον	Δ. Κόνιτσας	180	136	112
Πηγή	Δ. Κόνιτσας	191	199	206
Πουρνιά	Δ. Κόνιτσας	123	134	71
Ασφάκα	Δ. Εκάλης	903	257	304
Καπάκι	Δ. Καπακίου	586	759	754
Κρανούλα	Δ. Περάματος	510	628	600
Κρύα	Δ. Περάματος	522	579	689
Λιγκιάδες	Δ. Περάματος	147	114	204
Νεγράδες	Δ. Καπακίου	249	185	136
Περίβλεπτος	Δ. Περάματος	428	466	509
Αγ. Κοσμάς	Δ. Κοσμά του Αιτωλού	228	140	192

Δασύλλιο	Δ. Κοσμά του Αιτωλού	79	84	43
Καληράχη	Δ. Κοσμά του Αιτωλού	269	278	222
Καλλονή	Δ. Κοσμά του Αιτωλού	239	208	171
Κυπαρίσιον	Δ. Κοσμά του Αιτωλού	84	127	111
Μέγαρον	Δ. Κοσμά του Αιτωλού	622	581	561
Τρίκορφο	Δ. Κοσμά του Αιτωλού	72	75	65
Καλλιθέα	Δ. Γόργιανης	322	240	335
Κηπούρειο	Δ. Γόργιανης	500	302	437
Κρανέα	Δ. Γόργιανης	489	608	589
Μικρολίβαδο	Δ. Γόργιανης	113	77	96
Βοτονόσιον	Δ. Μετσόβου	328	305	262
Μέτσοβο	Δ. Μετσόβου	2.705	2917	3195
Μηλέα	Κ. Μηλέας	566	604	618
Χρυσοβίτσα	Δ. Εγνατίας	1100	1100	993
Β. Πίνδος		27881	25624	27129

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ιδία επεξεργασία

5.9.3 Κοινωνικά προβλήματα

5.9.3.1 Μετανάστευση

Η Β. Πίνδος υποφέρει ιδιαίτερα από τις συνέπειες της μετανάστευσης που άρχισε από πολύ παλιά με κάποιες κορυφώσεις (Μεσοπόλεμος, Εμφύλιος πόλεμος, περίοδος 1960-1970). Είναι εμφανές κοινωνικό πρόβλημα της περιοχής, που οδήγησε στην ερήμωση μερικών χωριών και την μετατροπή τους σε πόλεις φαντάσματα ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Σε άλλα χωριά, οι περισσότερες από τις νέες οικογένειες έχουν φύγει, όπως φαίνεται και από τον αριθμό των νέων στην πληθυσμιακή κατανομή (ΕΣΥΕ). Ακόμη η εντυπωσιακή αλλαγή στα πληθυσμιακά μεγέθη, την οποία τα περισσότερα χωριά βιώνουν μεταξύ καλοκαιριού και χειμώνα, δημιουργεί την αίσθηση εποχιακής κοινότητας, η συνοχή της οποίας μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση. Επίσης για την περιοχή μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής:

- Η μετανάστευση - εξωτερική, εσωτερική και εποχιακή - ήταν πάντα ένα σημαντικό και καθοριστικό μέγεθος για την ανάπτυξη της περιοχής.
- Η εποχιακή μετανάστευση είναι έντονη στους οικισμούς Φλαμπουράρι, Αβδέλλα, Περιβόλι, Πολυνέρι, Σαμαρίνα, Σμίξη, Σπήλαιο, Αγ. Παρασκευή και Μοναστήριο όπου η κύρια απασχόληση του πληθυσμού είναι η κτηνοτροφία (ΥΠΕΧΩΔΕ,2002).
- Η παλιννόστηση που έχει πραγματοποιηθεί, δεν αφορά τον τόπο καταγωγής

και πραγματοποιείται κυρίως στα αστικά κέντρα εκτός νομού

- Η απασχόληση των παλιννοστούντων και η επενδυτική τους επιλογή, συνδυάζεται με την εγκατάστασή τους στις αστικές περιοχές (εμπόριο, υπηρεσίες, κατοικία) και δεν έχει σχέση με την απασχόληση στον τόπο μετανάστευσης και την απασχόληση στον τόπο καταγωγής.

Τέλος πρέπει να τονίσουμε πως οι επιπτώσεις της μετανάστευσης είναι βαρύτερες για τον πληθυσμό της περιοχής που η δημογραφική του κατάσταση αποτελεί σήμερα το πιο προβληματικό στοιχείο για την ανάπτυξη της περιοχής.

5.9.3.2 Απομόνωση-αποκλεισμός

Ένα άλλο κοινωνικό πρόβλημα της περιοχής οφείλεται στην γεωγραφική της απομόνωση από τα αστικά κέντρα και την έλλειψη παροχής κοινωνικών και άλλων υπηρεσιών, όσον αφορά την εκπαίδευση, την υγεία και τη δημόσια διοίκηση και τις καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές εξυπηρετήσεις. Η πρόσβαση σε τέτοιες υπηρεσίες και εξυπηρετήσεις μπορεί να επιτευχθεί, μόνο μέσω μετακινήσεων προς τις πόλεις των Ιωαννίνων και των Γρεβενών και λιγότερο προς το Μέτσοβο. Αυτό το γεγονός αποτελεί σημαντικό πρόβλημα ιδιαίτερα το χειμώνα όταν το ταξίδι είναι πιο δύσκολο και κάποιοι οικισμοί είναι αποκλεισμένοι από το χιόνι. Επιπλέον, για τους οικισμούς με πολύ μικρό χειμερινό πληθυσμό, με κυρίως ηλικιωμένους, συνταξιούχους κατοίκους, η απομόνωση μπορεί να προκαλέσει κατάθλιψη. Επίσης σε πολλά χωριά παρατηρείται το φαινόμενο της έλλειψης γυναικών, που προτιμούν τη ζωή στις πόλεις, με αποτέλεσμα τη δυσκολία για κάποιους άνδρες να δημιουργήσουν οικογένεια.

5.10 ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς της περιοχής μελέτης διαφέρει από ΟΤΑ σε ΟΤΑ. Γενικά όμως κυριαρχούν οι δημόσιες εκτάσεις. Στις μη δημόσιες εκτάσεις περιλαμβάνονται αυτές στο Δήμο Μετσόβου, και τα κοινοτικά δάση Τσεπέλοβου, Πάπιγκου, το Δημοτικό δάσος Κόνιτσας. Επίσης τα κοινοτικά δάση Αγ. Μηνά, Αρίστης, Σκαμνελίου Ηλιοχωρίου, Πηγής και Βρυσοχωρίου, το συνιδιόκτητο δάσος

Καλλιθέας και το Μοναστηριακό της Ι. Μ. Ιωάννου Ρογκοβού. Επισημαίνεται ότι στο εσωτερικό του δάσους υπάρχουν διάσπαρτες ιδιωτικές εκτάσεις κύρια κοντά σε οικισμούς, οι οποίες είναι αγροτικές ή χέρσες χορτολιβαδικές.

5.11 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

5.11.1 Ρύπανση υδάτων

Στην περιοχή δεν υπάρχουν σημαντικές επιβαρύνσεις των υδατικών πόρων, επιφανειακών ή υπογείων. Στους μικρούς οικισμούς παρόλο που δεν υπάρχουν συνήθως δίκτυα αποχέτευσης παρά βόθροι, λόγω των μικρών πληθυσμών, οι αναμενόμενες επιβαρύνσεις είναι τοπικές και μικρής κλίμακας.

Σχετικά με τη διάθεση των στερεών αποβλήτων δεν υπάρχει οργανωμένη διαχείριση αλλά οι μικρές πληθυσμιακές πυκνότητες περιορίζουν το πρόβλημα. Σε ορισμένες περιπτώσεις είναι σημαντική η επέμβαση στο τοπίο και δυνατή η επιβάρυνση των υδάτων όπως για παράδειγμα στον χώρο του Πάπιγκου, που είναι ορατός από την οδό πρόσβασης προς το χωριό και βρίσκεται στο χείλος του φαραγγιού, κοντά στις πηγές του Βοϊδομάτη.

Οι ιχθυοκαλλιέργειες της περιοχής έχουν περιορισμένη δυναμικότητα και εξαιτίας της αυξημένης ροής των ποταμών δεν δημιουργούνται προβλήματα. Περιορισμένες είναι και οι γεωργικές δραστηριότητες που δεν δημιουργούν ιδιαίτερο πρόβλημα. Ακόμη δεν υπάρχουν ρυπαντικές βιομηχανικές δραστηριότητες εντός της περιοχής, παρά μόνο στην περιφέρειά της. Μπορεί να έχουμε ρύπανση των ποταμών από το κολύμπι και πλύσιμο αυτοκινήτων των τουριστών ειδικά στη χαράδρα Βίκου-Αώου. Ακόμη ρύπανση προκαλεί και η χρήση χλωρίνης για παράνομο ψάρεμα.

Ο κίνδυνος ρύπανσης των υπόγειων υδάτων σχετίζεται με τους σχηματισμούς του εδάφους:

- Καρστικοί σχηματισμοί: υψηλή ρυπαντική επικινδυνότητα.
- Περαιτοί σχηματισμοί με πορώδες κόκκων: υψηλή ρυπαντική επικινδυνότητα.
- Ημιπεραιτοί σχηματισμοί: μικρή ή τοπική ρυπαντική επικινδυνότητα.

5.11.2 Επιπτώσεις από έργα της ΔΕΗ

Κάποια έργα της ΔΕΗ στην περιοχή είναι δυνατόν να διαταράξουν το φυσικό περιβάλλον όπως (Ανάλυση οικοσυστημάτων ΕΠΕ,1993):

- Ο εμπλουτισμός του ΥΗΕ "Πηγές" από νερά της Βάλια Κάλντα.
- Η εκτροπή του Βοϊδομάτη.

Αξίζει να σημειωθεί πως το προτεινόμενο φράγμα της ΔΕΗ στο κεντρικό ρέμα (αρκουδόρεμα) του πυρήνα του δρυμού της Πίνδου έχει σοβαρές οικολογικές επιπτώσεις όχι μόνο για τη Βάλια Κάλντα αλλά και για το δρυμό Βίκου-Αώου γιατί με τη δέσμευση και παροχέτευση του νερού του αρκουδορέματος σε συνδυασμό με την κατασκευή του φράγματος του Αώου, του οποίου οι συνέπειες είναι ήδη εμφανείς (έλλειψη νερού του Αώου μέχρι τη Βοβούσα), θα μειωθεί πάρα πολύ η παροχή του ποταμού με συνέπειες σημαντικές για την οικολογική ισορροπία όχι μόνο του υδάτινου οικοσυστήματος του ποταμού αλλά και όλης της περιοχής και ιδιαίτερα των παρόχθιων οικοσυστημάτων υδροχαρών ειδών, τα οποία κυριολεκτικά σφύζουν από ζωή.

5.11.3 Επιπτώσεις από λατομική - εξορυκτική δραστηριότητα

Κάποιες θέσεις εξόρυξης έχουν αρνητικές επιπτώσεις στα προστατευταία αντικείμενα της περιοχής όπως:

- Το λατομείο μαρμάρων του Σκαμνελλίου καθώς προκαλεί σοβαρές αλλοιώσεις του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.
- Το λατομείο στη Μηλέα καθώς βρίσκεται σε σημεία διέλευσης της αρκούδας. Οι επιπτώσεις εντοπίζονται στην όχληση από το θόρυβο λειτουργίας και τις μετακινήσεις των οχημάτων μεταφοράς.

Τα έξοδα αποκατάστασης του περιβάλλοντος μπορούν να καλυφθούν από το Υπουργείο Γεωργίας που συγκεντρώνει τις εγγυητικές επιστολές που εκπίπτουν σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης. Αυτές κατατίθενται στον νομάρχη κατά την φάση χορήγησης της άδειας λειτουργίας. Συμπληρωματικά, ο φορέας διαχείρισης μπορεί να ερευνήσει την χρήση για την αποκατάσταση των υπαρχόντων σε αδράνεια, μέρος από το ετήσιο τέλος εκμετάλλευσης που καταβάλλουν στους ΟΤΑ τα λατομεία που έχουν δραστηριότητα.

5.11.4 Επιπτώσεις από τον τουρισμό

Μαζικός γενικός τουρισμός: Υπάρχει επικέντρωση τουριστών σε δύο πολύ ευαίσθητους οικοτόπους σε ποτάμια και σε περιοχές με εντυπωσιακούς βραχοσχηματισμούς. Συστάδες με ψηλά δέντρα επίσης δέχονται επισκέψεις ή γίνεται κατασκήνωση. Έτσι έχουμε ενόχληση σπάνιων και απειλούμενων πουλιών προπαντός ειδών που είναι εξαρτημένα από βραχοσχηματισμούς και μικρούς υγρότοπους. Το πρόβλημα παρατηρείται τους καλοκαιρινούς μήνες στα ακόλουθα φημισμένα αξιοθέατα: Βοϊδομάτης, Κοίτη Αώου- Μονή Στομίου, γενικά περιοχή Λάκκας Αώου (λόγω καλύτερευσης δρόμων), Φαράγγι Βίκου (γύρω από το Μονοδένδρι), Βάλια Κάλντα, Βενέτικος Ποταμός πριν το Φαράγγι Σπηλαίου, Φαράγγι Σπηλαίου. Επίσης με την αύξηση κυκλοφορίας στους δρόμους υπάρχουν συχνότερες θανατώσεις ερπετών και πουλιών πάνω στους δρόμους. Ακόμη έχουμε αύξηση στην συλλογή ορισμένων σπάνιων αγριολούλουδων.

Ορειβατικός και περιπατητικός τουρισμός: Προκαλεί όχληση και φθορά στις αλπικές περιοχές και κυρίως στην περιοχή Τύμφης – Βίκου.

Τουρισμός περιπέτειας: Τα οχήματα 4x4 και μηχανές είναι δυνατόν να ενοχλούν την αρκούδα (πιθανότητα νυκτερινής σύγκρουσης). Επίσης με το rafting στον Βοϊδομάτη και στον Αώο ενοχλείται η βίδα και οι μαυροπελαργοί.

5.11.5 Επιπτώσεις στην χλωρίδα

Οι σημαντικότερες επιπτώσεις του κοινωνικοοικονομικού συστήματος στην χλωρίδα είναι:

- Στη ζώνη του Πρίνου οι συχνές αποψιλωτικές υλοτομίες στο παρελθόν για την απόληψη ξύλου σε συνδυασμό με τις πυρκαγιές, οι οποίες είναι συχνές σε αυτή τη ζώνη και ιδίως με τη βοσκή των γιδιών, οδήγησαν στη διάβρωση και υποβάθμιση του εδάφους, η οποία συνοδεύτηκε με την υποβάθμιση της βλάστησης.
- Στη ζώνη της δρυός επίσης οι αποψιλωτικές υλοτομίες, σε συνδυασμό με την έντονη βοσκή οδήγησαν επίσης σε μια έντονη διάβρωση και υποβάθμιση του εδάφους.

- Στα οικοσυστήματα της μαύρης πεύκης που είναι και τα επικρατέστερα στην περιοχή, εμφανίζεται επίσης έντονη διάβρωση και υποβάθμιση του εδάφους η οποία οφείλεται στις ληστρικές υλοτομίες του παρελθόντος και στην υπερβόσκηση. Μετά από μια περίοδο ηρεμίας, στην οποία άρχισε η ανόρθωση των οικοσυστημάτων και η βελτίωση του εδάφους, τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται πάλι μια υποβάθμιση, ιδιαίτερα στα δάση των Γρεβενών η οποία οφείλεται στις έντονες υλοτομίες και στη χρήση βαριών μηχανημάτων στη συγκομιδή του ξύλου.
- Οι ληστρικές επιλογικές υλοτομίες (για ειδικές χρήσεις) στα οικοσυστήματα της οξυάς σε συνδυασμό με τη βοσκή οδήγησαν σε μια οικολογική και γενετική υποβάθμισή τους (Μηλιά Μετσόβου).
- Η μεγαλύτερη και πλέον ανησυχητική υποβάθμιση και διάβρωση παρατηρείται στα υπολιβαδικά οικοσυστήματα της υποαλπικής περιοχής. Ιδιαίτερα στις περιοχές Περιβολίου-Αβδέλας και Σαμαρίνας. Με τη μεταβολή του τρόπου μεταφοράς των ζώων από τα χειμερινά στα θερινά βοσκοτόπια, η οποία γίνεται σήμερα με φορτηγά αυτοκίνητα, τα κοπάδια φθάνουν πολύ νωρίς στην υποαλπική περιοχή, πριν προλάβει να αναπτυχθεί το χόρτο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη διάβρωση και υποβάθμιση του εδάφους. Πρέπει να βρεθεί τρόπος ρύθμισης αυτού του φαινομένου γιατί αλλιώς σε λίγα χρόνια θα έχουν υποβαθμιστεί κατά τρόπο μη αναστρέψιμο τα θερινά λιβάδια, τα οποία και στο παρελθόν έχουν υποφέρει από υπερβόσκηση.

Τα οικοσυστήματα που υπάρχουν σήμερα στην περιοχή του δρυμού της Πίνδου έχουν υποστεί στο παρελθόν σημαντικές ανθρώπινες επιδράσεις (λαθροϋλοτομίες, πυρκαγιές, έντονη βόσκηση) με αποτέλεσμα να εμφανίζουν σαφή φαινόμενα υποβάθμισης (διάβρωση εδάφους, ακαταστασία στη δομή του δάσους, έλλειψη αναγέννησης κλπ). Τα περισσότερα από τα αίτια αυτά έχουν σήμερα αρθεί, υφίστανται όμως έντονη βόσκηση όχι μόνο στην περιοχή της ρυθμιστικής ζώνης αλλά και αυτού του ίδιου του πυρήνα.

Μια άλλη μάστιγα είναι η λαθροθηρία και η λαθραλιεία και ειδικά η χρησιμοποίηση δυναμίτη και άλλων δηλητηριωδών ουσιών. Επίσης προβλήματα δημιουργούνται στην γλωρίδα από τα σκουπίδια των τουριστών.

5.11.6 Επιπτώσεις στην πανίδα

5.11.6.1 Δασική εκμετάλλευση

Η χρήση μηχανικών ελκυστήρων καταστρέφει τη δομή της επιφανείας του εδάφους και επιτρέπει τη διάβρωσή της. Η διατήρηση των δρυοσυστάδων σε πρεμνοφυή μορφή μειώνει τη βιοποικιλότητά τους (εκλείπουν τα ηλικιωμένα και τα ξερά δέντρα). Η εκχέρσωση των δρυοδασών (εφαρμόζεται στο Νομό Γρεβενών) και αντικατάστασή τους με φυτείες μαυρόπευκου, μειώνει σοβαρά την αξία τους για πολλά είδη ζώων.

Πρέπει να σημειωθεί πως ο στόχος που είναι η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ξυλοπαραγωγή δημιουργεί ομοιομορφία στο δάσος και εξαφανίζει στοιχεία ποικιλομορφίας (ηλικιωμένα και κουφαλισμένα δέντρα, μικρά ξέφωτα, μη παραγωγικοί καρποφόροι θάμνοι), τα οποία είναι σημαντικοί μικροβιότοποι και θέσεις τροφής, φωλιάς και καταφυγίου πολλών ζωικών ειδών (Smart and Andrews, 1985).

5.11.6.2 Επιπτώσεις από κατασκευή δασικών δρόμων

Η ενόχληση, που προκαλείται κατά τη φάση κατασκευής τους, μπορεί να αχρηστεύσει προσωρινά μια χαράδρα για είδη ευαίσθητα στην ανθρώπινη δραστηριότητα, όπως είναι η αρκούδα ή τα μεγάλα αρπακτικά. Η αφθονία δρόμων διευκολύνει την προσέγγιση λαθροκυνηγών και αυξάνει έμμεσα την ανθρώπινη πίεση στην πανίδα. Ο λύκος αποφεύγει περιοχές με πυκνό οδικό δίκτυο ενώ πολλά είδη αρπακτικών πουλιών εμφανίζουν αυξημένη θνησιμότητα κατά μήκος δρόμων.

5.11.6.3 Παράνομο κυνήγι

Είναι πολύ διαδεδομένο στη Β. Πίνδο. Εκτός από τους κατοίκους της περιοχής, φθάνουν εδώ κυνηγοί από όλη την Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια έχουν κατασκευαστεί πολλοί δασικοί δρόμοι, όπου τα οχήματα 4x4 μπορούν να κυκλοφορήσουν ακόμα και το χειμώνα, επιτρέποντας τη γρήγορη και εύκολη

πρόσβαση στο μεγαλύτερο μέρος της Β. Πίνδου. Έτσι, το λαθροκυνήγι έχει ενταθεί ενώ ο έλεγχος είναι σχεδόν ανύπαρκτος. Το αγριογούρουνο δεν δείχνει συμπτώματα μείωσης, αλλά οι πληθυσμοί του ζαρκαδιού είναι χαμηλοί. Οι πληθυσμοί της πετροπέρδικας έχουν μειωθεί αισθητά, όπως και του λαγού. Όσον αφορά την αρκούδα κατά καιρούς σκοτώνονται άτομα που συναντώνται συμπτωματικά, για παράδειγμα κατά τη διάρκεια του κυνηγιού αγριογούρουνου.

5.11.6.4 Κτηνοτροφία

Στη Β. Πίνδο, υπάρχει το φαινόμενο τοπικής υπερβόσκησης, ιδιαίτερα κοντά σε στάνες και περάσματα. Η θήρευση κτηνοτροφικών ζώων από μεγάλα σαρκοφάγα προκαλεί, μερικές φορές, την αντίδραση των κτηνοτρόφων και τη θανάτωση ατόμων λύκου ή αρκούδας, αν και φαίνεται ότι μικρό μόνο μέρος της θνησιμότητας των ζώων αυτών οφείλεται στους κτηνοτρόφους. Τα τσοπανόσκυλα (3-5 άτομα σε κάθε κοπάδι) μάλλον δρουν περιοριστικά στους πληθυσμούς μικρών ζώων (λαγός, πετροπέρδικα), αλλά η επίδρασή τους είναι τοπική καθώς δεν απομακρύνονται από το κοπάδι. Η λίπανση των βοσκοτόπων με τη χρήση μηχανημάτων, πρακτική που δοκιμάστηκε γύρω στα Βλαχοχώρια δεν έχει άμεση επίδραση στην πανίδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΝΘΕΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ**ΠΙΝΔΟΥ****6.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ**

Λόγω της μεγάλης έκτασής της η περιοχή της Βόρειας Πίνδου χωρίζεται σε επιμέρους γεωγραφικές περιοχές. Αυτές είναι (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002):

Περιοχή Φραγκάδων: Η περιοχή περιλαμβάνεται ολόκληρη στο Εθνικό Πάρκο. Στην περιοχή υπάρχει ώριμη δρυοσυστάδα με ξεκάθαρα όρια, γύρω από το εκκλησάκι Αγίου Χριστοφόρου και στο μέσο πρεμνοφυών δρυοσυστάδων. Η περιοχή είναι σημαντική τόσο από αισθητική άποψη όσο και από πλευράς βιοποικιλότητας καθώς διαθέτει γέρικα και κουφαλισμένα δέντρα που απουσιάζουν από τη γύρω περιοχή. Άλλωστε στη Βόρεια Πίνδο, επειδή οι δρυοσυστάδες υλοτομούνται αποψιλωτικά, διασώζονται ελάχιστες ώριμες συστάδες, κυρίως δίπλα σε παλιές εκκλησίες. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή είναι η καυσοξύλευση, το κυνήγι και η χαμηλής έντασης βοσκή.

Περιοχή Νεγάδων: Περιλαμβάνεται ολόκληρη στο Εθνικό Πάρκο. Είναι ώριμη συστάδα από δρυς και υγρόφιλα δέντρα, η οποία βρίσκεται συμβολή μικρών ποταμών, στο μέσο μεγάλης περιοχής με πρεμνοφυείς δρυοσυστάδες.

Περιοχή Σκαμνελιώτικου: Περιλαμβάνεται ολόκληρη στο Εθνικό Πάρκο. Περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της λεκάνης απορροής του Σκαμνελιώτικου ρεύματος. Πρόκειται για μακριά και ρηχή κοιλάδα καλυμμένη στο μεγαλύτερο μέρος της με πρεμνοφυή δρυοδάση, με εξαίρεση τις γυμνές πλαγιές νότιας έκθεσης της Τύμφης και το πυκνοδασωμένο με κωνοφόρα ανατολικό τμήμα της χαράδρας του Χάβου. Ιδιαίτερα, η ασβεστολιθική χαράδρα του Χάβου χαρακτηρίζεται από μεγάλη αισθητική αξία. Αποτελεί χαρακτηριστικό ορεινό ελληνικό τοπίο. Χωριά, χωράφια, γεφύρια και το παλιό δίκτυο από μουλαρόδρομους, σε: συνδυασμό με την ιδιόμορφη θέα, συνεισφέρουν στη μεγάλη αισθητική και πολιτιστική αξία της περιοχής. Στην περιοχή ασκείται δασική εκμετάλλευση, ορεινός τουρισμός και κυνήγι.

Περιοχή κάτω Αώου: Περιλαμβάνεται στο Εθνικό Πάρκο. Βρίσκεται στο μέσο ορεινής περιοχής με ψυχρόβια δάση, και αποτελείται από θερμόβιους πλατύφυλλους θάμνους. Το έδαφος παρουσιάζει έντονη ευαισθησία σε διαβρωτικά φαινόμενα. Στην περιοχή ασκείται η δραστηριότητα της βόσκησης.

Περιοχή Σαμαρίνας- Φιλιππίων: Το 1/4 περίπου της περιοχής περιλαμβάνεται στο Εθνικό Πάρκο ενώ τα 2/4 περίπου στην Περιφερειακή Ζώνη. Περιλαμβάνει τα μεγαλύτερα βοσκοτόπια μέσου υψομέτρου των βλαχοχωρίων της περιοχής Σαμαρίνας-Σμίξης. Η παραδοσιακή κτηνοτροφία, που ασκείται στην περιοχή από τους Βλάχους, έχει συμβάλει καθοριστικά στη διαμόρφωση του τοπίου και συνδέεται με την παρουσία λύκου, όρνιου. Άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες της περιοχής είναι το κυνήγι και ο ορεινός τουρισμός.

Περιοχή Τσούργιακα: Το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής (περίπου τα 2/3) περιλαμβάνεται στην Περιφερειακή Ζώνη. Περιλαμβάνει τις δύο ασβεστολιθικές κορυφές που σχηματίζουν το φαράγγι του Τσούργιακα, μέρος του δρυοδάσους στα ανατολικά και το βοσκοτόπι με τα αραιά φυλλοβόλα δέντρα στα νοτιοδυτικά του φαραγγιού. Μία χαρακτηριστική ασβεστολιθική έξαρση στο μέσο της περιοχής με φλύσχη συγκεντρώνει απειλούμενα αρπακτικά πουλιά και χειρόπτερα που ξεχειμωνιάζουν σε σχισμές βράχων. Έχει ιδιαίτερη αισθητική αξία, λόγω της παρουσίας απόκρημνων βραχωδών σχηματισμών σε περιοχή με ήπιο ανάγλυφο. Σημαντική είναι και η πολιτιστική αξία που απορρέει από την ύπαρξη παλιάς εκκλησίας, παραδοσιακού βοσκοτόπου με δέντρα και ιστορικού δρόμου επικοινωνίας. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή είναι: κτηνοτροφία, υλοτομία δρυών, κυνήγι, περιορισμένες γεωργικές καλλιέργειες, απόληψη νερού για ύδρευση των Γρεβενών και κατασκευές υποδομών αναψυχής (θέση θέας, μονοπάτι).

Περιοχή Βασιλίτσας: Ένα μεγάλο τμήμα της περιοχής (περίπου το 3/5) περιλαμβάνεται στο Εθνικό Πάρκο ενώ το υπόλοιπο τμήμα περιλαμβάνεται στην Περιφερειακή Ζώνη. Περιλαμβάνει κυρίως τη χαράδρα Βάλια Στάθη. Οι πλαγιές βόρειας έκθεσης καλύπτονται από δάσος αμιγούς οξιάς, οι προσήλιες πλαγιές από πευκοδάση, ενώ μεγάλα τμήματα των ανατολικών πλαγιών είναι βοσκοτόποι με αγρωστώδη. Αποτελεί σημαντική περιοχή για την αρκούδα και τα δασόβια είδη πουλιών και θηλαστικών (ζαρκάδι). Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή

είναι: βόσκηση (ανατολική πλευρά), χιονοδρομία (υπάρχει στο κέντρο της περιοχής μικρό χιονοδρομικό κέντρο), δασοπονία και κυνήγι.

Περιοχή Όρλιακα: Περιλαμβάνεται ολόκληρη στο Εθνικό Πάρκο. Περιλαμβάνει τη βόρεια πλευρά του Όρλιακα, τη νότια πλευρά, την κοίτη του ποταμού από το φαράγγι βόρεια του Μικρολίβαδου ως και τη συμβολή με το Βενέτικο, καθώς και την αντικρινή πλευρά της χαράδρας ως το ύψος της ράχης. Στη βόρεια πλευρά του βουνού απαντά αξιόλογο μικτό δάσος με σπάνια, για τη Βόρεια Πίνδο, ποικιλία πλατύφυλλων ειδών, ενώ στο φαράγγι συγκεντρώνονται ορισμένα σπάνια, απειλούμενα και προστατευόμενα είδη πουλιών. Η περιοχή εμφανίζει μεγάλο αισθητικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον, χάρη στο συνδυασμό δάσους, φαραγγιού και ιστορικών κτισμάτων. Δέχεται ήδη αρκετούς επισκέπτες, αν και δεν υπάρχει οργανωμένη υποδομή για την υποδοχή τους. Στην περιοχή υπάρχουν οικισμοί, μικρές γεωργικές καλλιέργειες και ασκείται βόσκηση.

Περιοχή πηγών Αώου: Ένα μικρό τμήμα της περιοχής (περίπου το 1/3), που γειτνιάζει με την κοιλάδα Βάλια Κάλντα, περιλαμβάνεται στο Εθνικό Πάρκο και την Περιφερειακή Ζώνη. Χαρακτηριστικό λιβαδικό τοπίο μεγάλου υψομέτρου με αισθητική κυρίως αξία. Οι περιβάλλουσες βουνοπλαγιές αποτελούν μαζί με τα λιβάδια μέρος της ίδιας αισθητικής ενότητας. Η περιοχή γειτνιάζει με τον κεντρικό δρόμο της Κατάρας προσφέροντας εύκολη πρόσβαση σε σημαντικό αριθμό επισκεπτών. Επίσης, βρίσκεται σε επαφή με την πολύ ευαίσθητη κοιλάδα Βάλια Κάλντα. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή είναι: απόληψη νερού για χρήση σε παραγωγή ενέργειας, βόσκηση, ψάρεμα, περιορισμένο κυνήγι, αναψυχή.

Περιοχή Γόργιανης: Περιλαμβάνεται ολόκληρη στο Εθνικό Πάρκο. Υπάρχει μικρή δασοσυστάδα από δρυς, σε ρηχή χαράδρα γύρω από το εγκαταλειμμένο μοναστήρι της Γόργιανης, νότια του Όρλιακα. Στην περιοχή ασκείται δασική εκμετάλλευση, κυνήγι και περιορισμένη βόσκηση.

Περιοχή Κατάρας: Περιλαμβάνεται ολόκληρη στο Εθνικό Πάρκο. Περιοχή με ομαλό οφιολιθικό ανάγλυφο όπου κυριαρχεί συντριπτικά το δάσος οξιάς, με λίγα σκόρπια λιβάδια και μικρές συστάδες μαυρόπευκων. Η περιοχή ορίζεται κατά

προσέγγιση από τον παλιό και το νέο δρόμο, οι οποίοι συνδέουν το χωριό Μηλιά με τον κεντρικό δρόμο της Κατάρας. Αποτελεί περιοχή σύνδεσης μεταξύ βόρειας και νότιας Πίνδου, στοιχείο που την καθιστά ιδιαίτερα σημαντική για την αρκούδα αλλά και για άλλα αξιόλογα είδη. Στην περιοχή ασκείται δασική εκμετάλλευση και κυνήγι. Επίσης η γειτνίαση με κεντρικό δρόμο, αυξάνει την ανθρώπινη παρουσία και πίεση.

Περιοχή χαράδρας Αώου: Είναι Περιοχή Προστασίας της Φύσης. Περιλαμβάνει το κεντρικό τμήμα τη χαράδρας του Αώου, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται οι νότιες πλαγιές της Τραπεζίτσας, καθώς και η ζώνη που σχηματίζουν οι απότομες βόρειες ορθοπλαγιές της Γκαμήλας και την Τσουκα Ρόσσα. Η χαράδρα του Αώου παραμένει σε σχεδόν παρθένα κατάσταση. Στα εκτεταμένα δάση της μπορεί κανείς να βρει κάθε είδος ελληνικού δένδρου καθώς και πολλά σπάνια φυτά και ζώα. Αποτελεί σημαντική περιοχή για την αρκούδα, το αγριόγιδο καθώς και για πολλά δασόβια και αρπακτικά είδη πουλιών. Κατά μήκος του Αώου απαντούν πολύ καλά διατηρημένοι βιότοποι για την βίδρα και για κάποια σπάνια ψάρια. Στα ΝΔ όρια της περιοχής απαντά μικρή μόνιμη ορεινή λίμνη, η γνωστή Δρακόλιμνη. Η περιοχή έχει μεγάλη αισθητική και πολιτιστική αξία, χάρη στο μοναδικό φυσικό ανάγλυφο την αίσθηση της απομόνωσης και την ύπαρξη της ιστορικής Μονής Στομίου. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή είναι: ορεινός τουρισμός (πεζοπορία, ορειβασία, αναρρίχηση), βόσκηση.

Περιοχή φαραγγιού Βίκου: Είναι Περιοχή Προστασίας της Φύσης. Περιλαμβάνει τον πυρήνα του Εθνικού Δρυμού στην περιοχή του Βίκου και Βοϊδομάτη και το κεντρικό τμήμα της χαράδρας του Μέγα Λάκκου. Η γεωγραφική απομόνωσή της, η σχετικά μικρή ανθρώπινη επίδραση και η μεγάλη ποικιλία βιοτόπων και μικροκλιματικών συνθηκών ευνόησαν την ανάπτυξη πολλών διαφορετικών φυτικών ειδών. Η περιοχή συγκεντρώνει και διατηρεί πολλά σπάνια και απειλούμενα φυτά, σημαντικά είδη πουλιών, κυρίως δασόβια και αρπακτικά, καθώς και μερικά σπάνια θηλαστικά, όπως η αρκούδα, ο λύκος, ο λύγκας. Για την βίδρα αλλά και για κάποια σπάνια ψάρια υπάρχουν πολύ καλά διατηρημένοι βιότοποι κατά μήκος του ποταμού Βοϊδομάτη. Επιπλέον, το τοπίο παρουσιάζει μοναδική αισθητική αξία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Στο όρια της περιοχής (βόρεια από το Μονοδένδρι) βρίσκονται οι μοναδικοί γεωλογικοί σχηματισμοί Θεόχτιστα. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή είναι: ορεινός τουρισμός (πεζοπορία), απόληψη πέτρας και τοπικά βόσκηση.

Ευρύτερη περιοχή Βίκου-Αώου (περιοχή Τύμφης): Περιλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα του ορεινού όγκου της Τύμφης και της Τραπεζίτσας. Το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής έχει χαρακτηριστεί ως Ζώνη Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών και αποτελεί μέρος της ευρύτερης περιοχής Βίκου - Αώου - Κουκουρούντζου - Βάλια Κάλντα. Η υψομετρική ζώνη που περιέχει τους περισσότερους οικισμούς περιλαμβάνεται στο Εθνικό Πάρκο, εξαιρουμένης της περιοχής Ελαφότοπου - Άνω Πεδινών. Στην περιοχή κυριαρχούν τα ασβεστολιθικά βοσκοτόπια, που σε μεγάλο ποσοστό βρίσκονται στην αλπική ζώνη. Στην ανατολική πλευρά υπάρχουν εκτεταμένα δάση ορεινών πεύκων και οξιάς. Επίσης έχει μεγάλη αισθητική αξία. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή είναι: Καλοκαιρινή νομαδική κτηνοτροφία, περιορισμένη δασική εκμετάλλευση, πεζοπορία, ορειβασία, αναρρίχηση, σπηλαιολογία (στο βάραθρο Προβατίνα, που είναι ένα από τα δύο βαθύτερα στην Ευρώπη). Σημειώνεται ότι η Τύμφη, μετά τον Όλυμπο και το φαράγγι της Σαμαριάς, είναι η ορεινή περιοχή της Ελλάδας που συγκεντρώνει τους περισσότερους πεζοπόρους.

Περιοχή κοιλάδας Βάλια-Κάλντα: Περιλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα της κοιλάδας Βάλια Κάλντα και τις πλαγιές των γύρω κορυφών, που στην μεγαλύτερη έκτασή τους είχαν περιληφθεί στον πυρήνα του Εθνικού Δρυμού Πίνδου. Ανήκει στις Περιοχές Προστασίας της Φύσης. Χαρακτηρίζεται από πυκνά δάση με μαυρόπευκο και οξιά, βραχώδεις κορυφογραμμές, υψηλές κορυφές (περίπου 2000 μ.) και άφθονα επιφανειακά νερά (ορμητικούς χειμάρρους μόνιμης ροής, πολλές πηγές, ορεινές λίμνες). Τα σημαντικότερα ρέματα στην περιοχή είναι το Ρέμα Σαλατούρας και το Ζεστό Ρέμα, τα οποία συμβάλλουν στο Αρκουδόρεμα, έναν παραπόταμο του Αώου. Στην περιοχή υπάρχουν ακόμα τρεις μικρές ορεινές λίμνες. Πολύ σημαντική είναι και η παρουσία της λευκόδερμης πεύκης, η οποία εμφανίζεται συνήθως σε μεμονωμένα άτομα από τα 1500 μ. μέχρι τις κορυφές. Η περιοχή συγκεντρώνει πολλά σπάνια φυτά. Ο σερπεντίνης, που είναι το επικρατέστερο πέτρωμα στην περιοχή, ευνοεί την ανάπτυξη σπάνιων ενδημικών ειδών χλωρίδας. Εξίσου σημαντική είναι και η παρουσία θηλαστικών, όπως αρκούδα, λύγκας, αγριόγιδο, βίδρα, και πουλιών, κυρίως δασόβια (8 είδη δρυοκολαπτών) και αρπακτικά. Αξιοσημείωτη είναι και η παρουσία της οχιάς των ορεινών λιβαδιών. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή είναι: ορεινός τουρισμός (πεζοπορία, οικοτουριστικές ξεναγήσεις) και περιορισμένη βόσκηση.

Ευρύτερη περιοχή Βάλια-Κάλντα: Έχει χαρακτηριστεί Ζώνη Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών. Περιλαμβάνει την περιοχή που εκτείνεται περιμετρικά κοιλάδας Βάλια Κάλντα και αποτελεί, στο μεγαλύτερο τμήμα της, την περιφερειακή ζώνη του Εθνικού Δρυμού Πίνδου. Η περιοχή καλύπτεται κυρίως από αμιγή δάση ορεινών πεύκων και χαρακτηρίζεται από δυσπρόσιτες πλαγιές με αραιό δάσος. Παρουσία σπάνιων ειδών χλωρίδας. Αποτελεί σημαντική περιοχή για την αρκούδα και το αγριόγιδο. Στην περιοχή ασκείται βόσκηση και πεζοπορία.

Περιοχή όρους Σμόλικα: Περιλαμβάνεται ολόκληρη στο Εθνικό Πάρκο. Περιλαμβάνει τμήμα της χαράδρας Βάλια Κίρνα, τις κύριες κορυφές του Σμόλικα και την απόκρημνη περιοχή μεταξύ των χωριών Πάδες και Άρματα. Τα ψηλότερα σημεία καλύπτονται από υποαλπική και αλπική βλάστηση, ενώ οι πλαγιές κάτω των 2.000 μέτρων από εκτεταμένα δάση ορεινών πεύκων και οξιάς. Υπάρχουν πολλά επιφανειακά νερά και αρκετές μικρές αλπικές λίμνες. Ενδιαφέρουσα είναι η χλωρίδα. Αποτελεί σημαντική περιοχή για δασόβια πουλιά και μεγάλα θηλαστικά, ιδιαίτερα για το αγριόγιδο που διατηρεί εδώ έναν από τους εναπομείναντες ελληνικούς πληθυσμούς του. Ακόμα και μετά τη διάνοιξη δικτύου δασικών δρόμων στο χαμηλότερο μέρος της Βάλια Κίρνα (δεκαετία 1990) και την υποβάθμισή της από τις υλοτομίες και την πυρκαγιά του 2000, η περιοχή περιλαμβάνει μερικά από τα τελευταία ορεινά δάση της Β. Πίνδου που δεν διασχίζονται από δρόμους. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή είναι: νομαδική κτηνοτροφία (το καλοκαίρι), δασική εκμετάλλευση, περιορισμένη πεζοπορία και κυνήγι.

Δάση ορεινής ζώνης: Το μεγαλύτερο τμήμα των δασών βρίσκεται εντός του Εθνικού Πάρκου, με δύο επιμέρους περιοχές να χαρακτηρίζονται ως Ζώνες Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών. Ένα μικρότερο τμήμα των δασών περιλαμβάνεται στην Περιφερειακή Ζώνη. Τα όρια, στα βόρεια, εσωκλείουν το ανώτερο μέρος των πλαγιών του Σμόλικα αφήνοντας εκτός τους οικισμούς. Ανατολικά, περιέχουν τα ώριμα δάση του Λύγκου, τα καλοδιατηρημένα δρυοδάση γύρω στον Όρλιακα, ενώ αφήνουν έξω τα υποβαθμισμένα δρυοδάση της περιοχής Φιλιππαίων και τα δάση των νότιων και νοτιοανατολικών πλαγιών του Ζυγού. Νότια και δυτικά, εσωκλείουν τα δάση βόρεια και δυτικά της Χρυσοβίτσας, καθώς και τη δασωμένη ΒΑ πλευρά του Μιτσικελίου (Αρκτούρος, 1996). Έχουν εξέχουσα σημασία για την άγρια ζωή και το

φυσικό περιβάλλον και τοπίο. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή είναι: δασική εκμετάλλευση, κυνήγι, ορεινός τουρισμός και βόσκηση.

6.2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

6.2.1 Οδικό δίκτυο

Η επάρκεια του εθνικού και επαρχιακού δικτύου είναι ικανοποιητική και δεν είναι αναγκαίες πολλές νέες διανοίξεις. Είναι όμως απαραίτητες οι βελτιώσεις του δικτύου ώστε να είναι ευχερής η κυκλοφορία οχημάτων και η ασφαλής διακίνηση των πολιτών μεταξύ των οικισμών σε όλη τη διάρκεια του έτους.

Αναφορικά με το δασικό και αγροτικό δίκτυο δρόμων, θα πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχει έκδηλη τάση των κατοίκων της περιοχής και των φορέων τους για διάνοιξη όλο και περισσότερων δρόμων με στόχο, αφενός μεν την εξυπηρέτηση των αναγκών τους και αφετέρου του τουρισμού. Όμως κάθε τεχνικό έργο προκαλεί διατάραξη στο φυσικό περιβάλλον και θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με πολύ περίσκεψη, ιδιαίτερα για τις νέες χαράξεις, δεδομένου ότι το φυσικό περιβάλλον αποτελεί το βασικό συγκριτικό πλεονέκτημα, στο οποίο μπορεί να στηριχθεί η ανάπτυξη των περιοχών προστασίας.

Θα πρέπει, κάθε σχεδιαζόμενη διάνοιξη να εξετάζεται από άποψη σκοπιμότητας και επιπτώσεών του στο φυσικό περιβάλλον και να περιορίζεται βεβαίως στο βέλτιστο μήκος και μέγεθος. Άλλωστε το υπάρχον οδικό δίκτυο μπορεί μετά από σχετική βελτίωση να εξυπηρετήσει σε ικανοποιητικό βαθμό τις τρέχουσες και μεσοπρόθεσμες ανάγκες της περιοχής.

6.2.2 Ύδρευση-άρδευση

Οι ανάγκες για άρδευση των αγρών της περιοχής μελέτης και ιδιαίτερα του κάμπου της Κόνιτσας, αλλά και για ύδρευση των οικισμών της περιοχής είναι μεγάλες και θα αυξηθούν στο μέλλον με την αναμενόμενη αύξηση του τουρισμού. Το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών αυτών καλύπτονται από τα ύδατα των πηγών και των παραποτάμιων γεωτρήσεων στην περιοχή. Για το σκοπό αυτό έχουν κατασκευαστεί και προγραμματίζονται μια σειρά από σχετικά έργα.

Τα έργα αυτά σε συνδυασμό και με άλλες παρεμβάσεις που λαμβάνουν χώρα στα επιφανειακά νερά της περιοχής προκαλούν διατάραξη στα υδάτινα οικοσυστήματα και κατά συνέπεια κινδύνους για το φυσικό περιβάλλον. Επίσης κάθε έργο που εκτελέστηκε μέχρι σήμερα σχεδιάστηκε αποσπασματικά και χωρίς εξειδικευμένη διερεύνηση των επιπτώσεων στο ευρύτερο περιβάλλον.

Για την αποτελεσματική προστασία των υδάτων της περιοχής από μελλοντικά έργα και για μια ολοκληρωμένη και σε μακροπρόθεσμη βάση αντιμετώπιση των αναγκών των οικισμών της περιοχής, προκύπτουν σήμερα οι ακόλουθες αναγκαιότητες (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002):

- Η επιστημονική έρευνα και η μελέτη των υδατικών αποθεμάτων της ευρύτερης περιφέρειας καθώς και της κατάστασης εξέλιξης των ιχθυοπληθυσμών και των παρυδάτιων οικοσυστημάτων
- Η διερεύνηση των αναγκών άρδευσης και ύδρευσης της περιοχής, κάτω από το πρίσμα των αναμενόμενων εξελίξεων στον τομέα της γεωργίας και του τουρισμού της περιοχής.

6.2.3 Διαχείριση απορριμμάτων

Η Κ.Υ.Α. 69728/824/1996 αποτελεί το βασικό εθνικό θεσμικό εργαλείο μέσω του οποίου καθορίζεται σήμερα η διαχείριση των απορριμμάτων και σε κάθε περίπτωση αποτελεί υποχρέωση της αυτοδιοίκησης να προχωρήσει στον αντίστοιχο σχεδιασμό και την υλοποίηση των μέτρων διαχείρισης των απορριμμάτων.

6.2.4 Δασοπονία

Η διαχείριση των δασών της περιοχής μελέτης γίνεται με βάση διαχειριστικές μελέτες, δε δεκαετούς διάρκειας για τα δημόσια δάση και πενταετούς για τα δημοτικά δάση. Στο μεγαλύτερο μέρος των δασών της περιοχής εφαρμόζεται το σύστημα διαχείρισης των επιλογικών υλοτομιών με επιδιωκόμενη δασοπονική μορφή την υποκηπευτική. Η υποκηπευτική μορφή των δασών για τις συνθήκες της περιοχής είναι σταθερότερη από οικολογική και αισθητική άποψη διότι, σε συνδυασμό με τα υπάρχοντα διάκενα, συντελεί στην διατήρηση της βιοποικιλότητας των ειδών

χλωρίδας και πανίδας και αναδεικνύει τα δασικά τοπία.

Τάσεις αύξησης ή επέκτασης της οργανωμένης δασοπονικής εκμετάλλευσης δεν διαφαίνονται. Παροδικά δυσμενείς επιπτώσεις στην πανίδα και τη χλωρίδα υπάρχουν κατά τη διάνοιξη των δασικών δρόμων, οι οποίες όμως βαίνουν μειούμενες διότι η χρήση των περισσότερων δασικών δρόμων ακολουθεί την περιοδικότητα διαχείρισης των συστάδων που εξυπηρετούν. Για λόγους αντιπυρικής προστασίας βέβαια οι περισσότεροι δασικοί δρόμοι συντηρούνται κάθε χρόνο και παραμένουν ανοικτοί. Από τα έργα βοσκοτόπων, οι ποτίστρες όχι μόνο δεν έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον, αλλά εξυπηρετούν, πέραν του κυρίου σκοπού τους, και τις ανάγκες σε νερό της πανίδας γενικότερα. Προβλήματα στο παρελθόν έχουν δημιουργηθεί από τη διάνοιξη δρόμων για την εξυπηρέτηση των ορεινών βοσκοτόπων (κυρίως στην περιοχή της Τύμφης). Η δασική διαχείριση θα πρέπει να λαμβάνει υποχρεωτικά υπόψη τόσο τις ανάγκες των σπάνιων ειδών πανίδας (αρκούδα, πουλιά κλπ) όσο και το μοναδικό, από αισθητική και λειτουργική άποψη ορεινό τοπίο της Β. Πίνδου (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002).

6.2.5 Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία αν και αποτελεί μια παραδοσιακή οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής, άμεσα συνδεδεμένη με το χώρο και τις εξελίξεις που έλαβαν και λαμβάνουν χώρα στο κοινωνικό και το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, έχει συμβάλλει στην υποβάθμιση των δασών και δασικών εκτάσεων και κατ' επέκταση στη διάβρωση των εδαφών.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες η κτηνοτροφία παρουσίασε σημαντική πτωτική τάση τόσο όσον αφορά το απασχολούμενο εργατικό δυναμικό (κτηνοτρόφοι) όσο και το κτηνοτροφικό κεφάλαιο της περιοχής. Σήμερα η κατάσταση φαίνεται να σταθεροποιείται σε ένα ορισμένο επίπεδο, εξαιτίας των επιδοτήσεων της κτηνοτροφίας από την Ε.Ε. και τη διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού από αλλοδαπούς. Η σταθερότητα όμως αυτή είναι αβέβαιο αν θα συνεχιστεί και στο μέλλον. Εκτιμάται ότι θα υπάρξει παραπέρα μείωση στις κοινότητες που διαθέτουν μικρόζωικό κεφάλαιο και εκεί όπου εμφανίζονται ή διανοίγονται νέες εναλλακτικές προοπτικές απασχόλησης (τουρισμός).

Η ανεξέλεγκτη και χωρίς σχεδιασμό άσκηση της κτηνοτροφίας στην περιοχή, συνδέεται με αρνητικές επιπτώσεις, οι οποίες αν και μικρότερη έκτασης σε σχέση με το παρελθόν, συνεχίζουν να υφίστανται και σήμερα ιδιαίτερα στους πυρήνες των εθνικών δρυμών και στις περιφερειακές τους ζώνες. Ειδικά όσον αφορά τους πυρήνες των δρυμών, παρά το καθεστώς απαγόρευσης της βοσκής που ίσχυσε μέχρι σήμερα, εντούτοις δεν κατέστη δυνατή η απομάκρυνση της βοσκής, κυρίως εξαιτίας της έλλειψης αντισταθμιστικών μέτρων, τα οποία θα μπορούσαν να εξισορροπήσουν ενδεχόμενες απώλειες εισοδήματος και απασχόλησης των κτηνοτρόφων, που κατ' ανάγκη επιβάλλει το καθεστώς προστασίας των Δρυμών. Η έλλειψη επίσης ικανοποιητικής υποδομής (εγκαταστάσεων ποτισμού, ενσταυλισμού των ζώων και επεξεργασίας-διακίνησης των προϊόντων κ.α.) επιτείνει την υπάρχουσα κατάσταση και δυσχεραίνει την ορθολογική οργάνωση και τη βελτίωση της απόδοσης της κτηνοτροφίας.

Είναι λοιπόν απαραίτητος ένας ολοκληρωμένος ορθολογικός σχεδιασμός της κτηνοτροφίας προκειμένου η κτηνοτροφική δραστηριότητα να συνάδει με τους στόχους προστασίας και παράλληλα να εκσυγχρονιστεί ώστε να φέρει οφέλη στους κατοίκους.

6.2.6 Γεωργία

Η γεωργία ασκείται σε σχετικά περιορισμένο βαθμό, εξαιτίας των δυσμενών τοπογραφικών συνθηκών που κυριαρχούν στην περιοχή. Σήμερα στις ορεινές κοινότητες της περιοχής μελέτης, η γεωργία ασκείται ως δευτερεύουσα δραστηριότητα για την κάλυψη των ατομικών αναγκών των κατοίκων. Γι' αυτό και η άσκηση της γεωργίας στις περιοχές αυτές συνεχίζει να γίνεται με παραδοσιακό τρόπο, ενώ είναι περιορισμένη η χρήση φυτοφαρμάκων και λιπάνσεων.

6.2.7 Θήρα

Η θήρα αποτελούσε παλιότερα μια παραδοσιακή δραστηριότητα για τους κατοίκους της περιοχής, η οποία όμως σήμερα έχει αλλάξει στόχο και χαρακτήρα, και

ασκείται πλέον λιγότερο από τους κατοίκους της περιοχής και περισσότερο από κυνηγούς προερχόμενους από μεγάλα αστικά κέντρα. Η ανεξέλεγκτη άσκηση της δραστηριότητας αυτής, κρίνεται σήμερα ως προβληματική τόσο από πλευράς οικολογικής όσο και από άποψη ουσιαστικής συνδρομής της στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Επίσης οι πληθυσμοί των ειδών που αποτελούν αντικείμενο θήρας έχουν μειωθεί σε επικίνδυνο βαθμό (σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων).

Επίσης τα σπάνια και κινδυνεύοντα είδη (αγριόγιδο, ζαρκάδι κ.α.) αποτελούν συχνά αντικείμενο παράνομης θήρας, χωρίς να είναι εφικτή η δίωξη των λαθροκυνηγών εξαιτίας του δύσβατου χαρακτήρα, της μεγάλης έκτασης της περιοχής και των λιγοστών φυλάκων. Συνεπώς η δραστηριότητα της θήρας δεν είναι συμβατή με τους στόχους προστασίας τουλάχιστον των σημαντικότερων φυσικών περιοχών και σε κάποιες περιοχές όπως στην ευρύτερη περιοχή του Βίκου-Αώου κάποιοι κάτοικοι είναι υπέρ της απαγόρευσης της. (ΕΘΙΑΓΕ, 1996β).

6.2.8 Τουρισμός

Οι ορεινοί όγκοι της Πίνδου με τις ιδιαίτερες αξίες που διαθέτουν, τόσο όσο αφορά το φυσικό όσο και το πολιτιστικό περιβάλλον, αποτελούν σήμερα πόλο έλξης επισκεπτών. Η ανάλυση κατέληξε ότι οι δυνατότητες ανάπτυξης του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα είναι περιορισμένες, ενώ αντίθετα οι δυνατότητες ανάπτυξης του τουρισμού είναι πολύ μεγάλες¹. Παρόλα αυτά, οι υπάρχοντες τουριστικοί πόροι παραμένουν αναξιοποίητοι με αποτέλεσμα η σημερινή τουριστική κίνηση να είναι περιορισμένη. Η χαμηλή ζήτηση οφείλεται στην χαμηλή προσφορά υπηρεσιών, στην ανεπαρκή υποδομή και την ελλιπή ενημέρωση. Ο τουρισμός ειδικά με τη μορφή του οικοτουρισμού και του αγροτουρισμού αποτελεί σήμερα ευοίωνη προοπτική για την περιοχή.

Η Β. Πίνδος μπορεί να προσελκύσει και επισκέπτες με ειδικά ενδιαφέροντα όπως είναι:

- η οικοτουριστική περιήγηση και η ορειβασία.
- η περιβαλλοντική εκπαίδευση.

---

¹ Μια από τις τελευταίες μεγάλες αλλαγές που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια στον τουρισμό είναι η μεταστροφή από τις διακοπές που σχετίζονται αποκλειστικά με τον ήλιο και την θάλασσα σε ποιο δραστήριες μορφές που μπορούν να αναπτυχθούν στις ορεινές περιοχές (Costa, 1992).

- η μελέτη, παρατήρηση και έρευνα του φυσικού περιβάλλοντος.
- διάφορα αθλήματα (αιωροπτερισμός, καγιάκ).
- η πολιτιστική περιήγηση.

Οι δραστηριότητες αυτές βρίσκονται στο επίκεντρο ενδιαφέροντος των επισκεπτών, αποτελούν στην πλειοψηφία τους ήπιες και ενδεχομένως συμβατές δράσεις με τους στόχους προστασίας της περιοχής και μπορούν να αποτελέσουν βασικά κίνητρα προσέλκυσης επισκεπτών.

Σχετικά με τους εθνικούς δρυμούς η ενημέρωση και η καθοδήγηση των επισκεπτών είναι περιορισμένη και μη επαρκής σε σχέση με τις υφιστάμενες ανάγκες και τον αριθμό των επισκεπτών. Η προβολή των δρυμών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο είναι επίσης ελλιπής.

Ο κατάλληλος σχεδιασμός της κίνησης των επισκεπτών και των αναγκαίων υποδομών θα δημιουργήσει τις συνθήκες για την προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών στην περιοχή. Στον πίνακα που ακολουθεί απεικονίζεται οι τουριστικές δυνατότητες των οικισμών της Β. Πίνδου.

Πίνακας 6.1: Τουριστική δυνατότητα οικισμών

Τουριστική Δυνατότητα	Υψηλή Υποδομή	Χαμηλή Υποδομή
Μεγάλη Δυνατότητα	Αρίστη 1 Πάπιγκο Μέτσοβο	Άνω Πεδινά Βρυσοχώρι Βίτσα Κουκούλι Νεγάδες Σκαμνέλι
	Γρεβενίτι 2 Κήποι	Βραδέτο Δικόρυφο Ελατοχώρι
	Λάιστα 3 Βοβούσα Τσεπέλοβο	Ελαφότοπος Καπέσοβο
Μέτρια Δυνατότητα	Κόνιτσα	Σμίξη 1 Περιβόλι Μηλιά Κρανιά Αβδέλλα 3 Γαναδιό Μόλιστα Καλουτά
		Τρίστενο 2 Δόλιανη Ελάτη Λεπτοκαρυά Φραγκάδες Φλαμπουράρι Πάδες Παλιοσέλλι Πουρνιάς Ελεύθερο Καστανέα Μανασσή Άρματα Ηλιοχώρι Κάτω Πεδινά Δίλοφο

Πηγή: Μουσείο Γουλανδρή 1992, ίδια επεξεργασία

6.2.9 Ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον

Είναι σαφές ότι η περιοχή της Β. Πίνδου παρουσιάζει ιδιαίτερα αξιόλογα, και σε ορισμένες περιπτώσεις μοναδικά στοιχεία του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Οι νέες δραστηριότητες, η κατασκευή νέων τεχνικών έργων, αλλά και η εγκατάλειψη της περιοχής, μπορούν να επιφέρουν αλλοίωση και υποβάθμιση των επιμέρους στοιχείων του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος καθώς και των μεταξύ τους σχέσεων.

Βασικό θετικό στοιχείο για την προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί η αποδοχή της αναγκαιότητας για προστασία της Β. Πίνδου σε τοπικό επίπεδο, η οποία συνδυάζεται και με την αποδοχή μέτρων προστασίας.

Όμως, πρέπει να τονιστεί ότι η κατ' αρχήν αποδοχή μέτρων προστασίας από τους τοπικούς φορείς και τους κατοίκους συνδυάζεται άμεσα με την προσμονή οικονομικών ωφελειών (π.χ. από την αναζωογόνηση και την ανάπτυξη των παραδοσιακών δραστηριοτήτων, του ελεγχόμενου και συμβατού οικότουρισμού κ.λ.π.) γεγονός που σε κάθε περίπτωση αποτελεί βασική συνιστώσα του σχεδιασμού της προστασίας της φύσης, αρκεί να συνδυάζεται με την κατανόηση και αποδοχή της ανάγκης λήψης μέτρων προστασίας.

Στην περιοχή υπάρχουν νόμοι και διατάγματα που αποκλείουν ή περιορίζουν αρκετές δραστηριότητες. Επιπλέον, το γεγονός ότι μεγάλο μέρος της έκτασης είναι δημόσια και δασική διευκολύνει σε σημαντικό βαθμό την εφαρμογή των μέτρων προστασίας του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος.

6.3 ΑΝΑΛΥΣΗ S.W.O.T² ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ

Η ανάλυση SWOT ως μεθοδολογικό εργαλείο, αποτελεί ένα μοντελοποιημένο τρόπο καταγραφής των κυριότερων συμπερασμάτων που προκύπτουν από την ανάλυση και την καταγραφή του εσωτερικού (Πλεονεκτήματα, Μειονεκτήματα) και του εξωτερικού (Ευκαιρίες, Απειλές) περιβάλλοντος των περιοχών μελέτης. Απώτερος στόχος της είναι ο εντοπισμός των ισχυρών σημείων πάνω στα οποία

---

² Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats = Πλεονεκτήματα, Μειονεκτήματα, Ευκαιρίες, Απειλές.

μπορεί να στηριχθεί η αναπτυξιακή πορεία τους και να καθορισθούν οι στρατηγικές κατευθύνσεις μιας αναπτυξιακής πολιτικής για τις περιοχές αυτές. Ακόμη, ο εντοπισμός και καταγραφή των αδύνατων σημείων αποτελεί την αναγκαία βάση για εκείνες τις πολιτικές και δράσεις που θα συνέβαλλαν στη αντιμετώπιση τους.

Ανάλυση S.W.O.T. της Βόρειας Πίνδου

Πλεονεκτήματα, Ευκαιρίες	Μειονεκτήματα, Απειλές
Φυσικό Περιβάλλον	
Περιοχή με τεράστιο οικολογικό και περιβαλλοντικό ενδιαφέρον	Απειλές από πιέσεις σημειακής τουριστικής ανάπτυξης (Μέτσοβο, Πάπιγκο, Μονοδένδρι)
Μεγάλος αριθμός τοπίων ιδιαίτερου αισθητικού κάλλους	Απειλές από έργα υποδομής (διάνοιξη δρόμων, Έργα ΔΕΗ)
Πλούσια χλωρίδα	Συγκρούσεις χρήσεων γής
Πλούσια πανίδα (σπάνιες ποικιλίες θηλαστικών, πτηνών και ερπετών).	Κίνδυνος ρύπανσης από τουρίστες
Σπάνια οικοσυστήματα	Έλλειψη δικτύων αποχέτευσης και ΧΥΤΑ
Ύπαρξη κοινοτικού και εθνικού θεσμικού πλαισίου και μέτρων προστασίας	Υπερβόσκηση κάποιων περιοχών και εγκατάλειψη άλλων
Πλούσιο υδατικό δυναμικό	Λαθροθηρία
Περιορισμός των πιέσεων από δραστηριότητες της γεωργίας και της κτηνοτροφίας	Λαθραλιεία
Τμήμα της ανήκει σε περιοχή Natura	Λαθροϋλοτομία
	Ελλείψεις στην εφαρμογή των μέτρων προστασίας
	Δυσμενείς καιρικές συνθήκες (αποκλεισμοί πολλών χωριών τον χειμώνα
	Κίνδυνοι από κατολισθήσεις
	Τάση δημιουργίας τουριστικών καταλυμάτων μεγάλης κλίμακας και μορφής μη συμβατής με το οικιστικό περιβάλλον
Πολιτισμικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά	
Δίκτυο παραδοσιακών οικισμών	Πληθυσμιακή γήρανση
Μεγάλος αριθμός εκκλησιών και μοναστηριών	Μετανάστευση, απομόνωση
Δομημένο περιβάλλον υψηλής αισθητικής αξίας (αρχιτεκτονική σπιτιών, γεφύρια)	Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης
Πλούσια ήθη και έθιμα	Χαμηλό βιοτικό επίπεδο
Ισχυρή κοινωνική ταυτότητα	Εγκατάλειψη κάποιων οικισμών
	Εποχικότητα κατοίκησης και

	δραστηριοτήτων
	Απώλεια της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της μορφολογικής ταυτότητας στα πυρόπληκτα χωριά (Ανατολικό Ζαγόρι)
Πρωτογενής Τομέας	
Μεγάλες εκτάσεις παραγωγικών δασών	Περιορισμένη επεξεργασία γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.
Μεγάλες εκτάσεις βοσκοτόπων	Περιορισμένη επεξεργασία ξυλείας στην περιοχή
Δυνατότητα άρδευσης των καλλιεργούμενων εκτάσεων από το πλούσιο υδάτινο δυναμικό	Θεσμικό και ιδιοκτησιακό καθεστώς που μειώνει τις δυνατότητες αύξησης της δασικής παραγωγής
Ύπαρξη πολλών συνεταιρισμών (γεωργικών, κτηνοτροφικών, δασικών)	Λίγες είναι οι πεδινές εκτάσεις που είναι κατάλληλες για καλλιέργειες και μικρές στρεμματικές αποδόσεις των υπαρχόντων
Δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης της ιχθυοκαλλιέργειας στα πολλά ποτάμια της περιοχής (κυρίως πέστροφας)	Δυσμενείς καιρικές συνθήκες για τη γεωργία
Δυνατότητα προσανατολισμού προς την παραγωγή ποιοτικών και βιολογικών προϊόντων	Πολυτεμαχισμός και μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων
Στροφή της ζήτησης του κοινού σε βιολογικά και επώνυμα προϊόντα ποιότητας	Μέτρια προσπελασιμότητα στις περιοχές υλοτομίας
Προϋποθέσεις για συμπληρωματική απασχόληση (π.χ αγροτουρισμός)	Υψηλό κόστος μεταφοράς των προϊόντων που παράγονται στην περιοχή
Αξιόλογα παραδοσιακά γαλακτομικά προϊόντα (ιδιαίτερα στο Μέτσοβο)	Μικρός βαθμός εκμηχάνισης της δασικής παραγωγής
	Μείωση των επιδοτήσεων των αγροτικών προϊόντων από την Ε.Ε.(ΚΑΠ)
	Υψηλό κόστος της κτηνοτροφικής παραγωγής κυρίως λόγω έλλειψης σύγχρονης τεχνολογίας των κτηνοτροφικών μονάδων και έλλειψης προγραμμάτων βελτίωσης του ζωικού πληθυσμού και των βοσκοτόπων
	Απουσία μηχανισμών ελέγχου και κατοχύρωσης ποιότητας
Δευτερογενής τομέας	
Αυξανόμενη ζήτηση για χειροποίητα και παραδοσιακά προϊόντα	Υψηλό κόστος μεταφοράς των προϊόντων και των εμπορευμάτων
Εμπειρία σε παραδοσιακές τέχνες	Μικρό μέγεθος μεταποιητικών μονάδων
Θετικές αλληλεξαρτήσεις δευτερογενή με τον αναπτυσσόμενο τριτογενή τομέα	Έλλειψη εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού σε νέες τεχνολογίες και νέους κλάδους
	Χαμηλή ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών

Τριτογενής Τομέας	
Δυνατότητες ανάπτυξης δραστηριοτήτων ορεινού και χειμερινού τουρισμού (χιονοδρομικά κέντρα Βασιλίτσας, Μετσόβου)	Σημειακή ανάπτυξη στοιχείων τουριστικής υποδομής με αποτέλεσμα την αδυναμία παροχής ενός ολοκληρωμένου τουριστικού προτύπου αναψυχής
Η αυξανόμενη σημασία συγκεκριμένων γεωγραφικών συνόλων ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος ως τόπων ανάπτυξης δραστηριοτήτων τουρισμού ήπιας μορφής	Απειλές από πιέσεις τουριστικής ανάπτυξης και από έργα υποδομής σε κάποιες περιοχές (Μέτσοβο, Πάπιγκο, Τσεπέλοβο)
Πλούσιοι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι που ευνοούν την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων	Μεγάλες ελλείψεις σε τουριστικές υποδομές σε κάποιες περιοχές(Ανατολικό Ζαγόρι)
Η σταδιακή αλλαγή των προτιμήσεων του τουριστικού προτύπου από απλό πρότυπο τουρισμού αναψυχής σε ένα σύνθετο πρότυπο πολιτιστικού τουρισμού που συνδέεται με το περιβάλλον και τη φύση όπου οι συμμετέχοντες αναπτύσσουν δραστηριότητες συμβατές με το περιβάλλον και την παράδοση (Εναλλακτικός Τουρισμός)	Ανεπαρκές οδικό δίκτυο με αρνητικές επιπτώσεις στην προσβασιμότητα της περιοχής στους τουρίστες
Πλούσιες παραδόσεις, ήθη και έθιμα (πανηγύρια)	Μικρομεσαίο μέγεθος τουριστικών μονάδων
Πολιτικές υποστήριξης της ΕΕ (Leader, Γ' ΚΠΣ)	Μικρή διάρκεια παραμονής των τουριστών
Προγραμματισμός και υλοποίηση μεγάλων οδικών έργων (Εγνατία, Ιόνια Οδός) τα οποία θα κάνουν ποιο εύκολη την πρόσβαση της περιοχής σε τουρίστες από μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη)	Ανεπαρκείς υπηρεσίες διαφήμισης και πληροφόρησης
	Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων (Έλλειψη γνώσεων για περιβαλλοντικά θέματα, ξένων γλωσσών κ.α.)
Υποδομές	
Προγραμματισμός και υλοποίηση μεγάλων οδικών έργων (Εγνατία, Ιόνια Οδός) που θα συμβάλλουν στην άρση της απομόνωσης της περιοχής	Διασπορά στοιχείων κοινωνικής υποδομής και περιορισμένη απόδοση τους
Ικανοποιητικές υποδομές πολιτισμού	Κακή κατάσταση πολλών τμημάτων του οδικού δικτύου
Δυνατότητες αξιοποίησης υδάτινων πόρων για ενεργειακούς σκοπούς (κυρίως από την ΔΕΗ)	Ελλιπή δίκτυα αποχέτευσης και ύδρευσης

	Έλλειψη ΧΥΤΑ
	Έλλειψεις υποδομές εκπαίδευσης
	Έλλειψεις υποδομές υγείας
	Έλλειψεις υποδομές αθλητισμού
	Έλλειψεις τηλεπικοινωνιακές υποδομές
	Έλλειψη επαρκούς διασύνδεσης της περιοχής με τις γειτονικές της
Άλλοι Παράγοντες	
Η γεωγραφική θέση της περιοχής η οποία βρίσκεται σε επαφή Εγνατία οδό που θα αποτελέσει άξονα σύνδεσης της χώρας με την ΕΕ μέσω Ιταλίας.	Περιορισμένη συνεργασία των ΟΤΑ μεταξύ τους
Η γειτνίαση με το δυναμικό και συνεχώς αναπτυσσόμενο αστικό κέντρο των Ιωαννίνων	Διοικητικές ατέλειες καθώς η περιοχή εμπίπτει στην αρμοδιότητα πολλών δημοσίων υπηρεσιών (δύο περιφέρειες, δύο νομοί, τέσσερα δασαρχεία κλπ.) και δημιουργούνται μοιραία προβλήματα συντονισμού.
Οι νέες αναπτυξιακές πολιτικές για τις περιφέρειες Ηπείρου και Δυτικής Μακεδονίας	Χαμηλή προσπελασιμότητα της περιοχής. Μεγάλη χρονική καταπόνηση.
Προτεραιότητα σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο σε πολιτικές αειφορίας	Μείωση του προστατευτισμού και απελευθέρωση του εμπορίου με αποτέλεσμα τον μεγαλύτερο ανταγωνισμό ιδιαίτερα από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης
	Ερήμωση κάποιων περιοχών και οικισμών που δεν παρουσιάζουν τουριστική ανάπτυξη

6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Από την περιγραφή και την αξιολόγηση της περιοχής καθώς τις γενικότερες εθνικές και κοινοτικές κατευθύνσεις, προκύπτουν κάποια συμπεράσματα και κατευθύνσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά το σχεδιασμό της περιοχής:

Ανάπτυξη με μακροπρόθεσμη διατήρηση των φυσικών πόρων: Οι φυσικοί πόροι αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη κάθε περιοχής. Στον ορεινό κυρίως χώρο, η διατήρηση των φυσικών πόρων σχετίζεται με την αναζήτηση νέων μορφών αξιοποίησής τους και την αναδιάρθρωση εκείνων των παραγωγικών δραστηριοτήτων που σήμερα φθίνουν ή τείνουν να γίνουν ανεξέλεγκτες, μέσα σε μια γενικά φθίνουσα πορεία. Η γεωργική παραγωγή, η κτηνοτροφία, η δασοπονία, η αλιεία εσωτερικών

υδάτων, ο τουρισμός, αποτελούν τις βασικές κατευθύνσεις οικονομικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, η ποιότητα των εδαφών, το υδατικό δυναμικό, οι βιότοποι, τα επιμέρους χερσαία και υδάτινα οικοσυστήματα, είναι διατηρητέοι πόροι και κάθε επέμβαση και αλλοίωση στο φυσικό περιβάλλον έχει άμεσες οικονομικές επιπτώσεις.

Η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας σε βάρος άλλων φυσικών οικοσυστημάτων και η αλόγιστη εντατικοποίηση αυτής οδηγεί και συρρικνώνει τις δυνατότητες ανάπτυξης άλλων δραστηριοτήτων ενώ, παράλληλα, αποτελεί με την δασοπονική εκμετάλλευση την κυριότερη αιτία υποβάθμισης. Ο έλεγχος της ανάπτυξης αυτής της μορφής αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση των φυσικών πόρων και την εξασφάλιση της ανάπτυξης. Η όποια αναδιάρθρωση στους πιο πάνω τομείς παραγωγής, ή η ανάπτυξη τυχόν νέων, θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη τις παραμέτρους του φυσικού περιβάλλοντος.

Οι φυσικοί πόροι, τα ιστορικά και παραδοσιακά δεδομένα και το οικιστικό δίκτυο οδηγούν στην άποψη ότι ο κυριότερος άξονας οικονομικής ανάπτυξης ενδείκνυται να είναι οι ήπιες δραστηριότητες αναψυχής, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν σε συνεχή ετήσια βάση, με διάφορες εναλλακτικές μορφές, ένα ποικίλο πλήθος δραστηριοτήτων. Οι δραστηριότητες αυτές δεν πρέπει να διογκωθούν. Οι ανάγκες πρέπει να καλυφθούν από τον υφιστάμενο οικιστικό πλούτο και να αντιστοιχούν σε θέσεις εργασίας περιορισμένου μεγέθους.

Οικιστική αναδιάρθρωση και σχεδιασμός των οικισμών: Στην περιοχή της Πίνδου οι υφιστάμενοι οικισμοί, θα πρέπει να αποτελέσουν τον κορμό των απαιτούμενων εγκαταστάσεων. Το φυσικό περιβάλλον, η ιστορική μνήμη της περιοχής και η επιθυμητή «με μέτρο» ανάπτυξη, προϋποθέτουν τη μικρή κλίμακα των οικοδομικών έργων. Ο οικιστικός πλούτος στον οποίο υπάρχει ήδη επενδεδυμένο κεφάλαιο θα πρέπει να αξιοποιηθεί στα πλαίσια ειδικών ρυθμιστικών σχεδίων.

Βελτίωση των υποδομών: Είναι αναγκαία ώστε:

- Να καλυφθούν οι κοινωνικές ανάγκες τόσο του μόνιμου πληθυσμού, όσο και των επισκεπτών (εκπαίδευση, διαμονή, παροχή υπηρεσιών κλπ.).
- Να εξασφαλισθεί η τεχνική υποστήριξη του συνόλου των δραστηριοτήτων στην περιοχή (ύδρευση, αποχέτευση, απορρίμματα, τηλεπικοινωνίες, ενέργεια, κλπ.).
- Να αντιμετωπισθούν όλα τα προβλήματα μόλυνσης, ρύπανσης και γενικά

καταστροφής του περιβάλλοντος, που δημιουργούνται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Προστασία ανθρωπογενούς περιβάλλοντος: Πολλά αξιολογικά στοιχεία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος όπως αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία ιστορικοί χώροι κλπ. προστατεύονται είτε πλημμελώς είτε καθόλου. Συνεπώς απαιτείται η άμεση εφαρμογή των ισχυουσών γενικών διατάξεων που αφορούν στην προστασία συγκεκριμένων στοιχείων, όπως ιστορικών τόπων, μνημείων κ.α.

Προστασία φυσικού περιβάλλοντος: Η ύπαρξη διαχειριστικών σχεδίων, καθώς και ο έλεγχος των δραστηριοτήτων αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την εξασφάλιση της προστασίας. Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος δεν αντιμετωπίζεται ανεξάρτητα από τις άλλες δραστηριότητες, αλλά ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη των υπολοίπων δραστηριοτήτων, με τις οποίες βρίσκεται κατ' ανάγκη σε μια δυναμική σχέση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ

7.1 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΑ ΠΙΝΔΟ

Οι προτάσεις που θα διατυπωθούν και οι πολιτικές που θα εφαρμοστούν στην Β. Πίνδο θα πρέπει να είναι συμβατές με τις εξής αρχές:

- Τη διατήρηση στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος που είναι μοναδικά σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο.
- Τη διατήρηση στοιχείων και χαρακτηριστικών του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος που χαρακτηρίζουν την ταυτότητα της περιοχής.
- Την υποστήριξη της ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο.
- Την ανταπόκριση της Ελλάδας σε διεθνείς δεσμεύσεις όσον αφορά την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Η αειφόρος χρήση των φυσικών πόρων, η φυσική εξέλιξη των οικοσυστημάτων, η οικονομικότητα και η ευελιξία των μέτρων αποτελούν ένα σύνολο αρχών που θα πρέπει να διέπουν το διαχειριστικό σχέδιο της περιοχής. Το φυσικό περιβάλλον και οι κοινωνικές διαδικασίες θα πρέπει να θεωρούνται μια ενότητα και να υπάρχει μεταξύ τους μια ισορροπία. Οι γενικοί αυτοί στόχοι αποτελούν το πλαίσιο δράσης και δίνουν τις κατευθυντήριες γραμμές για τη διαχείριση της περιοχής σε μακροπρόθεσμη βάση. Ακόμη οι ευκαιρίες για συνεχή έρευνα και περιβαλλοντική εκπαίδευση στην περιοχή θεωρούνται επίσης σημαντικές.

Ένα σχέδιο διαχείρισης της περιοχής πρέπει να αντιμετωπίζει τα ζητήματα περιβάλλοντος σε σχέση με τις κοινωνικές δραστηριότητες, και να διευθετεί τη διάταξη των κοινωνικών δραστηριοτήτων στο χώρο. Η ενιαία και ταυτόχρονη θεώρηση φυσικού περιβάλλοντος και κοινωνικών δραστηριοτήτων αποφεύγει τους διαφορετικούς κινδύνους που συνεπάγεται η πρόταξη ενός από τα δύο αυτά διαφορετικά στοιχεία του άλλου. Οι κίνδυνοι αυτοί κινούνται στην περίπτωση της απόλυτης περιβαλλοντικής θεώρησης από την απαγόρευση κάθε παραγωγικής δραστηριότητας και την μουσειοποίηση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος¹ ως, στην

¹ Σίγουρα δεν πρέπει να συμβεί στην Βόρεια Πίνδο ότι συνέβη στο Πάρκο του Yellowstone στις Η.Π.Α, που είχαμε την πλήρη εκδίωξη των Ινδιάνων της περιοχής, δηλαδή τον πλήρη διαχωρισμό του ανθρώπου από τη φύση (Μπεριάτος, 2004).

αντίθετη περίπτωση, της υπαγωγής του περιβάλλοντος σε μια αυστηρά οικονομικά αναπτυξιακή διαδικασία, στην υπερεκμετάλλευση των λοιπών φυσικών πόρων της περιοχής, στοιχείο που χωρίς να εξασφαλίζει απαραίτητα την ανασυγκρότηση των κοινωνικών διαδικασιών οδηγεί στην αποδιάρθρωση και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Η ορθολογική διαχείριση της περιοχής πρέπει να στηρίζεται στην αξιολόγηση των πραγματικών δυνατοτήτων της ως προς τις λειτουργίες που επιτελούν σήμερα οι επιμέρους βιότοποι. Πρέπει, επίσης, να συμπεριλάβει τις αυξανόμενες ανάγκες και προσδοκίες του κοινωνικού συνόλου για **αιεφόρο (βιώσιμη) ανάπτυξη**. Όπως είναι άλλωστε γνωστό, οι αλόγιστες ανθρώπινες δραστηριότητες εις βάρος των φυσικών οικοσυστημάτων οδηγούν στην καταστροφή της παραγωγικής βάσης (υποβάθμιση εδαφών, ρύπανση, έλλειψη νερών), συρρικνώνουν τις δυνατότητες ανάπτυξης άλλων δραστηριοτήτων και, παράλληλα με την ανεξέλεγκτη οικιστική ανάπτυξη, αποτελούν την κυριότερη αιτία υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος. Ο έλεγχος των δραστηριοτήτων αυτών (πολεοδομικός σχεδιασμός, αναδιάρθρωση του πρωτογενή τομέα, διαχείριση χρήσης νερού κ.α.) αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση των φυσικών πόρων και την εξασφάλιση της αιεφόρου ανάπτυξης.

Πρέπει να επισημάνουμε πως η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος σε καμία περίπτωση δεν αποσκοπεί στην απομάκρυνση του ανθρώπου από τη φύση. Βασική επιδίωξη αποτελεί η συνύπαρξη και η κατανόηση της αλληλεξάρτησης μεταξύ προστασίας και ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, η διατήρηση και ανάδειξη των παραδοσιακών σχέσεων του ανθρωπογενούς με το φυσικό περιβάλλον έχει ιδιαίτερη σημασία, ιδιαίτερα στην Β. Πίνδο όπου συνυπάρχουν ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (αρχιτεκτονική, ιστορία, πολιτισμός, μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί, αγροκτηνοτροφικά ορεινά τοπία κ.λ.π.) με αντίστοιχα του φυσικού περιβάλλοντος (σπάνια και ενδημική χλωρίδα, σημαντικοί οικότοποι, προστατευόμενα είδη πανίδας, αξιόλογοι γεωλογικοί σχηματισμοί κ.λ.π.)

Συνεπώς η υποστήριξη της ανάπτυξης πρέπει να γίνεται με τέτοιους όρους που να διασφαλίζουν την προστασία και διατήρηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ανεξάρτητα από τις άλλες δραστηριότητες αλλά ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη των υπολοίπων δραστηριοτήτων, με τις οποίες βρίσκεται κατ' ανάγκη

σε μια δυναμική σχέση.

Επίσης θα πρέπει όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς να αναπτύξουν σχέσεις συνεργασίας με τις τοπικές κοινωνίες της περιοχής (συνευθύνη στην διαχείριση), αφού όπως δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε οι κάτοικοι των περιοχών αυτών είναι οι κύριοι χρήστες του ορεινού χώρου.

Έχοντας σαν σκοπό την προστασία, την ανάδειξη και την συμβατή αξιοποίηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, με τις παρεμβάσεις και τις προτάσεις που θα γίνουν θα πρέπει να **διασφαλίζεται**:

- Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και του ορεινού τοπίου.
- Η διατήρηση και ενίσχυση των παραδοσιακών δραστηριοτήτων.
- Η οργάνωση και ο έλεγχος των δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με την προώθηση εναλλακτικών δραστηριοτήτων με μικρότερη περιβαλλοντική επιβάρυνση.
- Η συνέχεια και η ενίσχυση της δυναμικής αλληλεξάρτησης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.
- Η ανάδειξη και στήριξη των στοιχείων του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος που χαρακτηρίζουν την περιοχή (αρχιτεκτονική, οικονομικές δραστηριότητες, πολιτισμός).
- Η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης.

7.2 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

7.2.1 Δασοπονία

Οι προτάσεις για την Δασική Παραγωγή στηρίχθηκαν σε τρεις **αρχές** αξιοποίησης των δασικών εκτάσεων (ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.,1997):

1 Προστασία και διατήρηση των δασικών οικοσυστημάτων. Αυτή αφορά κυρίως κινδύνους από πυρκαγιές, ασθένειες, προσβολές, υπερκαρπώσεις, βοσκή, ανθρώπινες επεμβάσεις υποβάθμισης και διατάραξης της βιοκοινωνικής και οικολογικής ισορροπίας.

2 Ανάπτυξη και βελτίωση των δασικών οικοσυστημάτων. Αυτή αφορά την οικολογική ανόρθωση των υποβαθμισμένων δασών, την αύξηση της σημερινής

δασοκάλυψης, τον εμπλουτισμό των δασών με πολύτιμα δασικά είδη, αναδασώσεις, φυτείες με δασικά είδη (π.χ. λεύκες), καλλιέργειες κ.α.

3 Ορθολογική εκμετάλλευση και αξιοποίηση των δασικών οικοσυστημάτων. Αυτή αφορά την αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων των δασών σε δασικά προϊόντα και υπηρεσίες, για την πληρέστερη ικανοποίηση των κοινωνικών και οικονομικών αναγκών της περιοχής. Ειδικότερα, αφορά την αειφορική κάλυψη των αναγκών σε ξύλο, ρητίνη και άλλα προϊόντα, την παροχή ευκαιριών δασικού τουρισμού και αναψυχής, προστασία των οικισμών, διευθέτηση χειμάρρων και δασοτεχνικά έργα συγκράτησης εδαφών, προστασία άγριας πανίδας και πτηνοπανίδας, προστασία χλωρίδας, αισθητική βελτίωση του τοπίου κλπ.

Οι **προτάσεις** για την Δασοπονία είναι:

- Προστασία και διαχείριση δασικών οικοσυστημάτων ώστε να επιτευχθεί η οικολογική του διαχείριση. Ανάλογα με τον χαρακτηρισμό της ζώνης **προστασίας**, οι υλοτομήσεις θα πρέπει αλλού να σταματήσουν και αλλού να περιοριστεί η χρήση βαρέων μηχανημάτων για τη μεταφορά των κορμών.
- Αναδασώσεις: Στόχος των έργων αναδάσωσης θα είναι η αύξηση της σημερινής δασοκάλυψης των ορεινών περιοχών της Β. Πίνδου (ιδιαίτερα του κεντρικού και δυτικού Ζαγορίου), ο εμπλουτισμός των δασών με κάποια πολύτιμα από οικονομική άποψη είδη, φυτεύσεις δενδροστοιχιών, συμπληρώσεις και περιποιήσεις.
- Φυτώρια δασικής χλωρίδας: Τα φυτώρια αποτελούν επιχειρηματικές δραστηριότητες που έχουν ως στόχο την κάλυψη αναγκών αναδασώσεων, φύτευσης δενδροστοιχιών και διαμόρφωση χώρων πρασίνου (κήπων, πάρκων κλπ.). Η ύπαρξη φυτωρίων για παραγωγή ειδών τόσο της τοπικής χλωρίδας, όσο και ξενικών ειδών, προσαρμοσμένων όμως στο περιβάλλον της Β. Πίνδου αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την υλοποίηση έργων αναδάσωσης.
- Τεχνητές δασώσεις με ταχυσυζή κυρίως δασικά είδη (όπως η λεύκη) ή κωνοφόρα ή πλατύφυλλα κυρίως οριακών γεωργικών εκτάσεων, όπου η γεωργική παραγωγή είναι οικονομικά μη αποδεκτή, καθώς και εκτάσεων που παραμένουν για χρόνια σε παύση (χέρσες εκτάσεις). Αυτή η κατηγορία έργων υποστηρίζεται χρηματοδοτικά από τον Κανονισμό 2080/92 της Ε.Ε. (ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.,1997).
- Δασική Οδοποιία: Η πλήρης αξιοποίηση των δασών απαιτεί κάποια έργα δασικής οδοποιίας. Η δασική οδοποιία περιλαμβάνει διανοίξεις δρόμων (μόνο εκεί που είναι απαραίτητες). Επίσης περιλαμβάνει βελτιώσεις δρόμων, οδοστρώσεις, συντηρήσεις και τεχνικά έργα οδοποιίας, όπως οχετοί, ρείθρα κλπ. Σε αυτή την κατηγορία έργων

επίσης περιλαμβάνονται οι διανοίξεις δρόμων προστασίας, καθώς και οι διανοίξεις, βελτιώσεις, οδοστρώσεις, συντηρήσεις και τεχνικά έργα δρόμων που συνδέουν ορεινές κοινότητες και εξυπηρετούν ανάγκες μεταφοράς και επικοινωνίας των ορεινών πληθυσμών.

- Η πλήρης αξιοποίηση των δασών της περιοχής μελέτης, εκτός από έργα δασικής οδοποιίας, απαιτεί και άλλα έργα, όπως διαμόρφωση διαπλατύνσεων δρόμων ή τόπων συγκέντρωσης για την παραγόμενη ξυλεία, χρησιμοποίηση αποτελεσματικών, αλλά οικολογικά ανεκτών, μεθόδων συγκομιδής του ξύλου με κατάλληλα μηχανήματα και εργαλεία, αναθεώρηση της αλυσίδας παραγωγή ξύλου στο δάσος, διακίνηση και τροφοδοσία βιομηχανιών ξύλου, μεταποίηση, διασφάλιση ελέγχου καλής εκτέλεσης των υλοτομικών εργασιών και ποιοτικής διαβάθμισης του παραγόμενου ξύλου κ.α.
- Επαγγελματική κατάρτιση και εξειδίκευση σχετική με την δασική παραγωγή.
- Θα πρέπει να διερευνηθεί η αναδιάρθρωση όλου του κυκλώματος εκμετάλλευσης του δάσους, το οποίο θα πρέπει να προσανατολισθεί στην επεξεργασία του ξύλου μέσα στην περιοχή και στη δημιουργία χρηστικών αντικειμένων που ενσωματώνουν σχετικά υψηλή προστιθεμένη αξία.

7.2.2 Γεωργία

Τα κύρια χαρακτηριστικά της γεωργικής παραγωγής σε όλη σχεδόν την περιοχή μελέτης είναι ο πολυτεμαχισμός της αγροτικής γης, το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, οι μικρές στρεμματικές αποδόσεις, η έλλειψη έργων υποδομής (αρδευτικά δίκτυα, υδρογεωτρήσεις κλπ), ο μικρός αριθμός των νέων αγροτών και τα θεσμικά προβλήματα που προκύπτουν τόσο από την Εθνική νομοθεσία όσο και από την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Τα χαρακτηριστικά αυτά καθιστούν τις δυνατότητες ανάπτυξης εντατικής γεωργίας στους ορεινούς όγκους της περιοχής εξαιρετικά περιορισμένες,

Η γεωργική ανάπτυξη της περιοχής είναι δυνατή μόνο με βάση τις εξής κατευθύνσεις και προτάσεις:

- **Προσανατολισμός της παραγωγής σε βιολογικά προϊόντα** που προέρχονται από την βιολογική γεωργία. Η συλλογή βρώσιμων άγριων φυτών ή μερών τους που είναι αυτοφυή σε φυσικές περιοχές, δάση ή γεωργικές ζώνες είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως

βιολογική μέθοδος παραγωγής και τα προϊόντα αυτά ως αυτοφυή βιολογικά προϊόντα. Η διάρθρωση της γεωργικής παραγωγής ευνοεί τις βιολογικές καλλιέργειες.

Για την ορθολογική ανάπτυξη όμως της βιολογικής γεωργίας στην Β. Πίνδο πρέπει να ισχύουν οι παρακάτω προϋποθέσεις (ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε.,1997):

- Οικονομικές μελέτες-έρευνες των βιολογικών προϊόντων που μπορούν να παραχθούν σε ικανοποιητικές ποσότητες για την κάλυψη αναγκών συγκεκριμένων αγορών.
- Πρέπει να γίνει εκπαίδευση-ενημέρωση των αγροτών σχετικά με τα προϊόντα και τις μεθόδους παραγωγής της βιολογικής γεωργίας
- Πρέπει να οργανωθεί η προώθηση των βιολογικών προϊόντων σε συγκεκριμένες αγορές (δίκτυα εμπορίας βιολογικών γεωργικών προϊόντων).
- Πρέπει να δημιουργηθούν μηχανισμοί πιστοποίησης "οικολογικών προϊόντων" και να δημιουργηθούν προϊόντα γεωγραφικής ένδειξης
- Πρέπει να γίνει ενημέρωση των αγροτών για τα χρηματοδοτικά προγράμματα ενίσχυσης της βιολογικής γεωργίας. Τέτοια προγράμματα είναι: α) Κανονισμός 2092/91 'Περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής. β) Κανονισμός 2078/92 "Περί μεθόδων γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου" γ) Κανονισμός 2081/92 για τις προστατευόμενες ονομασίες προέλευσης και τις προστατευόμενες γεωγραφικές ενδείξεις.
- Ίδρυση Κέντρου έρευνας, ελέγχου και προώθησης βιολογικών καλλιεργειών στην περιοχή της Κόνιτσας.
- **Συνδυασμός της παραγωγής βιολογικών αγροτουριστικών προϊόντων με αγροτουριστικές και οικοτουριστικές δραστηριότητες.** Για παράδειγμα στις περιοχές Ανατολικού Ζαγορίου - Μετσόβου – Χρυσοβίτσας μπορεί να συνδυασθεί η καλλιέργεια της αμπέλου "Ζαμπέλα" με αγροτουριστική δραστηριότητα με την επωνυμία "Δρόμοι Τσίπουρου" η οποία θα συνδεθεί και θα προβάλλει ολοκληρωμένα τους χώρους παραγωγής τσίπουρου "Ζαμπέλα" σε ενδιαφερόμενους τουρίστες σε όλο το γεωγραφικό χώρο παραγωγής της συγκεκριμένης ποικιλίας. Άλλη μορφή ανάπτυξης μπορεί να επιδιωχθεί μέσω τοπικών Συνεταιρισμών ή άλλων ομάδων, οι οποίοι θα λειτουργούν καθετοποιημένες μονάδες παραγωγής-τυποποίησης και προώθησης βιολογικών γεωργικών προϊόντων.

- Ανάπτυξη γεωργικής παραγωγής στην κατεύθυνση καλλιέργειας συνδυαζόμενων καλλιεργειών (π.χ. σιτηρά και πατάτες ή σιτηρά και ψυχανθή) (Μουσείο Γουλανδρή, 1992).
- Δημιουργία, βελτίωση, συντήρηση και επέκταση έργων υποδομής κυρίως αρδευτικών δικτύων, υδρογεωτρήσεων κλπ.
- Συνδυασμός παραδοσιακών και σύγχρονων τρόπων καλλιέργειας.
- Ανάπτυξη της καλλιέργειας ζωοτροφών ώστε να καλυφθούν οι αυξημένες κτηνοτροφικές ανάγκες της περιοχής.
- Ανάπτυξη της αμπελοκαλλιέργειας.
- Ανάπτυξη θεσμικού πλαισίου με το οποίο να κατοχυρώνονται κίνητρα για νέους αγρότες και να ρυθμίζεται το ιδιοκτησιακό καθεστώς κοινόχρηστων εκτάσεων του Υπ. Γεωργίας για γεωργική αποκατάσταση.

7.2.3 Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία αποτελεί βασική αναπτυξιακή προοπτική της περιοχής αλλά θα πρέπει να γίνεται με τρόπο που δεν θα έχει αρνητικές επιδράσεις στο φυσικό περιβάλλον και σύμφωνα με τους περιορισμούς του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου.

- Θα πρέπει να καθοριστεί η βοσκοικανότητα κατά περιοχή και να προσαρμοσθούν οι αριθμοί και το είδος των ζώων που επιτρέπεται να βόσκουν σε κάθε περιοχή.
- Η βόσκηση των αιγών θα πρέπει να απαγορεύεται στις περιοχές αναγέννησης των οικοσυστημάτων.
- Οι βοσκότοποι να οριοθετηθούν ανάλογα με την παραγωγικότητά τους.
- Οι οριοθετημένες λιβαδικές μονάδες να μπορούν να εκμισθώνονται από μεμονωμένους κτηνοτρόφους ή ομάδες κτηνοτρόφων με εικονικό τίμημα για σημαντικό χρονικό διάστημα, με ορισμένους όρους και προϋποθέσεις, προκειμένου να αναπτυχθούν ιδιωτικο-οικονομικά κίνητρα για την βελτίωση και διαχείριση των βοσκοτόπων. Απώτερος στόχος θα είναι να ασχοληθούν με την κτηνοτροφία νέοι, απόφοιτοι ακόμη και ανώτερων ή ανώτατων σχολών εφόσον η δραστηριότητα θα ασκείται με καθαρά επιχειρηματικό χαρακτήρα.
- Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρέπει να στελεχωθούν με κατάλληλο γεωτεχνικό προσωπικό το οποίο θα έχει αρμοδιότητα σύνταξης μελετών βελτίωσης και διαχείρισης βοσκοτόπων. Σε επίπεδο Νομαρχίας επίσης προτείνεται να ιδρυθεί

Γραφείο Βοσκοτόπων και Κτηνοτροφίας στελεχωμένο με ειδικούς επιστήμονες γεωτεχνικούς και Μηχανικούς των Τεχνικών Υπηρεσιών της Νομαρχίας οι οποίοι θα παρακολουθούν την εξέλιξη των προδιαγραφών των μελετών και θα εγκρίνουν και υλοποιούν μελέτες που θα συντάσσονται από ιδιώτες μελετητές γεωτεχνικούς. Ακόμη, οι υπηρεσίες των Νομών πρέπει να οργανωθούν κατάλληλα με σκοπό την βελτίωση της εμπορίας των ζωικών προϊόντων προς όφελος των παραγωγών.

- Εισαγωγή της μηχανικής άλμεξης των ζώων, διότι ο παραδοσιακός τρόπος άλμεξης των ζώων έχει υψηλό κόστος, την δημιουργία κατάλληλων σφαγείων με υψηλές προδιαγραφές υγιεινής και την οργάνωση της αποτελεσματικής κτηνιατρικής περίθαλψης.
- Ενίσχυση συνεταιριστικού κινήματος με σκοπό την βελτίωση των συνθηκών εμπορίας των κτηνοτροφικών προϊόντων, έτσι ώστε να μειωθεί η διαφορά μεταξύ των τιμών παραγωγής και κατανάλωσης προς όφελος των κτηνοτρόφων.
- Κίνητρα, ώστε οι κτηνοτρόφοι να αναπτύξουν οικονομίες μεγέθους. Είναι αναγκαία η δραστική μείωση του σημερινού αριθμού των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, προκειμένου αυτές να γίνουν βιώσιμες. Η βιωσιμότητα αυτών των εκμεταλλεύσεων προϋποθέτει τουλάχιστον 300 ζώα από τα οποία τα περισσότερα να είναι παραγωγικά.
- Βελτίωση βοσκοτόπων: Περιλαμβάνει έργα υποδομής (δρόμοι, δεξαμενές, ποτίστρες, στέγαστρα, οικήματα προσωπικού, περιφράξεις) και βελτιώσεις βλάστησης (σπορές, αραίωση θαμνώνων κλπ).
- Βελτίωση και εκσυγχρονισμός των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Γενετική βελτίωση ζωικού πληθυσμού, εκσυγχρονισμός παραγωγής ζωικών προϊόντων (άλμεξη, σφαγεία, κτηνιατρική περίθαλψη).
- Βελτίωση της εμπορίας των ζωικών προϊόντων. Συλλογή ζωικών προϊόντων και μεταφορά στις μεταποιητικές βιομηχανίες της περιοχής.
- Εκπαίδευση των κτηνοτρόφων.
- Μετά την ολοκλήρωση των διαδικασιών έγκρισης των Περιφερειακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) εγγράφονται πλέον και δράσεις προς χρηματοδότηση που αφορούν τη "σύνταξη και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων αξιοποίησης των βοσκοτόπων". Για την καλύτερη και ορθολογικότερη ανάπτυξη των δράσεων αυτών στην Πίνδο προτείνεται η σύνταξη ενός "**Σχεδίου Ορθολογικής διαχείρισης βοσκούμενων εκτάσεων**", οι στόχοι του οποίου είναι (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, 2002):

- Καταγραφή του ζωικού κεφαλαίου και κυρίως των αιγοπροβάτων σε επίπεδο Δ.Δ. και Δήμου.
- Υπολογισμός των βοσκούμενων εκτάσεων ανά Δ.Δ. και Δήμο.
- Υπολογισμός των λιβαδικών τύπων των βοσκούμενων εκτάσεων ανά Δ.Δ. και Δήμο.
- Υπολογισμός της βοσκοϊκανότητας ανά λιβαδικό τύπο ανά Δ.Δ. και Δήμο.
- Υπολογισμός της βοσκοφόρτωσης ανά λιβαδικό τύπο ανά Δ.Δ. και Δήμο.
- Περιγραφή των συνθηκών βόσκησης.

7.2.4 Αλιεία-ιχθυοκαλλιέργειες

Οι προτάσεις είναι:

- Ενίσχυση και εκσυγχρονισμός των μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας κατά μήκος των ποταμών Βοϊδομάτη και Αώου.
- Καλύτερος έλεγχος και αυστηρότερες ποινές για όσους χρησιμοποιούν παράνομους τρόπους αλιείας (π.χ. δίχτυα, δυναμίτη).

7.2.5 Εξορυκτική- λατομική δραστηριότητα

Οι προτάσεις είναι:

- Καταγραφή και αξιολόγηση θέσεων λατόμευσης (λειτουργούντες και μη), (θέση, έκταση, κατάσταση λειτουργίας, χρόνος λειτουργίας, τρόπος λειτουργίας, νόμιμες άδειες, κ.λ.π.).
- Χωροθέτηση των σημείων εξορύξεως αδρανών υλικών με κριτήρια την κεντρικότητα, τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και την αισθητική του τοπίου. Επίσης να καταβληθούν προσπάθειες αποκαταστάσεως του τοπίου εκεί όπου κατά το παρελθόν έχουν ασκηθεί εξορυκτικές δραστηριότητες.
- Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την λειτουργία του λατομείου και αξιολόγηση της κατάστασης της περιοχής.

7.3 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Οι δυνατότητες του δευτερογενή τομέα είναι περιορισμένες αλλά υπάρχουν ελπίδες ανάκαμψης κυρίως με τη σύνδεση του με τον τουρισμό. Προτείνονται τα εξής:

- Οργάνωση και εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων δραστηριοτήτων με σκοπό την αύξηση της παραγωγικότητας τους.
- Σύνδεση του δευτερογενή τομέα με άλλους τομείς του παραγωγικού συστήματος σε τοπική κλίμακα με τη διαμόρφωση οικονομικών σχέσεων.
- Κάλυψη της ανάγκης των τουριστών για παραδοσιακά, χειροποίητα και οικολογικά προϊόντα από την τοπική παραγωγή.
- Αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού σε παραδοσιακή χειροτεχνία και οικοτεχνία.
- Μεταποίηση προϊόντων της γεωργίας, κτηνοτροφίας και δασοπονίας που παράγονται στην περιοχή είτε σε εργαστήρια μικρής κλίμακας, είτε με τη μορφή οικοτεχνίας (π.χ. υφαντά, επεξεργασία ξύλου για χρηστικά αντικείμενα και αντικείμενα τέχνης, διατήρηση και παρασκευή τροφών).

7.4 ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

7.4.1 Τουρισμός-αναψυχή

Σε αντίθεση με τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα οι δυνατότητες ανάπτυξης του τουρισμού και ιδιαίτερα των ήπιων μορφών του είναι πολύ μεγάλες. Ήδη παρατηρείται μια σχετική κίνηση στην περιοχή μελέτης η οποία αναμένεται να αυξηθεί μελλοντικά και λόγω της γενικότερης τάσης που υπάρχει στην Ελλάδα αλλά και λόγω της βελτίωσης της πρόσβασης στον ορεινό κυρίως όγκο (π.χ. Εγνατία οδός). Η τάση αυτή είναι σκόπιμο να υποστηριχτεί αρκεί να υπάρξει η απαραίτητη διαχείριση της κίνησης των επισκεπτών μέσω κατάλληλου σχεδιασμού. Οι στρατηγικές κατευθύνσεις ανάπτυξης του τουρισμού στην Β. Πίνδο προτείνονται να είναι:

- Προστασία και ανάπτυξη του περιβάλλοντος.
- Αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος.

- Παροχή ευκαιριών διαφόρων ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Οικοτουρισμός, Πολιτιστικός, Εκπαιδευτικός, Αθλητικός, Αγροτικός).
- Διαφοροποίηση της προσφοράς μέσω παροχής ποικιλίας τύπων ήπιων μορφών τουρισμού. Έτσι θα περιορισθούν οι υπερβολικές εξαρτήσεις, θα διευρυνθεί η τουριστική περίοδος και θα αυξηθεί η διάρκεια παραμονής.
- Σωστός σχεδιασμός και εξασφάλιση της αναγκαίας υποδομής ώστε να αποφευχθούν οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και την κοινωνία που συνεπάγεται η υπερεκμετάλλευση με βραχυπρόθεσμους στόχους,
- Ανάπτυξη θηραματικού πλούτου και ιχθυοπανίδας.
- Ίδρυση ελεγχόμενων κυνηγετικών περιοχών.
- Μονάδες παραγωγής-τυποποίησης οικολογικών προϊόντων γεωργίας, κτηνοτροφίας, υφαντουργίας, ξυλογλυπτικής και προϊόντων λαϊκής τέχνης.
- Έργα και εγκαταστάσεις υπαίθριας αναψυχής, κέντρα πληροφόρησης.
- Υπηρεσίες προώθησης και εμπορίας οικολογικών προϊόντων ή προϊόντων με γεωγραφική ένδειξη.

Ειδικότερα οι προτάσεις, γενικά και σε κάθε κατηγορία τουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί στην Β. Πίνδο αναλύονται στη συνέχεια:

- Δημιουργία περισσότερων ξενοδοχείων, ξενώνων και ενοικιαζόμενων δωματίων και διασπορά τους σε περισσότερους οικισμούς της περιοχής ώστε η τουριστική ανάπτυξη να διαχυθεί σε όλη την περιοχή και να μην ασκείται πίεση σε ορισμένες κορεσμένες (τουριστικά) περιοχές.

Σχετικά με τον **ορεινό τουρισμό (οικοτουρισμός, αθλητικός τουρισμός)** προτείνεται:

- Εκδρομές στο φυσικό περιβάλλον που περιλαμβάνει ειδικότερα: γνωριμία και απόλαυση της φύσης, πεζοπορία, ορειβασία, ιππασία, παρατήρηση της φύσης, φωτογράφιση και άλλες δραστηριότητες.
- Κυνήγι σε Ελεγχόμενες Κυνηγετικές Περιοχές (Ε.Κ.Π.) αγριόχοιρου, ελαφιού, ζαρκαδιού, λαγού, πουλιών και άλλων ζώων.
- Αναψυχή με βάση το υδάτινο περιβάλλον όπως ψάρεμα, καγιάκ, κολύμπι και άλλες δραστηριότητες (Αώος, Βοϊδομάτης).
- Καταγραφή και αξιολόγηση δικτύου προσπέλασης και σύνδεσης των ζωνών, των περιοχών και των σημείων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

- Καταγραφή εγκαταλελειμμένων κτηνοτροφικών νοικοκυριών και αξιολόγηση της δυνατότητας αναπαλαιώσής τους με στόχο την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.

- Αξιολόγηση αναμενόμενης ζήτησης και ανάλυση επιμέρους κατηγοριών επισκεπτών που αναμένεται να εκδηλώσουν ενδιαφέρον για επίσκεψη στο **Εθνικό Πάρκο**, καθώς και διερεύνηση του τρόπου που θα μπορούσαν να προσελκυστούν.

Τα έργα που πρέπει να γίνουν για την εξυπηρέτηση των παραπάνω δραστηριοτήτων είναι:

- Δρόμοι, μονοπάτια, πεζόδρομοι κ.ά.
- Θέσεις θέας και υπαίθριου γεύματος.
- Ορειβατικά και κυνηγητικά καταφύγια.
- Ε.Κ.Π., ιπποτροφεία, εκτροφεία θηραμάτων.
- Εμπλουτισμός των ορεινών υδάτων με ψάρια.
- Διαμόρφωση κατάλληλων θέσεων για κολύμπι.
- Περίπτερα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.
- Οργάνωση ομάδας ξεναγών (απόφοιτοι Τ.Ε.Ι., Ι.Ε.Κ κ.ά.).

Σχετικά με τον **αγροτικό τουρισμό** προτείνεται:

- Παραγωγή και διάθεση τοπικών παραδοσιακών προϊόντων: όπως αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, εργαλεία, υφαντά, και σουβενίρ τοπικής παραδοσιακής τέχνης

- Προσφορά καταλυμάτων και παραδοσιακών εδεσμάτων.

Τα έργα που πρέπει να γίνουν για την εξυπηρέτηση των παραπάνω δραστηριοτήτων είναι:

- Ενημέρωση - εκπαίδευση (σεμινάρια) του αγροτικού πληθυσμού σε θέματα τουρισμού.
- Οικονομική ενίσχυση (δάνεια-επιδότησεις) για την οργάνωση μικρών μονάδων παραγωγής αγροτικών προϊόντων και εργαλείων.
- Ένταξη της περιοχής σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα για τον αγροτουρισμό.

Σχετικά με τον **ιστορικό και παραδοσιακό τουρισμό** προτείνεται:

- Η ανάδειξη των ιστορικών και θρησκευτικών χώρων και μνημείων της περιοχής.
- Καταγραφή παραδοσιακών διαδρομών (σύνδεση χωριών μεταξύ τους, με ιερούς χώρους, χώρους παραγωγής κ.λ.π.).

Κάποιες προτάσεις **ανά περιοχή** για τον τουρισμό είναι οι εξής:

- Ίδρυση μικρών ξενοδοχειακών μονάδων στην Κόνιτσα.
- Δημιουργία καταλυμάτων σε μικρούς ξενώνες ή ενοικιαζόμενα δωμάτια στην περιοχή των Ζαγοροχωρίων.
- Ίδρυση μικρών ειδικών χιονοδρομικών κέντρων για παιγνίδι και άσκηση στην περιοχή της Κόνιτσας.
- Συνέχιση προγράμματος αναπαλαίωσης, αναστήλωσης και ανάδειξης δημοσίων χώρων, μνημείων και οικισμών στα Ζαγοροχώρια. Κατασκευή καταλυμάτων σε παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ξενώνες.
- Βελτίωση εγκαταστάσεων χιονοδρομικού κέντρου Μετσόβου.
- Ανάπτυξη παρυδάτιας αναψυχής στην τεχνητή λίμνη του Αώου.
- Δημιουργία κατάλληλων υποδομών για κολύμβηση, ιστιοπλοΐα και ψάρεμα στον ταμιευτήρα των Πολιτσών (Πηγές Αώου).
- Επίσης θα πρέπει να υπάρξει **καθορισμός των ορίων** των τουριστικών μεγεθών που μπορεί να αντέξει η περιοχή. Ο καθορισμός ορίων των τουριστικών μεγεθών είναι πολύ σημαντικός για την χάραξη της τουριστικής πολιτικής, τον σχεδιασμό της τεχνικής υποδομής και γενικά της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών. Γενικά η **χωρητικότητα** της περιοχής σε τουρίστες είναι συνάρτηση διαφόρων παραγόντων: την αντοχή των φυσικών πόρων, την κοινωνική αντοχή (ανθεκτικότητα των κατοίκων), τις επιθυμίες των τουριστών (διαφορετικοί τύποι τουριστών προτιμούν διαφορετικές εμπειρίες). Το προτεινόμενο σχέδιο διαχείρισης πρέπει να λάβει υπόψη επιπλέον τους στόχους της πολιτικής (προτεραιότητες στις επιδιώξεις) και το κόστος των ρυθμιστικών μέτρων (οικονομικό, πολιτικό).

7.4.2 Άλλες υπηρεσίες

- Δημιουργία υπηρεσιών προώθησης και εμπορίας των προϊόντων της περιοχής (κυρίως γεωργικά και κτηνοτροφικά) με γεωγραφική ένδειξη και προστατευόμενη ονομασία προέλευσης.
- Δημιουργία ΕΛ.ΤΑ. σε περισσότερους οικισμούς.

7.5 ΥΔΑΤΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ

Οι υδάτινοι πόροι είναι πλούσιοι και αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημα για την περιοχή. Για την προστασία τους και τις αναπτυξιακές δραστηριότητες που σχετίζονται με αυτούς προτείνονται:

- Καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης (ποιότητα νερών, βιοτικά και αβιοτικά στοιχεία, χρήσεις νερών, ρύπανση, μόλυνση των νερών από υγρά απόβλητα).
- Αξιολόγηση των επιφανειακών νερών (ποτάμια, χείμαρροι, πηγές) της περιοχής ως προς την σημασία τους για την χλωρίδα, την πανίδα, την βλάστηση, την ύδρευση και άρδευση τις παραγωγικές δραστηριότητες, και τον οικότουρισμό.
- Έργα ύδρευσης και άρδευσης (υδρομαστεύσεις και υδρογεωτρήσεις). Οι υδρομαστεύσεις επιφανειακών νερών είναι συστήματα απόληψης νερού από χείμαρρους. Το νερό διοχετεύεται σε δεξαμενές αποθήκευσης και στη συνέχεια οδηγείται στις περιοχές άρδευσης και ύδρευσης. Τα συστήματα αυτά επιτρέπουν αξιοποίηση των χειμαρρικών υδάτων, τα οποία ούτως ή άλλως ρέουν ανεκμετάλλευτα. Οι υδρογεωτρήσεις είναι συστήματα απόληψης υπόγειων νερών.
- Αξιοποίηση των υδάτινων πόρων για αναψυχή, δηλαδή η τουριστική αξιοποίηση τμημάτων ποταμών, η δημιουργία εγκαταστάσεων για rafting κ.α.
- Μικρά υδροηλεκτρικά έργα για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ιδιαίτερα για τις ανάγκες μικρών οικισμών.
- Αξιοποίηση του πλούσιου υδατικού δυναμικού για εμφιάλωση νερών (το νερό του Ανατολικού Ζαγορίου είναι εξαιρετικής ποιότητας).
- Έργα διευθέτησης χειμαρρικών κοιτών και αντιπλημμυρικής προστασίας, (κατασκευές φραγμάτων διαλογής, συγκράτησης φερτών υλών, τοίχων αντιστήριξης κ.α.).

7.6 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

7.6.1 Οδικό δίκτυο

- Μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη της περιοχής έχει η βελτίωση της βατότητας του πρωτεύοντος και δευτερεύοντος δικτύου. Θα πρέπει όμως να γίνει κατά τέτοιο

τρόπο που να εντάσσεται στο φυσικό τοπίο και να μην αλλοιώνει το παραδοσιακό περιβάλλον.

- Βελτίωση αγροτικών και δασικών δρόμων.
- Ασφαλτόστρωση δρόμων που συνδέουν τους οικισμούς και εξυπηρετούν τους τουρίστες αλλά και τους κατοίκους.
- Συντήρηση και κατασκευή δικτύου ιστορικών μονοπατιών.
- Δημιουργία κατάλληλων χώρων στάθμευσης για την απόλαυση του τοπίου και με κατάλληλο εξοπλισμό, όπως σήμανση, καλάθια απορριμμάτων και τηλεφωνικούς θαλάμους που να συντηρούνται σε καλή λειτουργική κατάσταση.
- Εκπόνηση κυκλοφοριακών μελετών για οικισμούς με υψηλή τουριστική κίνηση (Αρίστη, Πάπιγγο, Μικρό Πάπιγγο, Μονοδένδρι, Γρεβενίτι, Κήποι, Περιβόλι, Σμίξη, Μηλιά, Κρασιά).
- Μόνιμη παρουσία εκχιονιστικών μηχανημάτων στις έδρες των Δήμων της περιοχής.

7.6.2 Ύδρευση

- Συμπλήρωση και εκσυγχρονισμός του δικτύου ύδρευσης σε όλους τους οικισμούς.

7.6.3 Αποχέτευση-Διάθεση απορριμμάτων

- Καταγραφή και αξιολόγηση υφιστάμενων χώρων διάθεσης απορριμμάτων.
- Συγκέντρωση, κατεργασία και καθαρισμός αποβλήτων.
- Εξεύρεση κατάλληλων χώρων για την δημιουργία ΧΥΤΑ, ειδικά στους οικισμούς με τουριστική κίνηση.
- Ίδρυση, επέκταση και συμπλήρωση των βιολογικών καθαρισμών κυρίως στον Δήμο Κόνιτσας και τον Δήμο Μετσόβου.
- Συλλογή απορριμμάτων με μέθοδους ανακύκλωσης (όπως στο Μέτσοβο).

7.6.4 Τηλεπικοινωνίες

- Το δίκτυο της κινητής τηλεφωνίας θα πρέπει να καλύπτει όλη την περιοχή γιατί στο μεγαλύτερο μέρος τα κινητά τηλέφωνα δεν έχουν σήμα

7.6.5 Υγεία

- Βελτίωση του εξοπλισμού των υπαρχόντων αγροτικών ιατρείων.
- Δυνατότητα παροχής πρώτης βοήθειας και φαρμάκων πρώτης ανάγκης σε όλους τους οικισμούς της περιοχής.

7.6.6 Εκπαίδευση

- Συντήρηση της κτιριακής υποδομής και προμήθεια των σχολείων με σύγχρονα τεχνικά μέσα (π.χ. υπολογιστές).
- Συγκέντρωση των μαθητών σε λιγότερες, μεγαλύτερες και πιο πλήρως εξοπλισμένες μονάδες σε μεγαλύτερα οικιστικά κέντρα.
- Διάθεση περισσοτέρων σχολικών λεωφορείων για την μεταφορά των μαθητών.
- Ίδρυση σχολών για εκπαίδευση τεχνιτών στην παραδοσιακή δόμηση και χρήση υλικών, στην υφαντική και στην χειροτεχνία.
- Επιμόρφωση σε επαγγελματικούς κλάδους που αναμένεται να υπάρχουν ανάγκες σε εξειδικευμένο προσωπικό στην περιοχή της Βόρειας Πίνδου ώστε οι νέοι να μην μεταναστεύουν.

7.7 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Πολλές φορές η ανάπτυξη μιας περιοχής γίνεται σε βάρος της πολιτιστικής κληρονομιάς. Για τα πολιτισμικά στοιχεία της περιοχής προτείνονται:

- Δημιουργία ενιαίου φορέα διαχείρισης του πολιτισμικού περιβάλλοντος με δυνατότητες καταγραφής, μελέτης και διαχείρισης της ευρύτερης περιοχής.
- Προβολή και ανάδειξη με παράλληλη προστασία της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Η αλλοίωση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας πολλών περιοχών της Ελλάδας αποτελεί γεγονός και παράδειγμα προς αποφυγή.
- Οι παραδοσιακοί οικισμοί θα πρέπει να μείνουν ζωντανοί και να αναπτυχθούν και όχι να μουσειοποιηθούν. Οι ντόπιοι κάτοικοι παρόλο που είναι ασθενέστεροι οικονομικά δεν πρέπει να πουλήσουν τα σπίτια τους σε κατοίκους των μεγάλων αστικών κέντρων γιατί τα χωριά θα μετατραπούν σε μουσεία και θα έχουν κόσμο

μόνο μερικές μέρες τον χρόνο.

- Η προστασία του πολιτισμικού περιβάλλοντος θα πρέπει να είναι εναρμονισμένη με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης γιατί χωρίς αυτή η συντήρηση των μνημείων, και των παραδοσιακών οικισμών δεν είναι δυνατή και το ανθρωπογενές περιβάλλον υποβαθμίζεται.
- Προτείνεται να δημιουργηθούν υποδομές τόσο ανθρώπινες και επιστημονικές όσο και υλικοτεχνικές ώστε να χρησιμεύσει η περιοχή ως χώρος εκπαιδευτικών εκδρομών για μαθητές, φοιτητές, εκπαιδευτικούς, ερευνητές κ.α.
- Η ίδρυση ενός κέντρου μελετών Βόρειας Πίνδου. Στόχοι του κέντρου αυτού θα είναι η συλλογή, η καταγραφή και η δημοσιοποίηση στοιχείων από το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της. Παράλληλα θα μπορεί να εκπληρώνει λειτουργίες υποδοχής ερευνητών, φοιτητών και υπηρεσιακών παραγόντων που ασχολούνται με ζητήματα της περιοχής. Το κέντρο μελέτης Βορείου Πίνδου μπορεί να λειτουργεί υπό την εποπτεία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

7.8 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο προστασίας της περιοχής είναι αρκετά ικανοποιητικό και αποκλείει και περιορίζει αρκετές δραστηριότητες στην περιοχή της Β. Πίνδου ανάλογα με τη ζώνη που αυτές βρίσκονται (βλ. κεφάλαιο 3). Όλες οι προτάσεις και τα έργα που θα γίνουν για την ευαίσθητη περιβαλλοντικά περιοχή θα πρέπει να έχουν τους εξής **στόχους**:

- Προστασία και διατήρηση των ρεμάτων και της παραρεμάτιας βλάστησης.
- Προστασία, διατήρηση και αποκατάσταση των μικρών μόνιμων ή παροδικών υδροτόπων.
- Προστασία και διαχείριση της λευκόδερμης πεύκης.
- Προστασία και διαχείριση των παραγωγικών δασών.
- Διαχείριση των χορτολιβαδικών εκτάσεων.
- Προστασία και διατήρηση των σπανίων, απειλούμενων και προστατευόμενων ειδών πανίδας και των ενδιαιτημάτων τους, ιδίως των μεγάλων θηλαστικών και με προτεραιότητα την προστασία και διατήρηση της αρκούδας.
- Προστασία και διατήρηση των σπανίων, απειλούμενων και προστατευόμενων ειδών ορνιθοπανίδας και των ενδιαιτημάτων τους.

- Προστασία και διατήρηση των σπανίων, απειλούμενων, ενδημικών και προστατευόμενων ειδών της χλωρίδας.
- Προστασία, ανάδειξη και αποκατάσταση των τοπίων ιδιαίτερης αξίας.
- Προστασία και διαχείριση των υδάτινων πόρων.
- Ανάπτυξη επιμέρους συμβατών με την προστασία δραστηριοτήτων.
- Ορθολογική διαχείριση των επισκεπτών.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων πέρα από την τήρηση των μέτρων που περιλαμβάνονται στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο προστασίας **προτείνεται**:

- Οι προτάσεις μελετών και έργων να εντάσσονται στους στόχους και τις επιλεξιμότητες του Γ' ΚΠΣ και ιδιαίτερα του Άξονα Προτεραιότητας 8 (Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών, Βιότοποι), Μέτρο 8.1. (Προστασία και διαχείριση βιοτόπων - οικοτόπων, προστασία ειδών, περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους).
- Επιστημονική παρακολούθηση (monitoring) και έρευνα των περιβαλλοντικών στοιχείων της περιοχής (πληθυσμών της αρκούδας, του αγριόγιδου, των αρπακτικών πουλιών κλπ, σπάνιων και ενδημικών φυτών σημαντικών τύπων οικοτόπων).
- Παρακολούθηση κοινωνικοοικονομικών στοιχείων και παραμέτρων των επισκεπτών και της τοπικής κοινωνίας. Δηλαδή το κατά πόσο οι "χρήστες" της προστατευόμενης περιοχής φέρονται φιλικά στο περιβάλλον και αποδέχονται τα μέτρα προστασίας που έχουν θεσπιστεί.
- Άμεσα μέτρα αντιμετώπισης των πυρκαγιών. Τα μέτρα αυτά είναι η εγκατάσταση ενός ελάχιστου δικτύου από παρατηρητήρια και σταθμούς άμεσης επέμβασης. Το δίκτυο αυτό θα προστεθεί στις επεμβάσεις που παραδοσιακά στην πραγματοποιεί η Δασική Υπηρεσία. Συμπληρωματικά προτείνονται η μεταστάθμευση πυροσβεστικών αεροσκαφών στα Ιωάννινα και η διερεύνηση εκτέλεσης εθελοντικών περιπολιών από τις αερολέσχες της ευρύτερης περιοχής (κυρίως των Ιωαννίνων).
- Πρόσληψη μεγαλύτερου αριθμού φυλάκων για αντιμετώπιση τόσο της λαθροθηρίας όσο και των συλλεκτών σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας.
- Τήρηση του θεσμικού πλαισίου που υφίσταται πρωτίστως από τους δημόσιους φορείς. Έλεγχος των ιδιωτών για την τήρηση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου για το περιβάλλον.
- Δημιουργία υποδομής για την προστασία και διαχείριση της περιοχής.
- Σχεδιασμός και υποστήριξη μέτρων ανάπτυξης συμβατών με την προστασία της πε-

ριοχής.

- Διασφάλιση της ενιαίας θεώρησης ανάπτυξης και προστασίας φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος
- Κατά το δυνατόν διασφάλιση της οικονομικής αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων. Ιδιαίτερα στην περίπτωση αυτή πρέπει να τονιστεί ότι αυτό που έχει σημασία είναι το συνολικό οικονομικό αποτέλεσμα για την περιοχή μελέτης και όχι η απλή ανάλυση κόστους - οφέλους για μια συγκεκριμένη παρέμβαση.
- Συμμετοχή των τοπικών φορέων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για την προστατευόμενη περιοχή.
- Πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση των κατοίκων και των τοπικών φορέων σε ζητήματα προστασίας της φύσης και συμβατής με την προστασία ανάπτυξης.
- Εφαρμογή μέτρων που θα υποστηρίζουν τη συμμετοχή των τοπικών φορέων, αλλά και τη συναίνεση αυτών, στα μέτρα προστασίας.

7.8.1 Η ανάγκη λήψης αντισταθμιστικών μέτρων

Η ζωνοποίηση και τα μέτρα προστασίας που επιβάλλονται από το θεσμικό πλαίσιο πρέπει να συνοδεύονται και από αντισταθμιστικά μέτρα ώστε να μην υπάρχουν αντιδράσεις από τον τοπικό πληθυσμό. Η έννοια των αντισταθμιστικών μέτρων πρέπει να έχει σχέση με μέτρα υποστήριξης της τοπικής ανάπτυξης, τα οποία θα συνδυάζονται με μέτρα τα οποία θα συμβάλλουν στην αποδοχή των προτάσεων από τους κατοίκους. Αντισταθμιστικά μέτρα μπορεί να είναι:

- Η υλοποίηση έργων μέσω των οποίων αναδεικνύεται η περιοχή και τα οποία συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και κατά συνέπεια η παραμονή του πληθυσμού, και ιδιαίτερα των νέων, στην περιοχή.
- Η συμβουλευτική υποστήριξη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των τοπικών παραγωγικών φορέων στην ανάληψη και υλοποίηση πρωτοβουλιών τοπικής ανάπτυξης.
- Η παροχή ενισχύσεων σε μεμονωμένα άτομα ή παραγωγικές ομάδες που πλήττονται αποδεδειγμένα από κάποια μέτρα προστασίας.

7.8.2 Έργα ερμηνείας περιβάλλοντος για την ανάπτυξη ήπιων δραστηριοτήτων αναψυχής

Η ενημέρωση, πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του κοινού πάνω σε ζητήματα προστασίας και διατήρησης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ζητήματα που απασχολούν την ερμηνεία του περιβάλλοντος (nature interpretation) (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ ,2002). Για ένα ολοκληρωμένο σύστημα ερμηνείας του περιβάλλοντος προτείνουμε την δημιουργία των εξής υποδομών:

- **Κέντρο Πληροφόρησης (Κ. Π.):** Βασικός πυρήνας ενός συστήματος ερμηνείας περιβάλλοντος αποτελεί το Κέντρο Πληροφόρησης. Πρόκειται για ένα χώρο ζωτικής σημασίας, αφού μετά από την επίσκεψη του κοινού στο Κέντρο η συμπεριφορά και οι διαθέσεις του επηρεάζονται και κατευθύνονται. Είναι το κατάλληλο μέρος για να πληροφορηθεί κανείς τις διαδρομές και τις δραστηριότητες και, στην συνέχεια, να κινηθεί ανάλογα με τις προτιμήσεις του συμμετέχοντας σε ατομικά ή ομαδικά προγράμματα. Η χωροθέτησή του θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε αφενός να καθιστά εύκολο τον εντοπισμό του και αφ' ετέρου να εξασφαλίζει την εύκολη πρόσβαση σε αυτό. Ταυτόχρονα, η δομή του θα πρέπει να είναι τέτοια που να αντιπροσωπεύει και να εναρμονίζεται πλήρως με τον περιβάλλοντα χώρο. Θα πρέπει να αποτελείται από έναν εκθεσιακό χώρο και μία αίθουσα εκδηλώσεων.

Οι κύριες λειτουργίες του είναι:

- η υποδοχή επισκεπτών στο χώρο.
- η πληροφόρηση και ευαισθητοποίησή τους σε θέματα περιβάλλοντος.
- η κατεύθυνσή τους σε τουριστικές δραστηριότητες ήπιας μορφής.

- **Παρατηρητήρια άγριας ζωής - Σημεία θέας:** Τα παρατηρητήρια άγριας ζωής θα πρέπει να χωροθετούνται σε κατάλληλα σημεία θέας ή σε θέσεις όπου συχνάζουν είδη άγριας ζωής. Οι οργανωμένες θέσεις θέας και τα παρατηρητήρια διευκολύνουν τη διαχείριση και τον έλεγχο των επισκεπτών, ενώ παράλληλα συμβάλλουν και στην πληροφόρησή τους. Επισημαίνεται πως οι θέσεις αυτές πρέπει να παρέχουν την απαιτούμενη κάλυψη, ώστε να μην παρενοχλούνται τα είδη της άγριας πανίδας. Επίσης πρέπει να είναι μικρές κατασκευές ενταγμένες στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής προκειμένου να επιτευχθεί η διακριτική τους παρουσία.

• **Διαδρομές ερμηνείας περιβάλλοντος/ Δίκτυο μονοπατιών:** Ο σχεδιασμός και η διάταξη των μονοπατιών, είναι το μέσο που βοηθά τα μέγιστα στην «εκπαιδευτική εμπειρία», ενώ συγχρόνως ελαχιστοποιεί τις επιπτώσεις στα οικοσυστήματα, συγκρατώντας τους επισκέπτες και τις οχλήσεις σε συγκεκριμένη περιοχή. Ακόμη κάποια από τα μονοπάτια θα πρέπει να μπορούν να εξυπηρετούν άτομα με ειδικές ανάγκες, ενώ θα πρέπει να εξετάζεται και η ενδεχόμενη δυνατότητα διακίνησης επισκεπτών με φιλικά προς το περιβάλλον μέσα (όπως ποδήλατα, άλογα, μουλάρια κ.λ.π.).

• **Σήμανση – Πινακίδες:** Η σήμανση αποτελεί σημαντικό στοιχείο κάθε συστήματος ερμηνείας και της οργάνωσης της τουριστικής και εκπαιδευτικής ανάδειξης. Οι πινακίδες ενός συστήματος αποτελούν το βασικότερο μέσο παροχής πληροφοριών προς τους επισκέπτες, οι οποίες αφορούν επιτρεπόμενες και μη χρήσεις σε μια περιοχή, πληροφορίες προσανατολισμού καθώς και εξειδικευμένες πληροφορίες για στοιχεία του χώρου. Οι πινακίδες πρέπει να τοποθετούνται σε θέσεις που είναι εύκολο να διαβαστούν και σε καμιά περίπτωση δεν θα πρέπει να κυριαρχούν στο τοπίο.

• **Εξοπλισμός υπαίθριας αναψυχής:** Η ανάπτυξη χώρων ανάπαυσης και γεύματος είναι απαραίτητη για την περιοχή μια και ενδείκνυται για δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και πεζοπορίας.(π.χ. πέτρινα παγκάκια, τραπεζόπαγκοι, κιόσκια, λιθόδητες κατασκευές, με παράλληλη πρόβλεψη για κάδους απορριμμάτων). Τονίζεται ότι οι αναγκαίες διαρρυθμίσεις του χώρου και η κατασκευή των απαραίτητων έργων θα πρέπει να είναι προσεγμένες και προσαρμοσμένες, όσο το δυνατό περισσότερο, στο φυσικό περιβάλλον.

• **Χώροι στάθμευσης:** Τα αυτοκίνητα επιβάλλεται να σταθμεύουν σε οργανωμένους χώρους στάθμευσης και οι επισκέπτες να φτάνουν σε επιλεγμένα σημεία μέσα από καθορισμένες διαδρομές.

• **Ενημερωτικό έντυπο υλικό:** Το έντυπο ενημερωτικό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει ένα βιβλίο - οδηγό επισκεπτών ή ενημερωτικά φυλλάδια περιγράφοντας το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της περιοχής ή γενικότερα

θέματα για την προστασία της περιοχής. Επίσης μπορεί να περιλαμβάνεται και οικοτουριστικός χάρτης.

- **Ολοκληρωμένο πρόγραμμα επίσκεψης:** Το πρόγραμμα επίσκεψης στην περιοχή απευθύνεται σε τουριστικά γραφεία ή σε μεμονωμένους ενδιαφερόμενους όπου παρουσιάζονται οι βασικές δυνατότητες επίσκεψης και διαμονής στην περιοχή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι **ορεινές περιοχές** που στην χώρα μας είναι ιδιαίτερα εκτεταμένες και διαθέτουν σημαντικό βιολογικό, γεωλογικό - γεωφυσικό, αισθητικό, ιστορικό - αρχαιολογικό - πολιτισμικό και οικονομικό - παραγωγικό πλούτο που συνιστά μια κοινή κληρονομιά, η διατήρηση και ανάδειξη της οποίας είναι υποχρέωση όλων μας. Σε αυτές περιλαμβάνονται σπάνια και ευαίσθητα οικοσυστήματα που χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας.

Βασική διαπίστωση είναι πως η ανάπτυξη του ορεινού χώρου επιβάλλει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση και διαχείριση λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξής του και διασφαλίζοντας τις ευαίσθητες και εύθραυστες βιολογικές και οικολογικές ισορροπίες και το ορεινό τοπίο, τόσο για τις σημερινές, όσο και τις μελλοντικές γενιές.

Η **B. Πίνδος** είναι μια από τις σημαντικότερες σε Εθνικό αλλά και σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο περιοχές, συνδυάζοντας με μοναδικό τρόπο φυσικό περιβάλλον (βλάστηση, χλωρίδα, πανίδα, γεωμορφίες, φυσικό τοπίο) και ανθρωπογενές περιβάλλον (παραδοσιακοί οικισμοί, πολιτιστικά και ιστορικά στοιχεία). Η περιοχή χαρακτηρίζεται κυρίως από πυκνά δασωμένες εκτάσεις, βραχώδεις κορυφογραμμές, υψηλές κορυφές, απότομες χαράδρες, μόνιμους και εποχιακούς ορμητικούς χείμαρρους, πολλές πηγές και ορεινές λίμνες.

Βασικό στοιχείο της B. Πίνδου είναι το πλήθος των ενδημικών φυτών της Βαλκανικής Χερσονήσου, της Ελλάδας και των τοπικών ενδημικών φυτικών ειδών. Η ύπαρξη πλήθους ενδημικών ειδών αποδίδεται στη γεωμορφολογία, στη σχετική απομόνωση και στο υψόμετρο πολλών περιοχών. Οι αλπικοί και υποαλπικοί βιότοποι συγκροτούν ενδιαιτήματα σπάνιων ειδών χλωρίδας που χρήζουν προστασίας. Λόγω της δύσκολης σχετικά πρόσβασης και του έντονου ανάγλυφου, η B. Πίνδος φιλοξενεί και έναν σημαντικό αριθμό ειδών πανίδας. Η παρουσία των μεγάλων θηλαστικών στην περιοχή, της προσδίδει ιδιαίτερη οικολογική αξία.

Το περιβάλλον της περιοχής σε θεσμικό επίπεδο προστατεύεται ικανοποιητικά τόσο από αρκετές διεθνείς συμβάσεις και κοινοτικές οδηγίες όσο και από το εθνικό θεσμικό πλαίσιο. Ανάλογα με την ζώνη προστασίας κάποια έργα και δραστηριότητες επιτρέπονται και κάποιες απαγορεύονται. Βέβαια η ζωνοποίηση και τα μέτρα

προστασίας που επιβάλλονται από το θεσμικό πλαίσιο πρέπει να συνοδεύονται με προγράμματα και μέτρα υποστήριξης της ανάπτυξης της περιοχής, τα οποία θα συνδυάζονται με μέτρα τα οποία θα συμβάλλουν στην αποδοχή των προτάσεων από τους κατοίκους.

Η περιοχή της Β. Πίνδου, με όλο τον φυσικό και τον πολιτιστικό πλούτο που διαθέτει, είναι εξαρτημένη από τα γειτονικά αστικά κέντρα. Όλες οι κύριες λειτουργίες υποδομής, διοικητικής, υποστήριξης, υγείας, πρόνοιας, ανώτερης βαθμίδας εκπαίδευσης κ.λ.π. βρίσκονται στις μεγάλες πόλεις, στα όρια της περιοχής μελέτης. Οι πόλεις αυτές είναι για το Νομό Ιωαννίνων τα Ιωάννινα (εκτός περιοχής), η Κόνιτσα και το Μέτσοβο και για το Νομό Γρεβενών τα Γρεβενά (εκτός περιοχής).

Στην Β. Πίνδο παρατηρούμε τον σταδιακό περιορισμό των παραγωγικών δραστηριοτήτων (εκτός από τον τουρισμό που αυξάνεται) και κατά συνέπεια τον περιορισμό της καταπόνησης του φυσικού περιβάλλοντος. Συνεπώς σε κάποιες περιοχές το περιβάλλον διατηρείται αναλλοίωτο, ενώ σε άλλες το φυσικό περιβάλλον παρουσιάζει τάσεις ανασυγκρότησης σε μορφές που αντιστοιχούν στις επιπτώσεις που προηγούμενοι τρόποι εκμετάλλευσης της φύσης προκάλεσαν σε συνδυασμό με τις λειτουργίες της ίδιας της φύσης.

Οι εξελίξεις στην περιοχή, ενώ κατά το παρελθόν διασφάλιζαν μέσω μιας οικονομίας επιβίωσης το πλαίσιο διαμόρφωσης και συντήρησης του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, τώρα καθώς οι οικονομικές δραστηριότητες είτε αποδιαρθρώνονται, είτε μεταφέρουν το κέντρο βάρους τους εκτός της περιοχής, δεν διασφαλίζουν την διατήρηση του συγκεκριμένου περιβάλλοντος. Για τους ίδιους λόγους, οι οικονομικές δραστηριότητες, όπου ασκούνται, ασκούνται με τέτοια ένταση και τρόπο που δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί συμβατός με το περιβάλλον με αποτέλεσμα την υπερεκμετάλλευση ορισμένων σημείων ή στοιχείων της περιοχής.

Για την διατύπωση προτάσεων με στόχο ανάπτυξη και την παράλληλη προστασία της περιοχής, αλλά και για την άσκηση οποιασδήποτε πολιτικής θα πρέπει να προηγηθεί ανάλυση και γνώση τόσο του φυσικού όσο και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος καθώς και των επιδράσεων του δεύτερου στο πρώτο. Η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ τους αποτελεί βασική προτεραιότητα.

Επιγραμματικά βασικές αναπτυξιακές προοπτικές για την περιοχή είναι η δασοπονία και η κτηνοτροφία. Αλλά η κύρια αναπτυξιακή προοπτική, που αποτελεί

και την ελπίδα των κατοίκων της για ανάκαμψη της περιοχής είναι ο τουρισμός και ειδικά με τη μορφή του οικοτουρισμού και του αγροτουρισμού.

Κλείνοντας πρέπει να πούμε πως βασική επιδίωξη πρέπει να αποτελεί η συνύπαρξη και η κατανόηση της αλληλεξάρτησης μεταξύ προστασίας και ανάπτυξης. Η διατήρηση και ανάδειξη των παραδοσιακών σχέσεων του ανθρωπογενούς με το φυσικό περιβάλλον έχει ιδιαίτερη σημασία στην Βόρεια Πίνδο. Μόνο μέσα από την διατήρηση και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής θα μπορέσει να επιτευχθεί η πολυπόθητη ανάπτυξή της αφού αυτά τα στοιχεία αποτελούν και το συγκριτικό πλεονέκτημα της. Η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης θα σηματοδοτήσει την επιστροφή των κατοίκων της περιοχής, καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και ταυτόχρονα τη διασφάλιση του πολύτιμου περιβάλλοντος (φυσικού και ανθρωπογενούς) που είναι χρέος όλων μας να παραδοθεί αναλλοίωτο στις μελλοντικές γενιές.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανάλυση οικοσυστημάτων ΕΠΕ- ΙΓΜΕ- ΕΜΠ (1993): «Μελέτη πιλότος για την διαχείριση των υδατικών πόρων του υδατικού διαμερίσματος της Ηπείρου» Υπουργείο Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας, Αθήνα.

Αρκτούρος (1996): «Γενικό Σχέδιο Δράσης για την προστασία και διαχείριση των πληθυσμών και βιοτόπων της αρκούδας στην Ελλάδα», Άρκτος Πρόγραμμα, Α΄ Φάση, DGENV/ΕΕ, Πρόγραμμα LIFE 93.

Αρκτούρος (1998α): «Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη Πίνδου - Καταγραφή ορνιθοπανίδας», Άρκτος Πρόγραμμα, Β΄ Φάση, Τσιακίρης Ρ, DGENV/ΕΕ, Πρόγραμμα LIFE 96.

Αρκτούρος (1998β): «Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη Πίνδου (Ζαγορίου)-Χλωρίδα και Βλάστηση», Άρκτος Πρόγραμμα, Β΄ Φάση DGENV/ΕΕ, Πρόγραμμα LIFE96.

Γεράκης Π., Δ. Βερέσογλου και Κ. Καλμπουρτζή (2001): «Αειφορία και συναφείς έννοιες», Διδακτικές σημειώσεις, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.

Γεράκης Π. (2002): «Υγρότοποι» στο Χ. Κοκκώσης «Άνθρωπος και Περιβάλλον στην Ελλάδα», Εκδόσεις Καπόν, Αθήνα.

Γκατζογιάννης Σ. (1996): «Ο Δασικός πλούτος της χώρας» στο «Το Περιβάλλον στην Ελλάδα», Ίδρυμα Μποδοσάκη, Αθήνα.

Γουλανδρή Μουσείο Φυσικής Ιστορίας (1992): «Μελέτη Οικολογική – Χωροταξική Χαρακτηριστικών Οικοσυστημάτων Ορεινών Όγκων Βόρειας Πίνδου», Αθήνα.

Γουργιώτης Α. (2005): «Άλπεις: Ενιαίος χώρος, δύο διαφορετικά μοντέλα ανάπτυξης» στο Η. Μπεριάτος «Ορεινός Χώρος: περιβάλλον- κοινωνία- ανάπτυξη», ΤΜΧΠΠΑ, ΙΚΙ, Βόλος.

Γούσιος Δ. (2002): «Οι ορεινές περιοχές» στο Χ. Κοκκώσης «Άνθρωπος και Περιβάλλον στην Ελλάδα», Εκδόσεις Καπόν, Αθήνα.

Γούσιος Δ. (2003): «Ανάπτυξη Αγροτικού Χώρου», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Γούσιος Δ., Ι. Γκέσκου (2003): «Τοπική Ανάπτυξη και Τοπική Αυτοδιοίκηση», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Δαουτόπουλος Γ. (1989): «Αγροτική Κοινοτική Ανάπτυξη» Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Δημοτική Επιχείρηση Τουριστικής Ανάπτυξης Ιωαννίνων (Δ.Ε.Τ.Α.Ι.) (1998): «Ν. Ιωαννίνων», Περιοδικό, Ιωάννινα.

Εγνατία Ηπείρου Ίδρυμα (1995): «Αγροτική Ανάπτυξη- Ανάπτυξη Ορεινών Όγκων», ΠΕΠ Ηπείρου, Υποπρόγραμμα 2, Ιωάννινα.

ΕΘΙΑΓΕ, Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος, European Commission DGXI (1996α): «Σχέδιο Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Πίνδου», Θεσσαλονίκη.

ΕΘΙΑΓΕ, Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος, European Commission DGXI (1996β): «Σχέδιο Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Βίκου-Αώου», Θεσσαλονίκη.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1999): «ΣΑΚΧ: Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου», στη «Χωροταξία: Θεωρία, τεχνικές, πολιτική-Φάκελος κειμένων», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000): «Οι διαρθρωτικές πολιτικές και τα εδάφη της Ευρώπης- Το βουνό», Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε. Αναπτυξιακή Εταιρία (1997): «Μελέτη Ολοκληρωμένου Προγράμματος Ανάπτυξης Ορεινών Όγκων Ηπείρου», τεύχη Α,Β,Γ,Δ, Ιωάννινα.

ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε. Αναπτυξιακή Εταιρία (2001): «Κοινοτική πρωτοβουλία Leader II. Ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών Νομού Ιωαννίνων και Νομού Θεσπρωτίας», Ιωάννινα.

Κατσαρός Δ.(2005): «Η αναγκαιότητα της συνεργασίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών», στο Η. Μπεριάτος «Ορεινός Χώρος: περιβάλλον- κοινωνία- ανάπτυξη», ΤΜΧΠΠΑ, ΙΚΙ, Βόλος.

Κοκκώσης Χ. και Α. Μεξά (1997): «Τουρισμός και Περιβάλλον:Η αναζήτηση της ισορροπίας» στο Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας,«Βιώσιμη Ανάπτυξη με την Περιβαλλοντική Αγωγή», ΥΠΕΧΩΔΕ, Μεσολόγγι.

Κοκκώσης Χ. και Π. Τσάρτας. (2001): «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον», Εκδόσεις Κριτική ΑΕ, Αθήνα.

Κοκκώσης Χ. (2002): «Άνθρωπος και Περιβάλλον στην Ελλάδα», Εκδόσεις Καπόν , Αθήνα.

Κοκκώσης Χ. (2004): «Περιβάλλον και Χωρικός Σχεδιασμός», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Κότιος Α. (2000): «Περιφερειακή πολιτική για την ανάπτυξη ειδικών μειονεκτικών περιοχών», Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Κουβέλης Σ. (1996): «Η έννοια της Προστασίας» στο «Το Περιβάλλον στην Ελλάδα», Ίδρυμα Μποδοσάκη, Αθήνα.

Κραντονέλλης Κ. (1995): «Προς μια Τουριστική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: η περιβαλλοντική διάσταση», Επιστημονικό Συνέδριο, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων, Τόπος, «Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη», Αθήνα.

Λαμπρίδης Ι. (1971): «Ηπειρωτικά Μελετήματα-Ζαγοριακά», Μέρος 1^ο, Ιωάννινα.

Λέγκας Κ. (2004): «Ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ορεινού αγροτικού χώρου. Θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση», Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Λουλούδης Λ. και Ν. Μπεόπουλος (1999): «Κριτικές προσεγγίσεις της ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος της υπαίθρου», Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Μαντάς Σ. (1985): «Ηπειρωτικά γεφύρια», Αθήνα.

Μάργαρης Ν. (2002): «Γεωργία και περιβάλλον» στο Χ. Κοκκώσης «Άνθρωπος και Περιβάλλον στην Ελλάδα», Εκδόσεις Καπόν, Αθήνα.

Μούσης Ν. (2003): «Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο- Οικονομία- Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Μπεριάτος Η. (2001): «Χωροταξία ΙΙΙ-Περιβαλλοντικός σχεδιασμός και πολιτική», Τόμοι Α και Β, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Μπεριάτος Η. (2002): «Η εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα» στο Χ. Κοκκώσης «Άνθρωπος και Περιβάλλον στην Ελλάδα», Εκδόσεις Καπόν, Αθήνα.

Μπεριάτος Η. (2004): «Χωροταξία ΙV-Στρατηγικός Χωροταξικός Σχεδιασμός», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Μπεριάτος Η. (2005): «Ορεινός Χώρος: περιβάλλον- κοινωνία- ανάπτυξη», Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ΤΜΧΠΠΑ, ΙΚΙ, Βόλος.

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας (1997): «Βιώσιμη Ανάπτυξη με την Περιβαλλοντική Αγωγή», ΥΠΕΧΩΔΕ, Μεσολόγγι.

Ντάφης Σ. (1992): «Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών», ΑΠΘ, Τμήμα Δασολογίας, Τόμος Ι, Θεσσαλονίκη.

Παπαγεωργίου Κ. (2003): «Αειφόρος Ανάπτυξη και Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Ιωάννινα.

Παπαγεωργίου Φ. (2000): «Μελέτη Χωροταξικού Σχεδίου Περιφέρειας Ηπείρου-Γ΄ Φάση, Πρόταση», ΥΠΕΧΩΔΕ-ΕΤΠΑ, Αθήνα.

Παπασπηλιόπουλος Σ., Θ. Παπαγιάννης και Σ. Κουβέλης (1996): «Το Περιβάλλον στην Ελλάδα», Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα.

Περιοδικό Γαϊόραμα (2003): «Ζαγόρι» Άρθρο, τεύχος 55 , Αθήνα.

Περιοδικό «Αγροτουρισμός» (2004), Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, Τεύχη 1,2 , Αθήνα.

Περιφέρεια Ηπείρου, Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωροταξίας (2001): «Χωροταξικό Σχέδιο Νομού Ιωαννίνων. Οριστική πρόταση.», Ιωάννινα.

Πίνδος Περιβαλλοντική (2003): «Εθνικοί Δρυμοί Βίκου-Αώου και Πίνδου», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Ράπτης Σ. (1999): «Πολιτικές και μοντέλα ανάπτυξης ορεινών μειονεκτικών περιοχών. Το παράδειγμα της Ευρυτανίας» Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Ροζάκης (1999): «Θεωρία και πράξη βιώσιμης ανάπτυξης και εναλλακτικές ενεργειακές πρωτοβουλίες σε τοπικό επίπεδο» στο Λουλούδης Λ. και Ν. Μπεόπουλος: «Κριτικές προσεγγίσεις της ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος της υπαίθρου», Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Σιούτη Γ. (1995): «Βιώσιμη ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος». Άρθρο στο Μ. Σκούρτος και Κ. Σοφούλης: «Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα», Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα.

Σιώτος Ε. (2000): «Αναζήτηση βιώσιμων χωροεδαφικών ενοτήτων για την διαχείριση και ανάπτυξη των ορεινών περιοχών:το παράδειγμα των Τζουμέρκων», Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Σπιλάνης Γ. (1996): «Περιφερειακός Οικονομικός Σχεδιασμός και Περιβάλλον», Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Σκούντζος Θ. (1997): «Οικονομική Ανάπτυξη», Εκδόσεις Σταμουλής-Γ' Έκδοση, Αθήνα.

Σταματοπούλου Χ. (1999): «Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική: Ζαγόρι», Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα.

Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων, Τόπος, Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών (1995): «Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη» , Επιστημονικό Συνέδριο, Αθήνα.

TEAM 4 ΕΠΕ – ΟΜΑΣ ΕΠΕ (1998): «Σχεδιασμός αξιοποίησης με στόχο την ήπια – οικολογική τουριστική ανάπτυξη του τμήματος της ενδοχώρας που ορίζεται από τον άξονα της οροσειράς Πίνδου και από τις Πρέσπες έως τη Ναύπακτο και αναγνώριση ορεινών και χιονοδρομικών όγκων», Υπουργείο Ανάπτυξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Τουρισμός-Πολιτισμός», ΕΟΤ-ΕΤΠΑ.

Tyler Miller G. JR. (1999): «Βιώνοντας στο Περιβάλλον I-Αρχές Περιβαλλοντικών Επιστημών», Εκδόσεις ΙΩΝ, ένατη έκδοση, Αθήνα.

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (2002): «Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη Ορεινών Όγκων Β. Πίνδου», Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος, Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, Τμήμα Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος.

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (2003): «Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης Ορεινών Όγκων Β. Πίνδου», Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος, Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, Τμήμα Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος.

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (2004): «Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Ορεινό χώρο», Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος, Διεύθυνση Χωροταξίας.

Χριστοπούλου Ο.(1999α): «Ανάλυση και Διαχείριση Οικοσυστημάτων», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Χριστοπούλου Ο. (1999β): «Ανάπτυξη Αγροτικού Χώρου», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.

Χριστοπούλου Ο. (2001): «Η περιβαλλοντική προστασία του αγροτικού χώρου στην Ε.Ε.», Άρθρο, «Περιβάλλον και δίκαιο», 5(1): 49-60, Βόλος.

Χριστοπούλου Ο. (2003): «Παραγωγικές Δραστηριότητες στην περιοχή "Φύση 2000" του Πηλίου», Ημερίδα (7/6/2003), Αναπτυξιακά Ζητήματα στην περιοχή "Natura 2000", Ζαγορά Πηλίου.

ΕΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adhicari B. (2005) "Poverty, property and collective action: understanding the distributive aspects of common property resource management", Discussion paper in Environment and Development Economics 10, pp. 7-31, Cambridge University Press, United Kingdom.

Blowers A. (1993) "The Goals of Sustainable Development", Planning for a Sustainable Environment, London, pp. 6-7,14-29,36-51,150-189 στο Κοκκώσης Χ. (2004): «Περιβάλλον και Χωρικός Σχεδιασμός», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, ΤΜΧΠΠΑ.

Costa P. (1992) "A balance between the development of mass tourism in vulnerable towns and natural areas and requirement for the safeguarding of the architectural or natural heritage", Council of Europe, Strasbourg.

Fang Y. and Chen G. (2004) "Approaches to the environmental management of disasters in mountainous areas of China", Discussion paper in Sustainable Development, World Ecology 11, pp. 169-180.

IUCN (1991) "Caring for the earth. A strategy for sustainable living", Switzerland.

Isaacs J.C. (2000) "The limited potential of ecotourism to contribute to wildlife conservation", Discussion paper in Wildlife Society Bulletin 28, pp. 61-69.

Manning E.R., Lime W.D., and Hof. M. (1996) "Social carrying capacity of natural areas: theory and application in the US national parks", Discussion paper in Natural Areas Journal 16, pp. 118-127.

Martin B.S. and M. Uysal (1990) "An examination between carrying capacity and the tourism lifecycle: Management and Policy implications", Discussion paper in Journal of Environmental Management 31, pp. 328-329.

Naidoo R. and Adamowicz W.L. (2005) "Biodiversity and nature-based tourism at forest reserves in Uganda" Discussion paper in Environment and Development Economics 10, pp. 159-178, Cambridge University Press, United Kingdom.

Smart N. and J. Andrews (1985) "Birds and broadleaves handbook. Royal Society for the Protection of birds. London.

Welford R. and B. Ytterhus (2004) "Sustainable development and tourism destination management: A case study of the Lillehammer region, Norway", Discussion paper in Sustainable Development, World Ecology 11, pp. 410-422.

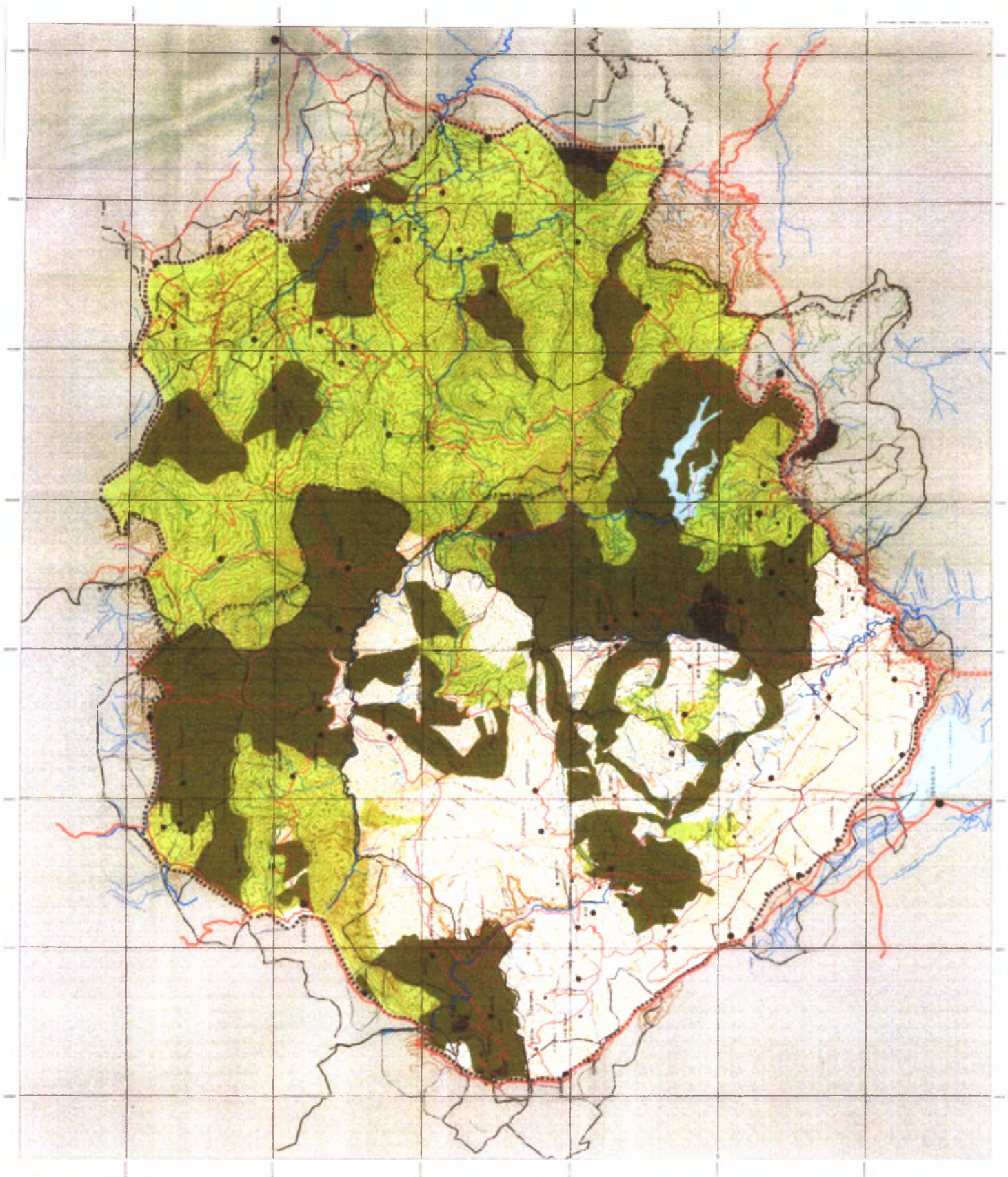
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

<http://www.arcturos.gr>
<http://www.culture.gr>
<http://www.ecotour-epirus.gr>
<http://www.egnatia.gr>
<http://www.envirohealthaction.org>
<http://www.epcon.gr>
<http://www.epirus.com>
<http://www.euromontana.org>
<http://www.katafugiovaliakalda.com>
<http://www.metsovo.biz>
<http://www.minagric.gr>
<http://www.minenv.gr>
<http://www.mtnforum.org>
<http://www.ntua.gr/filotis>
<http://www.oke.gr/greek/oke27>
<http://www.pindos.gr>
<http://www.pindosper.gr>
<http://www.pindostrek.net>
<http://www.proinanea.gr>
<http://www.ramsar.org>
<http://www.in.gr/argo/ioannina>
<http://www.trekking.gr>
<http://www.zagorama.com>
<http://www.zagori.biz>
<http://www.ypes.gr>
<http://www.wwf.pl/natura2000/tourism>
<http://www.wwf.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - ΧΑΡΤΕΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΧΑΡΤΗΣ 2: ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

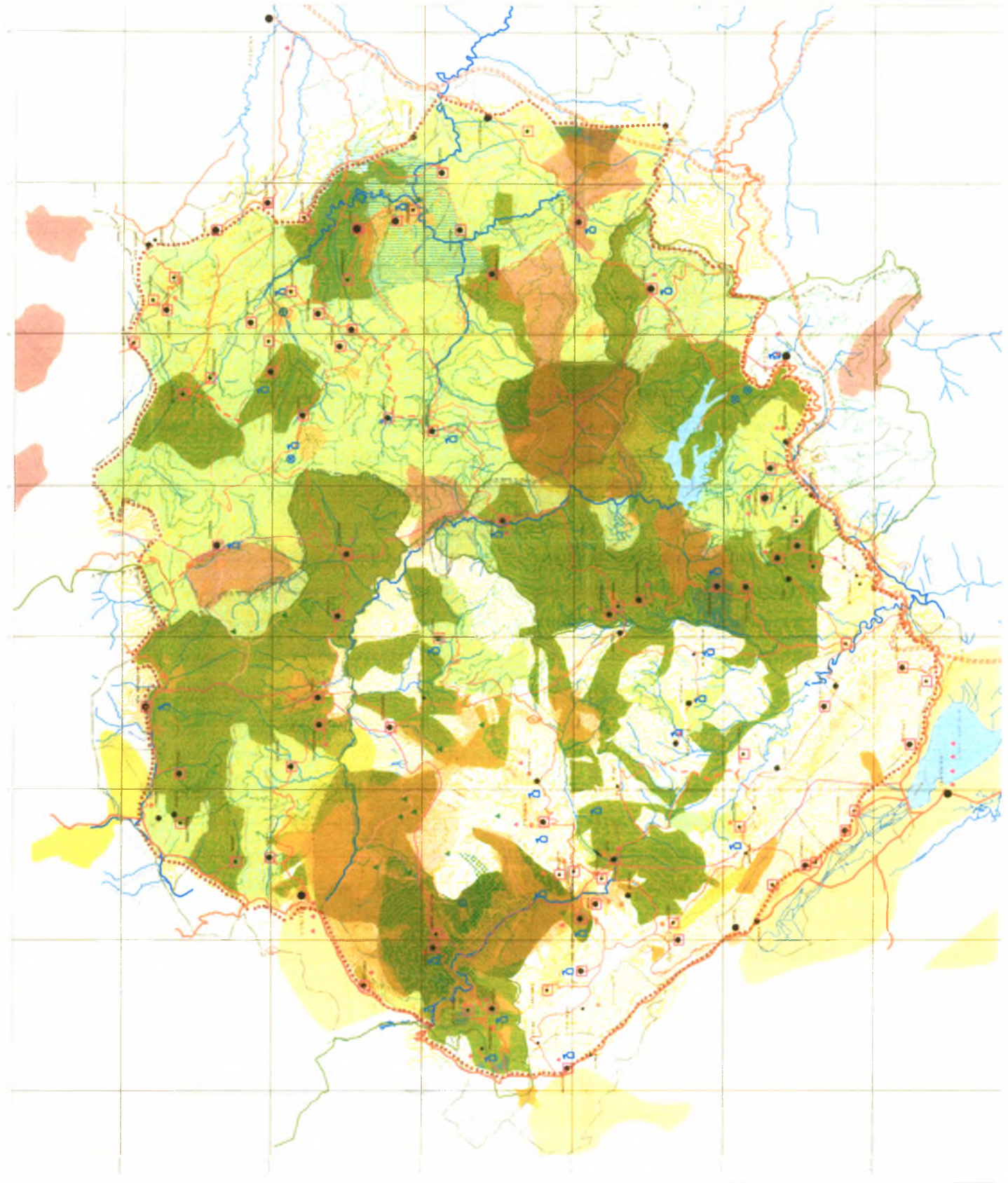
Διπλωματική εργασία: Διερεύνηση δυνατότητας ανάπτυξης και προστασίας ορεινών όγκων Βόρειας Πίνδου.

Επιμελητής: Μπουλτής Γεώργιος

Επιβλέπουσα: Χριστοπούλου Όλγα

Βόλος, Σεπτέμβριος 2005

Πηγή: ΥΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΕΧΝΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

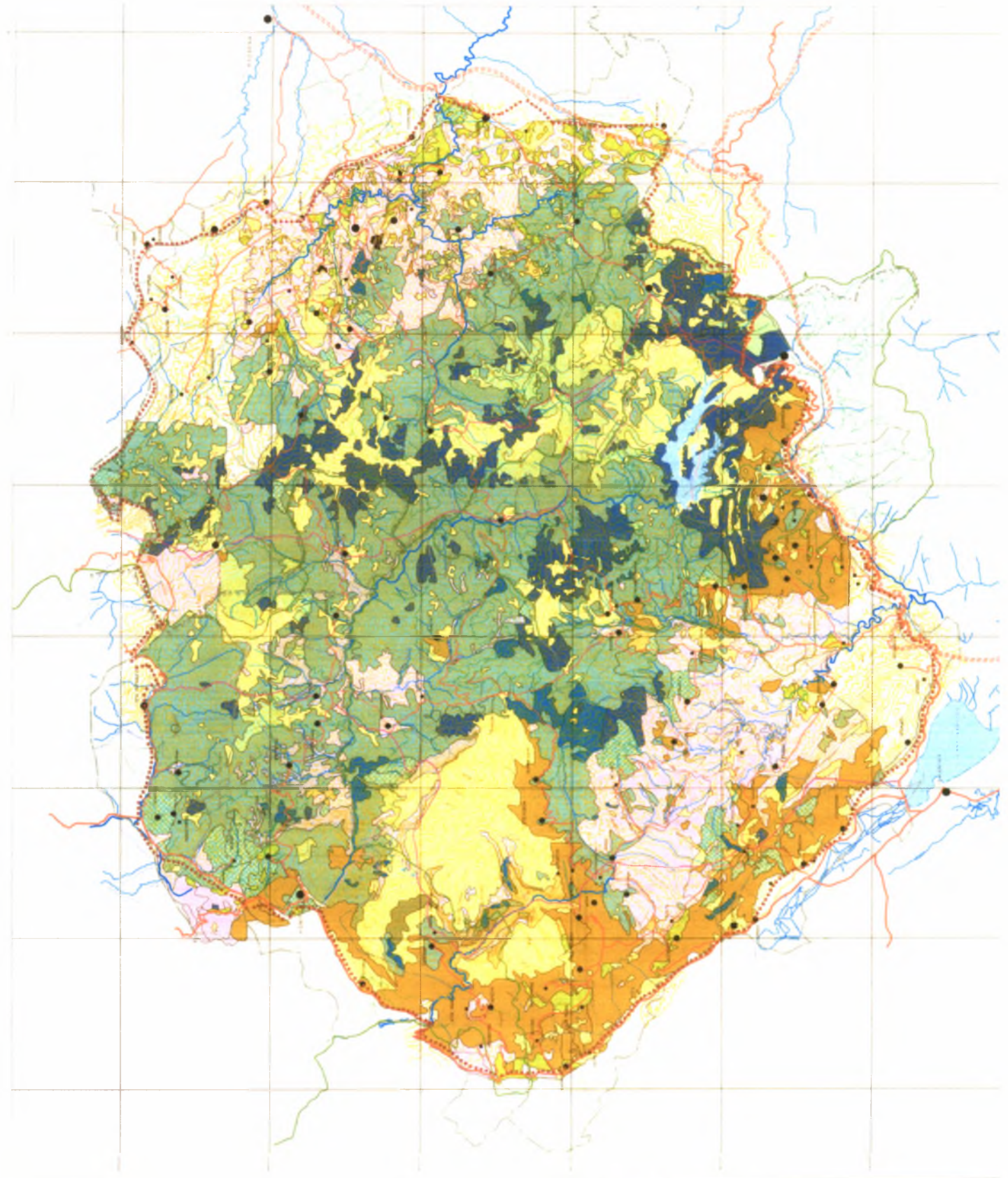
ΧΑΡΤΗΣ 3: ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

Διπλωματική εργασία : Διερεύνηση δυνατοτήτων ανάπτυξης και προστασίας ορεινών όγκων Βόρειας Πίνδου.

Επιμελητής: Μπούλτης Γεώργιος
 Επιβλέπουσα: Χριστοπούλου Όλγα

Βόλος, Σεπτέμβριος 2005

Πηγή : ΥΠΕ-ΧΩ.ΔΕ., Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΧΑΡΤΗΣ 4: ΚΑΛΥΨΗ ΓΗΣ

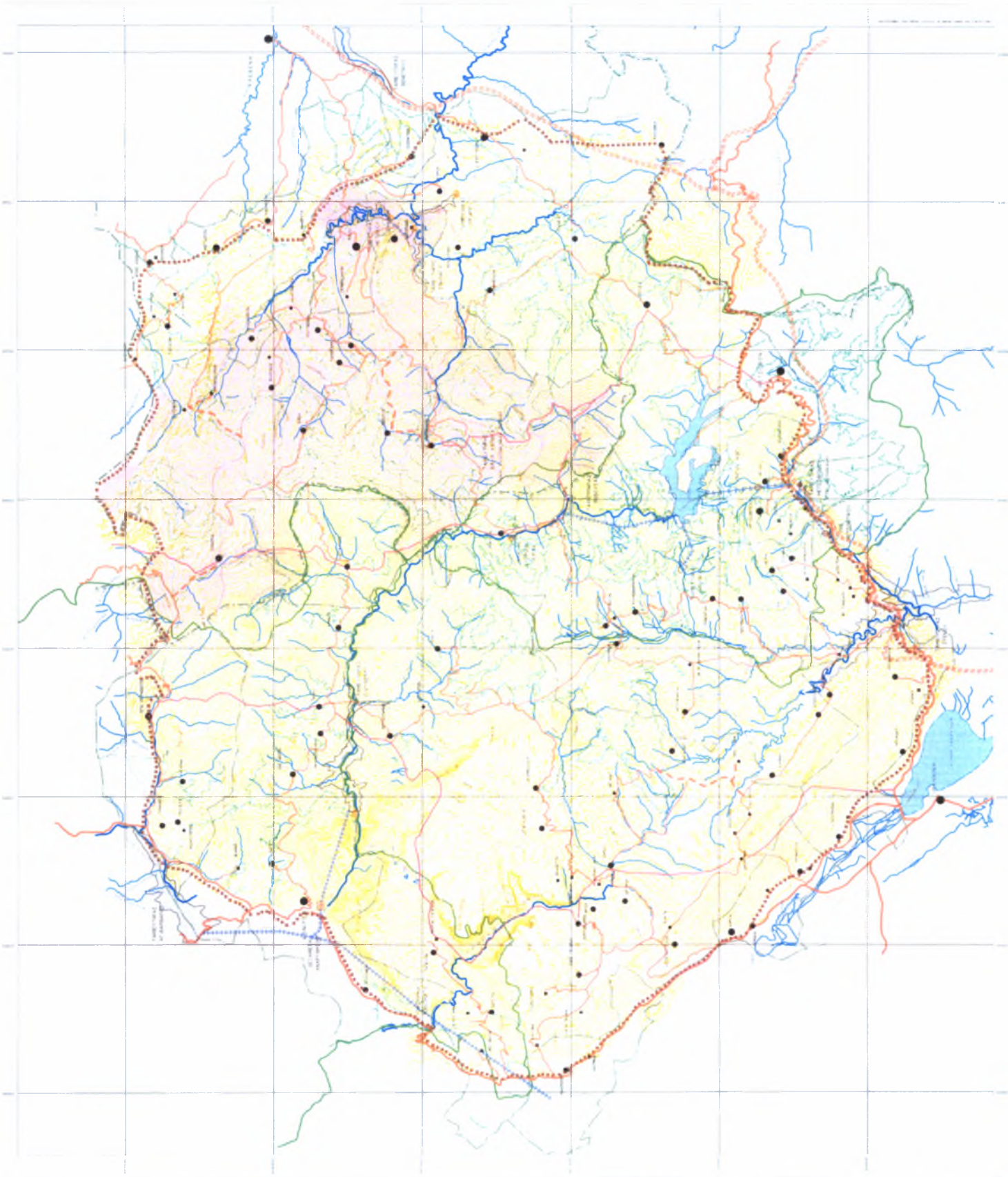
Διπλωματική εργασία : Διερεύνηση δυνατότητας ανάπτυξης και προστασίας ορεινών όγκων Βόρειας Πίνδου.

Επιμελητής: Μπουλτης Γεώργιος

Επιβλέπουσα: Χριστοπούλου Όλγα

Βόλος, Σεπτέμβριος 2005

Πηγή: Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού

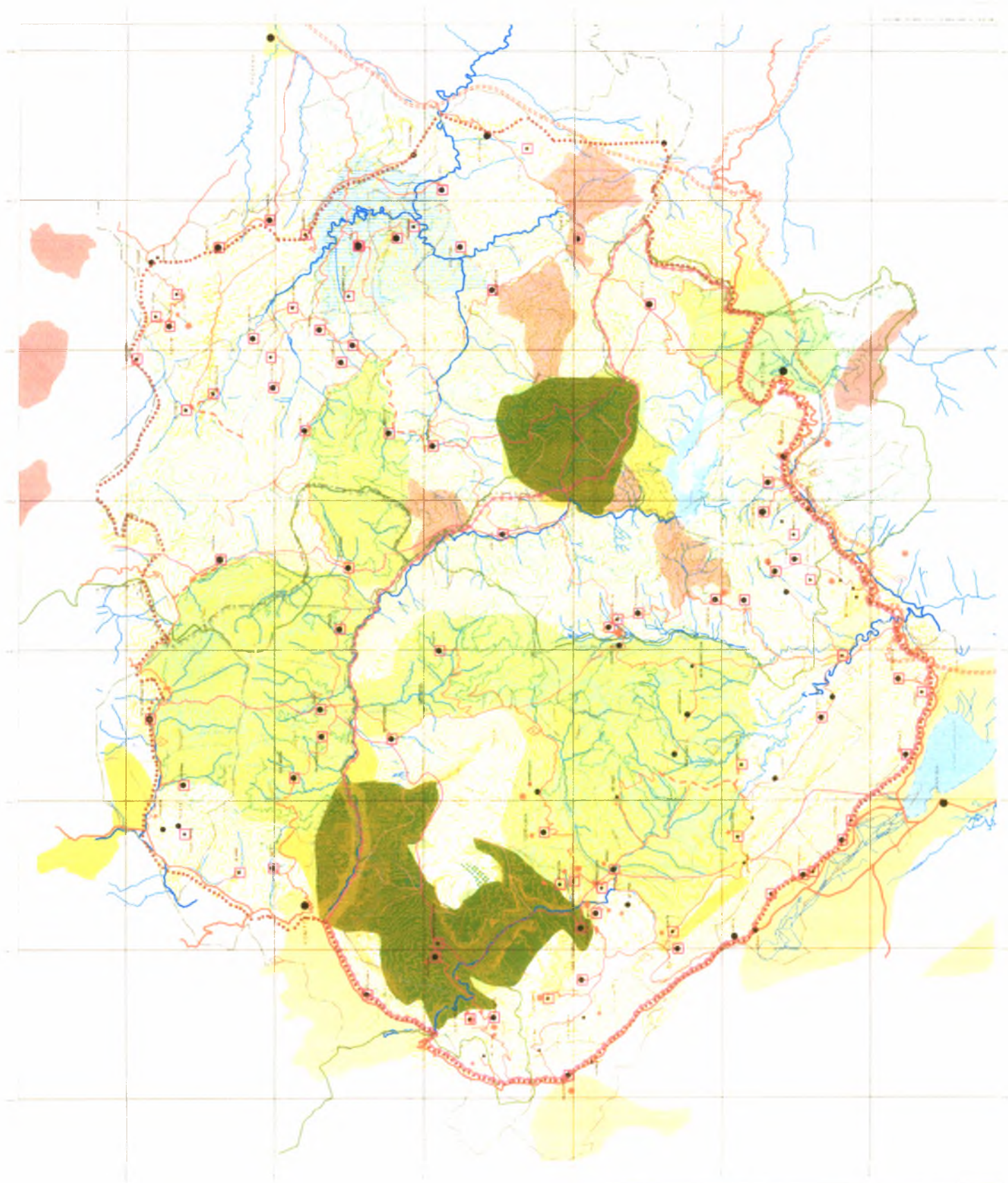
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΧΑΡΤΗΣ 5: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Διπλωματική Εργασία : Διερεύνηση δυνατότητων ανάπτυξης και προστασίας ορεινών ογκών Βόρειας Πίνδου.

Επιμελητής: Μπουλτής Γεώργιος
 Επιβλέπουσα: Χριστοπούλου Όλγα

Βόλος, Σεπτέμβριος 2005

Πηγή : Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΧΑΡΤΗΣ 6: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Διπλωματική εργασία : Διερεύνηση δυνατοτήτων
 ανάπτυξης και προστασίας ορεινών όγκων Βόρειας
 Πίνδου.

Επιμελητής: Μπουλτής Γεώργιος

Επιβλέπουσα: Χριστοπούλου Όλγα

Βόλος, Σεπτέμβριος 2005

Πηγή: Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Διεύθυνση Περιβαλλοντικού
 Σχεδιασμού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - ΕΙΚΟΝΕΣ

Αγριολούλουδο

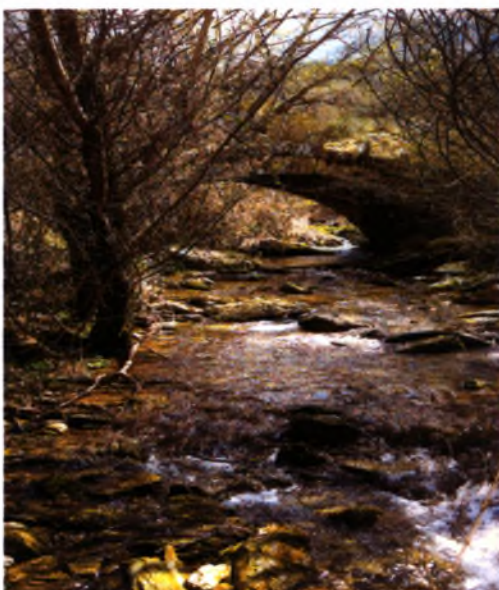
Βίδα

Μαύρη Πεύκη

Ρόμπολο

Φυσική κληρονομιά

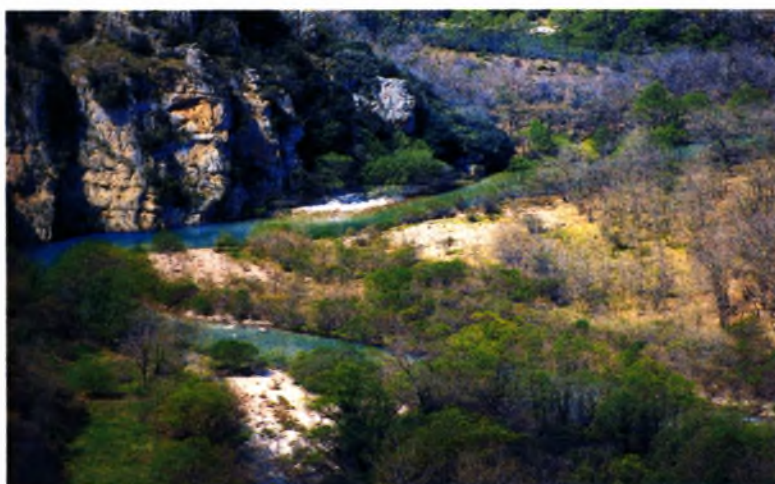
Οι πύργοι της Αστράκας

Εθνικός δρυμός Βίκου

Βουνά και κάμπος Κόνιτσας

Βοϊδομάτης

Βάλια Κάλντα

Τσούκα Ρόσσα

Χαράδρα Βίκου

Γάμος στο Ζαγόρι

Γλέντι σε γιορτή στο Ζαγόρι

Η Πασχάλειος Σχολή Καπεσόβου

Βίτσα

Βραδέτο

Ελεύθερο Κόνιτσας

Κόνιτσα

Μέτσοβο

Μονή Σπηλαιώτισσας

Αρχοντικό Κωτσορίδη

Αρχοντικό στην Β. Πίνδο

Δίλοφο

Οικία Χαμκώς

Μονή Μολίστης

Μεγάλο Πάπιγκο

Πάδες Κόνιτσας

Παραδοσιακός οικισμός, Ζαγόρι

Εσωτερικό αργοντικού στο Μέτσοβο

Εσωτερικό ξενώνα στο Μεγάλο Πάπιγκο

Παραδοσιακό μαγαζί στο Μέτσοβο

Καταφύγιο Αστράκας

Δημαρχείο Κόνιτσας

Τοιχογραφία στο Καπέσοβο

Γέφυρα Δασυλλίου

Γέφυρα Δοτσικού

Γέφυρα Κάστρου

Γέφυρα Κατσογιάννη

Γέφυρα Κηπουρίου

Γέφυρα Κρασιάς

Γέφυρα Ζιάκα

Γέφυρα Σπανού

Rafting στον Αώο

Ποδηλασία

Ορεινός τουρισμός

Κολύμβηση

Αναρρίχηση

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000074775